

చెన్న పట్టణము, డిసెంబరు ౧౯౩౧

సంపుటము ౮

ప్రజాత్పత్తి సంవత్సరము మార్గశీర్ష మాసము

సంఖ్య ౧౨

ధర్మపత్ని

దివాకర్ల వేంకటాచార్యునిగారు

(కాశీమఘాడి యుద్ధరంగమున నేనుగూడ నుజ్జ్వలదనని తల్లి నొప్పించి యామె యాసతిఁ గొని బాలచంద్రుఁడు భార్యను జూడ వచ్చెను. తమ్ము లందఱును దమ యగ్రజుఁడు వచ్చినపని మాట మఱచి యంతఃపురము నెంతకాలమునకు వదలి రాకపోవుట గుర్తించి పోటు మాటలచే నాతని నొప్పించిరి. బాలచంద్రుఁడును లోని కేగి తన చేతి కటారిని భార్యచేతి కందించెను. మాంచాలయుఁ జిలుసవ్వు నవ్వుచు నాతనితో నప్పుడు పల్కిన పల్కు లివి.)

అనుసమవీర్యసంయుతుఁడ వన్న యశెంబు వహించినా వన
స్వనిరతసాహసక్రియ లనంతములై చెలువారఁ జేసి; సా
ఖ్యనియతి నోలబాడుటకుఁ గాలము ముం దిఁక లేదె, నాథ? వ
చ్చినపనిమాటయే మఱపుఁ జెందితి వింకను సూందర్య మేలొకో?
ముదుసలు లైన తల్లిదండ్రులకు మోదముఁ గొల్పి రణాబునందు వా
రిదగు భరంబు మోయుట కరిందమ! జా గొనరించె దెల్ల? ని

య్యదను గతింపఁజేసెడి ప్రయత్నము చేతులు కాలుపిమ్మట
వెదకుటవంటి దాకులకు; వేగమె లెమ్ము రణంబులోనికి.

కలకల నవ్వుచున్ బ్రణయగాథల శోధనఁజేయుచుండి ని
ర్మలముగ నుండఁగాఁ గవికుమారుడవై జనియించినావె? వా
రలు నొకకొంతమంది రణరంగముఁ జేరఁగఁ బ్రోత్సహించుపా
టల రచియింపుచుండిరి దృఢంబగు మాతృపదాబ్జధక్తిచే.

వీరపత్ని నె నేనును, వెఱుపు లేదు!-చేతి కొనఁగితి నా కీనిశాతహేతి
నీకు శ్రమ గల్గకుండ నిర్దిద్రశత్రు-జనవిదారణ మొనరింపఁ జాలుఁ గాని.

దైవవిధి తప్పివచ్చిన తరుణమేని-బురుషు లరిగినపిమ్మటఁ దరుణు లకట!
కత్తిగట్టుట ధర్మంబు గానఁ గొంత-సంశయముఁ గొంచుచుంటి నిశ్చయము సుమ్ము

తక్షణిని బంపి పోరునకుఁ దాను సుఖంబుగ నింటియందు ని
బ్బరముగ నుండె నన్నఁ దలవంపు భరింపఁగనొనె నీకు ను
ర్వర, మరియూద గాదు రణరంగమునం దబలావతంసముల్
వరలుట, మానహానియును వచ్చు విధిప్రతికూల మైనచో.

ఈమాన్యాధ్వరునందుఁ గా లిడఁగ నేదే ముష్ట వాటిల్లు న
ట్లామోదింపఁగలేని పంద వగుదయ్యా? శ్రుతియోత్కృష్టపం
శామోదస్థితి గన్నవాడ విక నీయజ్ఞంబునందున్ యశం
బో మృత్యుప్రతిపత్తియో యగు మనంబున్ ద్రిష్టఁగాఁ బోకుమా.

దైవతంత్రంబు మనయెడఁ దప్పదేని-జయము ఘటియించు నీకు నిశ్చయము గాఁగ
మరలి వత్తువు నిరతమున్ మది జపింతు-సస్మదుత్కృష్టకులదేవతాళి నిచట.

మరణము నై జనంధవము మానుషకోటికి; నెందు శత్రుభూ
వరదనునక్రియాకరణవర్ధితకీర్తి శరీరమాన్యుడై
ధర విడనాడుటన్న సుకృతంబునఁ గాని లభింపదోగూణ
కర! పతి పాటుఁబో తనినఁ గల్గు నవత్రప పైఁచు తెట్లొకో?

ప్రాయము దున్న వాడవు బాహుగర్వ-శోభితుండవు నీయట్టి శూరవరులె
ప్రాలుమాలికఁ జెందినచో లయంబుఁ దప్పకొను తెట్లు దేశమాతకు నహీన !

పదిలంబౌ గతి నాత్మగౌరవము నిల్పంజాలు సౌభాగ్య ము
భ్యదయంబుఁ వహించి సూనులకు నిత్యోత్సాహనిర్వక్రసౌ
భ్యదమై యొప్పెడు మాతృదేశ మిది, దుఃఖప్రాప్తికిం ద్రోసి నం
పద పెం పేగిన వెన్న నీ వనుభవింపఁ దగ్గ దేముండునో ?

పారతంత్ర్యగ్రహంబు గహ్వరముఖమును-దెఱచి మాతృదేశంబును దఱుమునపుడు
నడుము గట్టఁగఁజాలని జడసుతుండు-కలుగ నేటికిఁ దల్లికిఁ గడుపుచేటు ?

దేశ మధోగతిం గనెడిఁ దీవపరిస్థితులందుఁ జిక్కి వా
రాశిని బడ్డ నొకవలె, రాజ్యరమాహృదయాబ్జ మన్యభూ
మీశదరుంతవేదన సహింపఁగలేక కృశించియుండె న
య్యో! శతశః ప్రభిన్న మగు నొక్కక్షణం బింకఁ దామసించినఁ.

మానితనత్త్వలైన మతిమంతులు మీరని నమ్మియుంటి నీ
మాన మిదేలఁ తత్క్షణమె మాయకిరాతుల బారినుండి నా
మానముఁ బ్రోవ శక్తిగల మాన్యులు లెం డను మాతృదేవతా
హ్వనము లల్ల వే వినఁగనయ్యెడి నెయ్యెడఁ జూచినఁ గటా !

కత్తియుఁ గత్తలంబు గొని కాలగళుం డని కేగుదెంచినఁ
మత్తు మడుంగఁజేతుమని మాటికిఁ బల్కుచుఁ గన్నులందుఁ గే
తెత్తిన కోప మగ్ని గురియింపఁగ శత్రుల నుక్కడంపఁ బ
ర్వెత్తుచున్నవా రనుసరింపుము నీనహజన్ము లందఱిఁ.

శృంగార నైషధము

నలకేంద్రుల సంభాషణ-తద్విమర్శనము

భాగవతుల దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు

ఉభయభాషాప్రవీణ - A)

“బలనిఘాదను కపటంపు భాషణములు
విని నృపాలుండు పలికెఁ దద్విధమ కాంగఁ
గుటిలబుద్ధుల గెలువంగఁ గుటిలమతియ
యర్హ మగుఁ గాని నీతి గా దార్జవంబు.”

ఇందు బలనిఘాదను కపటంపు భాషణ లెట్టి
వియో; నైషధుని కుటిలనీతి యెట్లు ప్రయో
గించబడెనో విమర్శింతుము. దమయంతీస్వయం
వరమున కేగుచున్న నైషధుఁ డింద్రాదుల
నరదంబునఁ బరికించి, తద్రూపరేఖల లోకా
త్తులని నిశ్చయించితత్సకాశమునకుఁ జేరెను.
వంచనాకపటనాటకసూత్రధారుఁడైన యాసు
నాశీరుం డాతని సేమ మరసి తమ్ము నధి
కారపురస్కరముగ నివేదించి యర్థిత్వమునకుఁ
బాల్చెను.

‘ముహూర్త మాత్రంబున మార్గభేదనం
బవనయించి గార్య నివేదనం భాసర్యేద
మని పలికి యభిధాకుశలుండై యవ్వీబుధ
నాయకుం హరకుండిన’-ఇం దభిధానకుశలత్వ
మేమి?

‘అదిక్పాలురు దివ్యకాంచనవిమా నా
రూఢులై.....

.....శీఘ్రంబ యేతెంచి రా

హ్లాదం బొప్ప వసుంధరాస్థలి కమ
ర్త్యవాతముల్గొల్వంగఁ’.

ఈపద్యమున దివ్యవిమానారూఢులగుట
శ్రమ లేకయే తుణ మాత్రమున భూలో
కంబున కరుగుదెంచిరని చెప్పబడెను. దేవ
తల కమృతపానాత్ప్రీతి యమృతధర్మములు
సేకూరెననియు, నం దనిమేషత్వము, త్రిదశ
త్వము, భూసంస్పర్శాభావము, అన్వేదత్వము,
అశ్రమత్వము గలిగియుండురని శాస్త్రములు
వచింప విందుము. ఈయన్వేదత్వధర్మము ప్రస
రునియం దాసక్తి వహించిన యమర్త్యభావ
యగు పహునికి, ‘మనుష్యుని భావించుట
మానుషత్వము మెయి న్నన్పట్టె నా నత్తటికే’
అను మనుచరిత్రపాదమునం దుత్పేక్షచే సమ
ర్థింపబడెనుగదా! అట్టితటి ఈ మార్గా
యాన మెట్లు సమర్థింపవలయు? ‘పిండితా
ర్థంబు విను మేల పెక్కుమాట లధులై పచ్చి
తిమి మము నాదరింపు’-ఈసందర్భముననిందఁ
డధులమై పచ్చితిమని పల్కి మాన మూనెను.
దిక్పాలురు తన్నుప్రదాతఁ జేసినప్పుడు పాపము
నలుండు వారి కపటంపు భాషణముల విమ
ర్శింపలేదు. కేవలభక్తితాత్పర్యమున నుండెను.
అర్థులమని పల్కి మార్గాయాసానోదనార్థము
కొంతవడి విశ్రమించి కార్యనివేదనంబాసర్యే
దమని మానము వహింపఁ బులికితగాత్రుఁ
డైన నారాజన్యుని మనోవీధి ధర్మమీమాం
సకు లోనై ప్రాణంబైనను, బ్రాణాధికం

బైన నిచ్చుటకు సాహసించెను. దేవేంద్రుఁ డీహాన మూసక సహసా కార్యనివేదనం బొనర్చిన నలహృదయమున కిట్టిపరిపాకము నేకూరునో, లేదోయని భయపడెను. అట్టి ధర్మ మీమాంసకుఁ డావిచ్చుటకే యీ హాసముద్ర. ఇది యభిధానకౌశల మని చెప్ప వచ్చును.

‘.....విను భీమపుత్రివైఁ
గామననేసి వచ్చితిమి గమ్ము
సహాయము మాకు’—

ఈవాక్యము శ్రవణగోచర మైనంతలోనలుఁడు దేవేంద్రుని యభిధాకుశలత్వమును గుర్తించెను. వారి మోసము హృదయమునకు సాటెను. ‘అగాధగుణాంభోధివగు నీవు సహాయంబుగా మాకు సాధింపరాని కార్యముం గలదే’యను వాక్యమున సభిధాకుశలత్వము మఱింత విస్పష్టముగఁ గన్పెట్టెను. దేవతల యందు భక్తితత్పరుఁడై ప్రాణముల గాని, తత్తోధికములఁగానిబలిసేయసంసిద్ధుఁడైయున్న రాజన్యన కీయభిధ వారియందలి భక్తిభావము నకు న్యూసతఁ గల్పింపఁజూచెను. కుటిల బుద్ధిని గుటిలబుద్ధిచే నాక్రమింప నిశ్చయించెను. ‘వ్రజం వ్రజేణ భిద్యతే’, ‘అగాధగుణాంభోధివి నీ’ వని శ్లాఘించినందులకు ‘మహానుభావు లారా! అఖిల భూతాంతర్వర్తనంబుల నెఱింగెడు మీకు నెఱుంగఁ బడని యర్థంబునుం గలదే’ అని ఋజుమార్గంబునఁ బ్రచ్ఛన్నముగ వ్యాజము నుంచి పల్కెను.

ఈసందర్భమునఁ దన దౌత్యపరాజ్ఞుభు తకు నలుఁడు ప్రధానముగఁ గారణాత్రితయ మును జూపెను.—

౧. ఏ నయ్యంగనం గోరి వరియింపం బోవుచున్నాఁడ అమ్మచ్చెకంటికిం గుంటెనత నం బెట్లు సేయ నేర్తు?

౨. విరహవేదనాదోదూయమానమాన నుండ నైన యేను మీరహస్యం బెట్లు రక్షింప నోవుదు? మనోరథపరంపరానుభావనంబునఁ బరవశుండనైన నాకు భావగోషనం బెట్లు సిద్ధించు?

౩. వివిధ రహస్యధిక్యతపాలితంబులైన రాజశుద్ధాంతభవనకల్యాంతరంబు లేప్రకారం బునం బ్రవేశింతును?

ఈకారణపరంపరయందుఁ బ్రథమద్వితీయముమాత్రమే నకుటిలము; తృతీయము సహేతుకము. ప్రాణాధికంబైన నిచ్చెదనని వాగ్దానము చేసి మారువల్కుట నలున కుచితంబు గాదు. దౌత్యము తప్పదు. మార్గాయానం బవనయించి కార్యనివేదన యొనర్తు నని వల్కిన శతమఘుని వచనంబునకుఁ బ్రతిగ నుండి డీకొనఁజాలియున్న దీద్వితీయ కారణము. సహజముగ మార్గాయానము లేనిదే యున్నట్లు చెప్పినందులకు ‘విరహవేదనాదోదూయమానమాననుండనైన నేను భావగోషన మెట్లు సేయనేర్తు’నని తగిన సమాధాన మొసఁగినాఁడు నలుఁడు. మహాకావ్యమున నిబద్ధుడైన నాయకునకు భావగోషన

శక్యమేల గాదు? శాకుంతలమున తృతీయాంకాంతమందు దుష్కర్మముఁ డిట్లు శృంగారమున నిమగ్నుఁ డయ్యెను:

‘తస్యాః పుష్పమయీ శరీరలులితా
శయ్యా శిలాఁకా మియం,
క్లాంతో మన్మథలేఖ ఏష సలిసీ
ప్రతే నతై రర్చితః,
హస్తా ద్భ్రష్టమిదం బిసాధరణ మి
త్యాసజ్యమానేక్షణః,
నిర్గంతుం సహసా న వేతనగృహం
చ్ఛక్నోమి శూన్యాదపి.’

తా. ‘శకుంతలాగ్రాతపరిష్కృతము గలిగినకారణమున నీశయ్య తచ్ఛరీరలులితములగు పుష్పసమేతమై యున్నది. సాక్షాత్ స్వహస్తలిఖితప్రణయవచస్సుబద్ధ మీసలిసీ ప్రతి మన్మథే క్లాంత మైనది, తాపానోదనార్థము బాహువుల కుంచబడిన దీనినకాండము, శకుంతలాశూన్యమైనను నీవేతనగృహమునుండి సహసా నిర్గమించుట కశక్తుడను.’

నాయకుఁడు విప్రలంభమునం బూర్ణముగ నిమగ్నుడై యింద్రియస్వాధీన విరహితుండై తత్పరత నుండెను. ఇట్టి విప్రలంభము ఘటించి రసోల్లాస మొనర్చుటకే మహాకవి గౌతమి నచ్చో ప్రవేశింపజేసి నాయకానాయకులకు వియోగము ఘటించెను. తదనంతరంబ నేకధ్యమున

‘సాయంతనే సవనకర్మణి సప్రవృత్తై
వేదీం హుతాశనవతీం పరితః ప్రయస్థాః;

ఛాయాశ్చరంతిబహుధాధయమాదధానాః
సంధ్యావయోదకపిశాః పిశితాశనానామ్.’

‘యజ్ఞము ప్రారంభించు సవనరమునఁ దద్విష్ణు మాచరింప రాక్షసచ్ఛాయలు సంచరించుచున్నవి. సీపు సబాణాసనహస్తుడవై ప్రత్యక్షమునకు రావలయును!’

ఈ ఋషివాక్యములు విసంబధింపంతనే “భోః, ఆయమయ మాగచ్ఛామి” యని నాయకుఁడు వీరరసాధిదేవతంబోలే శృంగారము నావలఁ బాఱుద్రోలి వీరమున కుత్తికను. అనఁగా నుదాత్తనాయకుఁడు తొయి గాని, రప్ప గాని కాఁడు. రసవిశిష్టుఁడు కాకపోలేదు. ధర్మరక్షణార్థము వలసినచో నింద్రియగ్రామము నిరోధింపఁగలఁడని సూచించెను. ప్రకృతము మన నలుండుకూడ నట్లే భావగోపనముఁ జేయ సామర్థ్య మున్నను లేదని చెప్పట నిచ్చో గుటిలప్రాధాన్యము గన్పట్టుచున్నది. మున్ముం దంతఃపురమున భావగోపనఁ జేయఁగలయట్లు కవి మనకుఁ గన్పఱచి యున్నాఁడు. కాననే యింద్రుఁడు ప్రథమకారణద్వితయమును సకుటిలముగ నెంచి తృతీయకారణ మవశ్యంభావనీయమని తలచి తదభిపూర్తికై తిరస్కరిణీవిద్యను బ్రసాదించెను. ‘నీకపటమును మేము గ్రహించితిమి. సీపు మహానాయకుడవు. నీకు భావగోపనసామర్థ్యము లేనినాఁడు మహాకావ్యమునకు భంగము వచ్చునని దేవేంద్రుఁడు చెప్పకయ చెప్పి, తృతీయకారణమును మాత్రము సమాధానప

అచెను. ఈ చెప్పకయ చెప్పట మున్నుందు పద్యమునఁ జూడఁగలము:

‘ఈమాట లాడకు మిందువంశవతంస

యాడితప్పఁగవచ్చు నయ్య, నీకు;
క్షణభంగురంబైన సేసారమునకుఁగా

ధర్మంబు తీర్తియుఁ దగునె విడువ?

నన్వయంబున కాదియగు చందురుఁడుఁబోలె
నకట కళంకి వే లయ్యె దీవు?

.....’

‘నలా! నీ మిందువంశవతంసుడవు’ అనఁ
గా నాయకలక్షణములలో నియ్యది మహాకు
లీనత్వమును స్ఫురింపఁజేయును. ‘ధర్మంబు
తీర్తియుఁ దగునె విడువ’ యనుచో ‘ధార్మికత్వా
దయో గుణాః’ యనుదానిని స్ఫురింపఁజేయును.
ఇట్లాదియవసానములమాత్రము స్ఫురింపఁజేసి
ప్రత్యాహారన్యాయమున లక్షణమును సంపూ
ర్ణముగ నుంచెను. కాన నలుని నాయకత్వ
మును బోషించుటకై కవి యిట్టి పరికరాలం
కారమును సంఘటింపఁజేసెను. మూలగ్రం
థమున నింత వివరణగ నున్నట్లు గన్పట్టదు.

కాని తృతీయపాద మట్లుండుట నాకు
యుక్తియుక్తముగఁ గుదురలేదు. ఏలయనఁ
బ్రథమపాదమున ‘నిందువంశవతంస’ యని
ప్రయోగించి, ‘నీవంశము జగదాహ్లాదకరము;
నీవు మహాకులీనుడవు. నీ విట్లాడి తప్పుట
యసమంజస’మని నలుని వంశమును గీర్తించి
స్వకార్యమును బదిలముగా సాధింపనెంచి,
‘అన్వయంబున కాదియగు చందురుఁడుఁబోలె

నకటఁ గళంకి వే లయ్యె దీ’వనుచో చంద్ర
కళంకము నుద్ఘాటనచేసినప్పుడు కొంత విరుద్ధ
వస్తుసామానాధికరణ్యము పొడకట్టును. కుటి
లమార్గముల నధిపించి యింద్రాదుల బారి
నుండి సంకెలలద్రుంచిపో జూచుచున్న నలు
నకు (హయమును నిరోధించినరీతి) నన్వయ
గుణస్ఫూర్తి గల్గించుట యుక్తియుక్తముగ
నుండును గాని, యీయన్వప్రసంగముప్రత్యుత్త
యొకప్పుడు తమకే విషమింపవచ్చును. ‘మా
వంశకర్త కున్న కళంకము మావంశీయులకు
సంక్రమించియేయుండును. మీరు తీసివేయఁ
దలఁచిన మానునా?’ అని నలుఁడు వల్కి వారి
బారినుండి యులుకఁ బ్రయత్నింపవచ్చును.
‘నీ వీయుపకారమున నీవంశకర్తయగు చం
ద్రుని మఱపించెద’వని నీతిని బోధించినను
చంద్రకళంకస్ఫూర్తిని నలునకుఁ గలుగఁజేయు
టలో కవి యభిప్రాయము విచార.....

కాని నా కొకసమాధానముఁతోఁచుచు
న్నది. ప్రథమపాదములో నున్న ‘ఇందువంశ
వతంస’యను పదమునకుఁ బూర్వము చెప్పి
నట్లు, మహాకులీనతార్థమునప్రస్తుతముఁ జేసి,
‘చంద్రవంశమున నున్న రాజులకు చంద్రకళం
కము జన్మతః సిద్ధించియుండును గాదా! నీవస్మ
త్కార్యనిర్వాహకుండ వయ్యెదేని నీకుఁగూడ
జననాదారభ్యసిద్ధించిన కళంకము లేనివాడవై
యుదు’వని, భావికార్యనిర్వాహకత్వ మప్పుడే
యుంచి, మహాకులీనత్వధర్మమునకుఁ బ్రాధా
న్యముఁ దీసివేసినను, నీపూర్వాపరంబులకు

వైరుధ్యము లేదు. ఈయర్థమేకవి కభి ప్రేతమని చెప్పటకు కవిబాక్యము స్ఫురణకు వచ్చుచున్నది. శ్లోతియాశ్వాసమున, ౭౦ వ పద్యమున,

‘ఈయర్థంబు ఘటింపుమన్న.....

నీయశ

శ్చాయామండలమిందుకుందకుముద

స్వచ్ఛంబు సంకించు సం

ధాయు క్షే శితిపీతరోహితహరి

ద్వర్ణోపసంహారముః.’ (౩-౭౧.)

అనియున్నది.

ఇన్ని యుపమానములుదాహరించుటచే నుపమాదోషము సిద్ధించుచున్నది. కావ్యా లంకారసూత్రవృత్తియం దుపమాదోషప్రకరణమున

సూ: — ఉపమానాధిక్యా త్తదబోహ ఇత్యేకే.

వృత్తి:—ఉపమానానామాధిక్యాత్తదబోహ ఇత్యేకే. యథా--కర్పూరహరహరహాసని తం యశ స్తే ఇతి. అత్రకర్పూరాదిభిరుపమానైఃబహుభిః సాదృశ్యం యశసః సుష్ణపితం భవతి, తేషాం శుక్లగుణాతిశేషాత్.

సూ:— నాపుష్టార్థత్వాత్.

వృత్తి: ఉపమానాధిక్యా దబోహఇతి యదుక్తం తన్న; అపుష్టార్థత్వాత్. ఏకస్మిన్నుప

మానేప్రయుక్తేఉపమానాంతరప్రయోగో న కందిదర్శవిశేషం పుష్టాతి.

అనగా నుపమానితులగు కవుల, సాదృశ్యోపమానప్రయోగదోష నిరాసార్థ ముపమానసంఖ్యాబాహుళ్యమును, స్వీకరించినను దోషాపనోదకము గాదని సిద్ధాంతీకరింపబడినది. ప్రకృతము కవి యిందు, కుంద, కుముద స్వచ్ఛంబని మూడుపమానములం బ్రయోగించి, లక్షణాతిక్రమణ చేసెనని చెప్పవలసియున్నది. కాని

మన కీప్రకృతోపమానాబాహుళ్య గ్రహణ మత్యంతోపకారకము. ఏలయన: ‘మాయర్థిత్వమును, నీదాత్మత్వమును సిద్ధించినచో నీయశ

స్ఫుచంద్రుని ధావళ్యముతోఁదులఁదూఁగునని ప్రథమమునఁ జెప్పి, వంశిక ర్తయగు చంద్రునకుఁ గళంక మున్న కారణమున కుందకుముదగ్రహణముఁ జేసి, తత్సారోపమానమును బూర్వపక్షము చేయును. ఇచ్చో, చంద్రశ్చ, కుముదకుందేచయని ద్వంద్వసమాసము చేసినచో నిర్దుష్టముగ నుండును. చంద్రునిపూర్వపక్ష మొనర్చినను, కుముదకుందములు రెండును నిల్చి యేయుండునని ప్రశ్న వచ్చును. ‘బహుభిః ఉపమానైః’ అని లక్షణకర్త చెప్పెనుగాన బహు

వచన సారస్యమున త్రితయమునకు దోషము గాని కుందకుముద ద్వితయమునకు దోషము లేదు. కాన దోషభూయిష్టమైనను, నీయుప

మానాబాహుళ్యగ్రహణము, కార్యసాధకమే యగుచున్నది.

‘ఆశంక నేయదగ్గిం, తదిదం స్పర్శక్షమం
రత్నమనెడి కాళిదాసవచనము స్ఫూర్తికి
వచ్చుచున్నది.

మఱి ప్రకృతము, శ్రీనాథుడుగూడ
నీపైఁ జూపిన నలకారణ్నితయపౌర్వావర్తరచ
నయం దతివైపుణ్యమును జూపెను. ప్రథమ
ద్వితీయకారణము లింద్రునిచే గ్రహింపఁబడి,
పూర్వక్షమమునకు గుఱియూసని తలంచి సిద్ధాం
తకారణమును దృతీయస్థానమునం దుంచెను.
దేవేంద్రుఁ డాకారణము నుపశమింపఁజేయఁ
దిరస్కరించేవిద్యనుమాత్రము ప్రసాదించి శేష
ములగువానిని దేవేంద్రుఁడు గ్రహించినట్లు
‘ఈమాటలాడకు మిందువంశవతంస’ యను
పద్యమున స్ఫురింపఁజేసి నలునిఁ బంపెను. కాని
నాఁడు నలుఁడేగుట యనంభవము. కారణ
త్రితయపరిపూరణాభావమున, నింద్రుఁడు పా
మ్యనుట యసమంజసము.

నలున కాడి తప్పటన్యాయమా; నాయక
గుణమా? యని యొకసం దేహము మాటిమా
టికి నామీఁదఁ గాలుదువ్వచున్నది. ఇందు

లకు నాకుఁగూడ నలునివలె, దేవేంద్రునివలె
కపట మభినయింప నిచ్చ పొడము చున్నది.
వాక్యము చెప్పట అనఁగా మాట నిచ్చుట;
కార్యాచరణమున పర్యవసానము నొంది
విశ్రాంతిని స్వీకరించును గాన, కార్యాచరణ
చేసినకారణమున, నాయకుఁ డట్టి దోషదూషి
తుఁడు గాఁడు. ఈసమాధానము నాకు నచ్చలే
దని సం దేహపిశాచము నన్ను నిక్కినిక్కి-
చూచుచు మఱల మఱల వేధింపఁజొచ్చెనా,
శాకుంతలములో ద్వితీయాంకాంతమున, ‘ఈ
విదూషకవటువు చపలాఁడు. నాశృంగారరహ
స్యము నంతఃపురనివేదన మొకానొకప్పుడు
చేయునేమో’ యని

“క్వ వయం క్వ పరోక్షమన్మథో
మృగశాలైః సమ మేధితో జనః;
పరిహాస విజల్పితం సఖే

✓ పరమాత్మేన న గృహ్యతాంవచః.” ✓

ఈరీతిగ నుదాత్తనాయకునిచే నసత్యము పలి
కించిన మహాకవి కాళిదాసుని, పోయి తెలిసి
కొమ్మని దారి చూపిస్తాను.

తలకొని మిత్రుని బాదివి, తమ్ముల ముంచి శరంబులన్, శిఖం
డుల నలరించి, మాక్తికమనోహరసంపద లబ్ధి, భూజనం
బలజడి వొందఁజేయుచు, ఘనాఖ్యల మిన్నలుముట్టు చంచల
త్ములు పరికింపఁగాఁ దుద కథోగతజీవను తొట వింతయే?

ద్యోతలవర్తనంబు తమ కొప్పటచే రససిద్ధిమాత్రత
ఖ్యాతిగ మేము నారదులమన్నను మేఘులు తేజమేది యా
శాతతిఁ జెంది, క్రొమ్మెఱుఁగుచానలఁ గూడి చరింపఁగా, నిజో
త్పాతము లెల్లఁ దేటపడవచ్చినఁ దెల్లెలఁబోయె నెంతయున్.

ఆతతపావనాత్ములయి నట్టి ఘనావళి ప్రాపుఁజెంది త
ద్యోతితనిర్మలామృతసుయోగములన్ దిగఁద్రోచి షర్వత
ప్రాతము పెక్కుగండములపాలయి నిల్చె; ధరాధరోన్నత
ఖ్యాతి వహించినన్ సుగతిఁగాంచఁగలారె ప్రపాతకుల్ భవిన్.

జానుగ నాత్మగర్భములచల్వల వర్ధిలుచుండ నన్యసం
తానము లెల్ల ద్వీపినులు తాలిమితోఁ జరియించె; నల్ల సం
తానపుఁ జన్నిపొట్టలను నాలుగుకాయలు కాచెనేని యా
పై నిక దాము గ్రుంకినను బాగని కూడఁ దలంచ నేమొకో?

అసఘఁ డినుండు దుర్దినముతొటనుఁ దాను ప్రవాసి యయ్యును
మునుఁ బరివేషమండలినిఁ బొల్పుగ దుర్దినముల్ దొలంగినన్
తన ప్రభఁ జూపి, భూజనముదంబు ఘటించుచుఁ దన్నుఁగోరు ప
ద్మినికి వికాసముం గొలిపె మిక్కిలి నాత్మకరప్రసంగతిన్.

విదితముగాఁగ మబ్బుతెఱ వెల్వడి సారనగర్భవేషుఁడై
యుదయదినేశుఁ డొప్పగను ద్యోతలరంగమునందుఁ గాలమన్
సదమలసూత్రధారుఁడు ప్రశస్తకళాకల్పితైకశారదా
భ్యదయమనోజ్ఞనాటక మపూర్వముగా నొనరించె గాదొకో.

అవుర! కళల్ పదాట గనినప్పడె యాద్విజరాజ పూర్ణ గౌ
రవమును బొందె నట్టితతి రాజితలీల బ్రసన్న శారదుం
డవుల నశేషసత్కళల నందిన యాతని నెన్ని రీతులక
దివిరి నుతించినక దనివి దీరున చూచుచు జొక్కు టొప్పగుక.

అవిరళసత్కళాన్వితం డనంతదిగంతసమగ్రచంద్రికా
భవళయశుండు, సత్పథనితాంతవిహారుడు చంద్రుడు డాత్మసం
భవుఁ డయి తేజరిల్లఁ గని పావనజన్మము నాదె యంచుఁ దా
మివుల నముద్రుఁ డుబ్బుచును మిన్నులు ముట్టుచు నుండె నెంతయుక.

గతమేఘావృతనిర్మలాంబరమునక గన్పట్టె నానందవి

స్తృతదివ్యామృతపూర్ణమంగళరుచిక శీతాంశుఁ డజ్ఞానక
ల్పితమాయావరణంబు బాంధవ మనోవీధిక తగక దోచు నం
తతవిజ్ఞానకళాప్రసన్న పరమాత్మంబోలి చిత్రంబుగక.

కేవలమాక్తికాకృతి నకిల్చిషకాంతుల నీనుచున్న తా
రావళితోడ నిర్మలవియత్తల మొప్పె నపూర్వశారద
శ్రీవిజయాక్షరవ్రజవరిస్ఫుటనీలశిలా విశాల సం
భావితభద్ర శాసనవిభాసురహూచు మనోహరంబుగక.

వరజలాశయములఁ బ్రతిఫలింపఁగఁ జూడఁ గ్రమగోక్షీరభాగ్యముల నెఱసి
తరులసిడలఁ బరిస్ఫురితంబుఁగాఁ జూడ భాసురపుష్పసంపదల నిసి
ప్రకటాదితతులపైఁ బ్రసరింపఁగాఁ జూడఁ గలధారితమయలీల లలవరించి
ఘనహర్మ్యకుడ్యభాగములఁ బ్రాకఁగఁ జూడ నవసుధాసారవైభవముఁ జూసి
సరససుకుమారవిమలప్రసన్న భావ-ములఁ బ్రకాశించుచును జగన్మోహనైక
నిస్తులానందవిశేషసన్నిత మగుచు వెన్నెల చెలంగె శారదవేళయందు.

సౌధాగ్రములఁ గేళినల్పు పూఁబోడుల తెలిముద్దనగవులఁ బలుకరించి
కలశాభిరగలఁ గన్పట్టు నవశేష విసరంబుతోడుత వియ్యమంది
మందాకినీసరిన్మగ్న లీలాదివ్య కరిదంతములతోడ సరసమాడి
గౌరీసమాయుక్తి గ్రాలు శంకరు మేని భూతి కెంతయు సానుభూతిఁ జూపి
నకలసంపూర్ణసత్కళాసహితయైన-భారతికి నింపుమీఱఁ గైవార మొసఁగి
మొందుకొని లోక మెల్లను నిండుకొనియె-బండువెన్నెల కన్నులపండు వగుచు.

పూర్వము జైనమునులు అనేకములైన తాకికశాస్త్రములు పరిశీలించి విశేష విద్య లెన్నో వెలయించిరి. ఇప్పటికిని ఆయా శాస్త్రములలో వారు సంగ్రహించిన జ్ఞానము సంస్కృతప్రాకృతములలో గలదు. “ఉత్తరాధ్యయన” సూత్రము లనే గ్రంథము ఈ మధ్య చూచుచుంటిని. జారక్ పార్వెంటి యరు పండితులు ముద్రించి ఇంగ్లీషులఘటికతో ప్రచురించిన ప్రతి యొకటి శ్రీకామత ప్రసాద జయిక్ గారు (“వీర”ప్రతికా సంపాదకులు) నాకు చదువుటకై పంపియుండిరి. అందులో ఇచ్చిన పూర్వవ్యాఖ్యానభాగములలో నొక దానిలో “శుభాశుభపురుషలక్షణములు” అను సాముద్రికశాస్త్రభాగములోనుండి కొన్నిశ్లోకములుమచ్చుకైయిం దుదాహరించుచున్నాను. సాముద్రికశాస్త్ర మెరిగిన పండితు లీశ్లోకార్థము తెల్లు వైదికసాంప్రదాయశాస్త్రములలో విపులపరుపబడినవో పాఠకలోకమున కెరిగింపగోరెదను. ఇట్లే “స్వప్న శాస్త్రము”ను విశదముగా తెలుపు “స్వప్న చింతామణి” యను శాస్త్రముకూడా కలదట. అది మన దేశములో లభ్యమగునేమో తెలియదు.

శుభాశుభపురుషలక్షణాదీని—

“అస్థి వ్యర్థాః సుఖం మాంసే
త్యది భోగాః స్త్రియోఽపిషు,

గతౌ యానం స్వరే చాజ్ఞా
సన్యం సర్వే ప్రతిష్ఠితం.
పద్మవజ్రాం కుశచ్చత్రి
శంఖమత్స్యేదయస్తరే,
పాణిపాదేభ్య దృశ్యంతే
యస్యాపా శ్రీపతిః పుమాన్.

ఉత్తుంగాః పృథులాస్త్రాహూః
స్త్రిగ్ధా దర్పణసన్నిభాః,
నఖా భవంతి ధన్యానాం
ధనభోగయుభవదాః.

శివైః శ్రమణైశ్చేయా
యాక్షుపుష్పిరక్షైః పునః,
జాయతే ఖిలు దుఃఖిలో
నఖైః క్లోకేఽత్రమానసః.

శుద్ధాః సమాః శిఖిరిణో
దంతాః స్త్రిగ్ధునాః శుభాః,
విపరీతాః పునర్జేయా
సరాణాం దుఃఖహేతవః.

ద్వాత్రింశద్దశనో రాజా
భోగీ స్యా దేకహీనకః,
త్రింశతా మధ్యమే శ్లేయః
తతోఽగస్తా స్మ సుందరః.

స్తోకదంతాదిదంతా యే
శ్యామదంతాశ్చ యే సరాః,
మాషికై స్సమదంతాశ్చ
తే పాపాః పరికీర్తితాః.

అంగుష్ఠయస్తై రాధ్యైః
సుతవంతోఽంగుష్ఠమూలకైశ్చ యవైః,

ఉర్ధ్వకారా శేఖా పాణిశతే
భవతి ధనహేతుః.

వామావర్తో భవే ద్యస్య
వామాయాం దిశి మస్తకే,

నిర్లక్ష్యః త్విధాత్వా
భిత్త మద్యోత్ సయాశీకామ్.

దక్షిణో దక్షిణే భాగే
య స్యాచర్తస్తు మస్తకే,

తస్య నిత్యం ప్రజాయేత
కమలా కరవర్తిని.

యదిస్యా దక్షిణే వామా
దక్షిణో వామపార్శ్వో,

పశ్చాత్కాలే తత స్తస్య
భోగానా స్త్యత్ర సంశయః,

ఉరోముఖిలలాటాని
పృథూని ముఖభాగినాం,

గంధీరాణి తత స్త్రీణి
నాభి స్సత్యం స్వర స్తథా.

కేశదంతనఖా మ్నాద్యౌ
భవంతి సుఖహేతువః,

కంఠః పృష్ఠం తథా జంఘే
ప్రాప్యం లింగంచ పూజితం.

రక్తా శివ్యో భవే ద్యన్య
పాణిపాదతలానిచ,

పుగులాః పాణిపాదాశ్చ
ధన్యానాం దీర్ఘజీవనం.

స్నిగ్ధదంతః శుభాహారః
శుభోగః స్నిగ్ధలోచనః,

నరో ల్లిప్రాప్యదీర్ఘాశ్చ
స్థూలాః కృష్ణాశ్చ నిందితాః.

పంచభిః శత మద్విష్టం
చతుర్భి ర్మవతి స్తథా,

త్రిభి వ్విష్టి స్సముద్విష్టే
లేఖాంకై ర్గాభవ ర్తిసః.

చత్వారింశత్ పునః ప్రోక్తం
వర్షాణి వరజీవితమ్,

తాభ్యాం ద్వయాభ్యామే కేవ
త్రింశద్వర్షాణి జాయతే.

మశిలా క్యామలోలాశ్చ
రోమజంఘూచ భర్తృహః,

మహి లోన్నతోత్తరోష్ఠీ
నిత్యంచ కలహప్రియా."

ఉత్తరాశ్చయనమూత్రములు, ఏడవ అధ్యాయమునంది.

మా వ్యాస కర్తృలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడితీక్షరములతో బంతులు
ద, రిదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ
చుచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే
కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

చిత్తవిశ్రాంతికై యూరిమొత్త నంటి
యేపుగా గడ్డి పట్టి యెల్లెడలయందు
బలు శిలాదృశ్యముల నేత్రపర్య మొనఁగు
కొండ నెత్తమునం గూరుచుండినాడ.

పగటిపూటంతయును బనిపాట్లు నేసి
నలిగి దేహంబు హృదయంబు కలఁగఁబాట
వచ్చు కాంతునిఁ బ్రయురాలుఁగిది నెదురు
వచ్చి మందమానతము నేవల నొనర్చె.

అంత నా కూరుచుండిన ప్రాంతమందె
యున్న యొక ముండకొమ్మపైఁ గన్ను వడెను.
గాలితాఁకుల నది నాదు కాఁలిఁ దాఁకి
జరుగు వెనుకకుఁ దాఁకును మరల సాగి.

రోసి యద్దాని నవలకుఁ ద్రోసివేసి
లాఁతికొమ్మల దోపిన లావుమెయిని
వచ్చి నాకాలిచెంగట వ్రాలుఁ గాని
శిష్టతరుశాఖలందునఁ జిక్కుకొనదు.

శ్రద్ధ వహియింపనైతిఁ బ్రక్షణమమందు
దాని వ్యాపారములకు నర్థంబు గాక
చూడచూడంగ నది తన గోడుఁ దెలుప
నన్ను వెంటాడుచున్న చండమునఁ దోచె.

అకట! నాబ్రతు కెంత హేయంబు! నరుల
చరణముల నంటునైన నోచంగనైతి
నెట్టకేలకుఁ దాఁకినం దిట్టిపోసి
యావలకు గెంటివేయుదు నలుకఁ బూని.

అందచందంబు లనలె శూన్యంబు లిఁకను
సరసభావంపుఁ బేరివాసనయు నాస్తి
మాలనిం గన్న శ్రోత్రియుమాది నన్ను
దవ్వదవ్వలనే కాంచి దాటుచుండ్రు.

ఇట్టి నీచంపు బ్రదుకు నే నింక బ్రదుకఁ
జాల; మరణించి పుష్పవృక్షంబుగానో,
ఫలతరువుగానో జన్మించి యొలమిఁ గాంతు
నను విడిచి శాపమోక్షం బొనర్పవన్న!

అనుచు సంతప్తచిత్తమై మనసు చెదర
నెండి రాలెడు సాకుల పిండుకతనఁ
జెన్నుదఱిగిన మొగహితో నన్నుఁ గనుచు
మూకభావల బ్రతిమాలె మోల నిలిచి.

పాప మద్దాని దీనభావంబుఁ గాంచఁ
దఱుగుకొనిపోవఁ గడు పెడతెలుపి లేని
ప్రార్థనారూపమగు బాధ పడఁగరామి
శాపమోక్షం బొనర్చితి జాలిఁ బొంది.

రామా ఆంధ్ర వ్యాకరణసర్వస్వములోని కొన్ని సందేహములు

పూతలపట్టు శ్రీరాములు రెడ్డిగారు

ఎల్వారు రామా అండుకోవారు ప్రచురించిన ఆంధ్ర వ్యాకరణసర్వస్వము నిఘంటు జరువఁ గలిగితిని. అందు నాకుఁ గలిగిన కొన్ని సందేహముల నిట వివరించుచున్నాఁడ. అవి నాయజ్ఞతచేసిన సందియములో, లేక గ్రంథకర్తల పొరపాటులో తెలిసికొనఁగోరెద. గ్రంథకర్తలు ప్రసిద్ధులగు శేషాద్రిరమణకవులు; శతావధానులు. కావున వారికిఁ బొరపాటు లుండవని యెంచి పెక్కు విధముల నాలోచించియు వారురచించిన ఇతరవ్యాకరణములఁ (యం. యన్. శర్మ అండుకో వారు ప్రచురించిన “తెనుగు వ్యాకరణము”ను, వెంకటరామ్ అండుకో వారు ప్రచురించిన “వ్యాకరణసంగ్రహము” మూఁడుభాగములను) బరిశోధించియు సందేహానివృత్తి కాకపోవుటచే నీవిధమున వెల్లడించితి. గ్రంథకర్తలుగాని, యితరులుగాని సదుత్తరము లిచ్చి సందేహములదీర్తురుగాక యని విన్నవించుచుంటి.

౯వ పుటలో సిద్ధ ఖండమున మదాహరణము లిచ్చుచు అనవుడు అనుపదమును సవించుకముగఁ జూపిరి. ౯వ పుటలో అనంతర్యాధికము. ధాతువుకొనను ద్రుతసహితమును య వర్ణము చేర్చుటచే ననుచు. ఉదా!—పొషింపుడుకొ, కొట్టుడుకొ. అని తెనుగువ్యాకరణమున ౨౩వ పుటలో అనంతర్యాధికములు ద్రుతప్రకృతికములు. ఉదా!—చచ్చుడుకొ, చేయుడుకొ, అనుడుకొ, నావుడుకొ, అనవుడుకొ, రాగకొ, చేయగకొ, అనగకొ. అని నిర్బిందుకముగ స్థిరపఱచిరి. పైని అనవుడుఅనునది యొక నామమా? లేక అనంతర్యాధికమా? కాదు. అనంతర్యాధికమా? గ్రంథకర్త లన్నిచోట్లను అనంతర్యాధికమనియే నాడియున్నారు. మఱియు వారి అనంతర్యాధికమున మదాహరణములలో రాగకొ, చేయగకొ, అనగకొ అను మదాహరణము లున్నవి. ఇవియేమున్నర్థకములు కావా?

౧౦వ పుటలో సంస్కృతశబ్దములను గుర్తించు విధములు అను శీర్షికతో వైదుమాత్రములు సోదాహరణంబుగనిచ్చి మరల ౧౧వ పుటలోఁ దత్సమశబ్దములను తెలిసికొనువిధములు అని యెదు నూత్రములు మునుపటివి మూఁడు కలిపి వ్రాసిరి. ఈపునరుక్తి యేల? మఱి స్థిరాక్షరముఁకు ముందు పూర్వానుస్వారములంగల పదములు. అను నూత్రమునకు ‘మందము’ అను మదాహరణ మిచ్చియున్నారు. స్థిరములనఁగా నేవి? యకారము స్థిరమా? సర్వస్వమున స్థిరములప్రస్తావమే లేదు. తెనుగు వ్యాకరణమున మూడవ పుటలో ౮వ నూ. వర్ణములయొక్క రెండవ మూడవ వాలుగైదు వర్ణములగు ఖ థ త థ ఫ ఝ ఢ ధ ధి బ జ ణ న మలు స్థిరములు. అని వ్రాసిరి. పై నూత్రమునకు, అందుఁ గనఁబఱచిన వర్ణములకును పెట్టిసంబంధమో తెలియకున్నది. (ఘవర్ణము పొరపాటున విడువఁబడినది). చందము, అందము, మందము మున్నగునవి యీనూత్రముంబట్టి సంస్కృతశబ్దము లగునా?

తె. వ్యా. ౨౮వ పుటలో అనుస్వారమునకుజేంత పరుషసరళములుగాక తక్కిన యక్షరములు కలిగిన శబ్దములు తత్సమము. —అనిరి. ఈ స్వవచనవ్యాపారము గుర్తింపరైరి.

క చ ల ట త ప లు పరుషంబులని గ జ డ ధ బ లు సరళంబులని చెప్పఁబడు. ౫.

ఇతరములగు హల్లులు స్థిరములు—౬.
(బాలవ్యా. సంజ్ఞ.)

తత్సమము లేర్పదవీధి అనుశీర్షికలో (౧౬ పుట) ౯. ఒడ్డిఁడు, కత్తఁగుఁడు, కోటఁడు, బసవఁడు. ఈవాల్లును పురుషవాచకములు గాకున్నను తద్రూప

మును పొందెను. వీనికి మువ్వ మురారు అని నూచించిరి. ఇవి సంస్కృతశబ్దములా?

గౌరవ పుట. ౨౧వ నూ. ప్రభవదీ సంవత్సరముల పేర్లు స్త్రీలింగములు అనియు, తెనుగువ్యాకరణమున ౩౨వ పుట. ౧౫వ నూ. ప్రభవదీశబ్దములు స్త్రీసమంబు లగు అనియు వాక్రచిరి. ఇందేది గ్రహింపవలయు?

౨౧వ పుట. ౫. ౧. శకారము. శవర్ణమనరాదా? వ్యాకరణసంగ్రహమయగూడ రౌరవ పుట, తప్పొప్పుల పట్టికలో 'శకారమునకు సకారము' అనిరి.

౨౨ వ పుట ౩వ నూ. సంధి లేనిచోట నచ్చునకు మారు యకారము వచ్చును. అనిరి. అచ్చునకు మాటుగ యకారము వచ్చినచో సచ్చారణ మెట్లుండునో యూహింప వలనుగాకున్నది.

"సంధి లేనిచోట స్వరంబుకం టెంబరం బయిన స్వరంబునకు యడాగమంబు. బాలవ్యా. సంధి. ౩నూ."

౨౩వ పుట—ఇకారాంత నామ వాచకములకు అన్నాదులు పరమైనపుడు సంధి బహుళము. అని మూర్తించి లక్ష్యమృ, రెడ్డెన్న, బానకయ్య, కొమటకూ, దాసరప్ప అని నిత్యరూపములే యుదాహరించిరి.

బహుళమనగా వైకల్పికమని మీరు భావించినట్లే యూహింప వీలగుచున్నది.

౩౦-వ పుట—పదమగ్య స్వరంబులకు సంధి బహుళము. ఉదా: రాముల + అందు = రాములందు; రాములయందు. ఎనిమిది + అవ = ఎనిమిదవ; ఎనిమిది యవ. గంప + అంత = గంపంత; గంప యంత. పద మగ్యస్వరములన శేవి? వానికి సంధి యెట్లు వచ్చును?

తెనుగువ్యాకరణమున ౫౬వ పుటలో ఆమేడి తము పరమగునపుడు మగ్యమవిభక్తికి లోపము బహుళ ముగ నగు. ఉదా:—అప్పటికి + అప్పటికి = అప్పటప్ప టికి; ఇంటికి + ఇంటికి = ఇంటింటికి. ఇంతే. వీని కింక మాటురూపములుగాని యితరవిధోదాహరణ ములు గానిలేవు. ఇక బహుళమునకు నర్థ మేమి గ్రహిం పవలయు?

తత్సమశబ్దములకుగూడ మగ్యమవిభక్తికి లోపము బహుళముగ నగును.

ఉదా:—దినమునకు + దినమునకు = దిన దినమునకు.

యంగమునందు + యంగమునందు = యంగ యంగమునందు.

పైరెంటివలనను బహుళ మన నిత్య మని తలంప వలయుగాదా!

ఆమేడితము పరంబగునపుడు ఇంచుక, నాడు మొదలైన పదములకు తుదివర్గ లోపము బహుళముగ నగును.

ఉదా:—

ఇంచుక + ఇంచుక = ఇంచించుక, ఇంచు కించుక.

నాడు + నాడు = నానాడు, నాడునాడు.

లోపల + లోపల = లోలోపల.

లోన + లోన = లోలోన.

ఈబహుళమున కర్థ మేమి? మఱియు ౬౧ వ పుటలో క్రొత్త, కెంపు, క్రిందుశబ్దములకు మొదటియక్ష రముగాక మిగిలినవానికి కొన్నిచోటుల 'ను' అనునదియు మఱికొన్నిచోటుల మీదవచ్చు హల్లునకు ద్వితీయమును బహుళముగ వసును. (ను) ఉదా: క్రొత్త + చాయ = క్రొంచాయ.

ద్వితీయము:—క్రొత్త + వాడి = క్రొవ్వాడి
క్రిందు + తల = క్రిందల.

౫౨ వ పుటలోనే

ఆమేడిత క్రియలయందు మగ్యమన్న (ము) (డు) వర్ణక ములకు వికల్పముగా లోపము బహుళముగ నగును. ఉదా:—ఉండుము + ఉండుము = ఉండుండుము, ఉండు ముండుము.

ఈనూత్రమున వికల్పముగా లోపము బహుళము గ నగు నన నేమో నాబోటియల్లునకుఁ దెలియదు.

తె. వ్యా. ౪౪వ పుట. బహుళము = విశేషముగ నగుట. అనిరి. ఉదాహరణములు పెక్కులు గలవు. విస్తరభీతిచే మానితి.

సర్వస్వము ౩౧వ పుట. అట్లు రాఁబడిన (ఆదేశ) సరళములకు ముందున్న ద్రుతమునకు లోపముగాని, బిందువుగాని, అర్థబిందువుగాని సంశ్లేషము (మిడిపాల్లుతోగలియుట)గాని యగును.

ఉదా:—లోపము-మాచెగంజాత్తుఁడు
బిందువు-మాచెగంజాత్తుఁడు
అర్థబిందువు-మాచెగంజాత్తుఁడు
సంశ్లేష-మాచెనంజాత్తుఁడు.

ఆదేశసరళములకు ముందు ద్రుతలోపము గలదా?

బిందువనఁ బూర్ణబిందువని యర్థమా? అట్లయినఁ గ్రిందినూత్రమునఁ బూర్ణబిందువని చెప్పవలె?

(మా. వ్యాకరణసంశ్రామ, ౩ భా. ౪౬ పుట.)

ఈ ౩, ౪ నూత్రములకుఁగల ఛేదమేమి?

౩. వర్గయుక్సరళములు పరంబగునపుడు ద్రుతమునకు లోపస్వత్వపూర్ణబిందు సంశ్లేషములు విభావనగును.

౪. ద్రుతమునకు సరళములు, స్థిరములు పరమైనపుడు లోపసంశ్లేషములు విభావనగును.

౩౨ వ పుట. ౫ వ నూ. అటు, ఇక చుఁచు అనువానిలోఁ దప్ప మొదటి కుటుచువర్ణముమీద అరమున్నగాని ద్రుతముగాని యుండదు.

ఇది యిచ్చటఁ జెప్పబడవలసినదిగాదు. “ద్రుతముగాని” ఈ ద్రుతమున కర్థమేమి?

౯వ నూ. వర్గయుక్తులును, సరళములును, పరంబగునపుడు ద్రుతమునకు స్వత్వసంశ్లేష లోపపూర్ణబిందువులు విభావనగు.

ఉదా:—సంశ్లేష—కొలిచెద న్నారాయణుని
స్వత్వము—కొలిచెదను నారాయణుని
లోపము—కొలిచెద నారాయణుని.

౩, ౪, ౯ నూత్రము లొక్కటియే. మాడు నాలుగు నూత్రములకు మాటుగాఁ దొమ్మిదవనూత్రమున “విభావ” తీసివైచి యుంచినచో సరిపడును. ౯వ నూత్రము వేటు. ఉదాహృతము వేటు.

౩౩ వ పుట—ఆమ్రేడితమం దన్నియచ్చులకు సంది యగును. ఉదా:—ఆహా + ఆహా = ఆహాహా

ఔరా + ఔరా = ఔరారా
ఓహో + ఓహో = ఓహోహో
ఏని + ఏని = ఏనిని.

ఈయేగేసి సాధువా? ఆమ్రేడితము పరంబగునపుడు అచ్చులన్నిటికి సంది నిత్యముగా నగును అని తెనుఁగు వ్యాకరణమున వ్రాసిరి. అంచే ౧౩౪వ పుటలో క్షాన్ధికారమునకు సందిచేయుట దోషము. ఎఱిగి + ఎఱిగి = ఎఱిగెఱిగి తప్పు. ఎఱిగి యెఱిగి ఒప్పు. అని తెలిపిరి. సర్వస్వమందే ౨౯ వ పుట. త్వార్థంబైన ఇకారమునకు సందిలేదు అని యాడిరి. ఈసంది నిత్యమా? నిషేధమా? ఎట్లు సిద్ధాంతీకరించుట? ఆ మ్రేడితమందు మాత్రము నిత్యసందియా?

౩౪ వ పుట—సమాసములందు ద్రుతమునకు స్వత్వములేదు. ఉదా—అలరును జొంపములు. ఈ నూత్రమున కిదియే యుదాహరణమని బాలరకు బోధింపవలయునా? పాపము! అని వ్రాయరాదు అని వ్రాయమనిచిరోటు! ఇట్టివి పెక్కులు. ౪౧ వ పుటలో ఆ, ఈ, ఏ, (త్రికము) సమాసములో మొదటిపదములై యున్నపుడు వానికి ప్రాప్యమును, తరువాతిపదము మొదటిపాల్లునకు ద్విత్యమునువచ్చును.

ఉదా:—ఆ + మగున = అమ్మగున.

ఈ + తటి = ఇత్తటి.

ఏ + పని = ఎప్పని.

(రేఫమునకును, శే, మ, స లకును నిట్లురాదు).

ఉదా:—ఆ + రాముఁడు = ఆరాముఁడు, ఆ + శని = ఆశని. సమాసములో మొదటిపదములై యున్నపుడు, సమాసములో మొదట నెన్ని పదములు వచ్చును? ఆ + ఈ + కార్యము. అని భావించిరా? లేదు.

తరువాతి పదము మొదటి పాల్లునకు - అచ్చున కి కార్యము కానేరదా?

త్రికమున కచ్చు పరము కాగూడ దనియే వారి తలంపు. సమాసములోఁ ద్రికము రెండవపదము గా వచ్చునేమో! అట్టి సందేహమున కడమియక వ్రాసిరి గాఁబోలు!

శీ మ స లకును నిట్లు రాదు. అనుటలో 'ను' కర్థమేమి? శీ మ స లకుగూడ నిట్లు రాదనియో? శీ మ స లో 'హ' చేర్చబడలేదు; (తెనుగువ్యాకరణమునందును). కాబట్టి హకు పైసంధి చెల్లునా? అష్టాయము, అష్టారి అని వ్రాయవచ్చునా?

కరి-వ పుట. కర్మధారయమునఁ గొన్నిచోట్ల మువర్ణకమునకు బిందుపూర్వక పవర్ణమును, గొన్నిచోట్ల పవర్ణమును వచ్చును.

బిం. ఉదా:—అమ్ము + శీయ్య=అంపశీయ్య.

పాము + జాతి=పాపజాతి.

ప్రేమ + తత్తము=ప్రేమతత్తము.

పవర్ణము. ఉదా:—జనుము + నార=జనుపనార.

ఇనుము + ముక్క=ఇనుపముక్క.

మినుము + గింజ=మినుపగింజ.

పై పాపజాతి ప్రేమతత్తములం దర్థానుస్వారము లేదు. చేతిపొరపాటో అచ్చుపొరపాటో అని తలంచుటకు తెనుగువ్యాకరణమున ౬క-వ పుట కర్మధారయ సమాసమునందు మువర్ణమునకుఁ గొన్నియెడల 'ంప' యను మఱిగొన్నియెడల 'ప' అను వర్ణకమును వచ్చును.

ఉదా:—(ంప) అమ్ము + శీయ్య=అంపశీయ్య.

(ప) పాము + జాతి=పాపజాతి.

జనుము + నార=జనుపనార.

ఇనుము + ముక్క=ఇనుపముక్క.

అని వివరించిరి. ౧౨-వ పుటలో నర్థానుస్వారములు వచ్చు స్థలముల గుర్తించుచు, దీర్ఘాక్షరమునకు ముందుగాఁ

గల [ము] వర్ణమునకు ఔపవిధ్వికముగా వచ్చు(ప) అను సక్షరములకు ముందును,

ఉదా:—నాము, నాయ, నేము, నేను, నేమి, నేను-అని తెలిపిరి. ఇదే నూత్రోదాహరణముల సర్వస్వమునను నూచించిరి. ఈనూత్రములకును పైనూత్రములకును పరస్పర వైరుధ్య మగుపడుచుండుటలేదా? “కొండోకన్నో నాన్వూది కనున్వూదుల మువర్ణంబులు పచ్చినర్ణంబు లగు” నను బాలవ్యాకరణనూత్రమున కర్థము సరిగ గ్రహింపరైరి. అనూత్రముక్రింది వివరణము నైనఁ జూడరైరి. చిత్రములోఁ జిత్రము! తప్పులోఁ దప్పు! “మఱిగొన్ని” ఇందలి యుటనున్న యొక్కడిది? ఇది పొరపాటు గాదు. సర్వస్వము కం-వ పుటలోఁ గూడ “మఱిగొన్ని రూపములు” అని కలదు. మఱియను నవ్యయము ద్రుతప్రకృతికమా? అయిన ‘మఱియూ’ అనుట తప్పునను. ‘మఱిసి’ అనుట యొప్పునను. ౨౦-వ పుటలో ప్రథమోత్తమపురుషుల ఏమ్యదుల ఇకారమునకు సంధి చైకల్పికము. (ఏమి, మఱి, కిషష్ఠి...) అని యితరుల వ్యాకరణములలోని రెండునూత్రముల గ్రహిం చియొకనూత్రముగా సళంకముగా వ్రాసిరి. కాని వానియర్థము గ్రహింపరైరి.

తెనుగువ్యాకరణమున నేమ్యదుల నూత్రమున కుదాహరణమున మఱి + ఏమి=మఱిమి-మఱియేమి అని వ్రాసియున్నారు. ఈవ్రాత జ్ఞప్తియం దున్నచో వా వ్రాత యట్లు పడియుండదు. దీనికి రెండు సమాధానములు గలవు.

౧. తెనుగు వ్యాకరణము తరువాత వ్రాయఁబడినది.

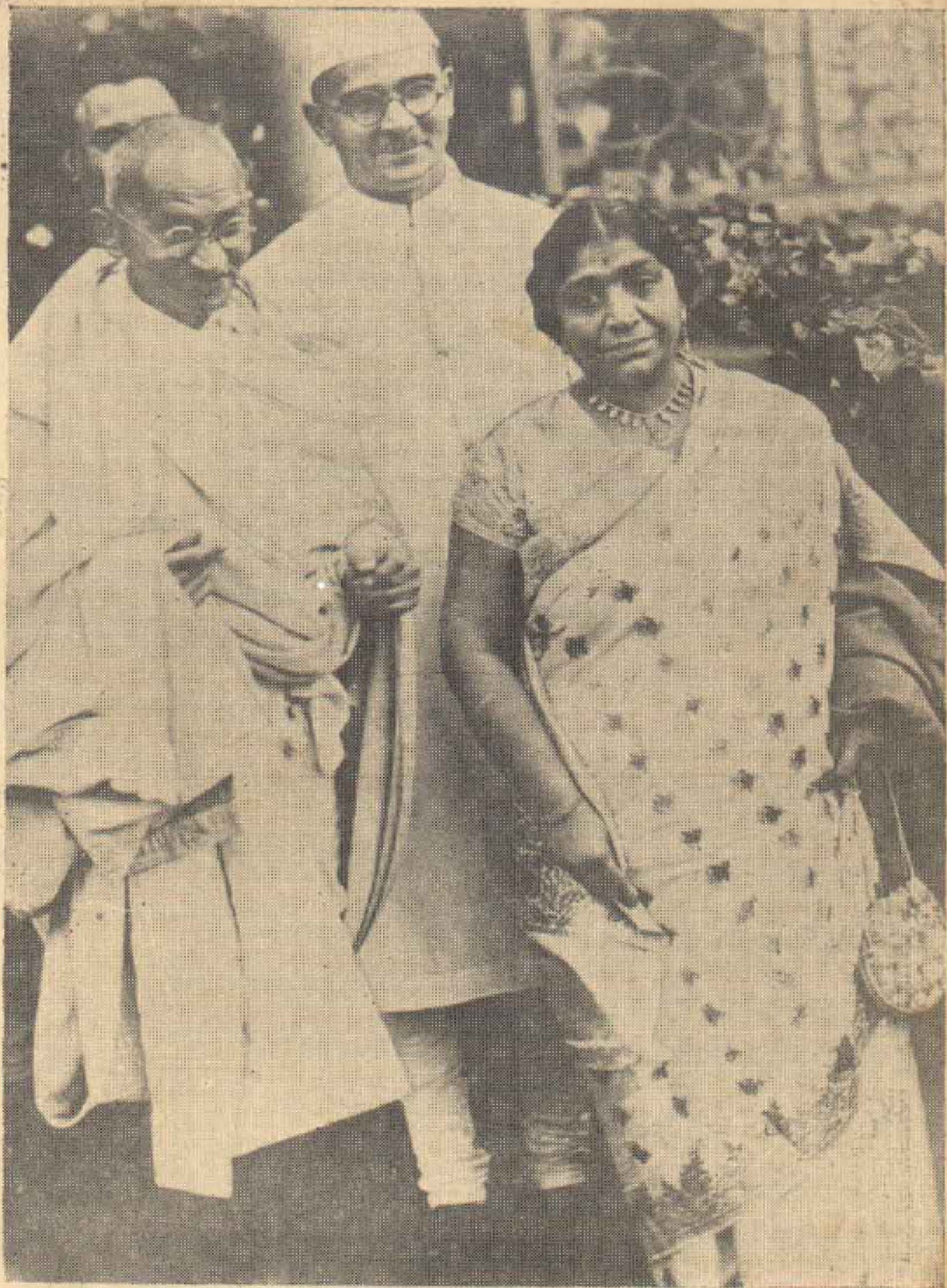
౨. అర్థవిశేషమందు ప్రాథమము.

కరవ పుట. కంవ నూ. వా నీ శబ్దములకు సమాసమున దువర్ణము చైకల్పికముగా అంతెగను మగును.

ఈనూత్రమున ‘తవ’ వదలి పెట్టబడినది.

కరివ నూ. ఎదాదు లనుప్రయుక్తం బగునపుడు క్రియాంతములగు ము, డు, లు వు, దు లగును.

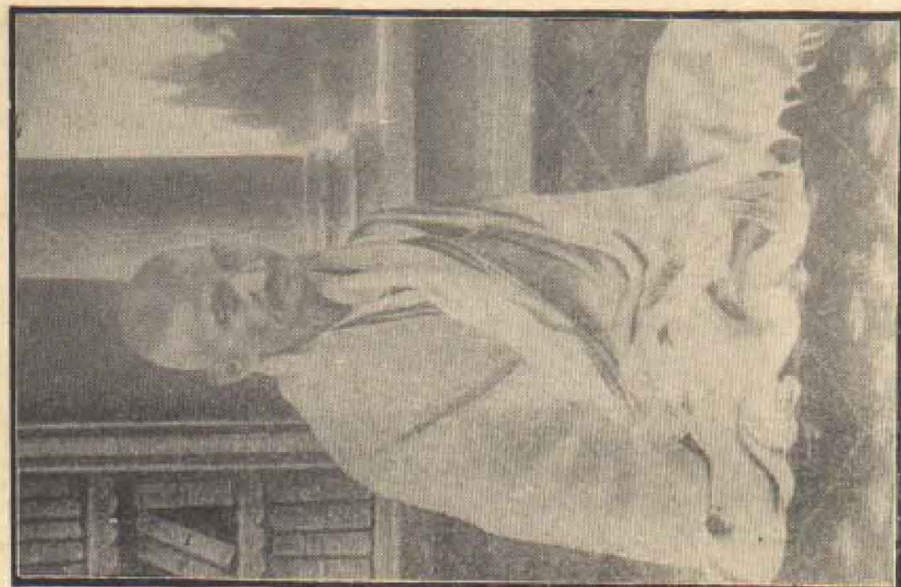

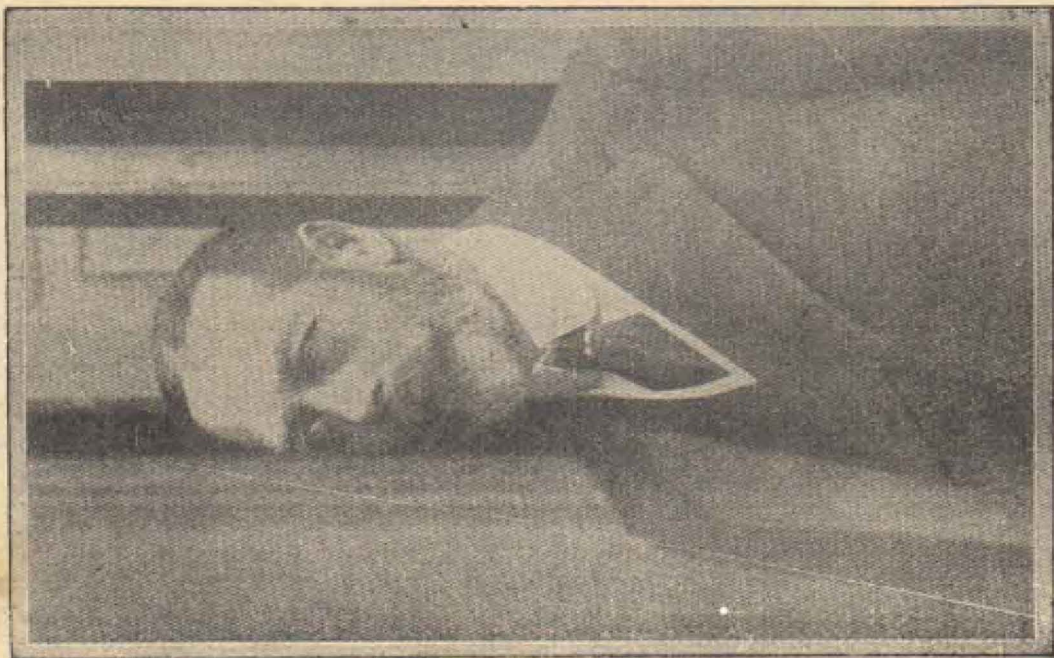
శ్రీజార్జిచక్రవర్తిగారి విందునకు
శ్రీ మహాత్మా, మహాదేవి దేశాయి, సహోజినీ శబ్ద

A.P.

(శ్రీ) గాంధీ జ్యోతి చక్రవర్తి సంభాషణము

A.P.

ఉదా :—చూడము + ఎ=చూడవే,
చూడుడు + ఎ=చూడకే.
ఎదాదు లన నేటి? వివరణము లేదు.

చూడుము + ఎ=చూడవే. ఇందు 'వే' దీర్ఘమై యున్నది. ఉపధయగు దువర్ణము దవర్ణముగా నైట్లు మారెను?

౪౫వ పుట—విశేష్యభేదములం దెఱుపుచు,
గుణవాచకము—వేరువేరు గుణముపేర్లనుదెలుపునది. ఉదా—తియ్యని, యోగ్యత, చెడ్డతనము, నల్లని అని యుదాహరించిరి.

ఈతియ్యని, నల్లని వామము లగునా? అట్లయిన పండుతియ్యని. బొద్దనల్లని. అని వ్రాయవచ్చువా? తేనుగువ్యాకరణమునగూడ ౬౯ వ పుటలో “తెల్లని, తియ్యని” అని యుదాహరించెయ్యున్నారు.

౪౬ వ పుట—క్రియావాచకములు — క్రియల వలన గలిగినపేర్లను దెల్పును. ఉదా :— వండుట, చేయుట.

ఇవియే క్రియావాచకములా? వ్యతిరేకభావార్థకములును, కృదంతములును క్రియావాచకములు గావా? వివరణము లేకున్న నుదాహరణములైన నీయరాదా?

౪౭ వ పుటలో సంబంధసర్వనామముల కుదాహరణ మీయబడలేదు.

౪౮ పుట సంఖ్యావాచక సర్వనామములు—సంఖ్యను దెలుపుటయందు వర్తించునవి.

ఉదా:— ఒక్కఁడు నిజముఁ జెప్పెను కాని, యిద్దరు కల్లలాడిరి. (ఒక్కఁడు, ఒక్కరిత, ఒక్కటి, ఇద్దరు, ఇరువురు, రెండు, మూఁగురు, ముగ్గురు, మూఁడు మొదలైనవి).

(పూర్వులు వీనిని సర్వనామములుగాఁ జెప్పిరి కాని వీనియందు కేవల విశేషధర్మమే కానబడుటలేనీ విశేషణము అని చెప్పుటయే మేలని తోచుచున్నది).

సంఖ్యావాచకసర్వనామము లనఁగా సంఖ్యను దెలుపుటయందు వర్తించునవియో? బాగు! బాగు! ఒకటి

రెండు, మూఁడు విశేషణము లగుఁ గాని సర్వనామములు గాఁజాలవు. ఎవఁ గావచ్చుగాక! ఒక్కఁడు, ఇద్దఱు, ముగ్గురు సర్వనామములు కాకపోవు టెట్లు? ఆ ఈ రెండును తె. వ్యా. ౭౨ వ పుటలో సర్వనామములే యైనపుడు ఇవి కాకపోవుకేమి? వానియందు విశేషణధర్మములేదా? నామములు, సర్వనామములు పెక్కులు విశేషణము లగుచుండుటలేదా? మువ్వఁగంతములకుపుంపు లాదేశములై విశేషణము లగుచున్నవి. పసిడి, వెండి మున్నగునవి యట్లే విశేషణము లగుచున్నవి. ఆరీతిశే కొన్ని సర్వనామములుగూడ విశేషణము లగుచున్నవని నవో సమంజసము కాదా? ‘ఇద్దఱు’ శకట రేఫాంతముగా నల్లయెడలఁ గానబడుచుండఁగా గ్రంథకర్తలు రేఫాంతముగా నుదాహరించుటయేకాక తేనుగు వ్యాకరణమున ౮ వ పుటలో ౨. సంఖ్యావాచకములు రేఫములుగా నుండును. ౩. సర్వనామములు రేఫములు, అని మాత్రీకరించి స్థిరపఱచిరి. వీనికే బ్రయోగము చూపిన బాగు.

మఱొక గొప్పవిషయము. పరిభాషా పదముల కన్నింటికి నాంగ్ల పదము లిచ్చుచుండిరి. ౪౮ పుట. మఱియు ౭౭ పుట.

౧. ప్రథమ పురుషము. First person :— ఎక్కడెక్కడి విషయమునో తెలుపును.

౨. మధ్యమపురుషము. Second person :— ఎగుటివానిని దెల్పును. నీవు, మీరు.

౩. ఉత్తమపురుషము. Third person :—తన సంగతిని దెలుపును. నేను, మేము.

ఇట first అనఁగా ప్రథమ యని బ్రతుసిరి.

౫౦వ పుటలో ఏకపులింగము, ఎవఁడు, ఎవ్వఁడు, ఏడు, ఏనాఁడు, ఎవ్వఁడు మొదలైనవి.

ఏకస్త్రీలింగము:—ఎవ్వరిత, ఎవ్వత.....మొదలైనవిఅని తెలిపిరి. ఈయొకశబ్దమున కర్థమేమి? ఏకపులింగ మనఁగా ఒకపులింగమునుమాత్రమే బోధించునది యని యర్థమేమో!

౫౫వ పుటలో ౧౧, ౧౨, ౧౩, ౧౪ పట్టులు అచ్చులో తప్పులై సంస్కృతంలోపముచే బ్రహ్మకైవల వివరింప వీలుకానంత జటిలముగా మన్నవి.

౧౫, ౧౬, ౧౭ పుటలలోఁ జెప్పబడిన యంతములే మరల గొన్ని యవసరముగా ౫౬, ౫౭ పుటలలోఁ జెప్పబడినవి.

౬౦వ పుట. ఈకూర్చు మేకవచనమందును వికల్పముగ వచ్చును. ఉదా:—మాను-మాతృ.

వ్యాకరణసంగ్రహము ద్వితీయభాగము ౩౮వ పుటలో, కలన్వాదులకు ఏకవచనంబున వైకల్పికంబుగను బహువచనంబున నిత్యంబుగను సార్థబిందుక కువర్ణమగును.

కలను, ఆదులు, కలను, కొలను, కెలను, గలను, నెలను, వలను, కొలను, మాను మున్నగునవి. ఏకవచనమున కొలను కొలఁకు అగును. వైకల్పిక మనుటచే మాను ఏకవచనమున మాఁకు కాదు.

స్వవచనవ్యాపారశేంక వీరి కావంతయైనఁ గానము. వైకల్పిక మన నర్థ మే తెలియును.

౭౦వ పుట. ౨ సమాసములు, ౧. సిద్ధము లేక సాంస్కృతికము, ౨. సాధ్యము లేక మిశ్రము, ౩. అచ్చికము అని మూడువిధములు.

౩. ఇది ౧. తత్పురుషము, ౨. కర్మధారము, ౩. బహువ్రీహి, ౪. ద్వంద్వము, ౫. ద్విగు మొదలగు భేదములతో నుండును. ఈ మొదలగు మఱి వేనిని చెల్లపునో! వివరణము లేదు. తెనుఁగు వ్యాకరణమున సమాసప్రకరణముంగూర్చి వ్రాయుటకే మఱచిరి. వ్యాకరణసంగ్రహముద్వితీయభాగమున మఱొక విధమున సమాసముల విభజించిరి: ఎ ట్లన,

అంగ్రభాషయందు సమాసము మూడు తెలుగులు. సాంస్కృతికసమాసము; అచ్చికసమాసము; మిశ్రసమాసము.

సాంస్కృతిక సమాసము రెండు విధములు: ౧. సిద్ధము, ౨. సాధ్యము. సంస్కృతవ్యాకరణానుసారముగఁ

నూడినది సిద్ధము. సంస్కృతసమంబులచే గలుగు సమాసంబు సాధ్యంబు. సాధ్యము తత్సమస్వరూపము గలదిగ నుండును. తద్భవములు, దేశ్యములు, అచ్చికములు (అచ్చ తెనుగులు) వీనితోనగు సమాసము అచ్చికము. సంస్కృత సమంబులకును, అచ్చ తెనుఁగు పదంబులకును గలుగు కలయిక మిశ్రసమాసము.

ఆర్థభేదంబువలన సమాసంబులు నాలుగువిధములు: ౧. ద్వంద్వము, ౨. తత్పురుషము, ౩. బహువ్రీహి, ౪. అవ్యయిభాషము. ఇట్లుకావో నొకవిధముగ, మఱొక్కచో మఱొకవిధముగ, నొక్కొక్కచో నొక్కొక్కొక్కవిధముగ, వీరు వ్రాయుచుండ నేది స్థిరమో నిశ్చయింపఁ గాదు. ఒకతప్పును, ఇది పొరపాటా? తప్పా? యని పరిశీలింపఁగడంగిన నడుగడుగునకు లెక్కలేని తప్పులగపడి మొదటివిషయమును మఱవఁజేయుచున్నవి. తప్పులోఁ దప్పు. అతప్పులోఁ పొరపాటు. ఆ పొరపాటులో మరలఁ దప్పు. ఇట్లు పెక్కుతప్పుల కాకర మయినది. దీనిని విద్యార్థులు నడువకుంట్ల శ్రేయము. ఇది యెట్లు లెక్కు బుక్కుకమిటివారిచే నంగీకరింపఁబడియెనో చాలచిత్రము. ప్రమరణకర్తలు గ్రంథకర్తలభ్యాతి విని మామటమానిరి గాఁబోలు! భాషను నుఱించునది వ్యాకరణము. అందుఁ దప్పులు గలిగినచో భాషగతి యేమి? బాలు రెట్లు ను శబ్దముల గ్రహింపఁగల్గుదురు? ఉపాధ్యాయు లెట్లు బోధింపఁ గల్గుదురు?

బాలురు సాధారణముగఁ జేయుతప్పు లని యొక పట్టిక నిచ్చుచు నందుఁ దప్పు ని యొప్పులను, ఒప్పు లని తప్పులను దాటుకూటుగ వ్రాసియున్నారు. వీనియందు బాలురు వేనిని గ్రహింతురు? ఉపాధ్యాయుని వాక్కు లెట్లు విందురు?

నూత్నుచ్చిష్టిం బరిశీలింపఁ దలనొప్పి యగుటచే స్థానీవులకన్యాయమునఁ బరిశీలించి వ్రాసితిని. చక్కఁగా విమర్శింపఁబూనినచోఁ తద్దగ్రంథ మగును. ఇత నొకటి రెండు ముఖ్య మగునవి దూషి విరమింతును.

౭౨వ పుట. సంభాషనా పూర్వపదము:—ముఖపద్యము=ముఖము అనుపద్యము దీనిని రూపకసమాసమందురు.

రూపకమును సంభావనాపూర్వకమును నొక్కటి యగునా? లేదను లేదా?

23వ పుట. ద్వీతీయసమాసము :—విశేషణము సంఖ్యావాచకము గలది.

ఉదా :—యక్షాణు, మాండుకాణులు.

నలుకడలు, నాలుగుకడలు.

ద్వీతువు విశేషణము గలదియో? విశేషణ మగు సంఖ్యావాచకము గలదియో? లేక లెండును గలదియో? అర్థము కాకున్నది. ఇట్లు వ్రాసిన విద్యార్థులకుఁ 'గొంతుకొనికొయ్యి' కాదా? ఈ యుదాహరణము లోని కాణుశబ్దమున కర్థమేమి? కాల మనునర్థమున కారుశబ్దమున శీకటరేఖమా? ప్రయోగము కలదా?

24వ పుట. ౧. అలక్ష్మమాసము :—విభక్తిప్రత్యయములు గలది.

ఉదా :—వశేదరుడు, నాతోడిచెలిమి.

2. అక్ష్మమాసము :—దివర విభక్తిప్రత్యయములు లేనిది.

ఉదా—వృక్షమూలము. అక్ష్మమాసమున విభక్తి ప్రత్యయములు లోపించునా? లేకయే పోవునా?

25వ పుట. కాలమును దెలుపునవి కాలములలు!

వర్తమానకాలము :—ఇప్పుడు జరుగుచున్నకాలమును దెలుపును.

భూతకాలము :—జరిగిపోయినకాలమును దెలుపును.

26వ పుట. కర్తలనుబట్టి క్రియలకు ౧. ప్రథమ,

2. మధ్యమ, 3. ఉత్తమపురుషములు గలవు.

ప్రథమపురుషము First person :—ప్రథమ పురుషసర్వనామముగాని, నామవాచకముగాని కర్త కాగలది.

ఉదా :—వాడు వచ్చెను, రంగడు రాగలడు మధ్యమపురుషము Second person—మధ్యమపురుష సర్వనామముగాని, నామవాచకముగాని కర్తగాగలది. ఉదా—నీవు వచ్చితివి, ఈరంగడు రాగలడు.

మధ్యమపురుషనామములు కొన్నియు, ప్రథమ పురుషనామములు కొన్నియుఁ గలవా? లేక 'ఈచేర్చి నచో నన్ని నామములును మధ్యమపురుష లగునా? ఇది బాలురుచాల హెచ్చరికతో గమనింపఁబడినవిషయమే!! ఏల వివరింపరైరి?

౨౦ వ పుట. ఆత్మసేవదార్థము :—క్రియ ఫలము కర్తను జెందునపు డేర్పడును. ధాతువుచివరను కొను ధాతువు చేర్చుటచే నేర్పడును. (అప్పుడు ధాతువు కొన యందలి ఉకారమునకు ఇకారము వైకల్పికముగవగును.) ఉదా—పోషించుకొను—పోషించుకొను. కొట్టుకొను—కొట్టికొను.

ఇంత వివరము వ్రాసినవారు యకారాంత ధాతువులకే ఇకారము నిత్యమని ఏలవ్రాయలేదు? వ్రాసుకొను, చేసుకొను అనురూపములు సాధువులనియే గ్రంథకర్తల యుద్దేశమా? ౧౧౬వ పుటలో 'శీసుకొన్న' అని వారి ప్రయోగము.

వ్యాకరణసంగ్రహముతృతీయభాగమున 3౯వ పుటలో కొనుధాతువు పరంబగునెడ యకారాంత ధాతువులకు నిత్యంబుగను, దదన్యంబులకు వైకల్పికంబుగను ఇగాగమం బను, అనివ్రాసిరి. అయిన సర్వస్వమున నేల ముడిదిరి? అది వ్రాయునప్పుడు దొరకిన పుస్తకములలో నట్లుండె, ఇది వ్రాయునపుడు మాచిన గ్రంథములలో నిట్లుండె గావలయు.

౨౯ వ పుట (బ) ధాతువు తుదను ఉత్తమ పురుష. ఏకవచన బహువచనములందు క్రమముగా ద్విమ, దుము వర్తకములును, రూపాంతరమందు ఎదను, ఎదము వర్తకములును చేరుటచే తద్ధర్మకాల మేర్పడును.

ఉదా—పోషించుదును, పోషించుదుము, కొట్టెదను, కొట్టెదము.

ఈపోషించుదును పోషించుదుములు సాధువులూ?

(ర) మధ్యమపురుషపు వర్గము వైకల్పికముగా లోపించి తుది అకార మకారమగును.

ఉదా— కొట్టుదు. ఇది అచ్చు పొరపాటు కాబోలు! (ప) ఇంచునకు నవర్ణము పరమగునపుడు వైకల్పికముగ చువర్ణము లోపించి నకారమునకు తకారమును, రువర్ణము పరమైన వైకల్పికముగ ఉకార లోపమును నగును. ఉ—పోషింతు-నిందింతు.

దీనికి జాల వ్యాఖ్యి వ్రాయవలసి యున్నది. 'ఇంచునకు నవర్ణము పరమగునపుడు' పోషించున, నిందించున అగును. అపుడు 'వైకల్పికముగా చువర్ణము లోపించి' పోషించ, నిందించ అయి 'నకారమునకు తకారమును' పోషింత, నిందింత అయి 'రువర్ణము పరమైన పుడు వైకల్పికముగ ఉకార లోపమును గలుగును.' పోషింతరు, నిందింతరు అనియైనఁ గావచ్చు. పోషింతర్, నిందింతర్ అనియైనఁ గావచ్చును. వా రుదాహరించినట్లు పోషింతు—నిందింతు కానేరదు. ఉకార లోప మనితే ఏ ఉకారము? వారి నూత్రమున రువర్ణమందు మాత్రమే ఉ కార ము గలదు. నవర్ణము ఉ కారాంత మాయని యూహించుటకును క్రిందనే రువర్ణము అని హెచ్చరించి అట్లూహింపవల దనిరి. ఇది ప్రశ్నపురుషయందలి తద్ధర్మార్థక్రియ యని బాలరకు మున్నే తెలిసియుండినచో మంచిది. లేకున్న నిది భూతకాలమునకు సమీపపుఁ విశాచకాల మనియు నుత్తమ మగ్ధములు కాకపోవుటచే వారిమడికిఁ దట్టుకునఁ దోచు నధమపురుష మనియు నూహించి భయపడఁగలరు.

మఱియు వీరు ౧౯, ౯౦ పుటలలో నవలంబించిన పద్ధతి చాలచిత్రము. ౯౧వ పుట చదివిన పిమ్మటనే బాలరు వానిని జనుకలసియుందురు. లేకున్న మహాధ్యాయుఁ డొక్కొక్కవాక్యమునకు వివరణము జెప్పలేక యల్లాడవలసినదే. ౯౧వ పుటలో యాడ రెండవ నూత్రముకంటె ముందుగ మాండవనూత్రము నేర్చుకోవలసి యున్నది.

౯౬వ పుటలో జెప్పబడవలసిన క్రియావాచకములు ౯౩వ పుటలో జెప్పబడినవి. అది యిచ్చటఁ జెప్పబడుటకుఁ గారణముగాని, అవసరము గాని కావరాదు.

౧౧౯వ పుట. శబ్దలక్షణము చేయురీతిని వివరించుచు ౫. సకర్మకమా? అకర్మకమా? ౬. సదర్థకమా; అసదర్థకమా? అనిరి: ఈసదర్థకాసదర్థకము లేవో వానిస్వరూప మెట్టివో వివరింపకపోయిరి.

అస్వయక్రమమునకై యుదాహరించినవాక్యమున "అచ్చటి" అవ్యయ మని తెలిపిరి.

౧౧౨వ పుట. ఇది అవ్యయ మెట్లయ్యె? 'అచోటు' త్రికసంధిచే 'అచ్చోటు' అయి రూపాంతరమున 'అచ్చటు' అయి దానిసప్తమి 'అచ్చట'. అయి, సమాసమున నిత్యమువచ్చి 'అచ్చటి' అయినది' ఇది నామముగాక యవ్యయ మెట్లు? కొన్ని నామములవ్యయము లగుట కలదు కాని యిది యిచ్చటఁ గాలేదు.

౧౧౩వ పుట. రెండులఘువులకు | లా యనియు, రెండుగురువులకు ౨ గా యనియు గుర్తులు గలవు. | ఈగుర్తునకు లాయనియు ౨ ఈగుర్తునకు గా యనియుఁ జేరులా?

౧౧౯వ పుట. ఉపగణము:—గురులఘువు లైన రెండేసియక్షరములు గలది.

* * *

ఉపగణములలో (౧) సూర్యగణములు (౨) ఇంద్రగణములు ముఖ్యములు.

సూర్యగణములును, ఇంద్రగణములును రెండక్షరముల గణములే యగునా?

ఉదాహరణము వేలుగా నున్నదే?

౧౨౦వ పుట. యతివైత్రి:—అ, ఆ, ఇ, ఔ, అం, అః. దిందువిసర్గములు అ ఆ ఇ ఔ లతోఁ దక్కి, దక్కినవానితోఁ జెల్లవా?

౧౨౧వ పుట. అం, అప, అఫ, అబ, అభ, ఇందలి 'అం' కర్థమేమి? ఇది యెట్టిచోటుల వచ్చును?

౫, అ, య, హ. యావడి మాత్రమే అ య హ లకుఁ జెల్లుననియు, తక్కిన వడులు ఆహత్విక్షరములతో యతి చెల్ల దనియు నర్థమా?

పద్యములు:—యతి ప్రాసములతోఁ నూడిన వాలుగు పాదములు గలిగియుండవలయును అని కాసిం చిరి. యతిగాని ప్రాసముగాని లేనిది పద్యము గాదా? ఉపజాతులకు యతిప్రాసములు రెండును గలవా?

౧౨౨వ పుట. వృత్తములు:—మూఁ డక్షరములు గల గణములతో నేర్పడి యక్షరవియుమము గలిగియుండ వలయును.

మూఁ డక్షరముల గణములే వృత్తములకు రా వలయునని చండకాసనము కావించిరే! మత్తేభమునకు నగణ మెట్లు చేర్చిరి? ఉత్పలము నెట్లు మార్చిరి?

౧౨౩వ పుట. జాతులు. కంఠపద్యము మొదలై నవి. ఇంతే! ఇంతకంటె వివర ముక్కలలేదు.

౧౨౪వ పుట. ఉపజాతులు:—౧. తేటగీతి, ౨. ఆటవెలది, ౩. సీసము.

ఇక నాల్గవది లేదా? ఉపజాతు లన నెట్టివో వివరము తెలియనక్కఱలేదా? తేటగీతికి యతియేని ప్రాసయతియేని యుపయోగింపవచ్చు ననిరి కాని ప్రాస యతినిగూర్చి వివరింపరైరి. బాలురు మున్నే తెలిసి కొని యుండవలసినదని వారిభావమా? ౬వ ఘోరముచదువు విద్యార్థు లంతమాత్ర మెఱింగియుండకపోదురా యని యుపేక్షించిరిగోటు!

౧౨౬వ పుట. శబ్దాంకారము:—శబ్దమును అర్థము విచారింపక శ్రావ్యము లైనది. ఈవాక్యమున కర్థమేమి? అవ్యయ మెట్లు?

౧౨౭వ పుట. ఆక్షేపము. ఉదా:— ఓ ప్రాణ నాయకా! వదిలిపోవుచున్నావుగదా! నా జన్మమున

యుద్దేశ్యవేశంబుననే గలుగుఁగాక. పైదానికివలె దీనికిని అర్థము అవ్యయము దెలుపఁదగు.

౧౩౦౨ పుట. తుల్యయోగిత కుదాహరణములేదు.

దృష్టాంతము:—ఉదా:—పరిమళము నామ్రాణింప కున్నను మాలతీపుష్పమాలిక నేత్రపర్యమగును.

ఇది దృష్టాంతాలంకారమున కుదాహరణ మగునా?

వ్యాకరణగ్రంథమం దిచ్చితపుష్పలకేని యెడమీయ రాదు. ప్రతివాక్యము, తుదికు ప్రతిపదము, అందు అచ్చు తప్పులుగానో మఱియెట్లొ పడిన యక్షరములు సందేహ ములఁ గలిగించి పాశము సాగనీయుకున్నచో నాగ్రంథము నేమి చేయవలసినది? విద్యార్థులకుఁ దప్పులు దిద్దఁబోయి మనమే తప్పులుచేసినఁ బరిహాసపాత్రులము కామా?

గ్రంథము ద్విజావసరమన ప్రావును సవరింప నవ కాళము లేనిచో స్థిరముగఁ దప్పు లచ్చుపడి యక్షర రూపము నొందవలసినదేవా? “పాశకసౌలభ్యము కొఱకుఁ గొన్నిటిని శుద్ధస్థితికయందు దెలిపి యున్నార” మనిరి కాని శుద్ధస్థితికయే కానరాదు. “గ్రంథ భావశృంగము నకు నెఱచి ప్రతితప్పును దెలిపియుండలే”దని గ్రంథము ప్రతితప్పు అనియందుఁగూడఁ దప్పులనే తెలిపినచో గ్రంథము కడుపునఁ జాక్క లేదని సాభిప్రాయముగా నెవ్వరే ననరా? “కావున నట్టి లోపములను సవరించికొనఁ బ్రార్థింపుచున్నార” మనిన ప్ర + అర్థింపు చున్నారము. ముఖ్యముగ వారిని సగము చేయునురా?

ఈ గ్రంథకర్తలే రచించిన తెనుఁగు వ్యాకరణ మందును, వ్యాకరణ సంగ్రహము మూడు భాగములందును నిట్లే యన్ని విధముల దోషము లున్నవి. విస్తర భీతిచేచివరింపనైతి. వివరించియుఁ బ్రయోజనమగపడదు.

ఆంధ్రరాజులలో గాకతీయులు ప్రథమగణ్యులు. వీరల దివ్యచరిత్రము పాడెనకొలగోడలలో నిద్రపోవుచున్నది. ఆంధ్రదేశమునకు, వాఙ్మయమునకు అపారసేవ గావించి ఆంధ్రజాతీయత సేటికిని కుస్థిరముగ నుండుకు హేతుభూతులగు ఈవంశజుల చరిత్రము అవిశ్వసనీయములగు కట్టుకథలతో నిండియున్నది. వీరల చరిత్రము దెలుపు శాసనములో, చాలవఱకు దుర్వినియోగము లై నవి. కాకతీయరాజుల జీవితములు దెలుపు ప్రతాపచరిత్రము, సిద్ధేశ్వరచరిత్రము, సోమరాజీయము పరస్పరసంబంధము లేకున్నవి. ప్రతాపచరిత్రము మేము నాలుగైదువిధములగు ప్రతులఁ జూచితిమి. పరిష్కృతచారి ప్రచురణమునకు, వరంగల్లు కైవప్రచారిణిచారి ప్రచురణమునకు సంబంధమే లేదు. మావద్దఁ గల ప్రతి, హైదరాబాదు పరిశోధకశాఖలోని ప్రతియు విశేషాంశములు గలవే గాని రెంటికిని చొత్తు కుదురదు. మైగా నివి యన్నియుఁ జరిత్రము కంఠవఱకు సంబంధించునో తెలుపఁజాలము. కాకతీయవంశజుల చరిత్రము గ్రహించుటకుఁ బ్రధానసాధనములు తిత్కలపు శాసనములు. తరువాతది ప్రతాపరుద్రుఁ డంకితముగొన్నదియు, సమకాలికుఁడగు విద్యానాథకవి రచించిన ప్రతాపరుద్రీయము. కాకతీయుల చరిత్రమునుగూర్చి బ్రహ్మశ్రీ విద్యా, కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు ఆషాఢమాస భారతీయం దొకవ్యాసము వ్రాయుచుఁ బ్రతాపరుద్రునకు, రుద్రమదేవికిఁ గల సంబంధము, రుద్రమదేవికి గణపతిదేవునకుఁ గల సంబంధము వెలుంగుటలో భారపడిరి. అంతియ కాక, సోమరాజీయమును ఆధారముగఁ దీసికొని వారొనరించిన కాకతీయచరిత్ర నిరూపణముగూడ సంశయభూయిష్టమే. సమన్వయించుటలో గుదురక శాస్త్రిగారు ధ్రువపడిరనియు, ఉన్నంతవఱకుఁ గాకతీయచరిత్రము ప్రతాపరుద్రీయములో స్పష్టముగ, నిర్వివాదముగ నున్నదని రుజువుచేయుటకును, బ్రతాపరుద్రునిగూర్చిన

వివరము తెలుంగుటకు నీవ్యాసము వ్రాయుతోవుచున్నారము.

“ప్రతాపరుద్రుని చరిత్ర వెలుంగుటకు నీతని కంకితముగా రచింపఁబడిన ప్రతాపరుద్రీయమునందుఁ గూడఁ గొన్ని యాధారములు గలవు. ప్రతాపరుద్రీయమువలన నీరెండు (రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని భార్య, కొమార్తె యను) వాదములు పుట్టుట కవకాశము కలదు నియుఁ, గాని రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని భార్యయేకాని తనయు కాదనియుఁ, బ్రతాపరుద్రుని గన్నతల్లియగు ముమ్మక్క యొక్కతెయే గణపతిదేవుని తనయుయనియు, ఆమెకు రుద్రాంబయను నామాంతరము గూడఁ అక్కడక్కడ వ్యవహరింపఁబడె ననియుఁ దెలియ నగును.”

ఉదాహృత భాగములు సాంబమూర్తి శాస్త్రి గారివి. వీ రీయభిప్రాయము ప్రతాపరుద్రీయమునుండి సంగ్రహించిరట. ప్రతాపరుద్రీయము రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని భార్యయని చెప్పుచున్నదా? ఎవటను చెప్పు లేదు. ఇందులకు ఆధారముగ వా రుదాహరించిన శ్లోకములలోఁగూడ నాయర్థము లేదు. నాటకప్రకరణములో రుద్రమదేవిరాజ్య గణపతిదేవుని పుత్రికయనియు, నామెయే మనుమఁడగు ప్రతాపరుద్రుని పుత్రునిగ స్వీకరించె ననియు కలదు. ఇటు భ్రాంతికిఁ దావు లేదు. రుద్రమదేవి రుద్రదేవుఁడని వ్యవహరింపఁ బడెను. ఈవ్యవహారము శాసనములందును గలదు. ఈయను కాకతీయవంశజురాలని విద్యానాథుఁడు స్పష్టముగఁ జెప్పెను.

‘యోఽయం జాత స్త్రిలోక్తిప్రథిత సుచరితే కాకతీయాన్యవాయే యప్యై శ్రేయాం స్వజస్రం వితరతిభగవాన్ దేవదేవ స్వయంధూః ; య స్యాజ్ఞా సర్వపృథ్వీపతియగుట మణి శ్రేణిశ్రీవయస్యా

సోఽయం భూపాలహారి ర్జయతి సుమహాక
రుద్రదేవో వరేంద్రః.

ఈశ్లోకమునందలి రుద్రవరేంద్రుడే రుద్రమదేవి
మహారాజు. [ఈ మెత్తిలోక ప్రసిద్ధమున కాకతీయాస్వయ
మున జనించెను. స్వయంభూదేవుఁ డీమెకు కుభప్రదాత.
ఈమెయాజ్ఞ రాజులకుఁ దీలహానికము. రాజులలో
నీయమ రత్నము. (సుహాధమువలె పుంలింగవిశేషము
ములఁ బ్రకరణానుసారము రుద్రమదేవికి నన్వయించి స్త్రీ
లింగవిశేషములుగఁ జెప్పుచున్నారము.)]

‘యో రుద్రో రజతాచలే స్థితి మగా
దధ్ధాంగనారిః పురా

సోఽయం సంప్రతి కాకతీశ్వరకులే

సర్వాంగనారి స్థితః;

సానే య ద్విషమహాకనకశా

మాత్రేణ భస్మీకృతా

న్యాసక వైరిపురాణి చిత్ర మధునా

ఖడ్గే విషం ధాన్యకే.

[రుద్రుడు పెండికొండపయి తొల్లి అర్ధాంగనా
రిగ నుండెను. ఆరిఁ డిప్పుడు కాకతీయరాజుల యింట
పూర్తిగా ఆడుదియై (రుద్రమదేవిగ) ఉండెను. విష
మచ్చిచ్చిచే వైరిపురములఁ గాల్పురు ఘడ్డమున విషము
ధరించెను.]

ఈరెండు శ్లోకములు రుద్రమదేవి కాకతీయవంశ
మున జనించినట్లు చెప్పుచున్నవి. గణపతిదేవునివలె రుద్ర
మదేవియుఁ గాకలింకొద్దపురా లనులకు పండియము
లేదు. ఇంక నీయంశము బలపఱచు నాధారములు లేక
పోలేదు.

‘నై వోమాచేతి నిర్దిష్టా సోమాచేతి ప్రథా మగాత్;
తవ మాతా శివా సాక్షా ద్దేవో గణపతిః పితః.’

[నీ(రుద్రమదేవియొక్క)తల్లి ఉమయును నిర్దేశము
గలది. ఆమె ఉమగాన సోమయుని పేరొందెను. (ఆమె
పేరు సోమలదేవి.) తండ్రి ప్రత్యక్షముగా గణపతి
దేవుడే.] ఉమామహేశ్వరు లిటు నూచితులు. ఈ యం

శమే ఇంకను స్పష్టముగా విద్యానాథుఁడు మంత్రిముఖ
మున నిటులఁ జెప్పినాఁడు:

‘అన్యథా కథం ఈశ్వరప్రసాదాదృతే నిరంకుశం
స్త్రీవ్యక్తివిశేషస్య లోకాధిపత్యం? ఏవం మానుషశం
భువా గణపతిరాజేన ఆభ్యంతరస్య అనుభవమహిమ్నుః
సప్తశ మత్ర పుత్ర ఇతి వ్యవహారః కృతః, తదనుసంజాచః
రుద్ర ఇత్యాఖ్యాః.’ [“ఇతర మెట్లును? దై నానుగ్రహ
మట్లు లేదేని స్త్రీవ్యక్తికి నిరంకుశమున లోకాధిపత్య
మెట్లు చేపూరును; మనుజురూపధారియును నీశ్వరుఁ డని
తలంపఁబడి గణపతిదేవుఁడు ఆత్మానుభవమహిమ గల
వాఁడయి కుమారుఁడని ప్రకటించెను. తదను సుణముగ
రుద్రుఁ డనుపే రెవ్వడెను.]

రుద్రమదేవి తన మమమని (దాహిత్రుని) పుత్రు
నిగాఁ గైకొనినటులఁ బ్రతాపరుద్రీయమున స్పష్టముగాఁ
గలదు. ప్రతాపరుద్రుని తల్లి ముమ్మడమ్మ. ఈయంశము
నాయక ప్రకరణములోని ‘కాన ల్యాసీ త్ప్రీగమజననీ
దేవతీచ ద్వితీయా విష్ణో ర్భూతా తదను మహితా ముమ్మ
దాంతా తృతీయా’ అను శ్లోకమున సుచ్చిత మగుచు
న్నది. ముమ్మడమ్మ రుద్రమదేవిపుత్రి యనుట లోక
మంతయు విశ్వసించిన యంశమే. రుద్రమదేవితో నీశ్వ
రుఁడు జన్మకాలముననే ప్రతాపరుద్రుని కుమారునిగాఁ
గైకొమ్మని చెప్పెనట. అందుచేతనే మమమఁడు కుమా
రుఁడని వ్యవహరింపఁబడెను.

‘స్వీకృతే పుత్రభావేన దాహిత్రే ప్రాజ్ఞమాజ్ఞయః;
అస్మిన్ని ధేహి భావయే గుర్యే ముర్విధురా మితి.’

రుద్రమదేవి తన పుత్రికాపుత్రుని బుత్రభావము
తోఁ గైకొని రాజ్యము నొసంగినందు కీ యుదాహృతి
శ్లోక మాధారము కాగలదు. రుద్రమదేవిని ప్రతాప
రుద్రదేవుఁడు తండ్రియని వ్యవహరించెను. ఆయను
పుత్రుడనియే పేర్కొనెను. ఉదాహృత ప్రతాపరుద్రీయ
భాగములు రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని పుత్రియని కంకో
క్తిగఁ జేర్కొనుచున్నది. గణపతిదేవుని భార్య సోమల
దేవియనియు, ఆమెయే రుద్రాంబ జననియనియు గ్రంథ
స్థమున నాధారము గలదు. అందుచే ప్రతాపరుద్రదేవుఁడు

రుద్రమదేవికి మనుమడనియు; గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవి పుత్రియనియు, బుత్రవ్యవహారముతో నాయమను రాజునుగ గణపతిదేవుఁ డొనరించెననియుఁ బ్రతాపరుద్రీయము కంఠోక్తిగఁ జెప్పుచున్నది. ప్రతాపరుద్రునకు సమకాలికుడగు విద్యానాథుఁడు చెప్పినది ప్రమాణము గాని, తరువాత నూఱునూటయేబది సంవత్సరములకున్న ప్రతాపరుద్రీయవ్యాఖ్యాతయగు కుమారస్వామి సోమయాజి సిద్ధాంతములు ప్రమాణములు కావు. అంతియ కాదు, మూలవృత్తిరేకములు. గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవి భార్యయని తనకయితాను సిద్ధాంతముచేసిన కుమారస్వామిసోమయాజి వాక్యములను విద్యానాథుని వాక్యములలోఁ గలిపి శాస్త్రీగారు స్వచ్ఛందోవ్యాఖ్యాతతోపము విద్యానాథునిపయి సంబంధిస్తే, ప్రమాదభూయిష్టమున కుమారస్వామినిర్ణయమునకుఁ దోడుపడు మూలము ప్రతాపరుద్రీయమున లేదు. పై నుదాహరించిన 'యోరుద్రో రజతాచలే అనుశ్లోకమునకు కుమారస్వామి సోమయాజి ఈక్రింది యవతారిక వ్రాసినాడు. దీని కనువగు మూలము లేనట్లు దెలిసి ప్రమాణము?

'పురాణిల కాకతీయకులసంగ్రహాతే గణపతి నామ్ని మహారాజే దుహితృమాత్రసంతానే కదాచిత్తవయోగేన కాలపరిపాక ముపేయంతే తస్మహిషీ రుద్రమదేవీ బహూని వర్షాణి తద్రాజ్య మకంబకం పరిపాల్య పరిణతాసతీ దాహిత్రే ప్రతాపరుద్రే రాజ్య ధురాం నిదధే.'

[తాత్పర్యము—కాకతీయవంశజుడగు గణపతిదేవుఁడు పుత్రికామాత్రసంతానంబై దైవవశమున మరణింప నాతని భార్య రుద్రమదేవి చిరకాలము రాజ్యమేలి ముడుపలితనమునఁ బ్రతాపరుద్రుడగు మనుమని కారాజ్యము నొసంగెను.]

ఈకథ వ్యాఖ్యాతది. ఈకథకును దాని ననుసరించిన రుద్రమదేవి కాకతీయవంశమున జనించినదను వంశమునకుఁ గాని గణపతిదేవుఁడు రుద్రమదేవియను పుత్రికి రాజ్యము నొసంగెనను వంశమునకుఁ గాని సంబంధము కలియుటలేదు. నిర్యూలమున వ్యాఖ్యాతవాదము త్రోసి

వేయఁదగినదని పలువు రిదివఱకే సిద్ధాంతీకరించిరి. వ్యాఖ్యాతవాదము విద్యానాథుని సిద్ధాంతముగఁ గైకొనుటచే శ్రీశాస్త్రీలవారు ప్రమాదపడిరి.

ప్రతాపరుద్రీయముమండి శాస్త్రీగారు ఆధారములను ఎనిమిదింటిని చూపినారు. అందు మూడవది వారి వాదమునకుఁ గాని, యితరవాదమునకుఁ గాని సరిపడని తరదాగమవర్ణనము. ప్రకృతిమున నది నిరర్థకము. అటులే వారలు తమ వాదమున కనుకూలముని మొదలు నుదాహరించిన "దేయా త్సిద్ధిం" అనుశ్లోకము గూడఁ బ్రకృతిమున కుపకరింపనిది. ఇందు రుద్రాంతా గణపతిదేవులు భార్యాభర్తలని నూచింపఁబడినటుల శాస్త్రీగారు నిర్ణయించిరి. ఆభావమునకే తావు లేదు. కవిభావ మది కాదు. వ్యాఖ్యాత నూచింపలేదు. శాస్త్రీగా రేల యిట్లు నిర్ణయించిరో?

విద్యానాథుఁడు

'శ్లో. నేయా త్సిద్ధిం మహాలక్ష్మీ
ర్ణగద్రక్షాధురంధరా,
విష్ణువక్షుస్సురనాథలా
విహితాలయతోరణా.'

అనుశ్లోకము వ్రాసి, యిది ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యలక్ష్మీ ప్రాప్తిని అర్థశక్తిచే నూచించుననియు, ['నీమ నాంది ప్రతాపరుద్రస్య రాజ్యలక్ష్మీమంగళవిధిలక్షణా'] ఈ నాంది ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యలక్ష్మీమంగళవిధికి లక్షణయనియుఁ జెప్పెను. శాస్త్రీగారు రిది రుద్రమదేవి గణపతిదేవుల దాంపత్యనూచన మనుట కాధారములు గాన రావు. కాన వా రుద్దేశించిన యీయాధారము పూర్తిగా నిరుపయోగము; ప్రమాదము.

శాస్త్రీగారు ఈక్రింది శ్లోకమున రుద్రమదేవి గణపతిదేవులు దంపతులని నూచింపఁబడినది తెలిపినారు:

'భూభృత్యుతామహాదేవో
పితరౌ యస్య విశ్రుతౌ,
వరనాగాకృతి ధీమాన్
స దేవ శ్రీయశేఽస్తు నః.'

ఇది విరుద్ధసిద్ధాంతము. నాటిక ప్రకరణము ప్రతాప
రుద్రుని నాయకత్వము గలది కావలెనైతే కమున నూ
చింపబడిన భూభృన్నత ముమ్మడియు. ఈమె ప్రతాప
రుద్రుని తల్లి, మహాదేవుడు ప్రతాపరుద్రుని తండ్రి
యగు మహాదేవరాయలు. వ్యాఖ్యాత దీనిని గమనించుచు
యస్య కథానాయకస్య భూభృన్నత రాజపుత్ర
ముమ్మడింబా, మహాదేవ తన్నామకో మహారాజః
పితరావతి విశ్రుతో అని వ్రాసినాడు. కాన నిందు
నూచితులు ప్రతాపరుద్రుని తల్లిదండ్రులగు ముమ్మ
డియుమహాదేవు లైయుండ, రుద్రాంబాగణపతిదేవు
లమల ప్రకృతమునకు సంబంధమునకు, నాటికలక్షణకు
వ్యతిరేకము. ప్రతాపరుద్రుని తల్లిదండ్రులు ముమ్మ
డింబామహాదేవరాయలని ప్రతాపరుద్రీయనాయక ప్రక
రణమున ౧౪-వ శ్లోకమునందునెఱుకము గలదు. కాన
పైమహాదేవపురుషులు గణపతిదేవుడుగాఁ జెప్ప వలయును.

‘మరారే ర్యః పూర్వం

జలనిధి సుతాయా ముదధన

న్మహాదేవా జ్ఞాత

స్స పుత రవనీభృద్ధుహితరి,

చపుష్కా వ్యామోఽయం

జయతి జగతీభాగ్యవిభక్తైః

ప్రతాపశ్రీరుద్రః

స్వయమితి మనీషా మృగదృశామ్.

‘వ్యాఖ్య. — మహాదేవాత్ మహాదేవనామకా
న్మహారాజాత్, అవనీభృద్ధుహితరి రాజపుత్ర్యం,
ఈశ్వరాత్పూర్వత్యా మితిచ వ్యవస్థే.’

పూర్వశ్లోకమునందు నూచితులు ముమ్మడింబా
మహాదేవులనియు, అటులే యీశ్లోకమునందును వారలె
నూచితులైరనియు, ప్రతాపరుద్రుని తండ్రి మహాదేవ
రాయలనియు శ్రీశాస్త్రిగారు గమనించినచో స్వవచన
వ్యాఖ్యాతదోషము, పరస్పరవిరుద్ధదోషము విద్యావాగ్ధుని
తలపయిని చెట్టురు. అంతియ గాదు, నోటనైన నుచ్చ
రింపరాని తండ్రిమాతల దాంపత్యకథను సిద్ధాంతముగాఁ
గైకొనకయుండువారు.

ఒకటిరెండుసంబంధము వేసిన శ్లోకములలో
రుద్రాంబాగణపతిదేవులు చింపకులుగ నూచింపబడిరని
శాస్త్రిగా రనిరి. అన్యూచనయే లేదని సిద్ధాంతీకరించి
తిమి. వ్యాఖ్యాత కల్పించిన అవాంతరకథ అప్రమాణ
ము. అది విడిచినచో శాస్త్రిగా రుదాహరించినశ్లోక
ములే గాదు, ప్రతాపరుద్రీయ మంతయు గణపతిదేవు
నకు రుద్రమదేవి పుత్రియనియు, ప్రతాపరుద్రుడను
పాత్రుని (కేదాహిక్రుడు) పుత్రునిగా వీక్షింపె
ననియు నిర్ణయించుచున్నది. ప్రతాపరుద్రీయము
ప్రతాపరుద్రుని కంతతముగా నాతని కాలమున రచింపఁ
బడిన గ్రంథము. ఆవల రచింపఁబడఁగూడదా యందు
లేము. ప్రతాపరుద్రునితో దాదాపు కాకతీయరాజ్య
మంతరించినది. ప్రతాపరుద్రుని గూఢప్రశంస, స్తోత్రము
అనంతరపరిపాలకులను యదనులకుఁ గాని ఆవల మాతృదేశ
ము నేలిన వెలమవారికిఁ గాని యవసరముగా నుండదు.
ఈషమకాలిక గ్రంథము కాకతీయచరిత్రమునకుఁ బరమ
ప్రమాణము. దీనిని అన్యోన్యవిరుద్ధముగాఁ చలంచుట
కంటఁ బ్రమాదము వే టుండదు.

రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని పుత్రి యనుటకుఁ జూచి
నన్ని యాధారములు గలవు. కొలనుపాక, పానుగల్లు,
కోటగిరి కావనములు, శివమోగసారముపిత్తిక, మల్కా
పురముకావనము, అనితల్లికలుచేరుకావనము—ఇంకఁ
తెక్కుకావనములు నిరూపించుచున్నవి. కావనములలో
రుద్రమదేవి గణపతిదేవుని భార్యయని స్థమకాలికు లెవ
రును జేర్కొనలేదు. వీరభద్రరావు పంతులుగా శి
యంతము నాంగ్రులచరిత్రమున సిద్ధాంతీకరించిరి. సంభర్ష
కూన్యములనే కట్టుకడలు తీసికొని నిర్జితచరిత్రాంశ
మును దారుమారు గాచింపఁజూచుట వృథాకాలయాపన
మునకుఁ గారణ మగును. శాస్త్రిగారు తమ ప్రమాదము
లను సిద్ధాంతము లనుకొని కాకతీయవంశమును దోచి
నటుల సంస్కరించిరి. వారి విచిత్రసిద్ధాంతములు చరిత్ర
మునకు నందనివి. వా ద్దొందిన ప్రమాదసిద్ధాంతమును
నిలువఁజెట్టునది. మాదుండు శాస్త్రిగారి యభిప్రాయ
పరంపరలు.

౧. “గణపతిదేవుని పుత్రి యగు ముమ్మక్కకుఁ గూడ రుద్రాంబయను నామము గలదు. ప్రతాపరుద్రున కామెతల్లి ముమ్మక్క యను రుద్రాంబ రాజ్యమర్పించె ననుట యుక్తము. ఇది కొంచెము క్లిష్టముగా నున్నను నాస్తవమునకు సమీపముగ నున్న దేమో యని నా యూహా.

౨. “మొత్తముమీఁదఁ బ్రతాపరుద్రునితల్లివంశమువారును, దండవంశమువారు నొక్క మూలపురుషు నుండి విడివడిన స్త్రీపురుష కాఖిలలోనివారనియు, ఎదురుమేనల్లికములుగలవారనియు అన్యోన్యసాదృశ్యము దానిచే గలవనియుఁ దెలియనగును.”

ఇది కాస్త్రీగారి యూహాపరంపరలపైఁ జేరిన సిద్ధాంతములు. పరస్పరవిరుద్ధములు, ఊహాకల్పితములు నగు నీమూతనసిద్ధాంతముల విడిచి కాకతీయనాస్తవచరిత్రమునకు అనుకూలములఁ గొన్నింటినిమాత్ర మిచట సూదాహరించుచున్నారము.

కాకతీయులు అని యీ వంశజులు పిలువబడుటకుఁ గుమారస్వామి సోమయాజి ‘కాకతిర్నామ చుర్గాశక్తి’ లేక శిలానగరేశ్వరాజాం కులజీవతా, పాశ్చాత్యజనీయాఽస్మ్యేతి కాకతీయ’ అని హేతువు చెప్పినాడు. చుర్గకుఁ గాకతి యను నామాంతరము లేదు. అందుచే నీవ్యుత్పత్తి యెంతవఱకు యుక్తమో పాశకులే నిర్ణయించుకొన నగును. ఇటీవలి శాసనములలో కాకతియన గుమ్మడితీగ యనియు, అం దీవంశముల పురుషుఁడు జనించెననియు నొకకథ గ్రంథము గావించబడినది. కాకతి జైనదేవత కానోపు. తద్భక్తులు గాన పీఠలు కాకతీయులని కొందఱు యూహించు చున్నారు. మైసూరుమండలములో కాగతి యను గ్రామము కలదనియు, అట పీఠల మూలపురుషు లుండుటచేఁ గాకతీయులనబడిననియు నొకవాదము గలదు. ఇదియుఁ గేవల యూహాశరణ్యమే.

కాకతీయులు స్వయంభూదేవుని భక్తులు. స్వయంభూదేవాలయమును దొలుత ప్రోలరాజు కట్టించెను అనంతర మీతని వంశజులందఱ జాయాలయమును

బెంపుచేసిరి. అపూర్వశిల్పములతో భూలోకక్షలాస మని పేర్కొనబడి కాకతీయరాజుల సర్వస్వ మగు నీ యాలయము పదుమూడవశతాబ్దమునఁ బూర్తిగ యాపు మాపబడినది. మహమ్మదీయులు ఆలయమును విస్వంస ముగావించి పుట్టుశిలగా నున్న లింగమును నేలమట్టము గావించిరి. అనంతరము రాజ్యముస్థాపించిన చలమవీరులు, గజపతులు, చిత్రపుఖానుప్రముఖులు నేలమట్టమైన లింగమును ద్రవ్య కొంచెము పయికి వచ్చువటులఁ జేసి చుట్టును ఇటుకలతో, సున్నముతో గ్రాత్తిగ గుడికట్టిరి. అనాటి లింగములు, విగ్రహశకలములు, మహాత్తరములగు నందులు, నాటి శాసనఖండములు గల ఓరుగంటిలోని శంభునిగడియే ప్రతాపరుద్రీయమనందలి స్వయంభూదేవాలయము. ఈయాలయశిల్పములు ప్రతాపరుద్రానంతరము పతనమైన కోటగోడ భాగుచేయుటలో సుపయోగించిరి. కావుననే ప్రాకారములలో నపూర్వశిల్పభిరామములగు శిలాఖండములు గోచరించుట. ఈస్వయంభూదేవాలయమును శంభుని గుడి యని వ్యవహరించురు.

ఒరంగల్లున కాకాలమున ఆంధ్రనగరము, ఏకశిలాపురము, కాకతిపురము అను నామములు గలవు. ప్రతాపరుద్రునకు చలమర్తిగండయను విరుదనామము గలదు. దీనికి కుమారస్వామిసోమయాజి ‘కార్యాలితీయ నూచకం విరుదనామ’ యని యర్థము చెప్పినాడు. ప్రతాపరుద్రుఁడు సుందరమూర్తియనియు, విష్ణ్వంశ సంభూతునిగఁ బ్రజలు విశ్వసించిననియు, సాహిత్యపరిశ్రమ కలవాడనియు, అఖండత్యాగభరంభరుడనియు విద్యానాథుఁడు చెప్పియున్నాడు. కొంత యతిశయోక్తికింద వదలినను సత్యము కొంతయేని గలదని విశ్వసించవచ్చును. కాకతీయవంశమును విద్యానాథుఁడు శ్రీయవంశమునకు భిన్నమైనదిగాఁ బలుతావులఁ జెప్పినాడు.

‘తృప్రక్షుత్రియపక్షిక్షుణవిధా’, ‘సోమార్కాభిజనం త మద్య జయతి త్రికాకతీయాన్వయః’, ‘సోమనూర్కాన్వయామాత్యమహతైర్ద్యాధరీకృతా’ అను శ్లోకభాగములే గాక నాటక ప్రకరణము పంచమాంకములోని ఈక్రింది

‘సాహస్రాంశవ మైందవంచ మహాశీ

యే ద్వే కులే నిర్మితే

లే జాతే లభునీ గుణై ర్విజయిన

శ్రీ కాకతీయావ్యయే’

అనుశ్లోకముపైతము కాకతీయవంశము సూర్యచంద్రవంశములకు భిన్నమైనదని స్పష్టముగాఁ దెలుపుచున్నది. ప్రతాపరుద్రీయమునఁ గాకతీయులు త్పత్రియు లమటకుఁ దగిన యాధారములే లేవు. కావున త్పత్రియులమని చెప్పుకొనువారితో నీవంశమునకు సంబంధ మెట్లులఁ గుదురునో తోచదు. ఈవిషయమున నిదివఱకె పెక్కు విమర్శము లుండ సిద్ధాంత మెట్లు?

కాకతీయుల కులనిర్ణయమునకుఁ బ్రతాపరుద్రీయమున నాధారములు లేవు. సూర్యచంద్రత్పత్రియవంశములకు భిన్నుడనిమాత్ర మందుఁ గలదు. నిస్సందేహముగాఁ బ్రతాపరుద్రీయమువలనఁ దెలియు చరిత్రాంశములు కొన్ని గలవు. వానినిమాత్ర మించట సంగ్రహముగా వివరించుచున్నారము.

ప్రతాపరుద్రదేవుడు మహాదేవరాజ ముమ్మదాంబలకు జనించినాడు. స్వయంభూదేవుడు జన్మకాలముననే బాలుని భావ్యదృష్టరేఖ దెలిపి కుమారునిగాఁ గైకొను మనెను. గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవి కుమార్తె. ఆత్మశక్తిగల గణపతిదేవుడు రుద్రమదేవి రుద్రుడని వ్యవహరించి తన రాజ్యమున కాయము నధిపతిని గావించినాడు. గణపతిదేవుడు మనుజురూపధారియగు శంభుడు. ప్రతాపరుద్రుడు అటులే కలియుగవిష్ణువు. ప్రతాపరుద్రుడు యువరాజుగా నుండి యొకకుభముహూర్తమున సముచితపరివారముతో జైత్రయాత్రకు బయలు వెడలెను. తొలుత దుర్గను భూజించి అనుమకొండచేతఁ గల ప్రమదావనమున విడిచెను. అనంతరము ప్రతాపరుద్రదేవుడు కళింగదేశమును జయించెను. అట జయస్తంభములు నిల్పెను. పిదపఁ బాండ్యదేశమును గెలిచెను. అనంతరము శివానది దాటి ఉత్తరదిశకుఁ బోయి ఘూర్జర, వంగ, లంపాక, కొంకణ, మహారాష్ట్రదేశముల జయించెను. ఈయుద్ధిచీదిగ్విజయమున ఆంగ్ధ్రుని

కులు ఆయాదేశవేషభాషలతో నెల్లెడలఁ ద్రిమ్మరి ప్రతిపక్షరాజుల నుఱుతించి రాజసన్నిధికఁ గొనివచ్చిరి. పాంచాలురు, కీకటులు, భోజులు, కాంపిల్లులు, కేరకులు మున్నగువా రందఱీజైత్రయాత్రలోఁ బూర్తిగా లోబడిపోయిరి. అనంతరము ప్రతాపరుద్రుడు ఆంగ్ధ్రనగరముఁ జేరఁగా మహాత్తరజైధివముతోఁ బట్టాభిషేకము జరుపఁబడెను. ప్రతాపరుద్రుడు హస్తమునందు ధనూరేఖలు, పాదములఁ బద్మరేఖలు, శారదాబ్జముల వంటి విశాలనయనములు గలవాడు. ఈదిగ్విజయందరమూర్తిని గాంచి యొక సిద్ధుడు తొల్లి యాక్రింది రీతిగఁ జెప్పెనట—

‘దిహ్నో వస్య పదాబ్జయోః పికునయం

త్యుర్విశ్వరోపాస్యతాం

పాతీ నూచయత స్పదావకులిశా

పుద్వాహాలీలాం భువః,

నేత్రే శారదపుండరీకరుదినీ

లీలావతారం హరే

రాఖ్యాత ప్రదీపా సిద్ధవచనం

ప్రత్యక్ష మిహామహే.’

ఈసిద్ధుడు చెప్పినది రుద్రమదేవితోఁ గానోపును. సిద్ధుడు రుద్రమదేవికిని ప్రతాపరుద్రునకును సమకాలికుఁడును, గణపతిదేవునకు దీక్షాఘరువును నను విశ్వేశ్వరశివదేశికుడు కానోపు.

ప్రతాపరుద్రీయము కేవల మలంకారగ్రంథ మైనను, గాకతీయచరిత్రమునకు నిస్సందేహసాధనములగు చరిత్రాంశములందుఁ గొన్ని లేకపోలేదు. అవి సమన్వయించినచోఁ జరిత్రమున కమూల్యాధారములు. కొన్నితావుల సతిశయోక్తు లున్నను అందుండి యథార్థచరిత్రము చరిత్రవిదులకుఁ గోచరించుచునేయుండును. ప్రతాపరుద్రీయమున గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవి పుత్రియనియు, నామెకు ముహూడమ్మ కుమార్తెయనియుఁ గలదు. ముహూడమ్మకు మహాదేవరాయలకుఁ బ్రతాపరుద్రుడు జనించినటులఁ గూడఁ గలదు. దీనిని గణపతిదేవునకు రుద్రాంబకు నూచనయని శాస్త్రీగా రాక

నూతనసిద్ధాంతము చేసి చరిత్రాంశము తారుమారు చేసి నను ఈయంశము నిర్ణయించు ఇతరాధారములు లేక పోలేదు. కొలనుగణపతిదేవుని శివయోగసారమున పైని చేర్చిన చరిత్రాంశము లీక్రిందిరీతిగఁ జేర్చినఁ బడినవి—

క. వెండియు గణపతిగఁజేరి

మండలపతిపుత్రి రుద్రమహాదేవి కొగ్గె

దండాధివాధులై భో

గండును ప్రగడన్న మనుమగన్నయ లెలమిన్.

క. ఆహానిమున వారు రిపు

వ్యూహంబుల నడలుపఱచి యొక్కరు గొనక

బాహుత్తరిసుర్గంబులు

సాహసులై దుర్గమాంబకౌర్యముకతనక.

చ. అకుపితిరుద్రమాంబికకు

వాత్సజయై పొగడొందు ముక్కున

మృకు మహాదేవరాజానకు

వాత్సజాడైన ప్రతాపరుద్రుఁ డా

సకలమహాభరంబును చె

సం దినయంత వహించి తాల్చె.

ఇట్లు వేలకొలది యాధారములచే సిద్ధాంతములైన యంశములఁ దారుమారుచేసి కాస్త్రీగా రంతతోఁ బోక, “ఒక్కప్రతాపరుద్రయమునుబట్టి చూచిననే ఇన్ని వికల్పములచే నీచరిత్ర మెటుంగుట దుష్కరముగ నున్నది గదా! ఇంకను శిలాతామ్రశాసనాదిప్రమాణము లన్నింటిని జూచిన నెన్నివికల్పము సంభవించునో” అని వ్రాసిరి. ప్రతాపరుద్రయమున వికల్పములే లేవు, తెచ్చి పెట్టినది కాస్త్రీగారె. ఇంక వారె తామ్రశిలాశాసనాది కముల శోధించిన నెన్నివికల్పములు సృజించునో! కాస్త్రీగారాధారముగఁ గొన్న అంశము లెన్నింటికి మనసంభ్యుల నూచించితిమి. కాకతీయచరిత్రముకొఱకుఁ, ప్రతాపరుద్రయముకొఱకు మేము నేకరించిన యంశము లనే యిటుఁ జర్చించితిమి. కాస్త్రీగారు చూపిన వికల్పములఁ బొకకు లీవ్యాసమును జిత్రగింది దిద్దుకొందులేని మేము ధన్యులము.

ఒరంగల్లు

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రీగారు

తొలఁతో మలిచిన రాచకచేరికి పొగచెట్లు పరివార మగుట కలిగె

జనులు క్రిక్కిరిసి దర్శన ముభయంబగునృపవీరి బయలున దృశ్య మయ్యె

స్మృతిపథాతితకాకతికులప్రాభవ ఘోషంబు నామావశేష మయ్యె

బిరుదావళుతోడ భీకరంబగు రాచమర్యాద భావనామాత్ర మయ్యె

అనవరతపూజ గన్న శివాలయముల-నగము విరిగిన విగ్రహో లగఁజడియెను

నీవు కంటఁ జూచి నహింప నేర్చువిధమే? - ప్రోద్ధతదురాశ, శ్రీవీరరుద్రభూప!

తొలియెత్తునుండి యాఁదోడవాలుగఁ బల్లమున కొరగిన నేలబోకరింపు

ఒక్కొక్కతొయి యొక్కొక్కకమ్ముగ ద్వార మమరిచినట్టి శిల్పము బెడంగు

పొలమ యయ్యును శిలావళిఘట్టనము తాలపొడి గ్రక్కుచుండెడి భూమితిరు

తాతికంబముమీఁద లాఁజితా మలిచిరోయనఁ జెక్కఁబడిన రాయంచటామ్మ

చెప్పకయె చెప్పచుండు నీసిరి నిపుడును-ప్రాతపడుట కలదె దివ్యవైభవములు

కాకతీయకులాధిరాకాకలాప! - రాద్రసాంద్రప్రతాప! శ్రీరుద్రభూప!

‘త్రైలుంగులిపియున్నదత్సంస్కరణము’ నను కిర్షి కతో మ. రా. రా. శ్రీ ఎం. ఎస్. వెంకయ్య గారు భారతిప్రక్షోత్పత్తిసంవత్సర శ్రావణమాస సంచిక యందు “ఈలిపియందు లోపము లున్నవిని పలువురిచేఁ దలంపఁబడుటకుఁ గల కారణములఁ గొన్నింటి నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడ” నని వ్రాసి తొమ్మిదికారణముల నిచ్చి వాని నొక్కొక్కటిని విమర్శించినారు. అందు మొదటిది “రోమకాక్షరములకై స్వరవర్ణములను, వ్యంజనవర్ణములను విడివిడిగా నొకదానిప్రక్క నొకటిగా వ్రాయక పోవుట” యని వ్రాయుచు దానిని విమర్శించుటలో “మనభాషయందు దక్షర మనునది ఆంగ్లేయుల కిల్లలులు (Syllable) సరిపోవుచున్నదని చెప్పుచునియున్న”దని యందుకుఁ గొన్ని కారణములను పోదాహరణముగఁ జెప్పినారు. ‘Syllable’ అనునది ఆంగ్లేయమున ఒక్కటిగా నుచ్చరింపఁదగిన ఒక్క స్వరవర్ణముగాని, మిశ్రస్వరముగాని, అట్టిస్వరముతోఁ జేరిన వ్యంజనముగాని దాయముగాని కల పదభాగమునకుఁ జేరు. స్థూలముగా శ్లోకాక్షరసంఖ్యానిర్ణయందు లగు తొన్ని సందర్భముల ‘అక్షర’ మనునది ‘Syllable’ అనుదానికి సరిపోవచ్చునుగాని మాతృముగాఁ జూచిన సరిపోవదని తోచుచున్నది. ఆకారాదులన్నియు నక్షరములే.

క. మాతృకలు వర్ణములు మఱి
 ధూతలమున వర్ణములు లిపులు వ్రాలు ననక
 దై లేయ విభంజన వి
 భాగములను నక్షరావ్యయము రీయెడుక.

అని అప్పకవి వ్రాసియున్నాఁడు. ఇవి పదభాగములుగా నుండనక్కఱలేదు. అక్షరమనఁగా వర్ణము, కేవలము ధ్వనిని గుర్తించు నయనగోచర మగు సంకేతము. ఇట్టి యెడ నక్షర మనునది ‘Syllable’ అనుదానికి సరియైన

ప్రతిపదము కాఁజాలదు. అయినను వెంకయ్యగారు అక్షరమును నిల్లబెట్టగానే గ్రహించి

“మా - ని - షా - ద - ప్ర - తి - ష్టా - త్య
 మ - గ - మ - క్కా - శ్వ - తీ - స్స - మాః
 య - త్కా - ం - చ - మి - ధు - వా - దే - క
 మ - వ - ధీ - కా - మ - మో - హి - తే - మ్.”

అను ప్రతినిల్లలు నొక ప్రత్యేకాక్షరముగా గ్రహింపఁబడియున్నట్లులు స్పష్ట మగుచున్నది” అని వ్రాసినారు. కాని “దీనినే ఆంగ్లేయులపద్ధతినొప్పున అచ్చులను పాల్తులను విడివిడిగా నొకటిప్రక్కన నొకటిగా వ్రాసినచో, అటువదినా లక్షరములును గొన్ని సమయముల నిక నధికము నగును. మైక్రొకముననే రోమకాక్షరములతో నీక్రింద వ్రాసి చూపెట్టెదను.

Ma nishada pratishta twa
 Magama ssasvatissamah

ఈపద్ధతిని వ్రాసినచో, ప్రతిపాదం సమాక్షరః ప్రతిపాదం ఆప్తభీరక్షరైః సమః అను నియమమునకు వ్యతిరేకముగ ౨౩, ౨౦, ౨౨, ౧౯ అక్షరము లగును” అని వ్రాసినారు. అక్షరమనఁగా నిల్లబెట్ట అని గ్రహించినంతట రోమకాక్షరములతో వ్రాసినప్పుడు మైతము నిల్లబెట్టలుగానే విభజించి వ్రాసి నిల్లబెట్టలను లెక్కింపవలెను. అట్లయిన

Ma ni-sha da pra ti shta tva

అని వ్రాసి లెక్కించిన ౮ నిల్ల బెట్టలు అనగా ౮ అక్షరములే యగును. అట్లుకాక రోమకాక్షరముల వ్రాసినప్పుడు మాత్రము నిల్లబెట్టలను లెక్కింపక వర్ణముల నన్నిటిని నక్షరములుగా లెక్కించి సంఖ్య యెక్కువయైన దని చెప్పుట న్యాయముగాదు. మఱియు వెంకయ్యగారు “ఆపద్ధతిని వ్రాయుటగాని చదువుటగాని చాల కష్టము” అని చెప్పుచున్నారు. ఉండుఁగాక, రోమకాక్షరములతో

మన భావ వ్రాయుట కష్టమనిన నొప్పడగియున్నది. ఇన్నిటికిని జక్కని మనవియుండఁగా లిప్యంతరమునకుఁ బోవ నవసరము లేదను నిర్వివాదమైన కారణముండఁగా దానిని విడిచిపెట్టి యక్షరములను దప్పగా లేక్కించి లేక్కికు నెక్కుచైనవి గానఁ గూడదనుట సయ్యక్తికము గా లేదు. మరల “హల్వర్ణముతోఁ గూడిన ప్రతిస్థితిలు కును అధమసక్షము రెండక్షరము లుండితీరవలయును” అని వ్రాసినారు. అది యొక్కడ లేదు? ‘క’ అనిన నది కకారఅకారములుగాదా? అకారమును గురించి (v) తలకట్టుగా వ్రాసినను అది ‘క’కార ‘అ’కారము గాకపోవునా? రెండక్షరములగులది కాకపోవునా? మీదు మిక్కిలి పైశోకములో మొట్టమొదటనే ‘మా’ యని వ్రాయుచున్నాము. ఆ జేమిటి? విభజించి గమనించి చూడుఁడు. కావలసివడి ‘మ’కార ‘అ’కారము రెండు మాత్రమే యయ్యును, ఉద్దేశించిన దారెండుమాత్రమే యయ్యును వ్రాయునదిమాడఁగా ‘మ’కార ‘అ’కార ‘అ’కారములు. ఈ ‘అ’కారము కేవలము అనవసరమును, అవర్థకమును గాదా? ఈవిషయమునుగుఱించి మఱి యొక సందర్భమున విపులముగాఁ జర్చించెదను.

“ఇచ్చియుఁ బఠ్యలోచించిమాడఁగా ఆచ్చులును హల్లులును విడిచిడిగా ప్రక్కనప్రక్కన నుండు నట్టులు వ్రాయుపద్ధతి మన భాషాస్వభావమున కెంతయు విరుద్ధముగా నున్నదనియే చెప్పవలసియున్నది” అని వ్రాసినారు.

ఆచ్చులను విడఁదీయుట యిక్కడలేదుగాని హల్లులను విడఁదీయుటమాత్రము అనవసరమనియే నాయభిప్రాయము. ఆచ్చులను హల్లులను గలియునప్పుడు ఆ ఆచ్చులను హల్లులతోఁ గలిపియే వ్రాయుదుము. హల్లు లనేకము లొక్కటిగాఁ జేరివిచ్చునప్పు డాహల్లులను ఆచ్చులనువలె గలుపుటలేదు. విడివిడిగా నొకటి క్రింద నొకటిని వ్రాయుచున్నాము. కనుక హల్లులను విడఁదీసివ్రాయుట మన భాషాస్వభావమునకు విరుద్ధమని చెప్పుట న్యాయముగాదు. అయిన హల్లులను నొకటిక్రింద నొకటిని వ్రాయు నీపద్ధతిని మార్చి ప్రక్క ప్రక్కను వ్రాయుటవలన ననేకసౌకర్యములు గలవు.

(మా. ఆంధ్రాక్షరములు పుట ౧౮.) ఇట్లు ప్రక్క ప్రక్కన వ్రాయుటయును శుద్ధముగా మనభాషలో లేనిదిగాదు. ఇప్పటికే యాపద్ధతి మనభాషలో కొంత పరి కున్నది. “వలఁబడ్డ జక్కవలేవలె నున్న...”, “నిలింపకోటి వొగడక రారాజు”, “(ములునూపు), ములేనూపు, విలేకాడు, కన్మూయు”- ఇతఁ పక్షిక్రింద వ్రాయు హల్లులనుగూడ నొకదానిప్రక్క నొకటి వ్రాయుట కలదు. “సావర్ణ్యము” అనునప్పుడు ‘సా’ ప్రక్క ‘ర్ణ’ వచ్చినది. అయిన నిదిరెండును క్రిందిపంక్తిలో వచ్చినవి. అట్లుకాక ఈమూఁడుపదములు నొక్కపంక్తిలోనే ‘ర్ణ్య’ వ్రాయుట కవకాశ ముండిన ముద్రణము వకుఁ జాల సుకరముగా నుండును. అట్టి యవకాశమును గలిగింపవలెనని నాశోధిక. (మా. ఆంధ్రాక్షరములు పు. ౧౮-౧౯.)

చెంకయ్యగా రీరోమకాక్షరముల వ్రాయుపద్ధతి ఛందశాస్త్రమునకు విరుద్ధమని రూపించుటకుగా

‘జనితామర్షోగ్రకాలస్మరహరు క్రియ నాస్థాని దిగ్గం చ లేఽక’

అను మహాస్రగ్ధరాపాదమును రోమకాక్షరముల

“(a) J a ni ta mar sho gra ka la Sma ra ha ru kri ya na Stha ni dig gan chu le van,

“(b) Ja ni ta mar sho gra ka las-ma ra ha ru kri ya nas-tha ni dig gan chu le van;

ఈపద్యపాదమును స్థిలముగా విడఁదీసి నూపియున్నాము. అందు (a) లోఁ జూపినవిధముగా విడఁదీసినచో ja అనుస్థిల బిలుకును, sma అనుస్థిల బిలుకును, stha అనుస్థిల బిలుకును యతి సరిపోవుచున్నదని తలంపవచ్చును గాని ‘b’ లోఁ జూపినట్టుల స్థిలబిల్లు విడఁదీసినచో ja కును, ma అనుస్థిల బిలుకును, tha అనుస్థిల బిలుకును యతి కుదరకపోవును” అనుచున్నారు. క్రమమైన (a)విధముగా విడఁదీయక లేపైన (b)విధమున విలువనేల,

యతి తప్పినదని వగవ నేల? దీనికి వెంకయ్యగా రిట్లు చెప్పుచున్నారు:—

“సిల్లబి శీలి విధమున విడదీయవలయునని నిరారణ చేయుటయే చాలకష్టమై యుండును. ఎవరికి దోచి నట్టుల వారు సిలబిల్లను విడదీయుదురు.” ఈకష్టము తోమకాక్షరపద్ధతిమాత్రమే యాపాదించినదా? మన లికితో వ్రాసినమాత్రము లేదా? “రామునితోడ పివరుండు” అని విడదీయు వారికి మేరు యేడ? కొన్నియెడల నొకపదము ననేక విధముల విభజింపఁ గలుగుటయు నొకయెక్కువే యగును. ఇదియేకదా సభంగశ్లేష కవకాశము? ఈతప్పునిలుపుటకు వెంకయ్యగా రుదాహరణములు పెక్కు లిచ్చినారు. అన్నియు “రామునితోడ పివరుని” గాఢలే గాన విస్తరించి వానినెల్ల విమర్శింపలేదు.

“పైనఁ జెప్పిన విషయము లన్నియును జక్కఁగా విమర్శించి చూచినచో, మన పూర్వులు దీర్ఘముగా నాలోచన సత్వి మన భాషాస్వభావము (Genius of the language) న కనుమలముగా నుండునట్టులును లేఖనమునందుఁగాని, పతనమునందుఁగాని కష్టము గల్గి కుండునట్టులును నుండవలయు నని తలంచితే యిట్టి సంయుక్తాక్షరపద్ధతి మన తెలుగులిపి కేర్పఱచియున్నారనుట తెల్లము గాకపోదు, విషయ మిట్టులుండ “మన పూర్వు లేర్పఱచిన లిపి చాల చిక్కులను గల్పించుచున్నది; చాల నవాగరికముగా నున్నది; సర్వవిధముల మనకన్న నాగరికతగల యాంగ్లేయుల పద్ధతిని మన మేల యనుసరింపరాదు? అని యిట్లు కొందఱు చెప్పుచుండుట చోష్యాపుటముగా నున్నది” అని వెంకయ్యగారు వ్రాసినారు. మన పూర్వులు దీర్ఘముగా నాలోచన సలిపి మన లిపి నేర్పాటు చేసిననుటకు సందేహము లేదు. అప్పటి సందర్భములను, స్థితులను బర్యాలోచించి తగులితిని కొన్ని పద్ధతులను నిర్మించినారు. అంతకుఁ బూర్వ ముండిన కొన్ని యంశములను సమయోచితముగ మార్చిరి. శిలాతామ్రకాసవములను బరిశీలించిన నీమార్పులు స్పష్టపడఁ గలవు. అట్లు వాద మార్చినందున వారు వారి

పూర్వులను నిరాకరించినని యనమాడదు. (మా. పు. ౧, ౨, ఆంధ్రాక్షరములు.) అప్పటప్పటి సందర్భముల ననుసరించి యవశ్యములైన మార్పులఁ జేయుచుండిరి. వారి కిప్పటి సందర్భసన్నివేశము లప్పుడు గోచరించి యుండఁజాలవు. ఈకాలపు ముద్రణమునుగాని ముద్రా లేఖనమునుగాని వారు భావించియుండఁజాలరు. ఈ నూత్న సన్నివేశములనుబట్టి యేవేని మార్పు లవశ్యము లగా నేర్పడి వానిని మనము కావించిన నది మన పూర్వులకు న్యూనత గల్పించినట్లు గాని, వారి పద్ధతుల నిందించినట్లుగాని భావంపడదు. ఈకాల మన ముద్రణమును, ముద్రా లేఖనమును నవశ్యమని నేఁ జెప్పనక్కఱలేదు. ముద్రణ మొకవిధమున జరగుచు న్నది. (మా. ౧౮, ౧౯ ఆంధ్రాక్షరములు.)

ముద్రా లేఖనము మనభాష కింకను నేర్పాటు కాలేదు. ఆంగ్లేయాదిభాషల కేర్పడియుండునట్టి యచ్చు వ్రాతపై టైకు ర ౨ కాని ర ౪ పెట్టు లుండును. పెట్టుకు రెండుముద్ర లుండును. కనుక పరమాపధి ౮౮ ముద్ర లుండును. విధిలేనంతట నింకఁగొంత పెంపవచ్చునేకాని యొక్కవి పెంప నవకాశ ముండదు. ఇందులోనే అంకెలు, ముగియుబొట్టుమొదలగు విరామాదిసంకేతములు, అడ్డగీతలు, నిలుపుగీతలు మొదలైన వన్నియుఁ జేరియుండవలెను. ఇవన్నియుఁ బోవఁగాఁ గేవల మక్షరములకుఁగామాత్రము నిలుచు స్థానముల సంఖ్య మిక్కిలి తక్కువ యగుచున్నది. అటువది స్థానములలో దినుగున నుపయుక్తములగు నన్నియక్షరముల ముద్రలను నిమిష్యవలసియున్నది. ఇప్పు డుండు పద్ధతిప్రకార మొక్కొక్కసంయుక్తాక్షరమున కొక్కొక్క ముద్ర యుండవలెనన్న నచ్చువ్రాతపై టై కుదురనేరదు. కాబట్టి యీముద్రలను తగ్గించుమార్గము నాలోచింపవలెను. సంయుక్తాక్షరముల రాగల సంయోగభాగములకు ముద్రలను జేసికొని వానిని సందర్భోచితముగఁ గూర్చుటే దీనికి మార్గము. అట్లుచేయుటలోఁగూడ పాల్లలను సంయోగమున వడికింపవడిని గూర్చుట చిక్కును గలిగించుచున్నది. ‘తార్జ్యయ’ అని ముద్రంపవలెనన్న మూడక్షరములు బంతికింద దొంతరగాఁ

శేర్పలపిన్నప్పి నది. అచ్చువ్రాత పెట్టెలో బంతికై వైసఁ గాని క్రిందఁగాని ఒక్క యక్షరస్థలమునకన్న మిగిలిపోవుట కష్టము. అచ్చుల సంయోగరూపము ల్పస్థలమున నిమిషు నవిగాన, వీనినిమాత్రము యథాప్రకారముగ హల్లులతోఁ దైసఁ గ్రింద జేర్చుకొనుచు, హాత సంయోగభాగములను గ్రుక్కకుఁ దీసికొనివచ్చుట యవసర మగుచున్నది. తెలుఁగున 'క' 'త' 'ప' 'మ' 'య' 'ర' 'ల' 'వ' హల్లులుమాత్రము సంయోగమున రూపభేదమును జెందు చున్నవి. తక్కినవి సంయోగమునఁగూడ తలకట్టులువిడిచి యథారూపములుగనే నిలుచుచున్నవి. ఈ యెని మిది హల్లులమఁగూడఁ దక్కిన హల్లులవిధముగనే సంయో గమున రూపభేదముచేయక 'క' 'త' 'ప' 'మ' 'య' 'ర' 'ల' 'వ' అని వ్రాసినచో ముద్రల సంఖ్య తగ్గుటవలన ముద్రాలేఖనయంత్రమునకు మఱింత యవకాశము గలుగును. అంత్రమునకు ముద్రాలేఖన యంత్రము కావలెనన్న నిట్టిమార్పు లత్యవశ్యము. (మా. ఆంధ్రాక్షరములు. పు. ౧౯.)

“ఇక మాండవకారణమును విచారితము. సం యుక్తాక్షరము లచ్చారణానుసారముగాక యక్రమ పద్ధతిని వ్రాయఁబడుట తెలుఁగు లిపియందొక గొప్ప లోప మని, అట్టిలోపము నాగరలిపియందు లేదనియుఁ గొందఱు తలంచుచున్నారు. అయ్యది కేవలము పొరపా టవకతప్పదు. అట్టిలోపము నాగరలిపియందుఁ గూడఁ గలదు. చూడుడు” అని వెంకయ్యగారు వ్రాయుచు నాగరలిపియందొక లోపములను జూపినారేగాని యది యక్రమపద్ధతి గాదనుటకుఁగాని, యలోపము తెలుఁగున లేదనుటకుఁగాని కారణమును జూపలేరి. మదమ మఱి కొన్ని భాషలలోఁగూడ నీపద్ధతి కలదనుచు “ఒక్కతల్లి గర్భమున జనించిన యక్క పెల్లెండ్రకుఁ బోలిక యుం డకపోవుట యెందైనఁ గలదా? కావున నీయక్రమపద్ధతి కత్పితముగాక పుట్టుకతోనే యన్ని లిపులయందును నేర్పడిన యట్లుల దేటపడుచున్నది. విషయ మిట్లులుం డఁగా, కేవల వెంక తెలుఁగులిపియందుమాత్ర మట్లు దోషాలోపణము చేయుట యేటి న్యాయము?” అని యాక్షేపించుచున్నారు. ‘ఆంధ్రాక్షరములు’ అను నా

పుస్తకమున (పు. ౧౮) లో “తెలుఁగున వడులఁగూర్చు టయందుఁగూడఁ గొన్ని లోపము లున్న.....”, “ఈ విషయమున నాగరలిపి చాల మేలుగా నున్నది. రేఖా రులు వచ్చుకొన్నిటఁ దక్కిఁ దక్కిన సంయుక్తాక్షరము లచ్చారణము ననుసరించియున్నవి” అని వ్రాసియుం టిని. నాగరలిపిలో నీలోపము శుద్ధముగా లేదనిగాని, ఇతరభాషలలో లేదనిగాని నేమి వ్రాయలేదు. ఇతర భాషలలో వైత మిలోపమున్నమాత్రముననే మన భాషలో నాలోపమును దిద్దుకొనుటకు వీలుండిన దిద్దు కొనరాదా? దిద్దుకొనుట యవశ్యమై సాధ్యమై నప్పుడు తప్పక దిద్దుకొనవలయును. ఇతరభాషలనుండి నుగూముల గ్రహింపవలయునేకాక లోపములను గ్రహించుటకాని, వానిని తమ భాషలో దిద్దుకొనఁ బ్రయత్నింపక పోవుటగాని సంభావ్యముగారు.

ఇక నాల్గవకారణమును వెంకయ్యగారు రిట్లార యుచున్నారు: “మనవర్త మాలయందనికిసంఖ్యాకములగు నక్షరము లున్నవని కొందఱాక్షేపించుచున్నారు. ఈ యాక్షేపణ కాధారము కానరాదు” అనిరి. మఱియు “ఋ, ఋ, ి, ి” ఈస్వర వర్ణములును, విపర్ణాను స్వారములును తెలుఁగున వాడఁబడుట లేదనియు, ‘ఘ’ అను వ్యంజనాక్షరముగూడ వాడుకనుండి తొలగిపోవు చున్నదియు, ఈయక్షరముల నేల తెలుఁగు వర్ణమాల యందుండి తొలగింపరాదనియు నిట్లు మఱికొందఱు వాదించుచున్నారు. ఇదియును పొరపా టవక తప్పినది గారు” అనుచు నవి సంస్కృతపదముల నుండుటచేతఁ దెలుఁగున నవి యవసరమని మాత్రము చెప్పివారు. ఈ ‘ఋ, ఋ, ి, ి’ విషయమున నా ‘యాంధ్రాక్ష రములు’ నిట్లు వ్రాసియున్నాను. “ఋ, ి ఇవి యచ్చులని కొందఱు, హల్లులని కొందఱు వాదించు చున్నారు. ఇవి ప్రత్యేకాక్షరములుగ భావించఁదగినవే కావని నాయభిప్రాయము. ‘ఇ, ఉ’లకు నుద్ఘోచ్చారణము గల ‘ి’ అను వైసఁ జెప్పిన యచ్చుతోఁ జేరిన ‘ర, ల’ లే కాని వేఱుకావు. కావున వీని నాంధ్రవర్ణ సమామ్నాయమునుండి తొలగింప వచ్చునని నా యభి ప్రాయము.” ఈ ‘ఇ, ఉ’ ల మధ్యోచ్చారణముగల ‘ి’

తిరువాంకూరు చిత్రములు

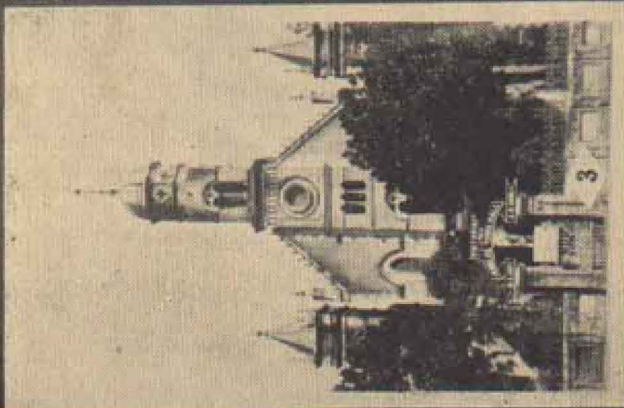
౧. హిజ్ హౌస్ శ్రీ పద్మనాభదాస వాంచి పాల రామవర్మ A. P.

కులశేఖర కిరీటపతి మన్నె గుల్తాన్ మహారాజరాజ రామరాజ బహదూర్ మంషేర్ జంగ్,
తిరువాంకూరు మహారాజగారు.

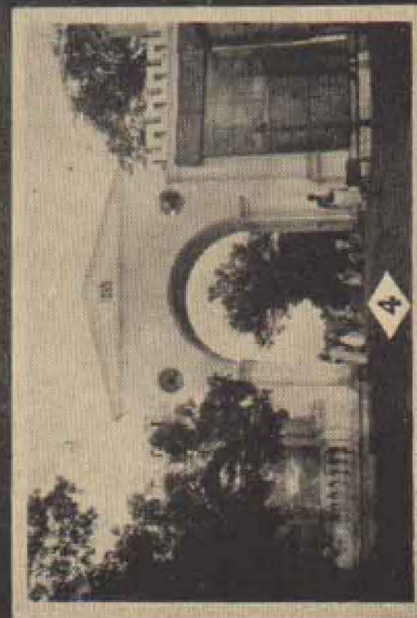
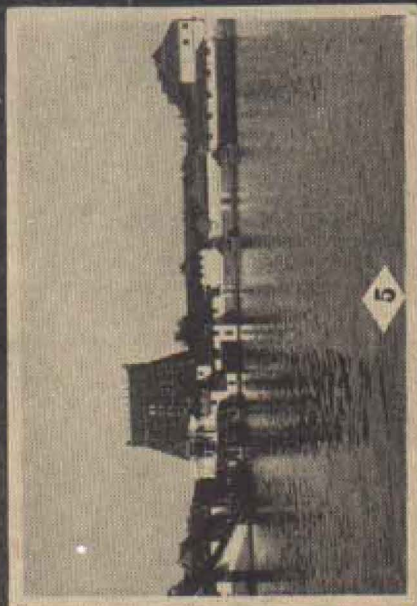
జననము 7-11-1912.

పట్టాభిషేకము 6-11-1931.

- (౨)
1. అనంతపద్మనాభాలయ ద్వారము.
  2. వస్తుప్రదర్శనశాల.
  3. పురమందిరము.
  4. కోట, సింహద్వారము.
  5. పద్మనీరము, అనంతపద్మనాభాలయము.

సంయోగరూపమున 'టి' అను నీస్వరమును దెనుగునఁ జేర్చవలసియున్నదని వ్రాసియుంటిని. అట్లు చేర్చుచో నీసంయోగరూపమున 'ర, ల' లతోడఁ గార్యము నెఱవేఱునుగానఁ బ్రత్యేకము 'బు, బి'లు దెనుగున ననవసర ముంటిని. "వర్ణసమామ్నాయము చక్కనిపద్ధతి ననుసరించి యుండవలెనన్న నొక్కొక్కధ్వనిని గుర్తించుట కొక్కొక్క సంకేత మే యుండవలెను. ఒక సంకేత మెల్లప్పుడు నొక్కధ్వనినే స్ఫురింపఁ జేయవలెను. ఒక ధ్వనిని స్ఫురింపఁజేయుట కనేకసంకేతములుగాని, యనేక ధ్వనుల స్ఫురింపఁజేయుట కొక్కటే సంకేతముగాని యుండరాదు". (ఆంధ్రాక్షరములు పు. 3.) ఈపద్ధతి ననుసరించి యాంధ్రమునఁ గొన్ని వర్ణములను దొలగించి కొన్నిటిని నూతనముగఁ జేర్చవలయు నంటిని. ఇట్లు "అర్ధానుస్వార ముచ్చారణరహిత మగుటచేతఁ దెనుగున నిది నిరుపయోగసంకేత మనవచ్చును. అర్ధానుస్వారము కొన్ని చోట్ల నక్షరలోపమును దెలియఁజేయుచున్నది గాన నుండవలసినదని కొందఱి యభిప్రాయము. కేవల మక్షరలోపమును దెలుపు సంకేతమైన పక్షమున దానిని విరూపాదిసంకేతములగు గీతలు బొట్టులలోఁ జేర్చుట యుక్తముగాని, ధ్వనిసంకేతము గానప్పు డక్షరములలో గణించుట తగదు. (ఆం. పు. ౯.)

"పూర్ణానుస్వార మాంధ్రవర్ణసమామ్నాయమునఁ బ్రత్యేకాక్షరముగ నుండ నవసరములేదు. స్పర్శముల ముందుండు పూర్ణానుస్వారమున కాయావర్ణానువాసి రోచ్చారణమును, (క్రోత్తగాఁ జేర్చుకొనువాని వాని జన్మ స్థానములఁబట్టి యాయావర్ణములలో గణింపవలెను,) దక్కిన యక్షరముల ముందుండు పూర్ణానుస్వారమున కును, బదాంతమునం దుండు పూర్ణానుస్వారమునకును బహుశానువాసికమును 'మ'కారోచ్చారణమును బలుకుచున్నాము. కనుక సున్నకు బదు లాయాయానువాసి కనే వ్రాయవగు. పూర్వ మాంధ్రమున స్పర్శములకు ముందుఁ బూర్ణానుస్వారము స్థానమున నాయావర్ణానువాసికమునే వ్రాయుచుండినట్లు ప్రాచీనశాసనములవలన నేర్పడుచున్నది. ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వమున ననుస్వార

విషయములో 'ఇట్లు ప్రాకృతాదికములలో ననుస్వార మునకు రెండు ఉచ్చారణములు వచ్చినవి. ఈయుచ్చారణద్వయమువలన నేవిధమైన యిబ్బంది లేకుండ లేఖన సౌకర్యము కలిగినది' అని వ్రాసినారు. ఇట్లు కలిగినవి రెండు ఉచ్చారణములు గావు. ఐదుఉచ్చారణములు గలిగినవి. దీనివలన లేఖనసౌకర్యము కలిగిన దనివారు. అతివములోవలె నొక్కొక్కవర్ణమున కొక్కొక్కయక్షరమునే యుంచిన మఱియు లేఖనసౌకర్యము గలుగునుగాదా? ప 3 న సౌకర్యము తొలగుచున్నది. మఱి యిది చక్కనిపద్ధతియును గాదు. ఇట్లొకయక్షర మే యనేకధ్వనులకు సంకేతముగా నుండుట యుక్తము గాదు. మఱియు 'మ'కారా దీతరాక్షరముల వలన నెఱవేఱు కార్యమునకే యనుస్వారరూపమున మఱియొక యక్షర ముండుటయు ననుచితము. కాబట్టి యారెండు దోషములకును స్థానమైన పూర్ణానుస్వారము నాంధ్రాక్షరసమామ్నాయమునుండి తొలగించుటే యుక్తము. (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౦-౧౧.) "క్షాకారము 'క' కార 'మ'కారసంయోగ మేకాని ప్రత్యేకాక్షరము గాదు.....కావున నాంధ్రమున నీ'క్షాకారమును బ్రత్యేకాక్షరముగ వర్ణసమామ్నాయమున నిలుపుట యవసరము. అప్పకవి యభిప్రాయము నిదే. చూ. పు. ౫౦." (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౪-౧౫.) ఇది తొలగింపఁదగిన యక్షరములను గుఱించినది. "భ, ధ'ల కుచ్చారణము నందు భేద మల్పము. రూపభేదము మఱియు నల్ప మగుట వలన 'భ' కారము క్రమక్రమముగ నాంధ్రమున నశించుచున్నది. దానికి మాలుగు 'ధ' కారమునే సాధారణముగ వాడుచున్నారు. (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౬.) ఇది యుక్తముకాదని భావించి దీనికి కారణమును 'ధ' కార 'భ' కారరూపసామ్యమును మార్చియైన నీకొఱఁ లేను మాన్చి యీ యక్షరసంకేతమును దెనుగున నిలువవలయు నంటినేగాని దానిఁ దొలగింపవలె ననలేదు.

ఇక నైదవకారణమును గుఱించి వెంకయ్యగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు:— "ఆంధ్రయోద్యన్యభాషావర్ణమాల యందలి యపూర్వవర్ణములు గొన్ని తెలుగునందు యి

పోవుట గొప్పలోప మనియు, తెలుగు వర్గ మాలయం దలి యనవసరములగు నక్షరములను దొలగించి యాస్థాన మున నాంగ్లేయాద్యవ్యభాషలయందలి యపూర్వాక్షర ములను బ్రవేశ పెట్టవలెననియు, నట్లనరించినచో నాంగ్లే యాద్యవ్యభాషాపదములను స్వరూపము చెడకుండ మన భాషలోనికి పేరాభముగఁ జొప్పించవచ్చుననియు, నప్పు డీ తెలుగులిపి సకలభాషా లేఖనము ముగననియుఁ దెలుగుమానఁ తెలుగుభాషకును, తెలుగులిపికిని మహా స్మృతపదవి లభించుననియు నిట్లు కొందఱు అూహించు చున్నారు. ఈవిషయ మించుక విమర్శించి చూడము. భాషాభివృద్ధికి అన్యభాషాపదములను స్వీకరింపవలసినది యావశ్యకమే. ఆపనిని మన పూర్వకవులే యాచరించి మనకు మార్గదర్శకులై యున్నారు. కాని, అట్లన్య భాషాపదములను మన తెలుగునందుఁ బ్రయోగించునపు డాశబ్దములు తెలుగువర్గ మాలకు లొంగియుండునట్లులు జూడవలయును." ఇట్లు వెంకయ్యగా రవసరమున నన్య భాషాపదములఁ తెలుగునఁ జేర్చుకొనుటే యుక్తమనుచు, వానిని స్వరూపము చెడకుండఁ జేర్చుకొన నక్కఱలేదు, వానిని విరూపము చేసియైన మన భాషలో విప్పటి కున్న యక్షరములతోడనే వ్రాయుట యవసరమని భా వించుచున్నారు. అన్యభాషాపదములను మనభాషలోఁ జేర్చుకొనవలసివచ్చినప్పుడు సాధ్యమైపంతెనుట్టుకాపదము లను విరూపములను జేయకయే జేర్చుకొనుట యుక్తము. అట్టిపదములు విశేషించియుండునెడ వానిని వ్రాయఁ దగు నక్షరములు లేకపోయిన వానిని గల్పించుకొనవల యును. సంస్కృతపదముల నాంగ్రమున వ్రాయుటకు గా వర్గసమాక్షరములను 'శ, ష' లను, 'ఋ, ౞' లను తెలుగునఁ జేర్చుకొనిన మన పూర్వకే మన కిందును మార్గదర్శకులై యున్నారు. "ఇట్లు తెనుగున నన్యదేశ్య పదములను జేర్చుకొనునప్పు డందలి ధ్వనులకుఁ దగు నక్ష రములు తెలుగున లేనంతట నూతనాక్షరముల గొన్ని టిని గల్పించుకొనుట యుక్తము. సంస్కృతపదములను తెనుగున నుపయోగించుటకుఁగా నచ్చితెనుగునకు మాత్రము కావలసినవానికన్న నెక్కువగు నక్షరముల నిదివఱకే కల్పించుకొనియున్నాము. అట్లగుటవలననే

యాంగ్రవర్గ సమామ్యయ మితరవర్గ సమామ్యయము లన్నిటికన్న మిన్నగా నున్నదనుటఁ దగియున్నది." "ఇక నాంగ్రలిపియందు నేఁ జెప్పిన మార్పులను జేయు పక్షమున నాంగ్రలిపితో వ్రావిడిభాషలనే కాక యాం గ్లేయభాషను హిందుస్థాని మొదలగు నితరమైనదవ భాషలనుపైతము సుకరముగ వ్రాయ ననునగును. దక్షిణ దేశభాషల నిన్నిటిని నాంగ్రలిపియందు వ్రాయ నలవి యగును. ఈభాషల కన్నిటికి నొక్కలిపి యుండవలసిన దనిన నది యాంగ్రలిపిదక్క మతొక్క టేదియు దానితోడ నీమ గానేరదు. అట్టి యర్హత యాంగ్ర లిపికిఁ గలిగిన నందు మనదానికిఁ గలుగు మహాన్నత్య మును నేఁ జెప్ప నక్కఱలేదు. భాషాభివృద్ధి కది యెంత సాధక మగును? ఆంగ్రలిపియందుఁ గొన్ని మార్పులచేత నాలిపిని భాషకును నింతటి మహాదళను గలిపింప నవకాశ మన్నయెడ నామాకృతులకుఁ గల చిన్న యాతేపముల నెక్కువగా నెన్నరారు. చిన్నకష్టముల కొడఁబడక పెద్దలాభములను బోఁగొట్టుకొనుట యుక్తము గాదు. కాబట్టి యాంగ్ర భాషాభివృద్ధికి గోరు మనోనీయు లందఱు నీమార్పులకు సమ్మతించ వారిఁ బ్రార్థించుచున్నాను." (ఆంగ్రాక్షరములు, పు. ౨౨.)

అన్యభాషలనుండి నూతనపదములఁ గైకొను కొలది నూతనాక్షరములను జేర్చుకొనుచుఁ బోయిన దానికి మేర యొక్కడయని వెంకయ్యగా రాతేపించి నారు. ఇది యుక్తమైన యాతేపమే. అయిన నెక్కువ లాభముండు నొవిధ లేనిపదార్థమునఁగ్రాత్రయక్షరములను జేర్చుకొనుటే యుక్తము. అట్లు చేయనోపక యా పద ములు విరూపములజేసి తెనుగున వాడుటలో సంభ వించు నల్లలాదిదోషముల వెంకయ్యగారి Pith turban మొదలగు నుదాహరణములతోఁ జక్కఁగ నిరూపించి నారు. పిత౯టర్బన్ అని వ్రాసిన నీ యల్ల లదోషము రాదుగదా? మఱియు 'Factory' లోని 'f' నకు 'ఫ' ను 'a' కి 'క' ను జేర్చుకొనిన Factory 'ఫ్టాక్టరీ' అని వ్రాయనగును. 'ఫ్యాక్టరీ' అని వికృతముగ వ్రాయ నక్కఱయుండదు. ఇట్టి యక్షరములుగల ఇంగ్లీషు పద ములు మార్గ కొలది విధి లేక తెలుగునఁ జేరియున్నవి.

2, ౮ సంకేతములఁ గల్పించుకొనిన వాని నన్నిటిని విడువారికి వికటము గాకుండ సుకరముగా వ్రాయవచ్చును. “లోపభూయిష్టమును నాంగ్ల వర్ణమాలయం దేవో కొన్ని నూతనధ్వను లున్నంతమాత్రమున నది మనవర్ణమాలకన్న శ్రేష్ఠ మనునా? ఆంగ్ల భాషలో నుపయుక్తములగు ధ్వను లకు క్రమమైన సంకేతములు లేవి పెద్ద లోపమునుటకు సంజేహము లేదు. ఆలోపమును దిద్దుకొనుటకు వారు గొప్ప ప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. ఈవిషయమున వారి లిపికన్న మనలిపి మేలనుటకును సంజేహము లేదు. ఈవిషయమున మన యాంధ్రభాష యితర భాష లన్నిటి కన్న మేలుగా నున్నది. ఆంధ్రవర్ణ సమామ్నాయముతో నింకేవర్ణ సమామ్నాయముగాని సంపూర్ణస్థితికి సమీపించి యుండలేదు.” (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౨.) “అయినను నాంధ్రవర్ణ సమామ్నాయమును గొన్ని లోపము లున్నవి.” (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౨.) ఇతర లిపులకన్న మేలైనమాత్రమున నే యున్న లోపముల దిద్దుకొనకుండఁ గూడదు. అల్పములేయైనను వానినిగూడ సాధ్యమైనంత మట్టుకు సవరింపఁబ్రయత్నించుట యుక్తము. “ఆంగ్ల భాషకు వలసినన్ని వ్యంజనాక్షరములు లేనందుననే రెండురెండుహల్వర్ణములను జేర్చి, ch = చ, sh = ష అనియు, th = డ అనియు నిట్లు లేన్నియో ధ్వనులను వ్రాసికొనుచుఁ గట్టప డెరుగు” అని వెంకయ్యగారి చెప్పుచున్నారు. అట్లు వర్ణలోపముచేత కొంతయైన మన మేలకట్టపడవలెను? మన కట్టికట్టము లల్పములు. దిద్దుకొనవలసిన యంశములు తక్కువ. కనుక సులభముగా దిద్దుకొనవచ్చును. అనవసరముగ నన్యభాషాపదములను డనుఁగనఁజేర్చుట భాషాభివృద్ధికరమున పని యేనాటికిఁ గాదనుటలో వెంకయ్యగారితో నేనుసంపూర్ణముగ నేకీభవించుచున్నాను. “ఇట్లునుటచే ననవసరముగ నన్యభాషా పదముల మన భాషయందుఁ జేర్చి మాట కొక్క యన్య తేజీయపదము నుపయోగించుచుఁ జక్కనిభాషను జెఱచి విరూపమును జేయఁదగునని నాయభిప్రాయము గాదు. విధికేని సందర్భముల నన్యభాషాపదములను గొన్నిటిని గైకొనుట యవశ్యము.” (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౨-3.)

ఇతర నాటకకారము:—

“ఇతరస్వరవర్ణమున రూపాంతరములు వ్యంజన వర్ణములతోఁ గలియునప్పుడుపైతము ఆకారచిహ్నమును తలకట్టు చేర్చి వ్రాయఁబడుట తెలుఁగులిపియం దొక లోపమని తలంపఁబడుచున్నది. ఇది తెలుఁగునఁ బ్రశ్న కముగాఁ దెచ్చిపెట్టుకొనినదిగాదు. ఇదియును వంశపారంపర్యముగా వచ్చిన యాచారమే” అనుచు వెంకయ్యగారు నాగరి, వంగ, కర్నాటాదుల యక్షరములపైన యడ్డుగీ ట్లున్నవనియు, అవి తెలుఁగుతలకట్టువంటివే యని యు వాదించుచున్నారు. అట్లుకాదని నాభావము. నాగరిలో నీయడ్డుగీటు అక్షరమును ముగించువిధమేగాని ఆకారసంకేతము గాదు. అది యన్ని యక్షరముల కున్నది. ఇకారాద్యచ్చులను జేర్చునప్పుడుగాని మఱి యింకెప్పుడు గాని దానిని విడుచుట లేదు. తెలుఁగున నట్లు గాదు. ఇకారాద్యచ్చులను జేర్చునప్పుడు వానిని వదిలుచున్నాము. మఱి ఖకారాదులకు తలకట్టునుజేర్చుటలేదు. తలకట్టు ఎప్పుడును నుండకతప్పని నాగరియడ్డుగీటు వంటిది గాదు.

ఒకచో నాగరియడ్డుగీటు తెలుఁగుతలకట్టువంటిదైనను కేవలము ‘ఉ’కారముమాత్ర ముండవలసినచోట ‘అ’కార‘ఉ’కారసంకేతముల రెండిని గలుపుట స్వభావ విరుద్ధ మనునది స్వతస్సిద్ధముగా నుండ నాయక్రమపద్ధతి నాగరిలో నుండిన మన మేల దాని నంగీకరింపవలయును? ఇతరులయందుల మేలను గైకొనఁదగునుగాని లోపములను గ్రహించుట యుక్తము గాదు. (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౧-౧౩.) “అనేకస్వరసంకేతముల సంయోగరూపముల సుచ్చారమునం దుపయోగము లేకయే యొక్కహల్లుతోఁ జేర్చి వ్రాయఁగూడదు. ఇట్లుండ ‘ఉ’కారసంయోగరూపమైన (౧) కొమ్ము నొకహల్లుకుఁ జేర్చి వ్రాయునప్పుడు ప్రాయికముగా ‘అ’కార సంయోగరూపమును (2) తలకట్టునుగూడఁ జేర్చి వ్రాయుట కలదు. ఇట్లు ‘కు’ ‘రు’ ‘చు’ ఇది తప్పు. ‘కు’ అనునది ‘క’కార ‘అ’కార ‘ఉ’కారము లగును. ‘అ’కార ‘ఉ’కార మేళనము సంస్కృత వ్యాకరణపద్ధతిని ‘ఓ’కార మనునగునుక నిది ‘క’కార

‘ఓంకారమును ‘కా’ అనుటకు సంకేత మగునేకాని శేషము ‘కా’కార ‘పి’కారములకు సంకేతము గానేరదు. ‘కా’కారాదులపై నున్న ‘అ’కారములు (తలకట్టు) అక్షరాలంకారములే గాని యుచ్చారణోపయోగములు గావని వేంకటనారాయణపాతీగారు వారి యాంధ్రాక్షర తత్త్వమునఁ జెప్పినారు గాని పద్ధతికి విరోధమును సంహేయజనకము నగు దురాచారమును మానుట యుక్తము. ఇట్లే ‘ఓంకారమును..... (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౧) ‘అ’ కారమునకు సంయోగరూపము తలకట్టుని నిర్ణయించినతరువాత నేహల్లునకుఁగాని ‘అ’ కారమును జేర్చునలె నన్న వాహల్లునిజరూపమునకుఁ దలకట్టిచ్చియే వ్రాయవలెను. కొన్ని హల్లులకు మాత్రము దలకట్టిచ్చి, మిఱికికొన్నిటిని ‘అ’కారసంయుక్తములైనప్పటికిని దలకట్టు లీయక నిజరూపమునమాత్రమే వ్రాయుచుంటి యుక్తమైన పద్ధతి గాదు. ఇట్లు ‘క’ వర్గము రెండవహల్లునకు ‘అ’కారమును జేర్చి వ్రాయవలె నన్న ‘ఖ’ అని వ్రాయుట యుక్తముగాని ‘ఖ’అని తలకట్టియకుండ నిజరూపముననే నిలుపుట పద్ధతి గాదు.” (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౩.)

‘నాగరియందుఁగాని తెలుగునందుఁగాని, కన్నడమునందుఁగాని ప్రతీయక్షరమును వ్రాయునప్పుడు క్రిందివైపున నారంభించి పైవైపున ముగింపబడుచున్నది. అందు కనుగుణముగా నాతలకట్టు లేర్పటుపఁబడి యున్నది. అది లేకున్నచో వ్రాయుట చాలకష్టమునును. అనుచు వెంకయ్యగారు దానికిఁ గొన్ని యుదాహరణము లిచ్చినారు. ఈసమాధానము యుక్తియుక్తముగా లేదు. తలకట్టులే లేని ‘ఖ’కారాదు లెన్ని యున్నవి? ఇకారాద్యచ్చుల జేర్చుటచేతఁ దలకట్టులు మాను నక్షరము లెన్ని యున్నవి? వీని కన్నిటికి వ్రాత సౌకర్య మేమైనది? వీని కన్నిటికియూడ లేఖనసౌకర్యార్థము తలకట్టుల నేల పెట్టలేదు? ‘పురుషోత్తముడు’ అను నుదాహరణ మిచ్చినారు. తలకట్టు అక్షరము ముగించునప్పుడుండుట పైయక్షరము నందుకొనుటకు శేలిక యనియూ, లేక కొమ్ముకు ముందుండిన కొమ్ము నందుకొనుటకు శేలిక యనియూ వెంకయ్యగారి యభి

ప్రాయము? నిర్ణయము గాఁ దెలియలేదు. అక్షరము నిలుపునప్పుడు పై యక్షరము నందుకొన సౌకర్య మనుపక్షమున నీతలకట్టు కొమ్ముకుఁ జేర్చవలెను. వారిచ్చిన యుదాహరణములను జూడఁగొమ్ము నందుకొనుటకు దానియందు తలకట్టు వ్రాసిన కుఖమని వారి భావముగాఁ దోచుచున్నది. అట్లయినఁ గొమ్ములలేని యక్షరముల జేమి చెప్పుదురు? మఱియే తలకట్టు అక్షరముతోఁ గలిసియుండని ‘ప, స, హ’ ల కీతలకట్టు సౌకర్యమును గలిగించు నందుకు? “హల్లులచ్చుల సహాయము లేక పలుక వలనుగాదుగాన సాధారణముగ మొదటి యచ్చును ‘అ’ కారమును జేర్చి పలుకుచుందుము. వ్రాతలో నట్లే ‘అ’ కారసంయోగరూపము (అ) తలకట్టును జేర్చి వ్రాయుచుందుము. అది మిక్కిలి వాడుకయైనతరువాతఁ బ్రత్యేకముగ నిజరూపమును దెలుపవలసివచ్చినప్పుడు తలకట్టును దొలగించినమాత్రము చాలదని దానికి మాటుగ నేటిక యెత్తు (‘) ను జేర్చుచున్నాము. ఇట్లు మొదటి హల్లు నిజరూపమును వ్రాయవలె నన్న మారక ‘ఁ’ అని వ్రాయక ‘కా’ అని వ్రాయుచున్నాము. ఇది యుక్తము గాదు. నిర్వికారమైన మొదటిరూపము నిజరూపము. దానిపైన స్వరములఁ జేర్చునపుడు తక్కినమాచ్చులన్నియుఁ గలుగవలెను.

‘క. హల్లులయి తాము పుట్టియు, హల్లులు ప్రాణములతోడ నంబుధితనయా, నల్లభ కూడిగదాతల, ముట్లు సుడులు శృంగములును మొదలుగఁ దాల్చుకొ.’

(అప్పకవి, ౪౭.)

కాబట్టి మొదట హల్లుయొక్క నిజరూపము ‘ఁ’ దానిపైన ‘అ’ కారాద్యచ్చుల సంయోగరూపములను జేర్చిన ‘క’, ‘కి’ మొదలైన వగుచున్నవి.” (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౩.) కాబట్టి ‘అ’ కారసంయోగముననే తలకట్టు రావలెను. హల్లులకుఁ దలకట్టుండుటకుఁ బైన నేఁ జెప్పినదే కారణ మైనచో ‘ఖ’ కారాదులకుఁ దలకట్టు లేకపోవుటకుఁ గారణ మేమని యడుగవచ్చును? అవి యంతఁగా వాడుకలో లేనవనుటే నాకు సమాధానము తోచుచున్నది.

ఇతః సేవకారణము:—

“సవర్ణములను వ్యంజనాక్షరముల యాకారము లొక్కపోలికగా నుండకుండుట యొక లోపముగాఁ దలంపఁబడుచున్నది. ఇదియుఁ బరంపరాగత మే. ఆవిషయమునఁ దెలుఁగే నాగరలిపికన్నఁ జాల మేలనవలసి యున్నది.” అని యిందుకు వెంకయ్యగారు నాగరలిపి నుండి యుదాహరణము లిచ్చినారు. నాగరలిపికన్న నీ విషయమునఁగూడఁ దెలుఁగు మేలనుట నిక్కమేగాని యిక్కడఁగూడ లోపములను దొలగింపఁగూడవికి సరంపరను దెచ్చిపెట్టినారు. “వర్ణాక్షరములలోని మొదటి హల్లునకును, రెండవహల్లునకును వ్యవస్థియందుఁ గిందిచ్చే ధము మాత్రమే కలదు. మొదటిహల్లునే కొంత యొత్తి యెక్కువయూపిరి విడుచుచు ‘హ’ కార స్వభావమును గలిగించిన రెండవహల్లుననున్నది. కావుననే సామాన్యముగ మొదటి యక్షరమునకును, రెండవ యక్షరమునకును రూపభేదము చేయక మొదటి యక్షరమునకు ( ) సంకేతమును గ్రొందఁ జేర్చి రెండవయక్షరముగ మార్పుచున్నారు. ‘నీ. క్రిందఁ గంబముపోల్కి గీటొక్కటిదిన నాద్యములు రెండవలిపు లై పొసంగు.’ (అప్పక. పు. ౪౬.) ఇట్లే మాఁడవహల్లునకు ( ) చేర్చుటచే నాల్గవ హల్లునుచున్నది. చఫ, డఫ, దఫ, పఫ, బఫ, ల విషయములో నీపద్ధతి నవలంబించుచున్నాము. ఇదియే సూజపద్ధతి. తక్కిన ‘కఖ, గఘ, జఘ, టక, తథాల విషయములోమాత్ర మిససహజమైన పద్ధతిని విడిచి మఱి యే యొక్క పద్ధతినేనియు ననుసరింపక వేరక్షరములను జేర్చుట యసంగతమేగాక మిక్కిలి యసౌకర్యమునకును గారణమైనది. కాబట్టి యీయక్షరముల విషయమునపై తము పైపద్ధతినే యవలంబించి కక, గగ, జజ, టట, తత, యదీవ్రాయుటవలన సహజమైన చక్కని పద్ధతి ననుసరించుటకాక యనవసరమైన యక్షరముల పై తింటిని దొలగింప సాధ్య మనచున్నది. వేంకటనారాయణ పాతిగారి యభిప్రాయమును దీనిఁ బోషించుచున్నది. (పాతి. ఆం. త. ౭౩, ౭౪.), (ఆంధ్రాక్షరములు, పు. ౧౪.) “వైగనిన మూడు, ఆఱు, ఏడుకారణములందుఁ జేర్చినట్లదిన లోపములులేకయు, అంగ్లేయాదిపకలభాషలకు

నిర్దుష్టముగాను, యథోచ్చారణముగాను, లిఖించుట కనువుపడునట్టులును నుండు నొకలిపి కావలయుననఁ గ్రొత్తగాఁ గల్పింపఁబడవలసినదే”యనిరి. ఆంధ్రాక్షరమున నేఁజెప్పినరీతి కొన్ని యక్షరసంకేతములను మాత్రము కల్పించినఁ దెనుఁగులిపితోనే యాకార్యము సాధింపఁగలము. ఇవి లోపములని యెంచియేగదా వెంకయ్యగారు రెండు లిపులను నిర్మించినది.

ఇతః ఎనిమిదవ కారణము:—

“మద్రాక్షర మంజూష (Type case)యందలి యక్షరములు దాదాపు ౯౦౦ లకు పైపనే యుండుట వలన మద్రాక్షరసంయోజకుల (Compositors) కు మిక్కిలి శ్రమయు గల్గుట.” ఇది నిక్కమనుని వెంకయ్య గారే యొప్పుకొని “సంస్కరణము మాత్ర మత్యంతశ్రమనియే నే ననుచున్నాఁడను. అసలు కీలిసంస్కరణ ప్రసక్తి యేర్పడుటకుఁగల ముఖ్యకారణము మనముద్రణా విధానమునందలి కొన్ని లోపములే గాని మఱి యెందుగాదు” అనుచు “...మాతృము లగు కొద్దిమార్పులతో సద్గుటకుఁ జూడవలయును. అట్లునరించిననే సంస్కరణ మనిపించుకొనును” అని చెప్పినారుగాని వారు చెప్పిన మార్పులు చేసినంతట లిపిస్వరూపమే మిక్కిలి మాటుచున్నది. ఇట్లక్షరరూపములను మార్చుచే సంయోగ రూపభేదములను వదిలి హాసంయోగములను వడికింద వడిని వ్రాయక ప్రక్కప్రక్కను వ్రాయుపద్ధతి నవలంబించిన లిపిరూపము మాత్రమే ముద్రణసౌకర్యము కలుగఁగలదు. “హల్లుల కన్నిటికిని సంయోక్త రూప భేదము గలిగి వడికింద వడిని వ్రాయుటలో ననేకము లగు నసౌకర్యము లున్నవి. చిన్న నాటిమంటియ నలవాటయియున్నందున మన కాసంకటములు సృరింపవు. ముద్రణము చేయువారికిఁ గొంతవఱ కెఱుకయై యుండ నోవు. ఒక్కొక్క సంయోక్తాక్షరమున కొక్కొక్క ప్రత్యేకముద్ర కావలెను. వీని నన్నిటి నెఱంగి మార్పులెంతకష్టము. ఈవిషయమును నేను ౧౯౧౯-వ సంవత్సరము మద్రాసున సాహిత్యపరిషత్సభకుఁ బోయి యుండ నక్కడ ముద్రణాసభ్యులుగల యొక యంగ్ర

పండితునితో బ్రస్తావించగా నాపండితుడు పంయక్తా త్కరముల విడచియుపక్షమున ముద్రా మిశ్ర వాలుగం తలు సులభ మగుననియు, నీ కష్టమువలననే యాంగ్లేయ పత్రికలతో సమానముగ విపులమైన యాంగ్లేయపత్రికల ముద్రింపలేకయున్నామనియుఁ జెప్పెను. (ఆం. అ. ౧౫, ౧౬.)

ఇక తొమ్మిదవ కారణము:—

“ముద్రాక్షరలేఖనయంత్రము (Type-writer), లినో టైపు (Lino-type), మోనో టైపు (Mono-type) మున్నగుయంత్రములను నిర్మించుట కమకూలంప కపోవుట.” దీనినినుతించి చెంకయ్యగా రిపు డేమియు వ్రాయలేదు. “అచ్చువ్రాత్రయంత్రమును దెనుగుభాషకు నిర్మింపవలెనన్న వర్ణసమామ్నయముం దీమార్పులత్యవశ్యము. పాట్లల పంయోగరూపముల నట్లే నిలుపుకొనవలె నన్నఁ బరిపంయక్తరూపము నొక్కప్రత్యేకాక్షర మగుటవలన నన్ని యక్షరములతో నచ్చువ్రాత్రయంత్ర మునునిర్మించుటగాని, నిర్మించిననుదానివాడుటగాని సులభ సాధ్యము గాదు. కనుకనే యింకను మన కచ్చువ్రాత్ర

యంత్రము డేర్పడలేదు. మైనఁ జెప్పిన మార్పులతో వాంగ్రమున కచ్చువ్రాత్రయంత్రము నిర్మింపఁ బ్రయత్నించుచున్నాను. “అన్యభాషాపదములను దెనుగున వ్రాయుటకును, వాంగ్రవర్ణసమామ్నయమున కనన్యభాషాపదమును స్వతంత్రతఁ గలిగించుటకును ప్రత్యేక జేర్చిన యక్షరములు కేవలము లౌక్యవ్యవహారోపయోగా ర్థమును నీయచ్చువ్రాత్రయంత్రమున నవసరముగాన వానిని నన్నిటి నందుఁ జేర్చుట లేదు. ఈయంత్రము వలన వాంగ్రమునకుఁ గలుగఁగల లాభములను నేఁ దెలుప నక్కఱలేదు.” (ఆం. అ. పు. ౧౬.) ఇప్పు డాయంత్ర మున కేర్పాటైనది. అచిరకాలములోనే యంత్రము వచ్చును. ఆంగ్రభాషాభిమాను లందఱు నీయంత్రమును నాదరింపవలెనని వారిని ప్రార్థించుచున్నాను.

నేఁ జెప్పిన మార్పులు మార్పులగుటచేతనే కొం దటి కవి యిప్పుడు రుచింపకపోవచ్చును. ఉండుఁగాక! కాలాంతరమునవైన నవి సమ్యక్ బడయఁగలవని నేను దృఢముగ నమ్ముచున్నాను.

లీలా శుకము అష్టావధాని వడ్డాది సీతారామాంజనేయులుగారు (కవితాసమితి)

శుకవాణి నీ కళల నేవగు తిత్త్వము; స్థూలమూర్తికి

గ్లేశము లున్న, నాత్మకవి లీలలు, గామకళావిలాసముల్;

నీ శివసంపదైక్యఫలనీమమె తత్కృతనిత్యక్షితు; త్వ

ద్దేశికతాప్తి నభ్యుదయదీప్తి నలర్పవె శ్వామలాకృతి!

పలుకుఁ దియ్యందనమ్ములఁగులికికులికి-శ్రుతిమహోత్సవ మొలయించి చతురరచనఁ

గొమ్మపై రాగ మొలికించి కుతుకలీల-ద్విజవతంసమ! వెలయవె విజయగరిమ.

‘మణిద్వీపము.’

How sweet it is to sit and read the tales
Of mighty poets and to hear the while
Sweet music, which when the attention
fails,

Fills the dim pause. — Shelly.

కాలప్రవాహమున నుత్తుంగతరంగములు
లేచుచున్నవి. ఒక్కొక్క తరంగ విలుపునకు
నూత్నమణి యొక్కక్కటి ప్రకృతిపై విర-
జిమ్ముబడు చున్నది. నవ్యకావ్యవాహిని
యందుఁ దేలిన రత్నశలాక ‘పూర్వప్రేమ.’

జాతిముత్తైములు తెనుఁగుతల్లికి నమర్పించిన
గురజాడ అప్పారావు ‘కొయ్యబొమ్మల మేచ్చు
కనులకు కోమలుల సా రెక్కువా? (నా?)’
అని కవితకు నూత్నప్రతిష్ఠ నిచ్చియున్నాఁడు.
ఆదేవీపూజారంగమున కుఱికినవారిలో నుత్తమ
శ్రేణి నలంకరించినవాఁడు అబ్బూరి రామ
కృష్ణారావు. ఈతని కవనమంతయు నాంధ్ర
సువర్ణయుగమునకుఁ జెందిన ప్రత్యేకశిఖా
విధానమునఁ జేరి విలక్షణసార్థకతను నిరూ-
పింపఁ గలుగునది.

సమకాలికకావ్య మత సప్రదాయము
రామకృష్ణారాయని కవితయందు పొడసూపు
చున్నది. భావముకన్న ముందు పదములు,
పదములకన్న ముందు భావము పరువు లెత్తు
నొకయాట యిందు ప్రతిబింబితము. ఒక్కొక్క-
క్కప్పు డది యూహపథమున నుద్విగ్న విహా-
రము నల్పు ‘పులుపుల కేకలు’.

‘పూర్వప్రేమ’ “A gentle story of two
lovers young, who met in innocence and
died in sorrow” .(Shelly.)

ఇందలికథకు పూర్వగాథ — “రాచబిడ్డ
యగు లక్ష్మీంద్రుని పంశీయులందఱును చాద్ర
రూపిణి యగు మనసాదేవి యారాధకులు.
లక్ష్మీంద్రుని జనకుఁడు మాత్రము పంశము
నుండి పంశమునకు భారావాహకముగ వచ్చు
చున్న యీ దేవి భక్తిని నిరాకరించి
మానసదేవికి పూజాంజలి నీయ మానెను.
ఆపె తన యాగ్రహజ్వాలచే నతని ననేక
విధముల సంక్షోభ పెట్టెను. కాని యతని
మనోనిశ్చయ మేమాత్రమును క్షీణింపలేదు.
చివరకు లక్ష్మీంద్రకుమారుఁడు వివాహశోభన
వేళ రాత్రిజామున సర్పసందప్టుడై మృతి
నొందునట్లు శపించెను. శాపబాధ నివారించు
టకై సర్పప్రవేశమున కిసాధ్యమగు నినుప
మేడ నిర్మింపఁబడెను. సర్పజ్ఞ యగు మనసా
దేవి దానిలో నొక రంధ్రముఁ గల్పించెను.
ప్రకృత మిందు లక్ష్మీంద్రునియొక్కయు, నతని
ప్రాణసఖి యగు వేహుళయొక్కయు ప్రేమా
నుభవమును దాని విషమ పరిణామమును
వర్ణింపఁబడినవి.”

వివాహశోభనవేళ ‘చెదరెడు పశ్చిమా
రుణ విచిత్రముల’ చీకట్లులు గ్రసించినంతనే
లక్ష్మీంద్రునితో ‘వృద్ధనారీ తపస్విని’ “ఈప్రా

యస్సతీ నూత్న శోభాలక్ష్మీ ధరియింపు
మోయి యింక నీపై కొత్తమోదమునక”
అని “ఆ యపూర్వ మగు నయోగ్యహమ్ము
నందు పలుకకయె భావమెఱుగు దంపతుల వీడి”
వెడలిపోయినది.

వేహుళ అకలంకమూర్తి. ఆమె వినయ
మనోజ్ఞములయిన చూపులు నేలకు వ్రాల్చి
నిల్చియున్నది. ఆమె వంచయున్న మోమును
ప్రియుఁ డెత్తినాఁడు. ఆమెసౌందర్యమును
త్రావుకొన నోచిన భాగ్యకుమారుఁ డతఁడు;
కాని యతని భాగ్యచిహ్నమగు కుంకుమరేఖ
ఆమెత్తినమోముపైఁ గనుఁగొనలేక యతఁడు
చకితుఁడయ్యును రాజోపు నభాగ్యఫలితము
వానికి ప్రియాముఖమ్మున నిలిచిన ట్లయినది.
అప్పుడు లక్ష్మీంద్రుఁడు “ఆర్ద్రవాణీ! యని
మోము నెత్తి యట నిల్చె మనోహరకుంకు
మాంకము.” పాపము సుకుమారయగు వే
హుళ నవ్వినది.

మహాకఠినమగు విధిపాతము నెఱుంగని
యాయభాగ్యప్రియుఁడు ఆచిఱునవ్వుతో ప్రే
మోన్మాది యైనాఁడు.

“వేసఁగిసంజలందు పురి

విచ్చిన తెల్ల మొయిళ్ల గుంపులక
డాసి మెఱుంగు వెట్టెడు ది

నప్రభు కాంతులువోలె వైభవో
ల్లాసిని! నామనోనియతు

లం గరఁగించి పసిండిపూతలక
వ్రాసితి వందు నీయమృత

రాగకఠించిత ఛారుమాలికల్.”

ఇట్లు ఆపలేని ప్రేమతోఁ బలికి యామెను
దరిఁజేర్చుకొనిన నిముసమున నామెనర్వన్వము
నతని యధీన మైనది. ఆమెయం దొకభయ
ము, భవిష్యద్విచారము పొడమి “జీవిత
పతి! నతముక భవదీయనాచు నీదాపున
ప్రాణముల్ నిలుపుదాన నిజ” మ్మని పల్కించి
నది. అంతట వా రొంటిపాటున శయనించిరి.

“క్రమమున రెండుయామముల

కాలము రాత్రి గతించె లోకమం

దమృతకరోదయమ్ము తెలి

యం జనుడెంచెడు దూతవోలె రం

ధము నొకదానినుండి కిర

ణ మొక్కఁ డాగదిలోని నేలపై

తెమలుచునుండె పాండువయి

తెల్ల ని సర్పము ప్రాఁకుపోలికల్.”

ఈపద్యము భవిష్యద్వివర్ణన. మనసా
దేవి సర్వజ్ఞత్వముచే నిర్మింపఁబడిన యారం
ధ్రమే లక్ష్మీంద్రుని జీవితమునకు కాలద్వా
రము. సర్వాకృతిగల చంద్రకరణమే లక్ష్మీం
ద్రుని భయావహునిఁ జేసి లేపినది. అతనికి
నో రెండిపోయినది. పానకము తయారుచేయు
టకు ధర్మపత్నియగు వేహుళ సామగ్రి లేని
యా యయోగ్యహమ్మున “నారికేళ ఖండంబె
పానకపు పాత్రకాఁగ, నాయింటిమూలల దాఁగి
యున్న చినిగిపోయిన బట్ట లింధనము కాఁగ”
ప్రాయ రాజజ్ఞేసెను. వంటకము పూర్తియై
సంతనే లేచి యామె వివర్ణయైనది. ఎమట నొక
మలినోరగము. తటిల్లతవలె నామె హృదయ

తెలుగులిపియుఁ దత్సంస్కరణమును-కొన్ని సూచనలు

ఓ. వేం. నుబ్బరాయశాస్త్రి గారు

తెలుగులిపి సంస్కరణవిషయమై యిదివఱ కం

దటో మహాశయులు వ్యాసముల వ్రాసిన పత్రికల యందుఁ బ్రకటించిరి. ఇటీవలి “క్రావణమాసపుభారతి” సంచికలో, యం. యస్. వెంకయ్యగారు నీవిషయమును విపులముగఁజెప్పించి యింకఁమందు వాఁడెఱుగినరీపిని చూపి యున్నారు. నేను సుమారు 3 వత్సరముల క్రిందట నీ విషయమునఁ గొంతపరిశ్రమఁ జేసితిని. నాయభిప్రాయము వెంకయ్యగారి యభిప్రాయముతో నేకీభవించినది. కాని కొన్ని విషయములలో మాత్ర మభిప్రాయభేదము కలదు. వానిని దెల్పినచో సవిమర్శముగా పరిశీలించి యర్థముగ నొక సాధ్యమగుసవరణ చేయఁగలరని నమ్మి నేను దెల్ప సాహసించితిని.

ప్రాచీనలిపియందలి లోపము లేవియో, లోప ములు గలవని తలఁచు కారణము లేవియో, లిపి యెందు లకు సంస్కరింపఁబడవలయునో, మున్నగు విషయముల విపులముగఁ జెప్పించి, దాదాపు ౯౦౦ వఱకు నుండు పూర్వవర్ణమాలను ౧౭౫, లేక ౧౦౭ లోనికి తగ్గించి, సరియగు నుపపత్తులఁ జూపియున్నారు. వర్ణమాల యెంత తగ్గిన వంత సులభముగా కంపోసుచేయవచ్చునుగదా! గుడి, ఎత్వము, వేరుగా నతుకువిదములో ౧౦౭ వర్ణము లతో చేయించవలసినవి సరిపోవుననియు, వర్ణములు తగ్గిన పైన, క్రిందగుర్తులు పెట్టుట కష్ట ముండదనియు బాగుగా వ్రాసిరి. ఇంకను కొన్ని చేయింపవలసినవి తగ్గించిన ముద్రాక్షరసంయోజకులకు శ్రమ తగ్గును. కేసుకూడా తగ్గిన లాభము మెండుగదా! నామభ్యోద్ధేయము చేయిం పవలసిన యక్షరసంఖ్య తగ్గించుటే. విమర్శించి గ్రహిం పఁగలరని మనవి. నే చెప్పఁబోవు విధమునకు సరిపోవు నటులే చేయింపవలయును.

* ఈఅభిప్రాయ మముఖ్యము.

అచ్చులు

* లికారమును, ఒకారమును తిరుగవేసిన సిద్ధింప చేయవచ్చును. అవసరముగనుచో ఒకారములో కొద్ది మార్పుచేసినను పూర్వవర్ణముతో భేదింపదు.

ఎకారమునకు మీఁదను దీనిని తేర్చిన ఏకార మును-ఒకారమునకు మీఁదను తేర్చిన ఒకారమును- చేయింప నక్కఱలేదు. భేదము కొద్దిగా నున్నను సహ్యమే.

హల్లులు

చచ్చము. — ఇందు చే, జే, లకు వేరురూపములఁ జూపియున్నారు. అనాల్గు నవవసరములే. పూర్వవర్ణ పురితిగా ౨ దీని నతుకురీతియే బాగు. దీనిని వేరుగా చేయింప నక్కరలేదు.

పై నతుకువిధములో కష్టమున్నచో, వీని నుంచి నను, వీని ఒత్తులు ౨ అవసరములు. రచ్చ, ఒజ్జల, మున్నగునొట్ల చ, జ, ల ఒత్తులనే ఉపయోగించుట అనుభవసిద్ధము. చే, జే, ల ఒత్తులకు లాభము లేనేలేదు. తగ్గింపవచ్చును.

ఛకారము — ఛకారమునకు క్రిందిభాగమున లేక దీని నతుకురీతి చాల సులభము. ఇప్పటివర్ణముల రీతి కిది చాల సులభమే. ఒత్తువర్ణము సంలే.

లేక దీని నతుకురీతివలని లాభములు మెండు.

టవర్ణము — డకారమునకు పైదాని సతికిన ఛకారము.

ఁ-కారములో కొద్దిమార్పుచేసి, ఐకారములో కొద్దిమార్పు చేసి ప్రక్కగా నుండు రీతిచే ఁకారము నవవసరము.

తవర్గము. — పకారమునకు పైదాని సరికిన
భకారము.

అడ్డుగా నకుతురీతిచే భకారమును అనవసరము. భకార
ము మాత్రము మాటిపోవును. త, ధ, లకు సంబంధ
మిప్పుడు లేదుగదా?

పవర్గము. — పకారముచే భకారమును, బకార
ముచే భకారమును సిద్ధింపజేయవచ్చును. పూర్వ బకా
రముకన్న ఇప్పుటిదే మేలు.

అంకెలచే కొన్నిటిని గతార్థముచేసిన పైపుకేసు
గట్టు తగ్గింపవచ్చును. ఇది తియ్యబ్రదుకము.

౧ గవత్తును, ౨ తవత్తును, ౩ లవత్తును, ౪ వ
త్తును, ౫ శవత్తును, ౬ ఔశ్వమును, ౭ కవత్తును తగ్గింప
వచ్చును. కష్టసాధ్యము — టవత్తో, లవత్తో అనవసరమే.

ఈరీతి చేయించినవో ౯౦౦ కన్న పెక్కున యవ
సరము లేదు. చూచితిరా? ౯౦౦ లెట్లు ౯౦ వర్గము
లైనవో: తీసినది చూస్తే.

బ స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త: — పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త: — వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్లండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ
మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్సహకాలీనులు నగు శివభక్తులయు
చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు.
గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు
గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జేరిన పెక్కు తాళప్రమాత్మకలతో
సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన
అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష
ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, ఆధునిక
కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

శతకమంజరి - భక్తిసంపుటము

వృషాధిప, సర్వేశ్వర, దేవకీనందన, ఒంటిమిట్టరఘువీర, నారాయణ, శ్రీకాళహస్తీశ్వర
దాశరథి, రంగశాయి, శ్రీరామతారక, రామచంద్రశతకములు పది యిందు గలవు. ఒక్కొక్క
శతకమునకు పెక్కు మాతృకలతో సరిచూచి చేర్చిన పాఠభేదములును, ఆయా శతకకర్తల
చరిత్రమును, రచనమును, విషయమును విమర్శించిన విపులమగు పీఠికయును గలవు. ముచ్చటలు
గూర్చునట్లు మేలి క్యాలికోబైందు వెల రు. ౧-౮-౦. శతకములు విడిగను దొరకును.

మేనేజరు: ఆంధ్ర గ్రంథమాల, నం. 7, తంబు శెట్టివీధి, జి. టి. మద్రాసు.

శబరి

చింతా దీక్షితులు గారు

౫

[మతంగవనములో శబరి ఆశ్రమము. వెనుక చెప్పిన రెండు కుటీరములూ ఆశ్రమముగానే ఉన్నవి. వాటికి ముందుభాగాన చిన్న చెరువు. చెరువుచుట్టూ కేళా కూళులు. ఎప్పుడూ జలము వాటిలోనుంచి పైకి చిమ్ము తున్నది. కేళాకూళులచుట్టూ పూలమొక్కలు. పువ్వులు వికసించి ఉన్నవి. చెరువుకు నాలుగుగజాలముండు రెండు ఉన్నతాసనములు. వాటిపక్కలు కేగురుమన్ను లో అలికి తెల్లచుక్కలూ పచ్చచుక్కలూ లతలూ చిత్రించి ఉన్నవి. ఆసనములమీద పత్రము లాకదాని కొకటి అంటించినవి పరిచి ఉన్నవి. పత్రముల అంచు లకు పువ్వులు కుట్టి ఉన్నవి. ఆసనములవరకూ పారిజాత పుష్పములు పరిచి ఉన్నవి. వాటికి రెండుపక్కలూ కదంబపుష్పములు ఎర్రఅంచులనలె ఉన్నవి. కుటీరము లకు వెనుక సాగరజలము. దానివెనుక ఆకాశము. అంతటా చెట్లు. ఆపూడే చిన్న కుషారము పడి నెలిసింది. శబరి, ఇర్రీ, హనుమంతుడూ కుటీరములదగ్గర ఉన్నారు. హను మంతుడు కాషాయవస్త్రం దట్టిలాగ బిగించుకొన్నాడు. ఇంకోబట్ట కప్పకొన్నాడు. వెనుకవైపు అర్ధచంద్రదా యుధము. ఇర్రీ పసుపుపచ్చనిబట్ట కట్టుకొన్నది. పక్షి వెండ్రుక లంతటా పెట్టుకొని పక్షివేషము వేసినట్లున్నది. శబరి కాషాయవస్త్రం మొలకు చుట్టచెట్టుకొంది.

ఆకాశంమీద నల్లమబ్బులు. పావురములు ఎగు రుతూ పల్లటీలు కొట్టుతూ ఉన్నవి. ఎడతెగని బలాక ముల బారులు.]

శ బ రి

వచ్చేశారు, నాపెన్నిధి! నాతండ్రి వచ్చే శారు! నాయనా, హనుమంతు, నే నిలాగ అవుపిస్తే నవరదా న్నని అనహ్యించుకోరు గదా శ్రీరాములు?

హ ను మం తు డు

ఎంతమాట అన్నావు తల్లీ!

ఇ ర్రీ

శబరి, ఉండు, నేను నీకు ముస్తాబు చేస్తాను. ఆకాషాయవస్త్రం, అదీ, అలాగ కట్టుకో. ఈకావిబట్ట ఒంటిమీద కప్పకో!

ఆ, అలాగ. జుట్టు దులిపి ముడి వేస్తా నుండు. ఆ, అదీ. ఈమాటు బాగుంది.

ఏదీ ఆపువ్వలురెండు జుట్టులో పెట్ట నియ్యి. ఈమాటు బాగుంది.

[ఇర్రీ తల దులిపి ముడివేసి పువ్వులు జుట్టులో పెట్టును.]

ఈమాటు శ్రీరామచంద్రు లేమీ అనుకోరు!

శ బ రి

ఇర్రీ, మానాయన వస్తున్నట్లున్నారు. నాహృదయం గబగబ కొట్టుకొంటూ ఉంది. చూడు ఇర్రీ, నీవు ఆపక్షులవెనుక నిలబడి నేను చెప్పినప్పుడు హాటితోకూడా పాడు. నేనూ పాడతానులే. చూడు హనుమా, నీవు ఆపీతాల కెదురుగా ఆపారిజాతవృక్షం మొదట కూర్చో. శ్రీరామచంద్రుని పాదాలమీద మాత్రం దృష్టి ఉంచు. నీదృష్టులతో వాటిని చుట్టబెట్టు. వదలకుమా. వెళ్లండి—నాహనుమా, వెళ్లు; నాఇర్రీ, వెళ్లు.

[ఇర్రీ, హనుమంతుడూ తమస్థానాలకు వెళ్లుదురు.]

శ బ రి

[ముందుకు వచ్చి] వచ్చారు నాతండ్రి. నాహృదయం చెప్పతూ ఉంది వచ్చారని. ముసలిదానికి నాకు గగుర్పా టేమిటి? దేహమంతా ఎలాగ కంపిస్తున్నదో! కళ్లంట నీళ్లు ఎలాగ వస్తున్నవో! తుడుచుకొని నాతండ్రిని కరువు తీరా చూచుకోవాలి. కళ్లల్లోంచి నీరు రాలకూడదు. కాళ్లూ చేతులూ తడబడకూడదు. ఎలాగ? ఏమి చేసేదీ? అరుగో! అరుగో! వచ్చారు! మేఘమూ మెరుపూ లాగ ఉన్నారు నాతండ్రులు. మాట్లాడుకొంటూ వస్తున్నారు. మేఘగర్జనములవలె వినబడుతున్నవి వారిమాటలు. వెడుతున్నా, నా తండ్రులదగ్గరికి! వెడుతున్నా! నాతండ్రులు; శ్రీరామలక్ష్మణులు; నారాముడు, నాతండ్రి

వచ్చారు! వచ్చారు! నాతండ్రులు. ఏడీ, నారాముడు; ఏడీ నాముద్దులతండ్రి; ఏడీ నానాయన; ఏడీ, ఏడీ, ఏడీ, నాశ్రీరాముడు!

[ముందుకు గబగబ పరుగెత్తును. శ్రీరాముడూ లక్ష్మణుడూ ప్రవేశింతురు. శ్రీరాముడూ నల్లగా ఉన్నాడు. నల్లటిజుట్టు వెనకవైపు ముడి వేసుకొన్నాడు. ఒకనారబట్ట విరిచి వెనకకు బిగించి కట్టుకొన్నాడు. ఇంకోనారబట్ట వేటకట్టు కట్టుకొన్నట్లు దేహానికి చుట్టబెట్టుకొన్నాడు. ఎగుబుజములు. రక్తనయనములు. బలమైన నిగనిగలాడే శరీరము. ముఖములో బెంగ ఉన్నది. చేతిలో పెద్దవిల్లు. భుజముకు తగిలించిన అమ్ములపొది. మొలలో కఠారు. లక్ష్మణుడు రామునివలెనే బట్టలు కట్టుకొన్నాడు. పచ్చనిదబ్బసండులాంటి శరీరం. దృఢకాయము. చేతిలో పెద్దవిల్లు. మొలలో కఠారు. భుజమున అమ్ములపొది. వారు వచ్చి రావడముతోనే హనుమంతుడు శంఖము పూరించును.]

లక్ష్మణుడు

ఇదే మతంగవనము. అల్ల దే శబరస్య శ్రమము.

శ్రీరాముడు

ఆవిడే శబరి. శ్రమణి అనే సిద్ధశబరి.

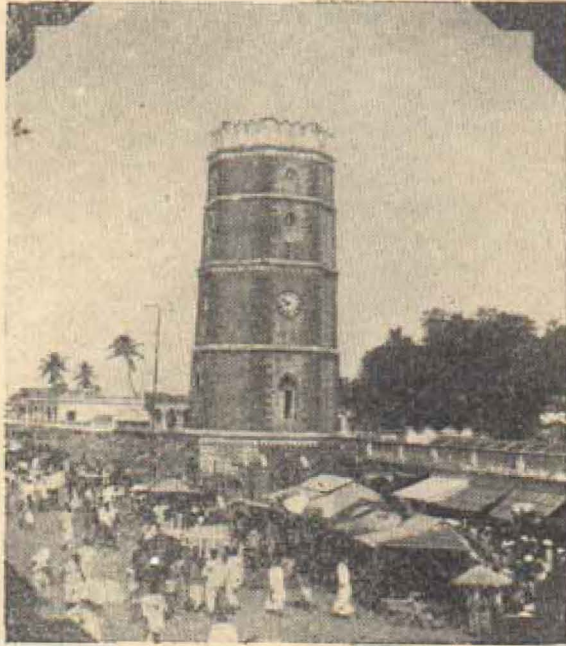
శ బ రి

మానాయనలు, మానాయనలు, వచ్చారా? సన్న చూడడానికి వచ్చారా? ఈ ముసలిదాన్ని ఉద్ధరించడానికి దయచేశారా!

ఆ క స్సి క ఛా యా చిత్ర ము లు

(SNAP SHOTS)

౧. విజయనగరము పెద్దబజారున గల ఘటికాస్తంభము

710001

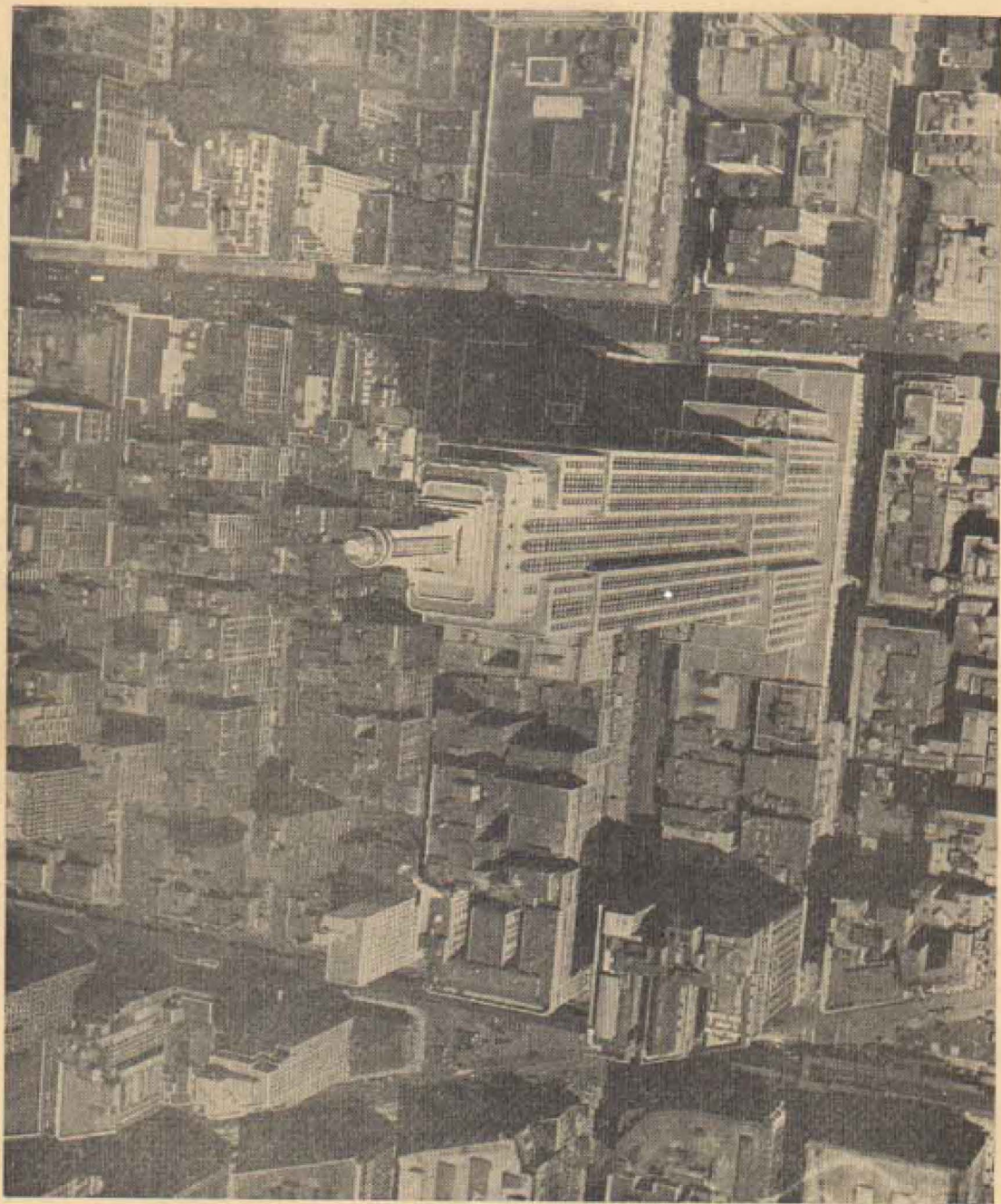
శ్రీ కోరిమిల్లి బసవరాజుగారు తీసిన ఫోటో.

౨. కూరల బజారు

శ్రీ సి. జి. జగన్నాథ దాసుగారు తీసిన ఫోటో

సామ్రాజ్య రాజ్యాంగభవనము, న్యూయార్క్ నగరము

ఇది వాయువిమానముపైనుండి తీసిన ఫోటో. ఇందు రాజ్యాంగభవనము చాల చిన్నదిగా నున్నది కాని తక్కిన పెద్దపెద్దకార్యాలయములుగూడ దానికన్న చాల చిన్నవిగా నున్నవి. సామ్రాజ్యమునందలి సుంబరసౌధ పంక్తి యీచిత్రమున గన్పట్టును.

G. S. A,

ఇన్నేళ్లు నిరీక్షించిన ఈనవరదాన్ని రక్షించడానికి దయచేశారా? రండి, నాతండ్రులు, రండి. దయచెయ్యండి నా ఇష్ట దేవుళ్లు, దయచెయ్యండి!

[చేతులు చాచి ఆత్రముగా శబరి గబ గబ వచ్చి శ్రీరామునకు సాష్టాంగనమస్కారము చేసి పాదములు గట్టిగా పట్టుకొని ఉండుండీ ముద్దు పెట్టుకొంటూ కన్నీళ్లతో పాదములు తడుపుతూ ఆపాదాలమీదే మూర్చిల్లును.]

లక్ష్మణుడు

అన్నయ్యా, పాపం శబరి నీపాదాల మీద మూర్ఛపోయింది. నీచేతులతో స్పృశించి ఆవిడను లేవనెత్తవా?

శ్రీ రాముడు

భక్తిపారవశ్యంవల్ల స్మృతి తప్పింది. రవం తనేపట్లో ఆవిడే లేస్తుంది.

[వంగుని ఆవిడదేహాన్ని చేతితో నిమిరుతూ] లే, అమ్మా, లే; నీబోటిమహాతపస్వినుల దర్శనము చేసుకోకపోతే నావనవాసము ఇంకా దుఃఖకరముగా ఉండదా?

[శబరిని రెండుచేతులతోనూ లేవనెత్తి ఒళ్లు తడిమి చిరునవ్వుతో] ఎంతగా కృశించిందో తమ్ముడా! మనకోసం నిరీక్షించి నిరీక్షించి ఈశబరి!

లక్ష్మణుడు

అన్నయ్యా, ఈవిడ గొప్పభక్తురాలు!

శ్రీ రాముడు

శబరి మతంగమహాముని పరిచారిక, శిష్యురాలు! చిరజీవిని; మహాభక్తురాలు.

శ బ రి

[శబరి లేచి నిలబడి కళ్లు మూసుకుని]

నాతండ్రి ఏడీ, నా రామచంద్రుడేడీ? నానాయన ఏడీ? ఏడీ, ఏడీ నాముద్దులమూట!

[కళ్లు తెరిచి శ్రీరాముని చూచి]

వచ్చావా, నాతండ్రి, నాకోసం వచ్చావా? నన్ను చూడ్డానికి వచ్చావా? నన్ను రక్షించడానికి వేంచేశావా, నాతండ్రి, నారామచంద్రమూర్తి!

శ్రీ రాముడు

[శబరిదేహము చేతితో నిమిరుతూ]

తల్లీ, శబరి, దిగులుపడకమ్మా? నీకోసమే మేము వచ్చాము! నిన్ను చూడకపోతే ఇందరు మహర్షులను చూచినఫలమూ న్యర్థమై పోదా మాకు?

శ బ రి

నామీద నాతండ్రిగారి కెంతదయ, ఎంతదయ! 'రారూ, నాతండ్రులు; రండి, అదే బాట. కాళ్లనొప్పులు తీరుతవి ఆ పువ్వుల మీదనుంచి నడవండి. రండి, నాతండ్రులారా, రండి, కూర్చోండి, నాయనలారా, ఆపీతాల మీద, కూర్చోండి. ఎంత శ్రమపడి వచ్చారో! ఈకొండల్లో నడవడంవల్ల కాళ్లొంతనొప్పులు

పట్టాయో? నాకళ్లకరువుతీరా చూచుకొంటాను నాతండ్రిలను; కూర్చోండి.

[వారు కూర్చుండును.]

అందుకోండి, స్థాయనలారా, అందుకోండి అర్ఘ్యము. ఈపాద్యము స్వీకరించండి.

[కాష్టా చేతులూ కడిగి తనఉత్తరీయముతో తుడుచును.]

రండి, హంసల్లారా, రండి. మానాయనలకు మీరెక్కలతో నిమ్మళంగా వినరండి.

[హంసలు రెండుపీఠములపక్క నిలబడి రెక్క లాడించుచుండును. శబరి శ్రీరాముని తదేకధ్యానముతో చూచుచుండును.]

నానాయనగారు వచ్చారు; నానాయనగారిని కరువు తీరా చూచుకొంటాను. ఇవిగో, ఇవిగో నాతండ్రిగారిపాదాలు, నానాయనగారి పాదాలు; ఎంత చక్కగా ఉన్నవో! నాతండ్రి ఈపాదాలనే జనకమహారాజు కడిగి మాఅమ్మ సీతమ్మతల్లిని నాతండ్రికి కన్యాదానం చేశాడు. ఓహో ఏమిమహత్తు నాతండ్రిపాదాలకు? నాతండ్రిపాదాల నంటుకొన్న భూరజముకు ఎంతమహత్తు! నాతండ్రిపాదరజము పోకిగానే ఒకరాయి గగుర్పొడిచి, చెమర్చి, కదిలించి! ఏమిఆశ్చర్యం! ఆరాతికి చేతులు. ఆరాయి కన్నీరు కార్చింది. ఆరాతిలో హృదయము తటతట మద్దెల వాయిచింది. ఆరాతికి అంగారుచాయ వచ్చింది. సౌకుమార్యము వచ్చింది, సౌందర్యము వచ్చింది, అది లేచి నిలుచుంది. పాదాలపైని వాలింది. పాదా

లను కాగలించుకొంది. ముద్దు పెట్టుకొంది. ఓహో, ఓహో, ఏమి నాతండ్రిపాదముల మహత్తు. రాతిని నాతిని చేసినవి నాతండ్రి దివ్యపాదములు. నేను అహల్యను నన్ను రక్షించవా తండ్రి అనిఆరాతినాతి పలికింది. నా తండ్రి చిరునవ్వుతో ఆమెను అనునయించాడు. ఏమి నాయనా, ఎంతదయ, సీకు ఎంతదయ!

ఎంతదయా కాకపోతే ఈపాదములను గుహుడికి ప్రసాదిస్తావా నాతండ్రి! గుహుడు కడిగినపాదాలు, జనకుడు కడిగినపాదాలు నాకు ప్రసాదించావా, నాతండ్రి! నాతండ్రికి ఎంతదయ! భద్రుడు ఎంతపుణ్యాత్ముడు! నాతండ్రి పాదాలూ, నాతల్లి సీతమ్మ పసుపూ పారాణీ రాచినపాదాలూ నెత్తిమీద పెట్టుకు కలకాలమూ మోస్తున్నాడు. నాతండ్రిపాదములెంత శక్తిమంతములు! నాతండ్రిపాదాలను భరించినపాదుకలకు రాజ్యము లేలగలసామర్థ్యము వచ్చింది. పదమూడుసంవత్సరాలనుంచి రాజ్యమేలుతున్నవి నాతండ్రిపాదుకలు...

శ్రీరాముడు

అమ్మా, శబరి.

శ బ రి

నాయనా, నాతండ్రి, పిలుస్తున్నావా? నామీద ఎంతదయ! నా ఆశ్రమానికి దయ చేసినావు!

శ్రీ రా ము డు

సీగురువు లైన మతంగమహర్షులనా రెక్కడ ఉన్నా రిప్పుడు?

శ బ రి

నాతండ్రి, తాము చిత్రకూటం వచ్చిన పిమ్మట నాగురువులవారు విమాన మెక్కి స్వర్గము దయచేశారు! నాగురువుగారి అనుగ్రహమువల్లనే ఆశతారపురుషుల దర్శనం నాకు లభించింది.

అందుకోండి, నాముద్దు తండ్రులారా, అందుకోండి ఈచందనం. కమ్మనిపుప్పాడి కలిపినగంధం, అందుకోండి.

[శబరి ఉత్తరీయములు తీసి వారిదేహమునిండా గంధము పూస్తూ]

ఇవిగో నాతండ్రిచేతులు. భక్తులను గట్టించే దీర్ఘ బాహువులు. ఈచేతులతోనే నాతండ్రి మునిపుంగవులకు అభయ మిస్తాడు. ఇదిగో ఇది దక్షిణబాహువు. దీనిలోనే అమృతమూ హాలాహలమూ ఉండటం. ఎంతటి చేతులు! సీతామహాదేవికంఠాన మంగళసూత్రము కట్టిన దివ్యహస్తములూ ఇవి! ఓహో ఏమి నాపుణ్యము! ఈచేతులతోనా నన్ను స్పృశించావు నాదేవా? నాతండ్రి, భక్తులు ఒకచేత్తో పిలిస్తే వచ్చి రెండుచేతులతోనూ కౌగలించుకొంటూ వట నాతండ్రి, ఈచేతులతోనేనా? నాకేసి చూస్తున్నావా నాతండ్రి! ఆహా ఏమి నానాయనగారికన్నులు! సూర్య చంద్రులూ ఇవి! నాయనా, ఏమీ, నీకళ్లు చూచుకోనియ్యి.

ఇదిగో నాతండ్రిదేహము. కోమలదర్భాంకురాలను నిరసించేదేహము. నవమేఘశ్యామల

మైనదేహము. ఆకాశమువంటి దేహ మిదా? కాసల్య పొత్తిళ్లలో పెట్టి పెంచిన దేహమా ఇది! దశరథుని బాహువులలో పెరిగిన దేహమా ఇది!

నాతండ్రి, నన్ను చూచి చిరునవ్వు నవ్వుతున్నావా? నవ్వులో నక్షత్రపుతభుకులు ఏలాగు ఉన్నారో!

ఓహో, నాతండ్రి నాకు సాక్షాత్కరించాడు. నాతండ్రిని నేను పూజిస్తున్నాను. నాతండ్రి, నన్ను రక్షించు, నాతో మాట్లాడు. ఇదిగో ఆత్మనమర్పణము చేసుకొంటున్నాను. అహల్యప్రాణదాతా! ఇదిగో మొక్కుకొంటున్నాను. జానకీమనోహరా! ఇదిగో నమస్కరిస్తున్నాను. భక్తజనపారిజాతా! ఇదిగో వందనము. నన్ను రక్షించవా, నాతండ్రి, నారామచంద్రమూర్తి!

(శ్రీ) రా ము డు

శబరి, నావెరితల్లీ, ఎంతటి నిర్మలహృదయమమ్మా నీది!

ల క్ష్మ ణు డు

ఎంతటి ఆవేశం అన్నయ్యా, శబరిది! ఎంతభక్తి!

(శ్రీ) రా ము డు

తల్లీ, శబరి! నీగురువుగారిసేవ నీ వెంత కాలము చేశావు?

శ బ రి

జ్ఞానము వచ్చినప్పటినుంచీ నాగురువు గారికి పరిచర్య చేస్తున్నాను నాతండ్రి! నా

గురువుగారు వెళ్లుతూ నాకు నా ఇష్ట దేవుని
సంగతి చెప్పారు. అప్పటినుంచీ మిమ్మల్ని
మరవలేదు నాతోడే!

అయ్యో! నాతోడే ఎంత శ్రమపడ్డారో!
విసరండి రెక్కలు బాగా హంసల్లారా, విస
రండి. నాతోడే లెంత శ్రమ తీసుకొన్నారో
నాకోసం, న న్నుద్ధరించడానికి! ధరించండి,
నాముద్దు దేవుణ్ణి, ధరించండి—ఈ పూలదం
డలు, ఈమందారమాలలు, ఈ కుందమా
లలు, ఈ తులసిమాలలు. న న్నుద్ధరించ
డానికి వచ్చారా! [పూలదండలు వారిమెడల
నిండా వేయును.] ఈముసలిదానిమీద ఎంత
ప్రేమ నాతోడేలకు! ఈసవరదాన్ని చూస్తే
ఎంతఅభిమానం! శ్రమ తీర్చుకోండి నాదివ్య
మూర్తులు, శ్రమ తీర్చుకోండి! రండి, నా
చిన్నపేతులు రండి. శ్రీరాములవారికి
పాటలు పాడి శ్రమ తీర్చుదాము రండి.

[నెమిట్లూ, చిలకలూ, గోరువంకలూ,
కోయిలలూ, హంసలూ బాగులు తీరి స్వత్య
ము చేస్తూ పాటలు పాడును. ఇర్రి పేతుల
వెనుకనుంచి వాటితో పాడును. శబరి పీఠము
లకు ముందు శ్రీరాములవారి పాదములు
పట్టుతూ కూర్చుండి పాడును.]

శ బ రి

పేతు లన్నీ రామ, ఎవరికై పాడేను

పేతులు, ఇర్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే!

శ-బ-రి

పుష్పలసారధం దెవ్వరికి శ్రీరామ

పేతులు ఇర్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే

శ బ రి

పండ్లలో మాధుర్య మెవరికొరకో రామ

పేతులు, ఇర్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే

శ బ రి

ప్రకృతిసౌందర్యాతిశయ మెవ్వరికి రామ

పేతులు, ఇర్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే

శ బ రి

భక్తకోటుల ఆత్మ లెవరి కోయి రామ

పేతులు, ఇర్రి

నీకొరకే, నీకొరకే, నీకొరకే.

శ బ రి

వింటున్నావా నాతోడే, పాటలు? విను,
శ్రమ తీర్చుకో! మల్లీ పాడండి.....

పసరుటాకు నిష్టలోని భావ మేమి రామచిలుక

చిలుకలు, ఇర్రి, శబరి

రామ కోదండరామ రామ శ్రీరామ రామ

శ బ రి

వచ్చివన్నె పళ్ల తీపి భావ మేమి రామచిలుక

చిలుకలు, ఇర్రి, శబరి

రామ కోదండరామ రామ శ్రీరామ రామ

శ బ రి

పుష్పి కింత కాంతి దేనితోడ వచ్చు రామచిలుక

చిలుకలు, ఇర్రి, శబరి

రామ కోదండరామ రామ శ్రీరామ రామ

శ బ రి

భక్తకోటి కొంసుబంగార మెవరు రామచిలుక

చిలుకలు, ఇల్లి, శబరి

రామ కోదండరామ రామ శ్రీరామ రామ.

శ బ రి

రండి, న్నా కోయిలలు, రండి, భయము లేదు. పాడండి.

శ బ రి

పిలవే కోయిలా గొంతెత్తి రాముణ్ణి

కోకిలలు, ఇల్లి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి

శ బ రి

పాడవే కోయిలా ప్రభువువారల గూర్చి

కోకిలలు, ఇల్లి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి

శ బ రి

లోక మంతా నిండి ఉన్నవా రెవ్వరే

కోకిలలు, ఇల్లి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి

శ బ రి

శ్రీరామకంఠాన్ని వినిపించు కోయిలా

కోకిలలు, ఇల్లి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి

శ బ రి

భక్తకోటలతత్వ రెవరివే కోయిలా

కోకిలలు, ఇల్లి

కోరామ కోరామ కోయి కోయి.

శ బ రి

నాతండ్రి లాలకిస్తున్నా రామునలిదాన్ని, తెలియనిదాన్ని, చదువు లేరుగనిదాన్ని తమి

చండి, స్వాములారా, తమించండి. నన్ను కృతార్థురాలను చేయండి.

[లేచి నిలబడి పోకదొన్నెలలో పళ్లు మొదలయినవీ, తామరదొన్నెలలో పాలూ, అరటిఆకుదొన్నెలలో మధుపూ, తెచ్చి శ్రీ రామలక్ష్మణులముం దించి]

ఆరగించరా, నాదివ్యమూర్తులు. ఆరగించండి, ఈఫలములను. ఇవి కీరములు తెచ్చినవి, మధురములు; నేటివి, దోరవి.

శ్రీరామలక్ష్మణులు

ఇలా తే అమ్మా, ఇలా తే.

శ బ రి

అనుభవించండి, సుందరమూర్తులారా, ఈకందమూలములు—మీకొరకై నేను సంతరించాను. అనుభవించండి. కీటకసంస్కర్మము లేనివి, లేతవి, తియ్యటివి, ఇవిగో ఇప్పపువ్వులు, తేనెలు ఓడుతున్నవి; గ్రహించండి, నాతండ్రిలు, గ్రహించండి.

శ్రీరామలక్ష్మణులు

ఇలా తే అమ్మా, ఇలా తే.

శ బ రి

నాతఃఫలములారా, ఆస్వాదించండి ఈమధువు. మందార మాలతీ పద్మములనుంచి మీమీద పాటలు పాడుతూ తేలులు గ్రహించినవి మీకొరకు. ఆస్వాదించండి, నాయనలారా, నాతండ్రిలారా, ఆస్వాదించండి.

శ్రీరామలక్ష్మణులు
ఇలా తే అమ్మా, ఇలా తే.

శ బ రి

దాహము తీర్చుకోండి, మహాస్వాములు,
దాహము తీర్చుకోండి. ఇవిగో గోక్షీరములు.
తేతపచ్చిక తిని పంపాజలము తాగి పురాణ
శ్రవణమందే కాలక్షేపము చేసినకపిలగోవులు
మిఠిరై పాదుగులలోనుంచి స్రవించి
నవి. ఈగోక్షీరములు తాగండి, నాతండ్రు
లారా! నన్ను ధన్యాత్మురాలిని చేయండి;
నాసవర్య లందుకోండి; నన్ను ఉద్ధరించరా,
నాతండ్రులు!

శ్రీరామ లక్ష్మణులు

ఇలా తే అమ్మా, ఇలా తే. అనుభ
విస్తాము, అనుభవిస్తాము.

[శబరి వారికి అన్నీ అందించి శ్రీరామ
మూర్తిపాదములు పట్టుతూ]

శ బ రి

పాడండి ఈమూరు, నాచిన్న పేరులారా,
పాడం డమ్మా! శ్రీరామచంద్రులవారు
సంతోషిస్తారు; నాతండ్రులు సంతోషిస్తే నా
కు లేని దేమిటి? పాడండమ్మా, పాడండి.

[హనుమంతుడు శంఖము ఊదను.]

నెమిల్లు, ఇల్లి

నీలనీరదగాత్ర, నీరేజశ్శత్ర,
శివతనూభవ పద చిహ్నితాంసులము,
వర్షోదయము మాకు భవదాగమంబు;
పర్జన్యగంభీర గర్జన బోలు

కంతాన్ని వినవిమ్ము, కరుణార్ద్రహృదయ;
హృదయాల నర్పించుచున్నాము మీకు;
శబరితో మస్తకాంజలి ఘటిస్తాము,
అభయం బొసంగ వయ్యా, దేవదేవ!

చిలుకలు, ఇల్లి

మృదుఫలలావణ్య భాసితమూర్తి,
పంచబాణుని దివ్యనాహనంబులము,
నిత్యవసంతంబు నీరాక మాకు;
ఫలరసమాధురీ భాషావిలాస,
నీపలు కాలించ ని మొక్కుచూరు;
నీవాక్కు లమకరించగ నిమ్ము మమ్ము;
శబరితో మస్తకాంజలి ఘటిస్తాము,
అభయం బొసంగ వయ్యా, దేవదేవ!

కోకిలలు, ఇల్లి

కిసలయకోమలాంచిత దివ్యదేహ,
శ్రీపతిపుత్రున కాప్తమిత్రులము,
నీరాక మాకు వసంతంబు దేవ;
చూలపల్లవశ్శత్ర, శుశుమారగాత్ర,
నీరక్తనయవాలు మామాపులకును
నిత్యలక్ష్మ్యంబులై నిలువగా నిమ్ము;
చల్లనిమాపు ప్రసాదించి వయ్య! శబరితో
మస్తకాంజలి ఘటిస్తాము, అభయం బొసంగ
వయ్యా దేవదేవ!

హంసలు, ఇల్లి

శరదంబరసమాన సన్నతమూర్తి,
బ్రహ్మదేవుని పాదపద్మద్వయంబు
మాపక్షయగళంబుపై నాట్య మాడు.
నీరాక మాకు శరత్కాలకోభ;
స్వర్ణదీపద్య సంతాశంబు లైన
నీపాదములు దిద్దు మాయానమలను;
చిహ్నహకాండాల బోలు బాహువులు
మ మొల్లకాలంబు పోషించు దేవ!

శబరినో మస్తకాంజలి ఘటిస్తాము,
ఆభయం భాసంగ వయ్యా దేవదేవి!

శబరి, ఇరి, పక్షులు

రావయ్య దేవదేవా, స్వాగతము
రావయ్య మామహాస్వామి, స్వాగతము
రావయ్య లోకైకనాథ, స్వాగతము
రావయ్య రామచంద్రా, స్వాగతము.

శ బ రి

ధన్య నైతిని ధన్య నైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య నైతిని

ధన్య నైతిని ధన్య నైతిని

ధన్య నైతిని రామచంద్రుని

దివ్యపదములు తలను చాలించి

దివ్యనామము జిహ్వా నిలిపి

ధన్య నైతిని ధన్య నైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య నైతిని.

ఏమిలేజం లేమిసోయగము

నామద్వంద్యుడి

ఎంత చక్కని దివ్యరూపంబు

ఏమిలేజం లేమిసోయగము

మెంతచక్కని దివ్యరూపము

కలవో లేవో మాటలా ఘను

ఘనశ్యామలరూప మెన్నగ

ధన్య నైతిని ధన్య నైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య నైతిని.

పావనంబై మారె దేహంబు

నాహృదయంబు

పావనంబై నెలగు నిత్యంబు

పావనంబును నిత్యసంతో

షావహంబును ముక్తికాంతకు

తానలం బసకాఘవేంద్రుని

రూపసందర్శనము చేసి

ధన్య నైతిని ధన్య నైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య నైతిని!

ఏలుకొని పాలించవా స్వామీ +

నను గన్నతండ్రి

ఏలుకొనవా భక్తమందార!

ఏలుకొని పాలించ వయ్యా

ఇనకులాగ్రణి మనవి చేకొని

తావకారుణ సరణిరేణువు

నై జరించెద కనికరింపుము,

ధన్య నైతిని ధన్య నైతిని

శ్రీరామచంద్రుని

దర్శనంబున ధన్య నైతిని!

[హనుమంతుడు శంఖము ఊదెను.]

ఆలకిస్తున్నారా, అవతారమూర్తులు,
ముసలిదానిపాటలు; ఆరగిస్తున్నారా, అన
తారమూర్తులు, ముసలిదానివైవేద్యం, ఎంత
దయో! ఎంతవిశాలహృదయమో, నాతండ్రు
లది! కరుణానముద్రులు; భక్తపారిజాతములు;
దీనబంధువులు.

శ్రీరాముడు

తమ్ముడూ, చూశావుటోయి, శబరి భక్తి
శ్రద్ధలు!

లక్ష్మణుడు

ఇంతటి ఆవేశం, ఇంతటిభక్తి, ఎక్కడా
చూడలేదు అన్నయ్యా! ప్రకృతి సంతా తన
వశం చేసుకొని తనహృదయం సీవశం చేసింది.

శ్రీరాముడు

మహాభక్తుల లక్షణమే అది. — శబరీ, ఈ ఫలములు నీ స్నేహితులకూ పక్షులకూ పంచి పెట్టమూ !

శ. బ రి

నే చెప్పలేదూ, ప్రేమస్వరూపుడు, నా తండ్రనీ; రా, హనుమ, రా; ఇశ్రీ, రా; రండి, పక్షుల్లారా, రండి. శ్రీరామచంద్రుడి పాదాలకు మొక్కుకోండి.

[వా రందరూ సాష్టాంగ పడుదురు.]

కళ్లకు అద్దుకు తినండి ఆమహాస్వామి ప్రసాదము. ఇందండి.

[శబరీ, వా రందరూ ఫలములను తిందురు. నాశరీరం పవిత్ర మైనది శ్రీరామచంద్రుని చూచుటవల్లా, పాదము లొత్తుటవల్లా, ప్రసాదం అనుభవించడంవల్లా! ఇంతకీ నా మహాస్వాములదయ! స్వామివారికి సమస్కారము చెయ్యండి. నాతండ్రిగారి పాదపద్మాలు ఎప్పుడూ మరవరుగదా! మరవకండమ్మా, మరవకండి. ఇంకోమారు నాతండ్రిపాదాలు కాగ లించుకొని వెళ్లండి.

[మళ్ళీ సాష్టాంగపడుదురు. పక్షులు వెళ్లి దూరముగా శ్రీరాముని చూస్తూ నిలుచుండును. హనుమంతుడు పారిజాత తరుమూలము చేరును. ఇశ్రీ అతనిసమీపమున నిలబడి శ్రీరామలక్ష్మణులను చూచుచుండును.]

నామనోరథము నెరవేరింది; నా తండ్రిలను మిమ్ము, చల్లనిమూర్తులను తనివి తీరగా చూస్తున్నాను.

శ్రీరాముడు

అమ్మా, శబరీ, ఈవనములో నీకు తపస్సు సరిగా జరుగుతూ ఉందా, మృగభయమూ రాక్షసభయమూ లేకుండా?

శ. బ రి

మీఅనుగ్రహంవల్ల తండ్రి, జరుగుతూ ఉంది. నాగురువులవారిదయ, మీఅనుగ్రహం నాకు ఉంటే నాకు లేని దేమిటి? నానిధానమా, నాతండ్రి, శ్రీరామనామస్మరణమే నాతపస్సు నాయనా; నేను నాతపస్సు ఫలించింది, నాతండ్రిలకు నామీద కటాక్షం ఉంది కాబట్టి.

శ్రీరాముడు

అమ్మా, శబరీ, ఈప్రాంతములందు రాక్షసుల వల్ల మునులతపస్సుల కంతరాయము లేమీ కలుగడం లేదు గదా?

శ. బ రి

అవతారపురుషులు నాతండ్రి! అవతారకార్యం చక్కబెట్టుతున్నారు. నాబోటి దీను రాండ్రను రక్షిస్తున్నారు. ఏమీ లేవు నా తండ్రి. రాక్షసభయము లేదు.

శ్రీరాముడు

మీగురువు లైనమతంగమునుల పూజ చేస్తున్నావా?

శ. బ రి

చేస్తున్నా, నాయనా; చెయ్యను మరీ. నాగురువులేగా నాఇష్టదైవతము నాకు ప్రత్యక్ష మయ్యేఉపాయం చెప్పారు. నిత్యమూ గురుపూజ చేస్తున్నాను తండ్రి!

నాగురువులు ఇక్కడ యాగము చేశారు.
చూపిస్తాను వస్తారా నాయనలారా, శ్రేమ
లేదుకదా? నాగురువులమహాత్ము చూపిస్తాను
రండి, నాతండ్రులు.

[శ్రీరాముడూ, లక్ష్మణుడూ, శబరి
కుటీరమువైపు వెళ్లుదురు.]

ఇవిగో నాయనా, యాగవేదులు. వీటికి
గొప్పమహాత్ము ఉంది. తమకు తెలియని దేమిటి
నాయనా! ఏదో ముసలిదానిమాటలు, కోపగిం
చుకోకండి నాయనా!

శ్రీరాముడు

దూరముగా ఆ నీ రేమిటమ్మా?

శ బ రి

అవి సప్తసాగరములు నాయనా, నాగురు
వుగారి స్నానార్థమై వచ్చినవి. ఆయన సంకల్ప
మాత్రంచేత వచ్చినవి తండ్రీ.

శ్రీరాముడు

ఈకావిబట్టలు శబరి?

శ బ రి

ఈతడికావిబట్టలు పూజ్య లైననాగురువు
గారివే మహాస్వామీ, ఇవిగో పూలదండలు,
వీరిటిగా వాడకుండా ఉన్నవో చూశారా
నాయనా? వారిబట్టలకు తడి ఆర లేదు. వారి
పూవులు వాడలేదు.

లక్ష్మణుడు

ఇన్ని సంవత్సరము లైనప్పటికీ?

శ బ రి

అవును, నాయనా, నాగురువులవారి
తపఃప్రభావ మటువంటిది, చిట్టితండ్రీ!

శ్రీరాముడు

అంతటిగురువు కాబట్టి ఇంతటి భక్తురాలు
అయింది ఈవిడ.

శ బ రి

నే నెంతపుణ్యము చేసుకోబట్టి మీదర్శ
నలాభం నాకు కలిగింది మహాస్వామీ. మీరు
రాబట్టి నాఆశ్రమము స్వర్గతుల్య మైనది. మీ
పాదధూళిచేత నాఆశ్రమమూ, నేనూ, నాఆ
శ్రితులూ అందరమూ పవిత్ర మయ్యాయి
దేవా! మామహాస్వాములను దర్శించుకోబట్టి
నాజన్మము ధన్య మైనది తండ్రీ! నాపుణ్యము
పండినది, నాతపస్సు ఫలించింది, నాదేవా! మీ
పాదయుగళముపై భక్తి చెయ్యలేని దేమిటి
నాతండ్రీ? నా కంతకంటె కావలసిన దేమిటి
నాస్వామీ!

శ్రీరాముడు

అమ్మా శబరి; నీనత్కారము మాకు
నచ్చినది. నీనపర్యలు మే మందుకొన్నాము.
నీభక్తి గట్టులేని సముద్రం. దానిలో మమ్ము
ముంచెత్తినావు!

శ బ రి

బహిరింద్రియాలకు సంతోషం కలిగించడానికి
ప్రయత్నించాను, స్వామీ, హృదయానికి సం
తోషం కలిగించడం నాకు వశ మాతుందా
రామా!

శ్రీరాముడు

బహిరింద్రియములద్వారా హృదయము
తృప్తి చెందింది, శబరీ!

శబరీ

ఇంక నాకు కావలసిన దేమిటి? నాస్వా
ములు సంతోషించారు! నాస్వాములు సంతో
షించారు! నేను ధన్యను, ఇంతకీ శ్రీరామ
చంద్రులకు నామీద అమితవాత్సల్యం!

శ్రీరాముడు

అమ్మా శబరీ, నీ ఆశ్రమంలో పక్షులూ,
జంతువులూ కాలవిరోధం లేకుండా నీకు తో
డ్పడినవి. పక్షులు తమస్వభావాలను కూడా
మార్చుకొన్నవి. జంతువులు తమవైరములు
మానినవి. ఎంతటి తపశ్శాలిని వమ్మా నీవు!

శబరీ

అంతా మీనామప్రభావమే, నాతండ్రి,
అంతా మీదర్శనప్రభావమే శ్రీరామచంద్ర
మూర్తీ! నాగురువులవారిదయ, మీకటాతం
నా కుండగా నాకు లో టేమిటి కన్నతండ్రి!
నాలో మంచి ఏమైనా ఉంటే దానికి కార
ణం నాగురువుగారే శ్రీరామా!

శ్రీరాముడు

గురుభక్తి కలవారికి లో టేమి టమ్మా!

శబరీ

శ్రీరామచంద్రా! మీయెడల ఒక్క
అపచారం చేశాను. నన్ను మన్నించాలి. తెలి
యనిదాన్ని, మీరు కష్టనమయములో ఉండ

గా ఈఉత్సవము మీకు సచ్చునో సచ్చదో
అని ఆలోచించకుండా.....

శ్రీరాముడు

నీభక్తిపారము తెలియ జేస్తున్న దీఉత్స
వము శబరీ!

శబరీ

నాయనా, ఆదుర్మార్గుడిచేతు లెట్లా
ఆడాయో నాతల్లిని తీసుకొని పోవడానికి! నాచి
ట్టితల్లిని ఏమి కష్టాలపాలు చేస్తున్నారో ఆదుష్ట
రాక్షసులు! [ఏడ్చును.] నాతల్లి ఎక్కడ ఉందో
తెలిసిందా నాయనా!

లక్ష్మణుడు

ఇంకా తెలియలే దమ్మా!

శబరీ

నాతల్లి ఏమి కష్టాలపా లవుతోందో! నా
తండ్రి కింతకష్టము తటస్థించనా! నాయనా,
చూశావా. అదుగో ఋశ్యమూకపర్వతము.
వాలి తరిమితే సుగ్రీవుడు ఆకొండమీద
ఉన్నాడు. నాయనా, అతనిన్నేహము
చెయ్యండి. మీకు తప్పకుండా కార్యసిద్ధి అవు
తుంది. అబ్బాయి, హనుమా, ఇలా రా,
శ్రీరాములవారికి మొక్కుకో. [హనుమంతు
డువచ్చి శ్రీరామునకు మొక్కును.] నాయనా,
శ్రీరామచంద్రా, ఇతడు హనుమంతుడు, సు
గ్రీవుడు నమ్మినబంటు, బుద్ధిమంతుడు, ఇతడు
మిమ్ము సుగ్రీవుని దగ్గరికి తీసుకు పోతాడు.

(శ్రీ)రాముడు

[కన్నీళ్లు తుడుచుకొని] ఎంతమంచి దాన వమ్మా, శబరి, నీవు!

శబరి

ఇర్రీ, రావే, శ్రీరామచంద్రులకు మొక్కుకోవే. [ఇర్రీ అట్లు చేయును.] తెలియని పిల్ల నాయనా, దీవించండి. [శ్రీరాముడు చేతులు తలపై చాపి దీవించును.] వెళ్లు, ఇర్రీ, వెళ్లు. హనుమా, అక్క డుండు నాయనా, అక్కడ ఇర్రీదగ్గర నిలబడు, శ్రీరామలక్ష్మణులను సుగ్రీవుడి దగ్గరికి తీసుకు వెళ్లుదువు గాని. ఇర్రీ, హనుమా, శ్రీరామనామం మరచిపోకం డమ్మా! నే వెడుతున్నాను. నేను వెడుతున్నా. [ఇర్రీకేసి చూచి] అయ్యో, పెరితల్లి, దిగులుపడి ఏడవ కమ్మా. నానాయనగారిని మరిచిపోకుండా ఉంటే నీకు ఏమీ లోటు ఉండదు. ఇంకోమారు వచ్చి మొక్కుకో. [ఇర్రీ అట్లు చేయును.]

నే వెడుతున్నా నమ్మా, నే వెడుతున్నా.

[శబరి, శ్రీరామలక్ష్మణులూ కుటీరములకు దూరముగా ఉత్తరపువైపునకు పోవుదురు.]

ఇ ర్రి

చూడు, హనుమా చూడు; ఎక్కడికి తీసుకు వెళ్లుతోంది శ్రీరామలక్ష్మణులను?

హనుమంతుడు

శబరి తన దేహాన్ని వదిలిపెట్టుతోంది.

ఇర్రీ, చూడు, చూడు!

ఇ ర్రి

శ్రీరామచంద్రులను కాగలించుకొంది. ఆయన పాదములు శిరస్సుమీద పెట్టుకొంది. ఆయనచేతులు పట్టుకొని తీసుకు వెడుతోంది. అదుగో, అక్కడ ఆగారు! శ్రీరాములవారికి ప్రదక్షిణం చేస్తూ ఉంది శబరి!

హనుమంతుడు

అదిగో, అదే చితి. చితి సమీపించారు. శ్రీరాములవారిచేయి వదల కుండానే చితిపై కెక్కింది.

ఇ ర్రి

శ్రీరామమూర్తిపాదములవైపే చూపు!

హనుమంతుడు

మంటలు వస్తున్నవి. చితి కాలిపోతోంది!

ఇ ర్రి

ఏమిటి ఆపెద్దమంట? ఆ, అది మంట కానట్లున్నది.

హనుమంతుడు

మంట కాదు. ఆచితిలోనుంచి దివ్యస్త్రీ, అరుణ శరీర, కిరీటధారిణి, దివ్యమాల్యాంచిత, దివ్యాభరణభూషిత, పైకి లేస్తోంది, లేస్తోంది. [హనుమంతుడు శంఖ మూడును.]

ఇ ర్రి

శ్రీరామచంద్రుని కాదివ్యస్త్రీ మొక్కుకొంటోంది.

హనుమంతుడు

అంతరిక్షాని కెగసిపోతోం దామె!

ఇరి

అదుగో, అదుగో, విమానం!

హనుమంతుడు

ఏమిపుణ్యశాలిని! ఆవిమానంలో మతం
గమహర్ని ఉన్నాడు. చూడు, చూడు, ఆ
మధ్య ఆతరుకు !

ఇరి

మతంగుడు దివ్యస్త్రీని చేతితో పై
కెత్తి తనపక్క కూర్చో బెట్టుకొన్నాడు. పైకి
వెళ్లిపోతోంది విమానం!

హనుమంతుడు

అదృశ్య మైనది!— ఇర్రీ, నే వెడతా,
శ్రీరామలక్ష్మణులను ఋశ్యమూకానికి తీసు
కువెళ్లాల్సి.

ఇరి

వెళ్లు; నాతండ్రులను జాగ్రత్తగా తీసుకు వెళ్లు.
నేనూ నెమ్మదిగా వారి వెనకే వస్తానులే; చాతక
ముని కిదంతా చెప్పాలి. [హనుమంతుడు
వెళ్లును; ఇరి కొంచెము తూర్పుగా నడవగా
చాతకముని కానవచ్చును.]

విన్నావా, చాతకా!

చాతకముని

చూశా నమ్మా; ఈచిత్ర మంతా ఇక్క
డ నిలబడి చూశాను. ఏ దమ్మా శబరిఆశ్ర
మము? నాకళ్లు చీకట్లు కమ్మినవా ఏమిటి?

ఇరి

[వెనుకకు తిరిగి చూచి]

చిత్రం! ఏది ఆశ్రమం! ఇంతట్లో మాయ
మైన దేమిటి! అంతా అడవి కమ్ముకొంది. సా
గరాలు మాయ మయినవి !

చాతకముని

అ దేమి టమ్మా ఆకొత్తకొండ ?

ఇరి

చిత్రం, చిత్రం! అది శ్రీరాములు కూ
ర్చున్న ఉన్న తాననం; శ్రీరామగిరి అయింది!

చాతకముని

అ దేమి టాశబ్దం?

ఇరి

చూడు, చూడు, పంపానరస్సుగట్టు తె
గింది! నీరు ప్రవహిస్తోంది! వెదుతోంది, వెదు
తోంది! ఓహో ఏమి చిత్రం, ఏమిచిత్రం!
శ్రీరామగిరిపాదము నంటి పారుతోంది.

చాతకముని

అదే, శబరి, ఇర్రీ; ఆప్రవాహమే శబరి; నం
దేహం లేదు.

ఇరి

విన్నావా, చాతకా, శ్రీరాములవారు శబరికి
వరం ఇచ్చిన ట్లున్నది.

చాతకుడు

ఏ మని?

ఇరి

ఆమె నిత్యమూ స్నానము చేస్తూఉండే
పంపానరస్సు ప్రవాహముగా మారగల దనీ,
దానికి శబరి అనే పేరు వస్తుం దనీ, అది శ్రీ
రామగిరిపాదముల నాశ్రయించి ఉంటుందనిన్నీ.

చాతకుడు

ఆమె చిరజీవిని గదా! ఆమె కందువల్లనే
భూలోకమందూ స్వర్గలోకమందూ కూడా
శాశ్వతత్వము సిద్ధించింది.

ఇర్రి

ఇంకా విను చాతకా; శబరి మహాపవిత్రమైన
ప్రవాహమై పవిత్రమైన గోదావరితో కలిసి
ఉంటుం దెప్పుడూను. శబరిమాహాత్మ్యమువల్ల
నే గోదావరిపవిత్రత ద్విగుణీకృత మైనది.
గోదావరిజలము సీతారాములదేహములను
కడిగి పవిత్ర మైనదిగదా, వారు పర్వతాలలో
ఉన్నప్పుడు! శ్రీరామ పదధ్యానము చేతనూ,
తత్పాదములను సమార్జనము చేయుట
వల్లనూ శబరి పవిత్ర మైనది.

చాతకుడు

పాపఘ్న మైన శబరిగోదావరుల జలము
మనుష్యులను తరింపజేస్తుం దన్న మాట!
చూడు, తూర్పుగా చూడు, ఇర్రీ!

ఇర్రి

ఔరా! మానుమంతుడు శ్రీరామలక్ష్మ
ణులను వీపుమీద పెట్టుకు తీసుకు వెళ్లుతు
న్నాడు.

చాతకముని

ఋశ్యమూకానికా?

ఇర్రి

అవును.

చాతకముని

ఇ దంతా చూస్తే సగుణబ్రహ్మాపాసన
కూడా మోక్షసాధన మనిపిస్తోంది.

ఇర్రి

నీ దంతా ఒకగొడవ చాతకమునీ! ఇ
దంతా చూస్తే శ్రీరామభక్తికి సాధ్యము
కాని దేదీ ఈలోకములో లే దనిపిస్తోంది. అప్పు
డెప్పుడో పాట కానా లన్నావు. చాతకా
ఇప్పుడు నాతో కలిసి పాడూ!

చాతకముని

అలాగే, ఇర్రీ!

చాతకముని, ఇర్రి

సాదరం శబరిదత్త ఫలమాలాభిలాషిణే,
పాలభ్యపరిపూర్ణాయ సత్తోష్ఠిక్తాయ మంగళమ్.

స్వస్తి ప్రబాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాద్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః,
గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభ మస్తు నిత్యం
లోకా స్సుమస్తా స్సుఖినో భవంతు.

[తెర.]

ఏమనోరథసిద్ధియో యిది తలంప - బుడమి నోక సముద్రపు పోటు వోలె పొడిచె;
పూలజివురుల్ నిలువెల్లఁ బులకరించి - పగులఁబడి నన్వయమున దీ ప్రకృతికాంత !
రావలెను నాదు ప్రాణంబు ప్రాణ మిపుడు, - ననుఁ గటాక్షింప న్వర్జ్యవసంబు విడిచి,
పోవలెను నేను నాప్రేమమూర్తిఁ గలియ - నీ ప్రపంచపు పాలిమేర లెల్ల దాటి.

కలిసికొని యొక్కరొకరిలో కరఁగిపోయి - యనుభవించు మనిర్వాచ్యమైన ప్రేమ;
దైవమునకైన నచట పెత్తనము లేదు, - దేశకాలంబులును విడఁదీయ లేవు.

* * * * *

ఈమహానంద సంరంభ మే భరింప - బాల దుర్బలంబైన నా స్వాంతమందు,
ప్రాణమా, నీవు నాదండ రాకయున్న - మృదునహోదరి మరణలక్ష్మియె యెఱుంగు -
నీకును నాకుఁ గల్గురమణీయ శుభప్రణయైకబంధనం
బై కళలూరు నీప్రకృతి యంతయుఁ బూవులతోఁ జివుళ్లతో
నోకమలాక్షి ! యీశుభముహూర్తము తానయి వచ్చె మించెనే
నీకుసుమాసప్రదవము లింకునొ, లే జివురుల్ నశించునో !

కలవు నీకును నా కనేకములు కాల - దేశవినిబద్ధములు, రసోద్దీపితములు,
నిత్యనూతనములు రమణీయములయి, - వనజలోచన ! సంబంధ బంధవములు.

అలరులు, తేనియల్, చివురు, లావయిఁ గోకిలకాకలీన్వనం
బులు, నునుగాలివీవనలు, పుప్పొడి తిన్నెలు చూడఁ జూడ ని
స్తులగతిఁ బొల్పు నీప్రకృతి శోభ లివన్నియు నీవు రామి, ని
ష్కల మనిపించెదేని తెఱవా ! తెరు వేది ప్రపంచకంబునన్.

రంగులు పూసి యున్న బహిరంగపు సృష్టె సతిక్రమించి, యే
రంగును లేని యాహ్లాదయరంగ గభీరతలోఁ గరంగి, త
న్వంగి, వినీలకోమలఘనాంత తటిల్లతవోని, సీగృహ
ప్రాంగణ నీమ నిల్చితిని బ్రాంజలివై ప్రణయామృతార్థివై.

తలిరులకమ్మఁదేనియలు ద్రావి, నిగారపుపూరజంబు మై
నలఁది మమేకమైన (?) ప్రణయంబున నొండొరుఁ గాఁగిలించి, ని
ర్మలమృదు దక్షిణానిల తరంగము లూయెల లూఁపఁ బూలతె
ప్పలవయిఁ దేలిపోదము, ప్రపంచము ముంచిన మోదవార్ధిలోన్,

౫

సార్థక సాధామని

“సాదామని” నిజంగా మెలపుచేగ గల ఎలవాగ.

ఆసే రామ కుండలలో కూడా కొంచెం చరిత్ర లేకపోలేదు. పగలు జీమాతంగా మబ్బు పట్టి చీకటులు కమ్మేసేసి దీపాలుకూడా పెట్టించిన యొకా నొక ముసుక్రోజున పుట్టించటం. అందుచేత మెలపుఅనే అర్థం వచ్చే “సాదామని” అనే సంస్కృతపుపద మామెను నామకరణం చేసినారట. ప్రస్తుతాంశాని కాచరిత్ర అంతా యెందుమా మన కుపకరించదు. కాని, యొకా నొక వ్యక్తి యేపుగా నెదిగిన తరువాత చూపించే అందం చందం, కార్యదక్షత, ధైర్యపాపాసం, వివేకం విజ్ఞానం, మనకల్ల కట్టిన టైదురుగుండా ఉంటూంటే, ఆవ్యక్తి దైన జీవితపు పునాదియొక్క కట్టుదిట్ట మెట్టిదా అని విదింతున నేనే కుకూహలంతాద్దీ వ్రాయక తప్పదుమకుంటూ, మాస్తోకాస్తో పుట్టుకనుగుణించి, పెట్టిన పేరునుగుణించి, పట్టిన పుస్తకాన్నిగుణించి, ఆడదై లే కట్టినచీరను గుణించి, మగాడై లే చుట్టిన తలపాగాను గుణించి: — — —

“సాదామని” ఉందే ఆమె దీపావళిపండక్కి పుట్టింటికి ధర్మతోసహా వచ్చింది. పండగ వెల్లిన మర్నాటిసాయంకాల మోసారి ఆయూరివారి నందల్ని తా నెటీగున్న చిన్ననాటి చెలల నందల్ని ఒక్కసారి తాను మంచిచీర మంచిరైక తొడుక్కుని ఎక్కిగుమ్మం దిగేగుమ్మంగా సందర్శించింది. అప్పుడే తిరిగి అమ్మగారి గుమ్మం మెట్టి లోపలి కడుగువేసింది. తల్లి లోపలి నుంచి ఎదుకొచ్చి “ఈతెల్లొగట్టనేటేవే! మీప్ర యాణం, మీరు మీయూరు వెల్లిపోవడం! నాకేం బాగులే దీ అట్లుని వరస” అని అంది. సాదామని “ఏకి?” అంది. తల్లి “ఇప్పుడే వస్తావత్తా! అని ఆలా పురమందిరంకేసో, నదీ తీరం కేసో, వెల్లియుండాలో” అంది.

తల్లి మెట్టిలోనికి వెల్లి మెట్టిలో కొత్తగా లేచిన అరటిపిలకల నోరెండు మోవాకులు అట్లుని కొకటి ఆయన కొకటి అని అనుకొంటూ కోస్తూవుంది. పిల్ల ‘సాదామని’ తన రయిక నూడ్చి గదిలో కూర్చొని కొకటి తగిలించి, త్రిప్పటచే పట్టిన వీపుమీది చెమ్మల నట్టై, చీలచెలగు, వైనున్న చెలగు వై నున్న పాళంగా గుప్పిలపించె వోసికొంటూ కొసలు కుడిచేత నూచిపట్టి ఎడంచేత నెడముబాబాన్ని ఉన్నచీరభాగ ముడిసిపట్టి, ఒక్కరాయిడి దుడిచివేసికుని మెడపై నాచెలనును మగ వాడు మెడమీద కండువ వైచుకొనున ట్లుంచుకొని తన లేకుపెట్టి ముందు కూరుదుండి, అబి అబి దీపావళినాడు కాలివేయకుండా మిగుల్చుకున్న మతాబుపెట్టెలు, తిని వేయకుండా దాచుకున్న తీపిసరుకులు, మాయకుండా ధరించుకున్న పవిటెవరికిణీ పట్టుకబ్బా, ఒక! టేవిటి, తాను వచ్చేటప్పుడు తెచ్చుకున్నవి, వచ్చినతరువాత తనకు తలిదండ్రు లిచ్చినవి అన్నీ సవరించుకుంటూ వుండి క్రమశః బాసెంపట్టుగా ఒకింత ముందుకు ఒరిగి.

ఆగదికి రెండేగుమ్మాల, ఒకటే కిటికీ: ఒక గుమ్మం నడవలో కుంది: ఒకగుమ్మం మెట్టిలో కుంది. కిటికీ, మెట్టిగుమ్మంప్రక్కనే, అరటిచెట్లకు తిన్నగా వుంది. అన్ని తలుపులూ బారెట్టున్నాయి.

సాదామని ధర్మ తన చదావులు నడవలో వదిలి సాదామని సద్దుకుంటూవున్న గదిలోనికి వచ్చి, సాదా మని పెట్టె సవరించుకోవడం చూస్తూ తన కండువాను లాల్చీని కూర్చొన్న వేసి కూర్చొన్న వున్న తువాయి తీసి కుంటూ “భేష్! ఆలా తయారవాలి! ఎప్పుడు ప్రయాణం అంటేఅప్పుడు లేడ్లలేలేవడానికి—సద్దకావా పెట్టెనిండా అన్నీ? కానంత ఖాళీ ఉంచేవా? ఇదిగో! రూకల చిక్కం: ఆండులో పడెయ్యి.” అని తనలాల్చీజేబులో నుంచి తీసి భార్యఒడిలో పడెటట్లు గిరాటేసినాడు.

ఆగిరాటు కుక్కిపడి “అంత యిదా? ఆలాగిరా లేకు
కుంటారా? దీని కొక్కదానికే ఉంది చోటు: మఱి
మీ నామీద పడెయ్యకండి. తక్కినవి మీసీమతోలు
పెట్టెలో పెట్టుకోండి” అని ఆచిక్కిం తన శకుపెట్టెలో
ఒక జరీచీరమడతలో పొదుపుగా ఉంచి పెట్టె మూసి
మూత నొక్కుకూపుంది.

సౌదామనితల్లి తన అల్లుడు గదిలోకి రావడం
కిటికీలోనుండి అరటిఆకులు కోస్తూ, వెనువృష్టిని చూచి,
కోసిన ఆకులు చొనతోదుకూ ఎడంచేత నుండగా,
మానేచాకు మాయనిపడివాయి కగ్గనలకన్గడలగా కన
బడుతూండగా, ఆగదియొక్క పెటెటినుమ్మముదగ్గఱ
కొచ్చి, “అమ్మాయీ! నీకు వంట్లో తిప్పుగా పుండన్నా
వుగదా! ఎల్లా నుండే? పోనీ తెల్లొంగట్ల ప్రయాణం
మానేసి నానులచవతి చెల్లాకో కార్తీకపున్నమి చెల్లాకో
వెనకనుండి మీతండ్రిగారు తీసికొనివస్తా రని చెప్పు—
కనుక్కో ఏమాటా—” అని ముఖావంగా అడిగింది
ముఖాముఖి అల్లునితో మాట్లాడలేక.

అల్లున కాముఖావం, మొగమోటం లేదు. వెంటనే
“ఏమండో! అత్తా! నాతోటా దాంతోటా మీ రం
టూన్నది? ఒళ్లు తిప్పుతూందా దానికి?” అని యధేచ్ఛ
నాసౌదామనియొక్క వెనువట్టినే వంగి ఆమె రెండుకన్ను
ల్లోనుంచి తన రెండుచేతులను తన మోచేతివగపులు
పర్యంతం పోనిచ్చి నేలనుండి ఆమెను లేవనెత్తి తా
తిరుగుతు తనతో నామెనుగూడ గిర్రున త్రిప్పి యథా
ప్రకారంగా పెట్టెనుండు మూరుచుండబెట్టి “మాడండి!
ఇంత తిప్పినా మీఅమ్మాయి కక్కల్లు తిరగలే. మళ్లీ సరిగా
తాళం వేసేస్తూంది.” అన్నాడు.

ఆశ్చర్యపోయింది అత్తగారు. ఆమె అక్కడ
నిలబడలే:—సిగ్గుచే కొంత: అవతలకు పోయి పూర్తిగా
నవ్వుకొని ఆనందిద్దామని యో కొంత.—

సౌదామని లేచి తన పచ్చని, కమ్మచ్చు తీసిన
తీగల్లాంటి, బుజాలమీదికి రవంత చెంగు దించుకుని
మగనిదిక్కి కళ్లల్లో కక్కుమ్మకొచ్చే సిగ్గును, చిరు
నవ్వును, కనుతెప్పలచాటే ప్రక్క తెరల్లోని కలకలం

మాత్రంగా చూచింది, వాతెరల నవ్వువస్తుధురంగా అంది
“నయం! మీచేతులమీద తిప్పుడంతో సరి పెట్టారే? ను
నుండంలో పడేసి పరిక్షించినారు కారు?” అని. “ఈమా
త్రానికే ఇంత మెటిసిపోతున్నాయి నీకళ్లు. నుడినుండం
లో అయితే చెప్పే దేమింది? వాలును చేపల్లో కలిసి
పోయి నాచేత వలెయించి యుండేని” అని అత
డన్నాడు.

పై వేడుకా వేడుకపై వ్యాఖ్యానాలూ ముగింపునకు
వచ్చేయి. ఇంతలో సౌదామని కిందకి తన రాదకార్య
లన్నీ చక్క పెట్టుకుని యింటి కేయేడు గంటలకో యే
యేనిమిదిగంటలకో వచ్చినాడు. ప్రయాణం తప్పదని
పెంకపెట్టుగా పడలే అల్లునీ మాతునీ “ఆలాగే వెళ్ల
వచ్చును” అని “ఘోజునాలు అవీ చేసి తాంబూలాలూ వేసి
కొని ఒక్కకునుకు పోండి” అని సలహాయించినాడు. ఆ
సలహా ననుసరించి కొమారిత బామాత తెల్లనాలగట్టే
లేచి పెడనరంగా “బండి తెప్పించారా?” అన్నారు.
బండి వచ్చింది. తెల్లొంగట్ల రై లెక్కించి తన తనయను
అల్లుని సాగనంపి తిరిగి యింటికి వచ్చినాడు, ముదురు
గోస్తడు.

ఇంకా రెండుఘళ్ల రాత్రి వుంది. పెద్ద దంపతు
లిద్దఱూ అనగా సౌదామని తల్లిదండ్రులు తప్ప మఱి
వరూ ఇంట లేరు. దానీ కొచ్చి “అమ్మగారూ!” అని
పాచిపనికై కేకేనేవఱకు వారిద్దఱూ ఎదోయొకటి అల్లుని
గుఱించి పిల్లదాన్ని గుఱించి చెప్పికుంటూ చిన్న
బోయిం దిల్లనుకునే వారు, దీపం వెలవెలనే
గదిలో పక్క చెడరిన మంచం చూచి, గోడను మేకు
తొలగిన కూర్మం చూచి, కేలను పెట్టె రెత్తగా చుచ్చు
దాగిన స్థలం చూచి—

ఆసంభావనలో ఒక్కభాగం చెప్పి యెప్పిస్తే
మక్కాలిముదునళ్లు మఱిమాడు కాలాలపా టింకా
యికథను తిర్మాతూ ప్రజ్వలించజేస్తా రనుకుంటా.

సౌ. తల్లి—ఏమండోయీ! మనల్లుడికి ఏమీ
సిగ్గు లేదు. ఏమీ యెడమఱపు లేదు. నేను మాస్తూం
టేనే అమ్మాయిని జబ్బు లుచ్చుకు వానాలపై తిప్పినట్టు

గిర్రిన తిప్పి మాల్చితట్టివాడు. దానికి ఏమీ సిగ్గు లేదండీ! నవ్వుతూ తిరిగింది. నవ్వుతూ చరికిలబడింది.

పో. తండ్రి—నాదగ్గఱ చెయ్యి చేమే ఆలాంటి పనులు, చూదా మనుకుంటా? కాని చెయ్యదు. చలా గన్నా తండ్రికన్న తల్లి అప్రవృత్తులవారాలు ఆదపిల్లల పట్ల.....

అయిదారు నెలలు గడచిపోయినాయి.

.....ప్రకృతియొక్క యెల్లప్రాయమా అన్నట్లు వసంతకాలం వచ్చింది. ఎటు చూచినా మామిడిపళ్ల స్రవణ, ఎటు చూసినా కామడికుంటవంటి లంకృతే. ప్రకృతిని పరువుప్రతిష్ఠలు నిలబెట్టేది స్త్రీయే అన్నట్లు ఇం బంటు మన్న వార్లంటి పళ్లెంలో కోసిన బంగినపల్లెకాయ ముక్కలో, కడసిన దేశవారీ పీలుపుడో పెట్టి భర్త ముందు నించుని సోగ్గా వాడిగా ఓరగా చూచి ఎలా వుంది రుచి అని అడగడమే. లోకాని కంతమా ఎదో శుభవర్తమానం ఎక్కడనుం? తెచ్చినట్లు, పైరుగాలి యీలతోట్లంటే యీలేసుకుంటూ సముద్రంమీదనుండి తేలి యేయేజవరాలిముందరలూ అల్లల్లాడించడమే.

కాని ఆఅయిదారు నెలలనుంచి సోదామనినుండి గాని సోదామనిభర్తనుండి గాని యొక్క యుత్తర మన్నా సోదామనితల్లి ందులకు రాకపోవడంచేతనూ, “వేసంగి నెలవు రిచ్చివారు, వస్తున్నాము” అని అల్లుడు ప్రతివేసంగి వ్రాస్తూవచ్చిన ట్లేసంగతీ ఆవేసంగికి వ్రాయక పోవడంచేతనూ సోదామనితల్లికి సోదామనితండ్రికి మాత్రం పైని వివరించిన వసంతకాలువుయొక్క విశ్వ సందేశ మేమీ చెవివట్టుచుండి అంచుకై నా తగులలేదు.

ఓపోడు, తెల్లవాటగట్టిగాని, మఱి తెల్లవాటేనే వల్ల కాదని ప్రయాణమై వెళ్లిపోయిన అల్లునికి హామరికి ఉత్తరం తొనై ముందుగా వ్రాస్తాడా మామగారు? వ్రాయడు. వ్రాయనేరడు. కోరిక కోరిక ఉండక పోయినా “మనం చెప్పినమాట అతడు విననవ్వకు ఎక్క ంటుంటే కులాసాగా ఉంటే ఉత్తరం వ్రాసే దేమిటి” అని అదోమాదిరి ఆలోచన నూటకుంటాడు. మామగారి సబ

బునూబాల్చి మించియుంటాయి అల్లుని సబబునూబాలు. అతని దారి నత దూటకుంటాడు “మామగారినుంచి యుత్త రం వస్తేనే ప్రత్యుత్తరం వ్రాదాం” అని. కాని మామ రాయుారినండి పుట్టిమారు వెళ్లేవారిద్వారా ఎప్పటి కప్పుడు తన యోగక్షేమము లంపుతూనే వుంటుంది. తల్లి వచ్చినవారితో తమ మంచితెడా వెళ్లబోస్తూనే వుంటుంది.

అలాంటి గాలికబుద్ధుల కర్ణాకరిగా త్వష్టపాత్ర మికి సోదామని తండ్రి చెవి బడ్డాది, —సోదామని నానా టికి చిక్కుకొస్తూందని, చెక్కిల్లు రక్తశూన్యము లైపో యి దూదియేకుల్లా గున్నాయి అవిదగ్గుతూందని, చేతులూ కాళ్లూ గొడుగుచల్లా గైపోయినాయని, ఆయూరిలోని వైద్యులందఱూ పరీక్షచేసినా ఆవ్యాధి యిదమిద్ద మన లేకపోయినారని, ఒక్కసారి తల్లిని గాని తండ్రిని గాని వచ్చి చూచిపోమన్నది. —

సోదామనితండ్రికి తెలిసె నన్న సోదామనితల్లికి తెలిసినట్టే. వారిద్దఱనూ తలవనితలంపుగా నైనా సోదామనిని “సోదామనీ” అని పిలిచేసరికి, చీకటి పోయి వెలుగు వచ్చిన ట్లే చుండుటచే ఆమెనుజేంచి యొకరు విన్న దొకరితో చెప్పికొనకుండా ఉండలేరు.

సోదామనితండ్రి తచ్చి బ్బయిపోయి చెప్పిన చిప్పెల నూపించుకుంటూ “క్షయ” అని భార్యతో అనెను. భార్య “క్షయ అంటే?” అంది. “అంటే అదో మాదిరి దగ్గు. —మ అంతజ బ్బస్తే యుత్తరమన్నా వ్రాసినాడు కా గేమే అల్లుడు?” అని తల్లిడిల్లినా దోఘడియ మగడు, పెండ్లాం అంది “దగ్గు లెన్నిమోస్త ద్దున్నాయో అన్ని మోస్తరకూ అన్ని కుప్పెలూ మా తండ్రిగారు నాకు ఇచ్చివారు నేను కాపరానికి వచ్చిన మటుచటియేడు—పిల్లలకు కోరింతద గ్గాస్తే ఇదనీ, నున దగ్గాస్తే ఇదనీ, పొడిదగ్గాస్తే ఇదనీ, కాకనైనా, జలుబు నైనా, అన్నీ నాదగ్గఱ ఉన్నాయి. తీసుకురండి, చెల్లి తీసు కురండి, వెనకా ముందుమాడకండి, వెంటనే తీసుకు రండి. మొగవాడు మోటువాడు. అల్లుని కేం తెలుస్తుంది? ఉత్తర మ్మొక్కనా, మీ రన్నట్లు, వ్రాసికోయా?” అని పైని

మిటికి పెందలకడే ముందు వంట చేసి పెట్టి ఆయురయం గం గంటల బండికి పంపేసింది.

అక్కడ అల్లునికి మామగారు బస్తావున్నారని తెలియకు. ఏమీ ఎఱుగడు. సోదామని సుప్రీపడ్డ మాట నిజం. దీపావళికి పుట్టింటికి వెళ్లి తిరిగి అత్తింటికి వచ్చినతరువాత సన్నిపాతజ్వరం తగిలి పిల్ల చిక్కి శల్యమైనమాట సత్యము. కాని కాయలానుండి గట్టెక్కి రెండుమాసాలాదిగా బలం రావడానికి కొత్తసెత్తురు పోసికోవడానికి, నూదిమందులు, నీసామందులు, అన్నీ ఆయూరిలోని హూగవైద్యం తెలిసిన యొక నూతనంగా వచ్చిన యువతి యిష్టావుంటే తీసికొంటూ, ఎప్పట్లాన సట్టింట పనిపాటలు చేసికొంటూ తిరుగుతూ వుంది. తిరుగుతూ వుండన్నమాటే కాని మునుపటి నవక మింకా బుగ్గల్లో కందుకోలేదు. మునుపటిచేటింకా కనుగొనుల్లోకి రాలేదు.

జాయ అంత కాయలాపడ్డా గాని ఆజామత తన మామగారికి గాని తన అత్తగారికి గాని తెలుపుదు చేయక పోవడానికి కారా మేమంటారు? ఏమీ లేదు ఒకవిధం గా చూస్తే. అంతా వుంది మతోవిధంగా చూస్తే.

ఏమీ లేదు ఒకవిధంగా చూస్తే:—అంటే సోదామనిభర్త కోఆఫ్రిప్రాయం—తనూ భార్య సంతోషంగా, హెచ్చుల్లో, సరదాగా ఉన్నప్పుడెంతమంది యెవరెవరు దూచినా అతని కంఠకంఠ కానందము, అంతకంతకు బలము, అంతకంతకు వినోదమున్ను. కాని తనుగాని తనభార్య గాని చీకాగా ఉన్నా, చిక్కి పోయియున్నా, చింతాకులులై యున్నా, దగ్గర నేస్తలూమాడా వచ్చి చూడ్డం కిట్టదు. మామగారూ అత్తగారూ పనికిరారు ఉపచారం వా రిరువురూ ఒకరి కొకరు చేసికొంటూ ఎవరికీ తెలియకుండా మళ్ళీ వైకి లేలాలి. దానికుపమానం లోకమం దేమైనా వుంటుందా అంటే యేయితరప్రవర్తనమా కనిపించదు. ఆదంపతు రిద్దరూ కష్టపడుతూవున్నా, కష్టపడుతూవున్నారని యితరులనుకోపాడదు, అనరాదు. కనరాదు. వినరాదు. అంచేత ఏమీ లేదు.

మతోవిధంగా చూస్తే అంతా వుంది అంటే అది యిది:—హూగవైద్యపద్ధతి సోదామని తండ్రికి గాని, తల్లికి గాని నచ్చదు. వారు వచ్చిరా ఎదో వాగ్వివాదము తప్పకుండా వైద్యురాలికి సోదామనితల్లికి జరుగుతుందని సోదామనికి, సోదామనిమగనికి గట్టినమ్మకము. అయినా గానీ జబ్బుపడి లేచి కొంచెం వారితో వీరితో మాట్లాడ్డంలో చేయడంలో ఎవరో “మీయింటికి వచ్చే వైద్యురాలు చాలా అసాధ్యపుమనిషిలా నుంది. నీకు మందు నీసాలూ అవీ కడిగి నీసాల్లో మందులు కూడా ఆమె పోసి మట్టి చెల్లేదట కానూ నీజబ్బులో?” అని అడిగే వారు. “అచ్చే! లేదు! మావారే కడిగి ఆపెచేతికందిచ్చే వారు.” అని యేదో చెప్పేసేది యున్న సత్యం సోదామని.

ఇలా నీరసంలో ఒకనాడు మాట్లాడ్డంలో సోదామనికి తోచింది “పోనీ ఎవరన్నా రెండోవారు తల్లి తోడూ వుంటే మంచి” చని. ఆలా తోచి కబు రంపించింది తల్లితండ్రులకు మట్టి కొన్ని గోజులై. మట్టికొన్ని నెలలై ఆకబురుపెట్టినవాళ్లు వాళ్లకు తీరుబడి అయినప్పుడో, వాళ్లకు సొంతపని కలిగినవచ్చినప్పుడో వెళ్లి సోదామని తండ్రిగారితో చెప్పివారు, ఉన్న నీరసం కొంత లేని నీరసం కొంత. దానాదీనా నిలుచున్న పాటుగా మాతుర్ని చూడ్డానికి రావలసిన ఆగత్యం కలిగింది తండ్రికి. ఇదంతా మతోవిధం.

ఎన్నివిధా లన్నా వైవా శ్వనుకోవడాన్ని బట్టి వ్రాయవలసిందే గాని సోదామనిభర్త నడిగి రేమాత్రం మనకు దట్టే వేమీ లేవు. అతగాని అహర్నిశ ఆలోచన యొక్కటే: సోదామని కల్లగాన్నా తిరిగి పూర్వపు పుష్టి, పూర్వపు సౌఖ్యము, పూర్వపు నిగనిగ, పూర్వపు చికవికి రప్పించాలని. అందుచే వైద్యురాలితో రజురు ఆలోచిస్తూ ఆమెసలహాపై నడిపించేవాడు. వైద్యురాలు ప్రతిసాయంకాలము నాలుగంటలకు వచ్చి అయిదు నలుగు సోదామనితో గమనించవలసిన ఆరోగ్యవిషయము గురించి, తీసికొనవలసిన శరీరవ్యాయోమాయును గురించి, శిక్షకొనవలసిన యింద్రియనిగ్రహయనుగురించి, నచ్చ

చెబుతూ వెళ్లిపోయేటప్పుడు జంపకు లిరువురనుండి నెలవు తీసికొని వెళ్లిపోతూండేది.

ప్రతిసాయంకాలము సంగతి మన కెందుకు? సౌదామనితండ్రి సరిగా రైలు దిగి అల్లునింటికి జేరునాటి సాయంక్రమ జరిగిన సగ్గరి కావాలి గాని—

యథాప్రకారంగా విశితలువు తట్టింది వైద్యురాలు. సౌదామనిభర్త తలుపుదీసి ఆమెను లోపలికి రానిచ్చి తలు పోరగా జేరవైచి తిన్నగా భార్య ఉన్న చోటికి తీసికొని వెళ్లి దిగజెట్టి తాను తిరిగి విశివావడి లోనికి వచ్చి చావడిలో వార్తాపత్రిక చదువు కొనుచుండే.

చావడి వెనుదెస నొక తీవలకొంపమును అరడజను కుండీమొక్కలును వానికిమధ్య నొక వలయా కారసంస్థిగ్గళంబును గలవు.

వైద్యురాలు సౌదామనికి జెప్పవలసిన దంతా నచ్చచెప్పి యామె నింటివలల కొప్పగించి, సౌదామని భర్తకడనుండి నెలవు గొనుటకై చావడిలోనికి వచ్చింది. అతడును “ఏమంటూంది? ఎలాగుంటూంది? నా ప్రియురాలు?” అని అడిగేడు చిరునవ్వు నవ్వుతూ. “ఆమె కేమి? ఆమె ముఖంలో మీకు కనబడ్డంతే కొత్తరక్తము, కొత్తకోభ? దారిలోకి వచ్చింది. కాని ఒకటి వుంది. రోజూ సాయంకాలము మంచిగాలిలో ఆరుబయట బాగా శరీరవ్యాయామం చేయాలి” అంది వైద్యురాలు. “మరి సేర్పరాదా ఆవ్యాయామ పద్ధతి?” అన్నాడు సౌదామనిభర్త. “నేను నేర్పికే సేర్పకో దాపిల్ల. ఈలా చేయి విసరుమంటే ఆలా చేయి విసరుతుంది. మీరు నేర్పండి, మీరు నేర్పండి.” అంటూ ఆలా చావడి వెనుక నున్న యింటి చిన్నచోటలో బిడిచి, ముడుగనీ వాడనీ యొకానొక తురకబంతిపువ్వు కేసి మాన్తావుంది యాదాలాపంగా.

సౌదామనిభర్త ఆవైద్యురాలి ముఖంకేసి మాన్తా—అంటే—ముఖమంతకేసి కాదు—అంతా కనబడదు చూడాలన్నా—ఆమె ఆలా పుల్వేకేసి మాన్తాన్నంత నేపు—ఆమెయొక్క యెడం చెక్కిరి మనుమెఱుగుగే

తనమాపు జారిస్తూ, “ఆవ్యాయామదిగి ఎలాంటిదో నాకు చూపించినట్లయినా నేను నా సౌదామని నా తీరుగా తరిగ్గీచు చేయగల” నన్నాడు అప్రయత్నోత్సాహి యైపోయి.

వైద్యురాలును తోటలోని ఆరుబయటకు నడచి గుండెకొట్టుకొలగొట్టాలను దూరంగా తీవెలకొంపం వెనుక తట్టు తగిలించి, చావడిదిక్కు మొగమై నిలువున నిలుచుండి మునివేళ్లపై మెల్లగా లేచి తన బాహువులు రెండు నెత్తియై త్రిసంత మెల్లన తిరిగి దించి యెత్తి దించుటలో మచ్చాస్పనిశ్వాసములను బంధించి వెలిబుచ్చి—ఇట్లు చేయుచుండవలెనని యొకవిధి చూపించి, “పలుగెత్తు మనండి, ఎగుర మనండి, ఆకుకోమనండి, అప్పు డాకోగ్యం, అప్పు డాయుర్దాయం” అని యొకయువస్వాస మిస్తావుంది, గబగబ పెదవు లల్లాడిస్తూ తెప్పపాటుకు రెండుచూడు వాక్యా లన్నట్టుగా. సౌదామనిభర్త ఆమాట లాలకించడంలో చావడిమార్మైయుపవనంలోకి వెళ్లివాడు. ఎప్పుడోనా? అప్పుడే..... తటాలున సౌదామనితండ్రి రైలు దిగి వచ్చి విశితలువు తెలిచి చావడివైపు చావడివెనుకట్టున్న వనంపై పూ చూచేడు.

సౌదామనిభర్త అదేమీ గమనించలేదు గాని వైద్యురాలు గమనించింది. మఱి వ్యాయామం చేసినచోపెడిలే బాగుండదనో ఏమీ, గుండెకొట్టుకొలగొట్టా లంది పుచ్చుకోవా లన్నట్టు, తీవెలకొంపంచాటు కొరిగింది; ఆ బరుగులో దృష్టి, కొత్తవా రెవ్వరో వచ్చి రన్నట్టు అట్టె యెట్టయెట్టికే బలపం దోట, ప్రక్కకు తూలి ఆపుకొని పూర్తిగా తీగెలకొంపము మఱుగునకు మాయ మైపోయింది, ఓమాత్రలో చూడు మెలికలు తిరిగి కనులు మిఱుమిట్లు గొలిపే మేఘద్యుతిలాగు. సౌదామనిభర్త, ఆకామాత్రంగా ముందు చూచేవ్యక్తి తిరోహితయవడం లో యెట్టయెట్ట చూస్తూ తిరోహితయైన దోటచే, “అటేమా” అని వెనుదిరిగి కొత్తగా వచ్చిన మనుష్యుడు తనమామగా రని గుర్తించి, “ఎప్పుడు వచ్చి నారు? ఇదేనా యేమి రాక? అంతా కులాసాగా

నున్నారా. లోపలకు వెళ్లండి, వస్తున్నా. మీ యమ్మాయి ఉంది" అని ఏకరువెట్టినట్టు మాట్లాడి నాడు.

మామగారికి వింతైంది. "ఆ మెవరు? అమ్మాయి కాదా?" అని అడిగినాడు. అల్లుడును "మీ అమ్మాయి అయితే ఆలో మీరు వచ్చేతేలికి మీకు కనబడకుండా మెత్తులా మాయమైపోతుందా?" అన్నాడు. మామగారు "అయితే ఆమె సారక సోదామని, మా అమ్మాయి నిరర్థకసోదామనీనా?" అని అనుకున్నాడు అల్లునకు వివరణలేబట్టు. అల్లుడేమనడానికి, గొట్టా లాడించుకుంటూ "నెలవండి" అంది చైత్రురాలు.....సోదామనిభర్త "వందనం నెలవు" అన్నాడు. మామగా రామ చెడుతూవుంటే ఆమె ముఖంకే సోమారు ఆమెవెన్నుకే సోమారు చూచి "చైత్రురాలా?" అన్నాడు. అల్లుడు "అవును. మీ అమ్మాయికి తిరిగి ప్రాణము వ్రోసి నన్ను భార్యవంతునిగా చేసిన దామెయ్యే. ఆమెకు మీరూ నేను కూడా కృతజ్ఞుల మై యుండవలెను." అన్నాడు.

మామగారుకిమన్నీస్తే, తిన్నగా ఇంట్లోకి వెళ్లి తన పిల్ల ఆకోగ్యంగా వున్న సంగతి తెలిసికొని తల్లిని పంపిస్తానని చెప్పి మర్నాడే వెళ్లిపోయినాడు.

ఇంటికి వెళ్లిన వెంటనే "అంతా కులాసాగా నున్నారా?" అని అడిగింది సోదామనితల్లి సోదామని తండ్రిని. "ఆహా! సారక సోదామనిల్లు" అన్నాడు. ఆరం అయినం తైంది, కానంతకాలే దిల్లారికి.

"ఆహా!" మబట్టి అంతా కులాసాగా నున్నారని గ్రహించుకుని, దాలిమీద కాగి చల్లాజీన పాలమూత దొంగపిల్లి తాను కతికేముందు పడదోనే చప్పు డెదో యింట్లో అయితే వెళ్లిపోయింది.

మళ్ళీ అల్లుడు తనంటికి వస్తేమాత్రం అడుగుతాడా మామగారు ఆచైత్రురాలు ఎవరని? మామగా రడిగి తెలిసికోవా లనకున్నా అత్తగా రడుగనిస్తుందా? "మన కెందు కవరిచైత్రం అయితేం. మనమ్మాయి కుక్కదిరింది. మన సోదామని ముఖంగా వుంది" అని అంటుందిగాక!

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలమా. చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

—మేనేజరు, 'భారతి.'

సగము సగమ్ము విప్పువడి చల్లనిమాసలు నిండియున్న నె
 మ్మొగములఁ గ్రొత్తకొత్తవలపుందలఁపుల్ పొడసూప మాధురీ
 ద్విగుణితమందహాసముల విశ్వము నెల్ల సుధాపిపాసలఁ
 సొగయఁగఁ జేయు పూలకు విశుద్ధతరాంబువు లిచ్చుచుండెదఁ.
 కరము కరమ్మునఁ, గనులఁ గన్నులు, చిత్తమునందుఁ జిత్తమునఁ,
 బరఁగఁగ నెవ్వయో వలపుపాటలు పాడుచుఁ బూలు గోయుచునఁ
 దిరిగెడు ప్రేమమూర్తులకు నిత్యవినూతనమాధురీభర
 స్ఫురితపరీమళమ్ములు గుబ్బొన గాడుపు లంపుచుండెదఁ.
 పసిఁడిహారంగుబట్ట వలెవాటుగ వైచినయంతఁ బల్లెపి
 ల్లసాగసు లీను చంచలవిలాసము లేర్పడునట్లు దృష్టులం
 బ్రసరణనేయు నాదెనకుఁ; బక్షివలె శరదిందుకాంతులఁ
 మినమినలాడుచుం జనఁగ నిల్చును గన్నుల వింత క్రమ్మఁగా.
 చల్లని వైనరాత్రుల వసంతసుఖోదయవేళఁ బుష్పముల్
 చల్లెడువిస్ఫురత్పరిమళమ్ముల తీయఁదనమ్ములోనఁ, గాం
 తిల్లినకన్నులం బయికిఁ ద్రిప్పుచు జాబిలిఁ జూచుపిల్లలఁ
 మెల్లనఁ జిమ్మఁగాఁ గరఁగి నిండుముదంబున ముద్దులాడెదఁ.
 లేతపసిండిచాయలు మలీమనకాంతులు నల్లుకొన్న ప్రా
 భాతికవేళ కన్నులకుఁ బండుగ నేయఁగఁ, జెట్లనీడలఁ
 గీతములఁ మనోజ్ఞత చిగిర్పఁగఁ బాడు కవీంద్రకోటికిన్
 జేతము మెల్ల మెల్లఁ దడిసేయుచునుండెద మాటిమాటికిఁ.

అన్య డప్పుడు! (ఒక ఆంగ్ల హాస్యచిత్రమున కనువాదము)

౧
క

తా తల నాటి కథ. నాడు కరచే పెత్తనము,
నోటిచే కాసనము.

బాదుషావారి దర్బన మెవ్వరికో, ఎన్నటికి!
కాని పది అమరఫలతో వారి అంశులి దర్బనము, ఇరు
పది అమరఫలతో అగ్రమాస్త్ర దర్బనము. అదియు
మెలుపునది.

వైడిమర్రి దమ్మున్న పండితశ్రీ పాదుషావారి
ధర్మాధికారి. నాటితెలుగునాటివారి కాలం దాశ్రయ
దాశ. అతడు చాల లోకజ్ఞుడు. చాల పలుకుబడి
కలవాడు.

ఇ

పన్నాల రామశాస్త్రి పుట్టుకాస్త్రి. సామాన్య
మున. రామలింగుడు. లేబరమున క్యేపాదేవి. పండిత
తీరి వేలు విడిచిన మేనల్లుడు.

"మామా! ఆలి చెప్పులు చెప్పు చెబ్బలు. లేబర
రము కడుపుకోత. భవతి! ఉద్యోగ భిక్షం దేహి!"

"ఓరి రామా! నీకు ఉద్యోగపద్యోగము
ల్లాక రీయవలయువా? అడవిలో సింహమునకు రాచ
లేక మొన రిద్దిరి?"

రామశాస్త్రిమోము కొంచెము వికసించెను.
పండితశ్రీ కనిపట్టి మరల నిటు లానెను:

"ఈబస్తిలోని దర్వాజా లన్నియు నాటి
చూపుము. ఉద్యోగము సంపాదించుకొనునంతవఱకు మా
యింట సేండుము. ఓరీ—

ఉత్తమా ఆత్మనా ఖ్యాతా!
పితృ ఖ్యాతా శ్చ మధ్యమా!
మాతరే నాథమా ఖ్యాతాః*
శ్వశురే నాథమాధమా. ౩

అని నీవు చదువలేదా? కావున బస్తి యంతయు
తిరిగియాడుము పొమ్ము!"

గ

రామశాస్త్రి గట్టిగట్టి తిరిగెను. ఏనుగు లంబా
రీలు వేసికొని తొండములు తోడ లాడించుకొనుచు
పోగల దర్వాజా లన్నియు త్రొక్కి చూచెను.

సత్రము లన్నియు సంచరించెను. ప్రాతః హవేరి
లన్నియు పరిశీలించెను.

అతడ చాలాకింపని ఆఫీసు లేదు. త్రొక్కి
చూడని తోట లేదు. కోడని కోటలేదు. చూడని
చోటు లేదు.

అతడు బానిసతో బాతాఖానీ వేసెను. ప్రగ
డను పట్టిచూచెను.

రామశాస్త్రికి నాకరులు నచ్చలేదు. మంత్రు
లంతకంటె నచ్చలేదు. దేవిడిలునచ్చలేదు. దేవాలయము
లంతకన్న నచ్చలేదు. నచ్చిన వొక్క దర్వాజాలు.

ఘ

రామశాస్త్రి ఒకనాడ దొక సత్రమున కాలి
మీద కాలు వైచుకొని పరుండెను. శివనము చేయ
నచ్చిన పొరుగుారి పనిబాగులవారు పలపు రచట విడిసి
యొండిరి.

"నావిష్ణుః పృథివీపతిః ఆగ్రహో ద్వారపాల
కులు జయవిజయములు." అనుకొనుచు రామశాస్త్రి పాద
చూపించెను.

౧. ఉత్తడితో చేసిన ద్వారము. ౨. బంగారు నాణెము. ౩. తమకు తాము పేరు తెచ్చుకొనువారు ఉత్త
ములు. తల్లిడిచేపేరు పొందువారు మధ్యములు. మేనమామవలన పేరందువారు అధములు. మామగారినిబట్టి పేరు
పడువారు అధమాధములు. ౪. విష్ణువు కానివాడు రాజు కాదు. అనంగారాజు విష్ణుమూర్తియంతటివాఁడు.

పాదలేఖలు పరిశీలించుచున్న విశ్వబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు 'అయ్యా! పాదము కదలింపకుండు' అని జేడకొనెను. రామశాస్త్రి ప్రశస్తిత్తరింపక పాద మాడించి యాడించి ఆడి, 'రేఖ బయటబడినా' డని లోలోపల ననుకొనెను. కుడికాలు కిందమోపి ఎడమ కాలు దానిమీఁదఁ బెట్టుకొనెను.

విశ్వబ్రాహ్మణుఁ గాపాదమునుగూడఁ బరిశీలించి రెండుపాదములను కనుల కద్దుకొనెను.

'అయ్యా! తమ రెండుపాదములందును రెండు చక్రములు గలవు. మీరు మహారాజులు కాఁగలరు.'

'అగుచో దివాణపు పని నీచే.' అని రామశాస్త్రి యనఁగా విశ్వబ్రాహ్మణుడు మఱొకసారి యతని పాదములు పట్టుకొని 'ఈమాట మాత్రము మఱవకుండు' అనెను.

'మంచిది. కొత్తదివాణమున కొక యిత్తడిదర్వాజా కావలయును. ఇరువది గజములయెత్తు, పదిగజముల వెడలువు. ఎప్పుడు తయారుచేయఁగలవు?'

'శ్రీపాటికి.'

'వాహవా! పనివాడ వన్న పనివాడవు. ఇరు వదిమంది విచ్చుకత్తుల పారావారు కావలెను.'

'చిత్తము. నావారున్నాను.'

ద

కోటకు పోవు దారిమందు ఇరువదిగజముల యెత్తును పదిగజముల వెడలువును గల ఇత్తడిదర్వాజా యొకటి ఘోరోయమున నిగనిగలాడుచు ఆవి ర్భవించెను.

దర్వాజా కొక్కప్రక్క క్రిందినుండి మీఁదివఱ కును బాదుపావారి వంకావళియు, మఱొక్కప్రక్క దశవతారములును చక్కఁగా చెక్కఁబడియుండెను.

దర్వాజాకు ఆనుకొని ఒక చిన్న బంగళా. దాన రామశాస్త్రి ఆసీను. ఆసీనులో ఒకకుర్చీ. కుర్చీ

ముందు ఒక డెస్కుబల్ల. దానిమీఁద 'పిత్తల కా దర్వాజా' అను ముహూరు.

రామశాస్త్రి కఠోధా. ౧ విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు పదరహస్ గుజార్. ౨

దర్వాజాముందు విచ్చుకత్తుల పారావారు పది మంది ఆటు, పదిమంది ఇటు.

౨

ముందు ఖాశీ, చెనుక నూలుమేడలు, చెనుక ఇద్దలు గొల్లలు వచ్చిరి. దర్వాజాకడ ఖాశీ నిలువఁబడెను.

ఖాశీ ఇత్తడిదర్వాజా యంతయు పరిశీలించెను.

బంగళా యంతయుఁ జూచెను—మాగ్నెట్ ఫోటోగ్రాఫ్ గావ్ కాజను. ౩ అనెను.

రామశాస్త్రి ముఖము బయటికిఁబెట్టి చిగ్గఱగా 'అమీర్ ఉల్ మోమేనీన్ సాహబ్!

బగల్ మే ఘరీ.

ముహ్ మే రామ్ రామ్, ౪ అనెను.

'ఈక్రొత్త డిపార్టుమెంటుకు ఏమి యాయ వలెను?'

'అటులు దారికి రండు! జీవమునకు అర్థజా. మనుష్యునకు అజా.'

'నాలుగు మేడలొద్దు, ఒక గుండెకాయయు పం పించును. ముమ్మ పోనిండు.'

మీకు జభాతక? ఇచ్చటనే జరుపవలయునా?

వెంటనే ఖాశీ జేబులో చేయిపెట్టి మాఁడు రూపాయల ఆయిదజాలు తీసి రామశాస్త్రి బల్లమీఁదఁ బెట్టెను.

నూలుమేలుక 3-5-0

మగ్గురుముష్యులు 0-3-0

వెరసి. 3-2-0

౧. పన్ను మూలుచేయు ఉద్యోగి. ౨. డబ్బు ఖజానాకు చేర్చు ఉద్యోగి. ౩. చిచ్చి మెత్తుకొనుటకు వచ్చి గ్రామ మంతయు జూబంది చేయుట—భిక్షుపాదప్రక్షేపన్యాయము. ౪. వంకలో కత్తి, నోటిలో రాసునామము. ౫. కొర్రానుమంత్రము చదివి ఈశ్వరార్పణముగా జంతువును నశింపఱు.

అని పద్మ వ్రాసి మొహరు వేసి రామశాస్త్రి రసీ దిచ్చెను. ఖాశీ వెనుకముందులు ముందువెనుకలు చూచుకొని వాహవాహవా అనుకొని దర్వాజా దాఁచెను. అతని గుండెలు లటుక్కుమనెను. 'ఈభర్త గూడ మేడలమీద వేసి వ్రాయించును' అని ఖాశీ అనుకొనెను. అంతట ఫలనీగుండెలు కుడుటబడెను. మేడలు వెళ్లిపోయెను.

కొంతసేపటికి బోడుగుర్రాల బగ్గీ యొక్కటి గబ గబ వచ్చి గబక్కువ ఆడిపోయెను.

'అక్క అది యేమి?'

'శాస్త్ర దర్వాజా.'

లోపలినుండి మంత్రి తొంగిచూచెను. దర్వాజా నిండ ఫారుషావారి వంశావళి. ఆవంశావళిలో తమ వంశావళియుఁ గలిసియుండెను. మంత్రి బగ్గీ దిగి ఫలాములు చేయుదుఁ బోయి చిత్రరవులను ముద్దుకొనుచుండెను.

బంగళాలోనుండి ఫలాములు కొట్టుకొనుచు రామ శాస్త్రి మంత్రికడకు వచ్చెను.

ఈన్ కా చాన్ అని మంత్రి యనెను. ఆన్ భలా తో బగ్ భలా? అని రామశాస్త్రి యనెను. మంత్రి సంతసించెను. రామశాస్త్రి—

“రెండుగుర్రములు 0-1-0

మగ్గురుమనుష్యులు 0-3-0

చెరసి 0-4-0

అను చీటి యిచ్చెను. మంత్రి పావలాయించి 'ఓ ఏమి మొహరు! ఏమి దర్వాజా! ఏమి చెక్కడపు పని!'

అని పాడుషావారి నిర్వాణకాశలమును బహిరంగముగా మెచ్చుకొనెను.

సదర్ మాల్ గుజారు పావలను లోనికి తీసికొని వెళ్లెను.

'పారుషావారి కాశలమును గ్రహింపఁ గలవారు గనుకనే తమకు ఆమీర్ ఉల్ ఉమరా? అనుదిరుగు వచ్చెను' అని రామశాస్త్రి యనెను.

'వహవా వహవా' అని అమీర్ ఉల్ ఉమరా గారు మెచ్చుకొనిరి.

చెదురు బోతుగుర్రములను బండివాఁడు భద్రముగా తోలెను.

ఘంటాపథము గంగలు మోచుట నాలకించి రామశాస్త్రి వచ్చుచున్న బండిని పరికించెను. 'అదిగో! ఆవచ్చుచున్న బండి హిందూమంత్రిది' అని రామశాస్త్రి యనెను.

సిపాయు లిరువురు దర్వాజాను తిప్పిరి. ముందు వైపు వెనుకకును, వెనుకవైపు ముందునకును తిరిగెను, దశావతారములు కొట్టవచ్చినటులు కానిపించుచుండెను.

తులసీరాముగారి బండి రాగనే పారావారు బండి నాపినయిదిరి.

'అక్క! మంత్రిగారి బండి! అని బండివాఁడటచెను.

'అక్క! పారుషావారి పారా' యని సిపాయి అటచెను.

తులసీరాము తల బయటికిఁ బెట్టి చూచెను. ఎదుట దశావతారములు!

౧. ముసల్ మాను లందఱు చంద్రుని జూడవలసిన దినము. ఆవాఁడు చంద్రదర్శనము విరళము. కావున ప్రియదర్శనము; (అరచేతిలో వైకుంఠము.) ౨. తమరు మంచివా రగుచో జగత్తు మంచిది. ౩. రారాజు.

తులసీరాము నమస్కరించెను. రామశాస్త్రి
చేతులు జోడించి మంత్రిగారికి చీటి యిచ్చెను.

‘ఇది యేమి?’

‘తలపన్ను కన్న తక్కువ, దర్వాజాపన్ను—
‘రిక్తపాణి ర్నప శ్రేయ రాజానం దైవతం గురువం’

తులసీరా మొకతూరి మొహరు చూచెను. ఒక
తూరి దర్వాజామీది దశావతారములు చూచెను.

పాదుషావారి హిందూ మహమ్మదీయ మతైక్య
మున కిది తార్కాణ.

హిందూస్త్రీలకు నిక్కా కట్టుట ఇంతకంటె
నెక్కుడు సజీవమున తార్కాణ.

తులసీరాము రామశాస్త్రి మొగ మొకతూరి చూచి
పాపలా చెల్లించెను. బండ్లి మెల్లగా నెల్లి పోయెను.

విశ్వబ్రాహ్మణుడు రామశాస్త్రిని జూచి
‘అయ్యా తులసీరాముగారికి రెండుమతములును కంత
పాప మిది! అనెను.

రామశాస్త్రి తల త్రిప్పి—

‘గీ. సంధ్య లేదు నమాజులో శ్రద్ధ లేదు

సరిగ నేకాని లేదు రంజాను లేదు

కాశియును లేదు మతీయు మక్కాయును లేదు

హిందువా? ముల్కయా? యితడెవడు కాడు,
అనెను.

సిపాయి యొకడు మరల దర్వాజా త్రిప్పవయి
చెను. ఇంతలో పలువురు నవుకరులు వచ్చిరి. పారా
వారు వారి నాడివయిచిరి.

‘ఇది యేమి?’

‘దర్వాజా పన్ను.’

‘మేము దేనిడీ నవుకరులము.’

‘ఇది దేనిడీ—పన్ను.’

పెద్దనవుకరు కనుపన్ను చే మిగిలిన నవుకరు లంద
ఱును మతీయుకదారిని బోవుటకు వెనుదిరిగి పోయిరి.

మీ రందఱకును మతీకదారి దొరకునేమో యని
విశ్వబ్రాహ్మణుడు డనెను.

‘నాఁడవ్యః పంథా విద్యుతే యనాయాః’ అని
రామశాస్త్రి యనెను.

ఇంతలో నేనాపతి రుస్తుం ఖా, ఆలీ హిమ్మత్,
అమీర్ డిల్ బఖర్ నుజ్జముమీద వచ్చెను. శ్రొత్త
దర్వాజా చూచి వెదిరి నుజ్జ మాగిపోయెను.

రామశాస్త్రి బంగళాలో మొహరు చప్పుడు
చేయుచు చీటి తీసికొని వచ్చుచుండెను. నేనాపతి
నుజ్జమును రెండుకాళ్లతోడను అదిలించెను. అది వెను
కకు నడవదొడగెను.

రామశాస్త్రి—బాపా కా జేలా.

సిపాహీ కా ఘోడా.

కుర్ నహలే తో.

ఘోడా ఘోడా?

అనెను. గుర్రము మరల దావునకు రాగననే రామశాస్త్రి
చీటి యిచ్చెను.

‘ఇది యేమి?’

‘దేనిడీ పన్ను.’

రుస్తుంఖాను మొలనున్న కైబారు చూపెను.

౧. రాజాను దైవమును గురువును వట్టిచేతులతోఁ జూడఁబోరాదు. ౨. దీనికన్న వేఱుదారి లేదు. (ఈశ్వరు
నెఱుంగుటకు). ౩. ఎంత చెడినను బిడ్డకు తండ్రిపోలికయు నుజ్జమునకు రాతుపోలికయు కొలదిగా నయినను
వచ్చును.

రామశాస్త్రి—జీతేని చద్దర్ జేఫో.
జీతేని పైర్ పులా ఓ. ౧

అని మొహరు చూపెను.

రుక్మంభాను ఆ ఆఁడు మని ౦-౧-౬ తీసియిచ్చెను. సవర్ మాల్ గుజారు తీసికొనెను.

నేనాపతి స్వల్పము వదిలించెను. అది వెనుకకు వడిచి మరల ముందుకు వచ్చి దర్వాజాకడ నిలిచి పోయెను.

వెను దిరిగిపోయిన నవుకరు లందఱును వేలు దారి లేక సుంపుగా వచ్చిరి. వారిని జూచి తెదిరి స్వల్పము చెండు దుముకులు దుముకి దర్వాజాను బిజిసికొని పోయెను. ఎర్రదా గొకటి అచట నుంకార మాయెను.

రామశాస్త్రి—అత్తాన కుమర్

బత్తాన ధూక్ అనెను.

నవుకరు లందఱును నవ్వుకొని అణా అణా యిచ్చి చీటి తీసికొని చూచుకొనుచుఁ బోయిరి.

సవర్ మాల్ గుజారు వీరికి మద్ర తప్పలేదని నవ్వెను.

రామశాస్త్రి—

డిల్లీకా లడ్డా జో ఖాయా సో పస్తాయా.

జో నఖాయా సో ఫీ పస్తాయా) అనెను.

దేవిడీ ముందు పండ్లెండు మ్రోగెను. ఫానుషా గారి కపుడే ప్రభాతము.

అర్ రహ్ మాక్ లతీఫ్, పాదుషావారి సొఖ కాదునికుడుక. వారి స్వల్పము మరుగులు గ్రక్కుచు బంగళా నంతయుఁ జూచెను.

౧. జాగా ఎటిగి వైజో. ౨. పిటికి కుక్క గారికి చెదురును. ౩. కొందఱు మోసగాండ్లు అంపపు పొట్టుతో లడ్డుచేసి డిల్లీలడ్డని పేరుపెట్టి అంగడిలో నుంచిరి. దొంగలు కొందఱువచ్చి వాని నన్నిటిని వెల యిచ్చి కొనిపోయిరి. వెనుక వారికి లేకపోయెను. కాని కొని తిన్నవారును పస్తాయించిరి. దొరకక తినని వారును పస్తాయించిరి. ౪. వేదియుండి 'తమకు ముఖముగా నిద్ర పట్టినదా?' అని యడుగువాడు. ౫. గీ. పేలు పారాడ జోరీగ లీలం బాడ, స్రుడ్డికమ్మలు మఱియును దొడ్డికాళ్లు, తినర నయవారి స్వల్పపుడట్టు చూడు, పడుచు లేచుచు నల్లదే పరువులెత్తు.

వచ్చి దర్వాజాకడ నిలిచిపోయెను. రామశాస్త్రి చీటితో నమిపించెను.

‘ఓ ఇది యేమి?’

‘పితృత్ కా దర్వాజా.’

అర్ రహ్ మాక్ లతీఫు దర్వాజానంతయు సలాములతో నింపినయిది ‘నా కింక తీరిక లేదు! అను కొనెను. రామశాస్త్రి ౦-౧-౬ చీటి నిచ్చెను. అతఁడు రూపాయ పాత్రవైచి స్వల్పము నదలించుకొని పోయెను.

క్రాంత దర్వాజా సంగతి నగర మంతయు ప్రాంతెను. దేవిడీజో పనిగలవారును లేనివారును వచ్చి వింత చూచి పోవుచుండిరి. రామశాస్త్రి—డిల్లీ కా లడ్డా జో ఖాయా సో పస్తాయా; జో నఖాయా సో ఫీ పస్తాయా! అనుచుఁ నుండుచుండెను.

ఇంతలో విదూషకుని స్వల్పము తూలుచు వచ్చుచుండెను. రామశాస్త్రి చూచి,

‘గళచ్చతు ర్మిశ్శజ్జానుః ప్రస్థం శ్చ పడేపదే,
మక్షికాలీక్ష సంయుక్తో భట్టలెట్టు ర్విరాజ శో’ అనెను.

విదూషకునిస్వల్ప మొక రాచకుండంగనే అచట నాగిపోయెను. రామశాస్త్రి చీటితో నతని నెదురు కొనెను.

‘ఇదియేమి?’

‘షేం షేర్ బహద్దర్ కా దర్వాజా.’

‘ఓ ఇది వాకు పయిది.’

పూర్తిగా కాదు. సగము పయిది, సగము క్రిందిది.

విదూషకుడు దర్వాజా నంతయుఁ జూచెను. ‘హాచీ దుకాక్ ఫీకి

పకాణం అనియెను. రామకృష్ణ 'గైర్ గుడ్ ఫూయ' న మీ బక లే హై అనెను.

విదూషకుడు మఱి మాటాడక అణన్నర ఇచ్చి గుర్రము నదిలించెను; కొరడాతోఁ గొట్టెను. అది రెండుడుగులు వైచి క్రిందఁ గూల్చెను.

నాకు పాదుషావారి కొరడాదెబ్బలు రెప్పు వను కొనుచు అతఁడు గుర్రమును లేవఁ దీసికొని త్రోసికొని పోయెను.

తరువాత న్యాయాధికారి దాదార్ బఖ్ శి గారి బగ్గీ వచ్చెను. బగ్గీయందరి గుర్రము లేవఁ ముట్టెను దర్వాజా కానించి నిలిచెను. బండివాఁ డెంతలాగినను ఈవలికి రాలేదు.

రామకృష్ణ చీటితో వచ్చెను. న్యాయాధిపతి చీటిని లెక్కింపక 'ఓ! తోలుము' అనెను. బండివాఁడు తోరెను. అది కదలలేదు.

'అయ్యా! చీటి పుచ్చుకొననిదే అది కదలదు' అని రామకృష్ణ యనెను.

'ఏది చీటి?'

'ఇదిగో చీటి.'

'ఈపన్ను అన్యాయము.'

'తాము న్యాయాధిపతులు! చీటి చెల్లింపక త్రోసికొనిపోవుట అన్యాయము—నామ్ బడా దర్బాఖ్ ఖాదా'. 3

దాదార్ బఖ్ శిగారికి కోపము వచ్చెను. 'ఈ దర్వాజా సంగతి పాదుషాగారితో చెప్పుదు' ననెను. రామకృష్ణ అతివిషయముతో దాపునకు వచ్చి 'ఇదిగో చూడుడు! ఈమొహరు-సిల్తర్ కా దర్వాజా! మూడణాలన్నర ముందు దముచేసి పాదుషావారిని పరామర్శింపుడు అనెను. దాదార్ బఖ్ శి డబ్బిచ్చి గుర్రమును తోలుమనెను. బండివాఁడు కొరడాతో రెండుకొట్టెను. అది వెనుకకు రెండడుగులు వైచి మరల దర్వాజా

కానుకొనెను. బండివాఁడు మరలఁ గొట్టెను. గుర్రము మరల నటులనే చేసెను.

'ఇది యేమి?'

'ఇది దర్వాజా మహిమ.'

రామకృష్ణ యిటులు చెప్పెను: హిదాయత్ ఉల్లాహ్ వారు మొనమున్న నొకగుర్రమును కొనిరి. అది యేనుగంత ఉన్నది. సాయంకాలమున వారు దానిపై పికారు బయలుదేరిరి. అది పది యడుగులువైచి అగి పోయెను. పదుగురు వెనుకకు వచ్చి కొరడాలతో కొట్టిరి. లాభము లేకపోయెను. బస్తీలోని గుర్రపురొతు లందఱును పోగయిరి. కొట్టిరి కుమ్మిరి; ఊహు. ఎవరును ఏమియుఁ జెప్పలేకపోయిరి. ఒకఁడు 'దీని కిచటనే లామము కట్టింపు' డని సలహా చెప్పెను. ఒకఁడు ముందుకు వచ్చి 'అయ్యా దీనిసంగతి నేను తెల్పుదును, వెంటనే బోగముమేళమును పిలిపింపు' డని చెప్పెను. బోగముమేళము వచ్చెను. బోగమువాండ్లు గజ్జె గట్టిరి. మద్దెల మోఁగెను. శ్రుతి నుంయి మనెను. గుర్రము పడి లించెను. అటకత్తెలును పాటకత్తెలును కలిసి పాడఁ దొడగిరి.—

'సరివారిలో సరాసము లాడకురా!'

'పదిమందీలో సరాసము లాడకురా!'

'నలుగూడీలో సరాసము లాడకురా!'

అని పాడుచు అటకత్తై ముమ్మాము గంతువైచి వెనుదిరిగెను. గుర్రము నడువఁ దొడఁగెను. బోగమువాండ్లు అఁగఁగనే అదియు అఁగెను.

అప్పుడు రాతు ఉల్లాహ్ వారికడకు వెళ్లి 'తమ రీ గుర్రముతోపాటు ఈమేళమునుగూడ ముం దుందు కొనుడు' అని చెప్పెను.

ఆరీతిగనే ఈగుర్రము కంచరవారికి. కంచర సామాను కవచడఁగనే ఇది అగిపోవును.'

'నిక్కయమే. ఇది కంచర్ కా ఘోడా! మాలో' అని దాదార్ బఖ్ శి అనెను గాని ప్రయో

జనము లేక గుర్రమును విప్పి బండివారును పారావారును బండిని లోనికిఁ ద్రోసిరి.

చెప్ప నక్కఱకేకయే యెవరికి వారు పితృత్ కా దర్వాజా ముద్దర తినుచు పన్ను చెల్లించుచుఁ బోవు చుండిరి.

ఈ దర్వాజా దర్శనము నొసరించుకొనుటకు బలె చంద్రుఁడు వయించెను. తనకడఁగూడ పన్ను వసూలు చేయుచుకేమా యను భీతిచే వతఁడు దూరమునుండియే చూచుచు నిలుచుటచేసెను.

‘ఇక్క మనము ముగించి చెల్లవమా’ యని సదిర్ మాల్ గుఱా రచెను.

‘సరి సరి. ఇప్పుడే ధనలక్ష్మీతాండవ’ మని రామ శాస్త్రి యనెను.

ఇంతలో మేనా యొకటి వచ్చెను. బోయీలు లోనికి త్రోసికొనిపోవుచుండిరి. సిహాయులు వారి హానికయిరి.

‘అందర్ కా జనానా’ అని బోయీ మెల్లగాఁ జేప్పెను.

‘దోసు. ఆర్ జూ మండ్ బేగమ్’ అని రామ శాస్త్రి అనెను.

ఈలోపల అందర్ కా జనానావారి రాసి పియారీ బేగమ్ వచ్చి కలిసికొని ‘వెనుక మేనా రాక మునుపే మనము పోవలెను.’ అనెను.

‘దక్షిణ?’ అని రామశాస్త్రి అడిగెను.

‘నేఁడు కొత్త దర్వాజా అడ్డు వచ్చె’ నని బోయీ అనెను.

కేవలముండి పాఠ దగునని రామశాస్త్రి యనెను. ఆర్ జూ మండ్ బేగమ్ ఆవలిప్రక్కనుండి దర్వాజాను తొంగి చూచెను. ‘ఆహా! దీనిక్రిందిగా నేలలో దారి యుండినచో ఎంత బాగుండిపోను’ అనుకొనెను.

‘మేనాలో నన్ను నా రెండఱు?’

‘ఒకరు.’

‘ఎటులు నమ్మిక?’

ఇంతలో వెనుక మేనాబోయీల ఓంకారధ్వని వివఱుడెను.

వెంటనే మేనారక్కలు తెలువబడెను. మేనా క్రియగా హార మొకటి వేలాడెను. రామశాస్త్రి దాని నందుకొని చీటి పియారీ బేగమున కిచ్చెను. మేనా వెల్లి పోయెను.

వెంటనే మఱొక మేనా అచట నాచుటచేసెను. మేనాప్రక్క వచ్చుచున్న గులాబీ బేగమ్—‘చుందర మేనాను త్రొక్కిపోవలెను. ఆపకుండు! బాదుషా వారి ఖాన్ మేనా’ అనెను.

‘ఆ! ఈమేనా ఖానున్ లుక్ ఫ ఉన్నీసాది. మేనా బాదుషావారి ఖాన్ అనునో పితృత్ కా దర్వాజా ఆంతకన్న ఖాన్.’

ఇటు లవఁగనే రామశాస్త్రి కాలిముంగల రవ్వల యుంగర మొకటి పడెను. అతఁడు దాని నెత్తి రవ్వల వెలుగులో చీటి వ్రాయఁ దొడఁగెను.

‘మేనా పోనిండు, మేనా పోనిం’డని గులాబీ బేగ మనెను.

‘ఆగు! ఇదే చీటి’ అని రామశాస్త్రి యనెను.

మేనా తలుపును తన్నిన ధ్వని యొందు వివ వచ్చెను. ‘చీటి రేపు చూతామని గులాబీ బేగ మనెను.

రామశాస్త్రి ‘ఓహో—దోరీ న కహార్

బీబీ హై టైయార్’ అని మొహారువేసిక చీటి మేనా కంటించెను. మేనా వెల్లి పోయెను.

పిదప నొక గుర్రపుబండి అచట నాఁగెను. బండి నాఁడు ముజప్పుర్ హుసేన్ సాహ్! అని పిలిచెను.

‘ఆఁ.

‘క్రొత్తదర్వాజా.’

గ. దోరీ తయారుకాలేదుకాని అప్పుడే బీబీ తయారయినది.

‘శ్రాత్తది లేదు ప్రాతది లేదు. పోనీ.’

‘దర్వాజాపన్ను’ అని సిపాయి.

‘పుచ్చుకో!’

రామకృష్ణి.

బండివారికి ౦-౨-౦

మగ వేసమునకు ౦-౧-౦

ముజప్పర్ హుసేన్ కేరు-కు ౦-౧-౦

ఫాతిమా దేగమునకు ౦-౧-౦

గుర్రమునకు ౦-౦-౬

వెరసి ౦-౫-౬

అని గ్రాసి ముద్రవయిచి చీటి యిచ్చెను. ఫాతిమాకడ డబ్బు లేదు. ఉంగర మొకటి యిచ్చి వెళ్లిపోయెను.

విశ్వబ్రహ్మ తెల్లబోయెను. ‘స్త్రీయం పురుష విగ్రహమ్’ అని రామకృష్ణి యనెను.

ఈరీతిగా పరిచారికలు రాజులు తార్తారవిదూషి లు సిరాజ్ నెలులు బాద్షాదు భాగవతములు వెలస్తీను పేకాబకలైలు వచ్చి సర్ మాత్ గుజారుకు మోయఁ జాలని బరువు వేసి పోయిరి.

ఆమఱునాటినుండియు పిత్తల్ కా దర్వాజా వ్యాసప్రోక్త మయిపోయెను.

దర్వాజాప్రక్కనే రామకృష్ణి మేడలు మిద్దెలు లాయములు లోపాఖానాలు వెలసెను.

ఇటులు కొన్ని నెలలు కొన్ని సంవత్సరములు గడచెను.

ఒకనాడు బాదుషావారి బగ్గీ పిత్తల్ కా దర్వాజా దగ్గఱ ఆవఁబడియెను. బాదుషా, దావున నున్న రామకృష్ణి మేడలును మిద్దెలును చూచి ‘ఈ పేట యెపుడు పెరిగినది?’ అనెను.

‘మన కరోడాగారి మేడ. ఇది వారి ఆఫీసు’ అని బండివాడు చెప్పెను.

‘ఇది యేమి?’

‘ఇదియే పిత్తల్ కా దర్వాజా.’

విధూత్యలంకృతమున యఖముతో రామకృష్ణి మొహరు వైచిన చీటి పుచ్చుకొని సలాములు కొట్టుచు బాదుషా బగ్గీని సమీపించెను.

బాదుషా దర్వాజా నంతయుఁ జూచెను. అతని కరీదము పులకించెను.

‘ఈదర్వాజాను చూచిన గుఱుగులేదే?’

విశ్వబ్రాహ్మ లోలోపల నవ్వుకొనెను.

రామకృష్ణి చేతులు జోడించి ‘జనాబ్ జ హాపనా ఖుదామంద్!’

ఆప నే రామ్ కో భజై

రిహ్ భజే వా ఫీక్.౨,

అనెను.

‘భేద్! నీవు మాకు మంత్రినిగా నుండయిన వాడవు!’

బగ్గీ వెళ్లిపోయెను. ‘మీరు ప్రభువు లగుదు, రని నే నవలేదా? అని విశ్వబ్రహ్మ అనెను. రామ కృష్ణి ‘ఇప్పుడు పాదముల చూడు’ మనెను. విశ్వ బ్రహ్మ చూచెను. నాటిచక్రములు లేవు. అతఁడు నివ్వఱవోయెను.

ఆమఱునాడు సదర్ మాత్ గుజారు కరోడా ఆయెను. కరోడా మంత్రి యాయెను. ఆపృశ్యము దన్ను న్నపండితీకి విశోదముగా నుండెను. విమావకుడు ‘హుజ్జలే బాంగాలా, హిక్ మలే చీక్’ అను సామెత నేటినుండియు,

హుజ్జలే

బాంగాలా

హిక్ మలే

తెంగాలా

అని మాటవలె నని అనుకొనెను.

౧. మగవేసము వేసిన ఆడుది.(ఇది వాల్మీకిరామాయణమున రామవర్ణనము) ౨. నీవు నీయిష్ట దైవము నెలులు భజించినను అతఁడు ఆచందమున గ్రహించును. ౩. బంగాలీలు కూటతార్కికులు. తెలుగువారు మోసగాండ్రు.

నాడు

నేడు

అరుణోదయాశ్శూర్య మంద నిద్దుర లేచు
సర్వాత్మకై మృతి సంస్తుతింతు
నొజ్జకుటిరంబు గరుభ క్తి సవరించు
నదుగుల జతగూడి పసుల దివులు
సలిలావగాహుడై సావిత్రీ జపియించు
నర్మున కెంఱి యర్ఘ్యం బొసంగు
మడుగుల దిడిది క్రమ్యుటి, దేశకునకు సా
ప్రాంగ దండప్రజామాలి జేసి,
భూరుసాచ్ఛాయల బూబొదరిండ్లను
నచలభావమున విద్యల వెలుంగు
గురుని యానతి జగద్గురుని యానతి గాగ
నెంచి, నేగల గారవించు వలెని
సలయక యడవుల ఫలసమిక్కు శతతి
నదనున గూర్పు నధ్యాపకునకు
నేనాడు పృష్టి దా నీక్షించు కతమున
బ్రహ్మతి పాతముల నేర్వకయ నేర్పు
సనయాతికల బక్షివర్గంబు మృగశోటి
గాఢసఖ్యానురాగమున గాంచు
సాయాహ్న వేళల జను వటువుల జేరి
రమణీయ తరునికుంబముల పాంత
స్వచ్ఛందవృత్తి నిచ్చుల దోయ నాశోగ్య
వాతపోతంబుల బ్రీతి గ్రోలు
దనిసి శకుంతలంతి కలారవముల
నినుక తిన్ని యల్పై నెవని యాడు
బహుశి నిర్మలాంభోపూరముల స్రుంకి
సాంధ్యకృత్యముల సల్పి ముగుడు
పుష్పసుగంధతాంబూలముతో నైశోడు
ధృత్రంబు బాదరక్షలను గొనడు
మద్రసోపేతభోజనము నాశింపడు
కందమాలముల నాడటి నడంచు
కట్ట వలున గాదు, కాశినము ధరించు
శయనించు నిశల భూశయ్య నొకడు
నవ్యయోగాభిలాషి వినమ్రువేషి
యక్షివిద్యారతుండు నాశాద్విభుండు
నకులహితవర్తనండు నిరామయండు
జనకులకు నాటివిద్యార్థి సామ్యుహార్తి.

బ్రాహ్మ పాడువ లేచు బాగమట్టకంపుతో
వెలవెలనయి వెన్ను విల్చిచొనుచు
బుడి పెడు నీట నా పుక్కిలించునో లేదో
యపుడె హోటలున బ్రత్యక్షమపను
కాఫి యుపమ దోసె కారకిల్లలతో
బ్రాతరాహ్నిక కార్యపటిమ వెలుపు
నావల జెలికాండ యాలాపములతోడ
గడపు, తొమ్మిది కింటికడప బ్రోక్కు
నిలపుటద్దపు మ్రోల నిల్చి, దువ్వెన పూని
నెత్తిబొచ్చు విడిచి నీటునేయు
వివిధకాకంబుల వేపుడు గూరల
సమరింప కాల్యన్న మారగించు
నటుపైన రమ్యవేషాలంకరణమున
గంటలు క్షణములకరణి ద్రోయు
బెనుగిగిల్పగల్గె పెడవుల నటియింప
నడలకగాయల్ మీఱ బడికి నేను
నచట నాచార్యబోధానిపై రదియించు
ఖండనోత్తుల మిత్రతండ ముచ్చ
పూరిపల్లెను వేడిబోండ లాంబడలక
విరతి యొదవగానె పరుగునాటు
సాయాహ్నమున బాతకాల విడొని, పూలు
కూలింటి లేనీరు చాల గ్రోలు
తకుపరి నిరవున దనవేచుమును డించి,
ముంగురు లొత్తి, మెలుంగు రాచి,
కన్నుల నద్దముతో కరమున బెత్తంబు
కాళ్లలో జోళ్లు సింగార మొసంగ
వెడలు నాహోయి నైవేద్య మావల గొను,
బ్రమసి నినీమరంగముల గాంచు
బదిగంట లరుదు గొంపకు జని పాట్లాది
సకులతో సరసభావలు వెలార్పు
బీచాల బీడీల బీల్చి పిప్పి యొనర్చి
మెత్తపై నావెన్క మేను వాల్చు
కమ్రభోగాభిలాషి సగర్వవేషి
కుక్షివిద్యారతుండు కోరుల్ల నుగండు
నక్కలకు జక్క రుగ్మితావముల కిక్క
జనకులకు నేటివిద్యార్థి శమనమూర్తి.

సర్వసంగపరిత్యాగయు సంకాస్త్రాక్షాడు మహా భక్తుడు నగు పక్షిరు (మహమ్మదీయసన్న్యాసి) కలడు. ఆతడు సభక్త్యున్నేవుండై గానము చేయు నపుడు వాయించుకొనుటకు 'కందిరి' యను వాద్య విశేషమును సంపాదించుకొనెను. భిక్షున్నమును స్వీకరించుట కొక కొబ్బరిచిప్పను, కాపినవస్త్రము కాక మఱియుక యుపకాపినమును సంపాదించెను. ఇవియే వాని ధనములు. నీమనీదునతో ప్రార్థనముఁ జేయుచు డుస్త్రిడికుఁ డైనపుడు మాధుకరాన్నముచే క్షుద్ధాగ నడచుకొనుచు నేమకమునతో శిలవాతాతపబాధలఁ దీర్చుకొనుచు కాలక్షేపముఁ జేయుచుండెను.

అతని కొకసమయమున, 'శాస్త్రములసర్థములు కావు. పరమేశ్వరుని నమ్మినవాని కట్టి దుష్కరకార్యము లైనను సుకరము లగునను శాస్త్రములలోని యంశములు లోకమునకుఁ జూపింపవలయు'నను కుతూహలము కలిగెను.

అందులకై యీక్రిందిరీతిని దలంచెను: 'ఈదేశ మేలు పాచ్చా (మహమ్మదీయచక్రవర్తి) మాతము నేను పెండ్లియాడుదు ననిన వెవరును నమ్మరు. అట్లు చేయుచు నంటినేని యేమునతో మాతము గాక అని తలచి, నులు నాటి యుధయమునఁ గాల్యకరణీయంబులు నిర్వర్తించి కందిరిని వాయించుకొనుచు పట్టణమున సంచరింపుచు పాచ్చాగారి కుమార్తెను నేను పెండ్లియాడుదు నోహో యని కేకలు చేయ నారంభించెను. అది యేమి యని పౌరు లడుగఁగా నీదేశ మేలు చక్రవర్తిమరితను నేను పెండ్లియాడెద నని చెప్పసాగెను. అది వినినవారు నవ్వసాగిరి. కొందఱు హేళనము చేసిరి. మఱి కొందఱు

మందలించిరి. పక్షిరు పిచ్చివాఁడనిరి. ఆపక్షి రొకపట్టణ మున నెకాడు, పల్లెలనె కాడు, దేశమంతటను చాటించెను. దానికిఁ గినిసి యమర్యాదాకరముగ నతడు వర్తించు చున్నాడు పిచ్చివాఁడని తలచి రాజభటులు పిచ్చి వాండ్ర జై ద్యకాలలోఁ జికిత్సం జేయించిరి. నీతోగి యని వైద్యులు పరీక్షించి వదలిరి. పిమ్మట రాజద్రోహి యని రాజపురుషులు కారాగారమున నునిచి బాధించిరి. అందును నాతడు పాచ్చాకొమరితను పెండ్లియాడుదు ననుమాటను వదలలేదు. భక్తిసంకీర్తనములను మానలేదు. ఇట్లుండ నొకప్పుడు పాచ్చా కారాగారమును బరీక్షింప వచ్చెను. అపుడు కారాగారరక్షకులు పక్షిరుతో నీవు పాచ్చా వచ్చినసమయమున మిన్నకుంటివేని నిన్ను శిక్ష చెఱునుండి విడిచెమను యానఁగొలిపిరి. పక్షిరేమియు ననక మిన్నకుండెను. పాచ్చా కారాగారమును జూడ వచ్చెను. శృంగులబుడంగున పక్షిరు పాచ్చా కంటఁ బడఁగనే, 'ఓపాచ్చా! నీకుమరిని నే పెండ్లియాడెద'ననెను. అదేమి యని పాచ్చా రాజపురుషులం బ్రక్షింప, వా రీతడు రాజద్రోహి యనిరి. కఠినముగా నిర్బంధింపుఁడని పాచ్చా వెడలిపోయెను. పక్షిరునకు నిర్బంధము లేక్కండయ్యెను. అతని పట్టుదలయు నెక్కండయ్యెను. రాత్రులు పక్షిరు సంకీర్తనములచే కారాగారము మాలు మ్రోయుచుండెను. కారాగారస్థుల మనంబుల ప్రబీధూతంబు లగుచుండెను. దుర్మార్గులు సన్మార్గులు, భగవద్భక్తులు నగుచుండిరి. కారాగారవాసులు చేయు సేరములు తన్నుచుండెను. చెఱునుండి విడుదలఁగన్న వారు కారనుండి సంపాదించిన 'ద్రోహామృతరసమును దేశమున వెఱుజల్లుటచే దేశమున సేరములు తన్ను. అందువల్ల కారాగార మునకు వచ్చువారు తగ్గిరి. దండవాధికారులకు, కారా

గ. ఈకథను, కీ. శే. మాలండిగారు నలువదిరెండవ ముందు నిష్కృష్టై యాచించి కష్టపడుచు "మేడ పాడు" గ్రామమున మహాలింగేశ్వరాలయమును గట్టించుచుండ, 'నిది మీకు దుర్లభము విరమింపు'డని కొందఱు మిత్రులు నిరుత్సాహపఱుప, నొకప్పు డామిత్రులతోఁ జెప్పుచుండ వింటిని.

గారపాలకులకు పని తగ్గను. ఈ యంశము క్రమముగా పాచ్చాకుఁ దెలిసి పకీరును సముఖమునకు రప్పించి గౌరవించి, 'నీ కేమి కావలయు' ననెను. 'నీ మాఁతును నా కిచ్చి పెండ్లి చేయవలయు'నని పకీర నెను. పాచ్చా కిప్పుడు కోపము పోయి నవ్వు వచ్చెను. ఆపుడు వారిట్లు సంభాషించిరి:—

పాచ్చా—(నవ్వుచు) నాకుమారిని పెండ్లియాడందగిన పీల్చి (పెండ్లి కొడుకు కన్యాపిత కిచ్చు కుల్లుము) వా కీయఁగలరా?

పకీరు—ఈయఁగలను, ఏమి కావలయును? ఎంత కావలయును?

పాచ్చా—పెద్దనిమ్మకాయలవంటి నూలు మంచి ముత్యములు కావలెను. (దుర్లభమును నిట్టి వానిఁ దేలేడని పాచ్చా తలంపు.)

పకీరు—ఈయఁగలను.

పాచ్చా—ఎంతకాలమునకుఁ దేఁగలవు?

పకీరు—కాలపు మితిని తెప్పలేను గాని తెచ్చుట మాత్రము నిశ్చయము. నేను తెచ్చునపుడు మీరాజు పురుషు లేయాటంకమును జేయరాదు.

పల్లె యని పాచ్చా పకీరును ఎదలెను.

పకీరెక్కడ, నూలు మంచి ముత్యములు—అందును నిమ్మపండ్లంత యురువు కలవి,—తెచ్చుట యెక్కడ? పకీరు కాస్త్రములం దిరుగ నేనెను. దక్షిణ సముద్రమున ముత్యము లుండునని తెలిసికొనెను. ఆ రత్నాకరవేలముం జేరెను. ఇసుకతో గట్టు నేసి శిశ్యునుగునంత చెలువు నేర్పఱచెను. తనయుప కాపీనమును నడుమునకుఁ జాట్టెను. కంఠిని నొకచోఁ బదిలపఱచెను. కొబ్బరిచిప్పతో సముద్రపు నీటిని దాను నిర్మించిన తటాకములోనికిఁ దోడ నారంభించెను. యాతాయాతజను లీవింతను జూచి యిదే నునిరి. సముద్రపు నీటిని దోడి సముద్రములోని మంచి ముత్యములం గొందునని పకీరు చెప్పెను. జనులు నవ్విరి. చెట్టివాఁడనిరి. చెట్టి వేయి విధాల నిరి. ఈత నీ యా

యాసముం జూచి కొరదలు విచారిం చిరి. ముత్యములు దొరకక పోయినను చెలువులో నీరికినపిమ్మట ముప్పైన లభించునని మఱికొందఁ జినిరి. పకీరు రాత్రింబగల్గి టులుకట్టపడి పనిచేయుచుండఁగ, వెక్కిరింతకు చేదుకకు మఱికొందఱుగూడ నాతనితో కూడ చిప్పలతో కుండలతో నీటిని చెచ్చి తటాకములోఁ బోయసాగిరి. కొన్ని దినాలకు తటాకము నీటితో నిండెను. కాని సముద్రములో నొక్కచుక్కయైన తగ్గినటులు లేదు. పైపెచ్చు నీరు పాచ్చయి చెలువుగట్టు తెగి నీరంతయు సముద్రమునకే చేరెను. అందఱు గొల్లున నవ్విరి. పకీరుమాత్రము నిరాశ నొందలేదు. మరల మును పటికంటె పెద్దగట్టును కొన్ని దినములలో వేసి నీటిని దోడ నారంభించెను. అతని ప్రయత్నమునకు జనులు పరిహసించి యాతని ప్రయత్నమున కాటంకములఁ గలుగఁజేయుచు పిచ్చివాడఁ ననిరి. మీరే పిచ్చివా రని తనపనిని మానక పకీరు నీటిని దోడుచుండెను. ఎంత కష్టపడుచుండినను నియమితకాలములలో భగవద్భజనము మానకుండెను. మాధుకరాన్నమున తీర్చి వారణముచేయుచుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడివఁగా సముద్రుఁ డీతని పట్టుదలను భగవత్పామకిర్తనను జూచిమూచి యాశ్చర్యపడి నల్లనిచోమముగల వృద్ధబ్రాహ్మణవేషముతోఁ బోడునాపి పకీరును బలుకరించి యాతని వృత్తాంతము నడిగెను. ఆపుడు వారిరువురకు నిట్లు సంభాషణము జరిగెను.

సముద్రుఁడు—బాబా, నీ చెందులకు సముద్రపు నీటిని దోడుచుంటివి?

పకీరు—సముద్రములోని పెద్దముత్యములం గొనుటకు.

స—సముద్రములోని నీటిని దోడఁగలవా?

స—తోడఁగలను.

స—ఎంతకాలమునకు?

స—ఎంతకాలమునకో చెప్పలేను.

స—నీ కామత్యము లెందులకు?

స—పొరుషామాఁతుం పెండ్లియాడుటకు.

ప—సర్వసంగపరిత్యాగివగు నీ కింకమ బెండ్లి కావలయువా?

ప—(నవ్వుచు) వాకుఁ బెండ్లి యవసరములేదు. కాని భగవంతుని నమ్మి పట్టుదల కలిగి పరాపకారముఁ దలపెట్టకున్నట్టి స్వల్పజనుఁడైన నత్యంతఘనకార్యముం జేయఁగలఁడను శాస్త్రస్థగర్వమును లోకమునకుఁ జూపుటకే యిట్టి ప్రయత్నముం జేయుచుంటిని.

సముద్రుఁ డాతని యుద్వేగమునకు మెచ్చి, 'నేనే సముద్రుఁడను. నీయుద్వేగమునకు మెచ్చితిని. నీకుఁ గావలసిన ముత్యములకంటె నధికముగు ముత్యముల నిచ్చెదానని యొకకెరటబుద్ధ్యారా పకీరు కోరిన వానికంటె దశగుణముననట్లు ముత్యములు పకీరుకాళ్ల కడఁ బడునట్లు చేసెను.

మఱునాఁ డావార్త గ్రామములోఁ దెలిసెను. ప్రజలత్యాశ్చర్యము నొంది. పకీరునకు బ్రహ్మరథము పట్టిరి. బండిచేసి యాతని ముత్యముల బస్తాలతోఁ గట్టి పదిలపఱచి రాజధానీపురమునకుఁ బంపిరి. కందిరి వాయించు కొనుచు తనస్మయఁడై పకీరు సంతోర్తనములఁ బాడుచు కొలఁదిదినములకె రాజధాని నర్ధరాత్రునకుఁజేరియపుడె పాదుషామందిరమును బ్రవేశించి ఆటంకములేని యనుజ్ఞం గొనుటచే నిద్రనుండి పాదుషాను లేపి బస్తాలతో నుండిన నిమ్మకాయల నురువున మించిన యాణి ముత్రముల దిమ్మరించెను. చక్రవర్తి యాశ్చర్యానందములతో నొడలు తెలియక కొంతనడి రిచ్చపడి యెట్లీముత్రములం దెచ్చితి'వన, పకీరు, 'నీకది యవసరము లేదు, రేపె నీహరును నాకుఁ బెండ్లి నేమివా? లేదా?'యని నిర్బంధింపఁగా పాదుషా మాటఁదప్పిన, మహాకృష్ణుడగు నీపకీరున కపకారము చేసిన దోషముచే తన సామ్రాజ్యమునకుఁ, దనకు నేమి ముప్పు కలుగునో యని భయము నొంది మఱునాఁడే పెండ్లిచేయుదునని యట్లై వివాహమునకుఁ దగు ప్రయత్నములఁ జేసి చాటఁ బంపెను. దేశదేశముల కీవార్త తెలిసి పాదుషా పకీరుతో సంబంధముచేయుట యత్యాశ్చర్య మనిరి. ఇది కల్లయనిరి. పాదుషాకు మరి పోయిన

దనిరి. మఱికొందఱు పకీరు మహిమచే పాదుషాను మించినవాఁడె యనిరి.

ఎట్లయిన నేమి, లగ్నం బెల్లి వివాహముం గదిసె. పకీరు తనమహిమచే నెట్టి యలంకారమును భరించునో చూతము గాక యని మహాజనులు కల్యాణమంటపముఁ జాట్టి మూగిరి. పకీరు పాచ్చాను కల్యాణమండపము కడకు తాఁ దెచ్చిన యెరియగు ముత్యములం జేర్చుమని కోరెను. మాపఱుల కన్నులు మిఱుమిట్లు కొనులూనన ముత్యము లాకల్యాణమండపమునఁ బ్రోసుపోయఁబడెను. మీ రలంకరించుకొని రావలయునని పాదుషా పకీరును గోరెను. పకీరు తన కేర్పఱుపఁబడిన గదిం జేరి భగవంతుని బ్రార్థించి ప్రార్థించి పకీ రంతగ నలంకరించుకొనునొ చూడ వేడుకపడుచుండిన కల్యాణమంటపము లోనివారికి ఆశ్చర్యము గలుగునట్లు గోచిని భరించి, మఱి యొక గోచిరుద్దన పైని వేసికొనికందిరిని కొబ్బరిచిప్పను భరించి పెండ్లియరుగుపైకి వేంచేసెను. సభాసదులు గొల్లన నవ్విరి. పాదుషా తన యల్లఁ డిట్టివాఁడే యని మొగమును చిన్నచేసికొనెను. అపుడు పకీరు ప్రజలను ప్రభువు నుద్దేశించి యిట్లుపన్యసించెను:—

‘మిత్రులారా! నాకుఁ బెండ్లితో నిమిత్తము లేదు. ఎంతటి యల్పఁడుగా నుండినను భగవంతుని నమ్మి నేచింపుచు పట్టునలతోఁ బనిఁజేసిన నెంతమహత్తర కార్యము నైన సాధింపవచ్చునను శాస్త్రములలోని వాక్యములను సోదాహరణముగాఁ జూపుటకే నే నీపనిని జేసితిని. పాదుషా మాఁకు నన్యవరున కిచ్చి పెండ్లి నేను వచ్చును.’

పిదప నేఁ దెచ్చిన ముత్యముల నమ్మి యాద్రవ్యమును బధిరపంగ్వంధభిక్షుక జటిపరివ్రాజ కాద్యవాధులకును, సత్యజ్ఞానోపదేశములకు నుపయోగింపుమని పాచ్చాతోఁ జెప్పి భగవన్నామకీర్తనముఁ జేసికొనుచు నెటుకొ పకీరు నెడలిపోయెను. పాదుషా పకీరుయొక్క యవదేశముల ననుసరించి సదనుష్ఠాన తత్పరుఁడై వన్నెకాక్కెను.

ఇపుడేదో ప్రణయార్చనావసరమే! ఈవిశ్వగర్భాంతరా
శపవిత్రతాత్మ, హిమాద్రికూట వలదేలాశాల, గౌరీత్రపా
న్నపితప్రేమతపః ప్రవాసము లటుల్, సర్వేశసేవాప్రసూ
నపరాగమ్ములు నోని దివ్యకళలజ్వలై కకుష్పాళుల

ఆశరదిందిరానతి సుధామల కోమలచంద్రఖండమా
కాశపు పల్లెరాన వెలుగ్గ తెలిసవ్వల పాలనోచి లో
కేశున కారతిచ్చు వలపించుచు వెన్నెల; లవ్వె వాసనా
పేశలధూమరేఖలయి పేర్చెడుక్రొందెలి మబ్బుదొంతరల్.

ఆగగనాంకవాటుల సుధాసవ మత్తలు, శుభ్రతారకా
రాగవతుల్, వియోగవిధురశ్రుతి వెన్నెలతీవ వేణువుల్
మ్రోగగ నాలపించుపదముల్, దివిజాపగ దేలి దేదో! ప్రే
మాగమగానశాలల లయమృవబోల్, జగదీశ్వరాత్మలో

ఈజ్యోత్స్నావలయమ్ము కమ్మగిలుదేవీ! మన్మథా! పేమసా
మ్రాజ్యంపు బాలిమేర నీవు పదపద్మాంకమ్ము లంకింప రా
గజ్యోతిః కలికావసంతరుచియై; కాంతౌప్రఫుల్లత్రపా
పూజ్యంబీప్రకృతిప్రశాంతి బెళుకుబో! స్వాగతామోదముల్.

పానపాన విచ్చభావములపుప్పొడి రేచుమనోవికాసమో
హన సుషమామధూదయములొ నను భూతులదేలునాత్మ, యా
వనశరదిందుడోల, ప్రసవాలన కౌముదిబాల. పాలతీ
యనియెడయై, సుధాశయ విహాయసముల్ జ్వలియింపజేయునో!

ఈవివినాంతరాస్ఫుట సితేతరగర్భ నిలిన భావభా
గ్యావరణమ్ము లైతొణకులాడెడునీడల, నీలిమేడల,
నావిరహైకవేదనల నాటకరంగములంచు వ్రాలెడి,
దేవవధూకటాక్ష మృదుదీధితు లీనునుసోగవెన్నెలల్

జాదుల పాదులై గగనజాహ్నువి తీరములల్లుభావనా
మోదలతాకుటీర సుమమోహనశయ్యల, తారకామణి
వేదుల, విశ్రమించెడు వివిక్తనిశాంకతలాల, కమ్మగా
బ్రోది యొసర్చినాడ నెలపూతల జవ్వనపుగలల్ నతీ!
మలయనమీరుతో వలపుమంతన మాడదలంచి యంతల
జ్జలుదునొకప్పుడు, మవ్వములచిత్తడి జిత్తరువుల్ లిఖింప. తీ
పులతలపుల్ గవోలముల, పొంగెడునార్ద్రమనోనుర క్తిము
చ్చిలి యెల నంజకన్నె కయిసేసి కొనం, దిలకింతు గోలనై.

మత్తిలి భిల్లమానిరులు మానసమేచు వసంతరాత్రులే
నెత్తములందొ, వెన్నెలలునిండిన దిగ్వలయప్రశాంతులక,
క్రాంతవిరాళికోయిలలు క్రోల్చినటుల్ విలపింప దేలును
న్నెత్తదనాల మేపుదు సమీరకుమారుల పూలపాటకుక.

వేసవిరేలరేగి, యుడువీధుల నుక్కిరి బిక్కిరై, తమో
రాసుల దూసికొం చెరుగరానిప్రశాంత నిశానిశాంతనీ
మాసువిశాల చంక్రమణమాంసల భావవిహారముల్, మదీ
యానమచిత్తవృత్తులిరుకై యెద పెల్లుగ పిక్కటిల్లుటక
లతిసుకుమారి గండఫలకాచ్చ మనోంతర భావబింబనం
గతులటు ఈసరిద్ధుదయగాన విలీనప్రసన్నచంద్రికా
మృతరుచు లానియూని, చలిరేలనురేగెడురాగతృష్ణ, నా
బ్రతు కొకభ్రాంతియై విరియుస్వాప్నికసౌఖ్య సుధాతుపారముల్.

ఏదిక్కుణ్యపురంద్రి తీర్థములు నేవింపక సుధా జీవనా
స్వాదశ్యామకళాభిరాములయి, స్వేచ్ఛాగాములై. ప్రావృడం
భోదస్వాములు వత్తురో, వినుతురా పుణ్య తేత్రమాహాత్మ్యమ (?)
ర్యాదల్ నాహృదయప్రశాంతికయి, గర్జాఘోష సందేశముల్.

ఈ కాలంలో మనుషటికంటే చదువుకున్నవారు హెచ్చుగానే వున్నారు గాని, ఇదివరకల్లా “ఓ! అంటే ‘న’ రాకు, నువ్వు ఏవూ రెల్లి పుకంవేసినా దమ్మిడీఅయినా చిక్కడు” అనేవాళ్లంతా, “నువ్వుప్పుడు బి. యే. ప్యాసయితేమాత్రం నీ కెవ్వ డుద్యోగం ఇస్తాడయ్యా” అనేవాళ్లే. నూరుసంవత్సరాల్లో కాలం ఇట్లా మారిపోయింది. పెళ్లికొడుకుల్లో బి.యే.గాని, బి.యల్.గాని, యం. బి.గాని చదువుకూన్నా ఉంటే గొప్ప హెచ్చు, కట్నం హెచ్చు; ఎంచేతంటే, ఏమో ప్యాసయినతర్వాత ఎంతాడ పొడిచేస్తాడో అని. అంటేగాని, బి. ఏ., ప్యాసయ్యేడని గాని, బి.యల్. పట్టా పుచ్చుకున్నాడనిగాని, యం. బి. అయిందనిగాని వింటే గొప్పేంటేదు. ఎంచేతా? పేసయితే ఇప్పుడేం చేస్తున్నాడనే ప్రశ్న వస్తుంది. ఇంటిదగ్గర కూర్చుని తింటున్నాడా? లేక దుకాణం పెట్టేడా? అని అడుగుతారు.

ఐతే మనస్థితి ఇట్లా మారటానికి కారణా లేమిటో కొంచెం వెతకాలి. మొదట్లో యాఇంగ్లీషువిద్య నేర్చుకొన్నవాళ్లు కొంచెంమందే వుండేవాళ్లు. అంచేత వాళ్లకు వెంటవెంటనే, నెత్తిమీద పెట్టుకొని వుద్యోగా లిచ్చేవాళ్లు అన్నికాఖిల్లోనూ. రామరాను, ప్రతీతండ్రికి తన కొడుకు గొప్పజీతగా ఉవాల్ని వుంటుంది గాబట్టి, కొడుకులికి ఆవిద్య నేర్పిస్తావచ్చేరు. చిరస్నేహితులయిన ఇద్దరు చాలాకాలం విడిపోయి తిరిగి కలుసుకున్నప్పుడు “ఓహో!” అంటే “ఓహో!!” అనుకొంగానే, “మీవాళ్లంతా కేమంటే? అప్పుడూ, మీకు ఇద్దరు మొగపిల్లలు, ఒక ఆడపిల్ల గదా?—అయితే పెద్ద వాడేం చదువుకూన్నా డేమిటి?” అని ఆడగడం; “అచ్చే! ఏదో ఇంటర్మీడియటు చదువుకున్నాడు, రెండోవాడు చిన్నవాడూ, ఏదీ ఇంకా ఫోర్తుఫారంలో వున్నాడు.”

“మరేం. ఇంక రెండేళ్లలో మీరు కార్లు ముడుచుక్కుమంటే మీవాడు గడించి పొస్తూంటాడు. మీరు

మంచి ఆదృష్టవంతులండి. అయితే పిల్లకి పెళ్లి దొచ్చింది గాబోసు, పెళ్లి చేసేరా?”

“ఆ, చేసేసండి, మొన్ననే మాఘమాసంలో. బందరులో బి. యే. చదువుకూన్నాడండీ.”

“ఇంకేం. మీ రెల్లాగైవా గడుసువాళ్లండీ—”

ఇట్లా మాట్లాడుకోవటం అలవాటై యున్నాది. చదువుంటే ఇంకేం అక్కరలేదు. బి. ఏ. ప్యాసయితే వాడింక గొప్పవాళ్లల్లో జమే. ఇల్లాంటికోజాలు మొన్న మొన్నటిదాకామాడా వుండేవి. అల్లాంటిమనుష్యులు ఇప్పుడుమాడా లేకపోలేదు.

ఈవిధంగా ప్రతీతండ్రి తనపిల్లవాణ్ణి ౫ ఏళ్లు రాంగానే బడిలో వెయ్యడం, మెల్లిమెల్లిగా రెండేళ్లు ఎలిమెంటరీస్కూలులో అయినతరుణం, కొంప మునిగి పోయినట్లు, తెలుగంటే ఏవిటో తెలియకుండా వున్న కుర్రవాణ్ణి, ఆసర్టిఫికేటు చింపేసి, ప్రైవేటుబ్లడ్డీ అని చెప్పి ఏ హైస్కూలు లో కో తీసుకు వెళ్లి ఫిత్తుక్లాసులో నో, లేక ఫస్టు ఫారంలో నో ఏదోవిధంగా (అనేకమార్గాలున్నాయి రెండి) తేర్చిస్తారు. ఇదంతా ఎందుకు? వాడేమిటో బి. యే. ప్యాసయితే తన్నుద్దరిస్తాడని. అప్పు సొప్పు చేసి, ఆవుల్లో కాలేజి లేకపోతే ఏ గుంటూరు, బందరు, లేక మద్రాసు పంపించడం అలవాటయిపోయింది. ఊర్లోనేగదా కాలేజి వుంది, బి. ఏ. అవనీండీ, తర్వాత చూసుకుందాం అనే వాళ్లు కొంతమంది; బి. యే. ప్యాసయితే వుద్యోగమే దొరకదా? అనేవాళ్లు కొంతమంది. ఈవిధంగా ఓవుద్యోగం అని అనుకోకుండా, అందరూ ఏదో ఒకటి దొరుకుతుందని, పిల్లవాండ్రకు బి. యే. దాకా చదువులు నెప్పిస్తూవచ్చేరు. ప్రతివాడు “నాకొడుక్కి బి. యే. ప్యాసయితే వుద్యోగం దొరకదా” అనుకుంటూ “నే నొక్కడినే గాదా, నీళ్లు పోస్తే ఏమవుతుంది” అని అను

కుంటూ పాలకు బదులు నీళ్లే పోసిన కోమట్లలాగ, చివరకి అందరిపిల్లలకూ అందరూ చి. యే. వరకు చదువు చెప్పి న్నూవచ్చేరు.

ఇది గాక గవర్న మెంటువారుగూడ హైస్కూల్ల కై లేనేమి, కాలేజీల కై లేనేమి, గ్రాంటులు ఇవ్వుతుండ డమువలన, ప్రతిపల్లెటూళ్లోను ఒక హైస్కూలు, ప్రతి జిల్లాకు షుమారు ఒక కాలేజి (కొన్నిట్లో రెండు, మూడు కూడా వున్నాయి) లేచేయి. హైస్కూలుచదువు కా గానే కొంచెం పెట్టుబడి పెట్టగలిగివుండే ప్రతివాడూ కాలేజీలో జాయినవడమే పద్ధతయిపోయింది. యీవి ధంగా ప్రతికాలేజీనుండి సంవత్సరాని కొకమారు 80 మం డికి తక్కువ లేకుండా చి. యే. లు తయారౌతున్నారు. పాపం, కొన్నేళ్లు గడచినతరువాత గవర్న మెంటువారనండి, లేక యూనివర్సిటీవారనండి, ఎవరో ఒకరు, ఒకసారి తప్పినవాళ్ల మీద దయ తలచి, తిరిగి ఒకసంవత్సరం చదువనక్కర్లేకుండా ఇంటిదగ్గర కూర్చునే చదువుకొని సరితీలకు వెళ్లవచ్చునని సెప్టెంబరుపరీక్ష లంటూ కల్పించేరు. యీ రెండోరేపులో వాళ్లనికూడా కలిపితే మొత్తంమీద సంవత్సరానికి కనీసం గిరిం మందైనా తయారౌతూ వచ్చేరు. స్కూళ్లు కాలేజీల తోపాటు యూనివర్సిటీలు కూడా హెచ్చయినాయి. ౨ సంవత్సరాల్లో మదరాసురాజధానిలో రెండు కొత్త యూనివర్సిటీలు లేచేయి. ఆంధ్రయూనివర్సిటీలో గిరిం మంది చి. యే. లు తయారైతే, మద్రాసు యూనివర్సిటీలో ౧౫౦ మంది తయారు, అన్నామలైలో ౬౨౦ మంది. ఎంత తగ్గిద్దామన్నా మొత్తాన్ని ౬౨౦౦ మంది అవుతారనడానికి సంఘం లేదుగదా?

అయితే సంవత్సరానికి తయారై యే యీరెండు వందలమంది చి. యే. లకి వుద్యోగాలు కావాలంటే, ఆకాశంమీంచి కురుస్తాయా, లేక చెట్లనుండి పండు తాయా? లాకు రవుదామంటే వీధివీధికి పడేసి బోర్డులు. దేశక్షేమంకోసం, ఎంత జట్టేలు, మానీలు (ఒక వేపు హెచ్చు అవాలని కోరుతూ) మాన్పినా, ఇంతమంది ఎందుకో? డాక్టర్లతోపాటు రోగాలుకూడా హెచ్చు వుతున్నాయి. చదువుక్రింద తగలేకన రు ౫,౦౦౦ లు

కాకుండా ఇంకోరెండువేలు పోస్తేనే గాని రుకాణం పెట్టడం కుదరదు. పెట్టినా వడ్డీడబ్బులేనా కిట్టవు. పాపం ఒకటిమాత్రం నిజం. స్కూళ్లు, కాలేజీలు, సంవత్సరానికి రెండేసిపరీక్షలు, ఇట్టా ఇచ్చన్నీ హెచ్చవడం వల్ల మాత్రం కొంచెం మేష్టరీవుద్యోగాలు దొరుకుతూ వచ్చేయి. అయితే దాన్లో ఒకకట్టం వుంది. బ్రయినింగవు లేనే గాని మేష్టరువని ఇవ్వరు. మేష్టరుగా కొన్నాళ్లయినా పనిచేస్తేనే గాని బ్రయినింగు కాలేజీలోకి రాని వ్వరు. యీవిధంగా చి. యే. లు హెచ్చయిపోవటం జాచి మేనేజర్లు కూడా రేటు రు ౫౦ కి, కొన్ని స్కూళ్లలో రు 3౫కి కూడా తగ్గించేసేరు.

అందుచేత స్కూలుపైసలు ప్యాసయినవాళ్లు దరఖాస్తు చేసే వుద్యోగాలకికూడా చి. యే. లు అప్లయి చేయడము మొదలుపెట్టేరు. తాలూకాబోర్డు ఆఫీసులో గుమాస్తాగిరికి, మ్యూనిసిపాలిటీలో గుమాస్తా గిరికి, రిజిస్ట్రారుఆఫీసులో గుమాస్తాగిరికి, ఒకటేమిటి అధిరుక్తి పైవేటుసంస్థానాల్లో గుమాస్తాలపనుకి కూడా అప్లయి చేయడం మొదలుపెట్టేరు. ఒక స్కూలుపైసలు కాండి డేటు ఆఫ్ఫీకేషనుతోపాటు చి. యే. ది కూడా ఒకపనికి వస్తే, ఎవళ్లకి ఇవ్వాలనుకుంటుంది మీరే చెప్పండి. ఈ విధంగా యీ చి. ఏ. లు పాపం, స్కూలుపైసలుకంటే హెచ్చు చదవలేని వాళ్లతోట్లో మన్నుకొట్టి వాళ్ల స్కూడా వుద్యోగాలు లేకుండా చేసేరు. కాబట్టి వాళ్లొ కొందరు యీనిరుద్యోగపు డిపార్టుమెంటులో తేరేరు. సరే, ఇక నయింది. ఇప్పుడు ఆ ఆఫీసులుకూడా చి. ఏ. లతో నిండిపోయేయి. ఒకసంవత్సరంలో తయారయిన ౨౦౦ మందికే వుద్యోగాలు దొరకక అధిగారిస్తూవుంటే ఇదేం చూసుకోకుండా ఫ్యాక్టరీల్లో వేరువేనక కాయల బస్తాల్లాగ డోరికే సంవత్సరం సంవత్సరం చి. యే. లని తయారుచేసి పారేస్తున్నాయి, యీ యూనివర్సిటీలు. డిమాండు తక్కువ, ప్రొడక్షన్లు ఎక్కువ. అందువల్ల ఫలితం అందరికీ తెలిసిన విషయమే—వస్తువ చుక్కపోవడము. స్టాకు అట్టే మిగిలిపోతుంటే, ఎందుకూ యీ ఫ్యాక్టరీలు డోరికే ఆడటం? లాంకమైదులో బట్టలు తయారుచేసే మిల్లులు ఏం చేసేరు ఇప్పుడు, విదేశబట్ట

చెల్లుబడి ఇండియాలో తక్కువయి పోయినప్పుడు? అట్లాగే యీ యూనివర్సిటీలు కూడా కొన్ని సంవత్సరాలు మాసివేయబడదా?

అయితే ఇంకమండికి వుద్యోగాలు దొరకక పోవడమునకు కారణం చెరకవలసివుంది. దీనిలో వుండే పోషకం? అంటే బాగా ఆలోచిస్తే ప్రస్తుతపు విద్యా విధానంలో వున్నట్లు కనిపిస్తుంది. మన స్కూల్స్ లోను, కాలేజీలలోను నేర్పే విద్య ఉద్యోగానికి పనికివచ్చే విద్య గారు. మనోవృద్ధిని, జ్ఞానవృద్ధిని కలుగజేస్తుంది. అంటే కాకపోతే $a^2 - b^2 = (a + b)(a - b)$, $\cos^2 A + \sin^2 A = 1$, మల్టీ మేష్టరుగా కుర్రవాళ్ళకి నూరిపోయడానికి తప్ప మరెందుకూ పనికిరావు. పూర్వకాలం బి. ఏ. లు చాలా తక్కువగా వుండడము వలన అన్నీ పెద్ద పెద్ద వుద్యోగాలు దొరుకుతూ వుండేవి. కొంతమంది తహశీల్దారులుగాను, బి. యల్. కూడా ప్యాసయినవాళ్ళు జడ్జీలుగాను, కుదురుకున్నారు. అప్పటికాలంలో బి. ఏ. ప్యాసయి వుండాలని రూలు లేదు గాని, ప్యాసయినట్లయితే వెంటనే వుద్యోగాలు వచ్చేవి. ఇప్పుడో, యీ బి. ఏ. లు ఎచ్చయిపోవడం వలన, ఇదంతా కనిపెట్టి కాక్పోరేషను సుమాస్తాగా వుండాలన్నా సరే, కనీసం బి. యే. ప్యాసవాలన్న నిబంధనే, ఏ వూరు కేరు లేని ఆఫీసులో పనిచేద్దామన్నా బి. ఏ. ప్యాసయివుండాలి. అచ్చాఫీసులో వుద్యోగం కావలసివున్నా బి. యే. ప్యాసయివుంటే మంచిది. ఇన్నూరెన్సుకం పెనీ ఏజంటుగా పనిచేయాలనుంటే, బి. యే. క్వాలిఫికేషను కావాలి. దీనికి దానికి అని లేదు. ఫిజికలు డైరెక్టర్లు, డ్రాయింగు మాస్టర్లు, మాన్యుఅలు ట్రేయనింగు మాస్టర్లు, నైల్స్ మాస్టర్లు—అంతా బి. యే. ప్యాసయివుంటే త్వరగా రు. కిర్ వుద్యోగం దొరుకుతుంది. పిల్లంతా బి. యే. ప్యాసయివుంటే, స్కూలు పైనలు ప్యాసయినవాడి కంటే ఏమి గొప్ప తెలియదు. మాటవరసకి ఒకటి తీసుకుందాం. ఫిజికలు డైరెక్టరు వుద్యోగం చేసేవాడు బి. ఏ. ప్యాసయితే డ్రెస్సుచేయడానికి ఎందుకేనా వుపయోగిస్తుందా చెప్పండి. సర్క్సులో బారుమీద మొగ్గలు వేసేవాడు

బి. ఏ. ప్యాసయితే బాగా మొగ్గలు వేస్తాడంటారా? (పాపం వాళ్ళ సర్క్సు అని వాళ్ళ మాడా వాళ్ళ యాక్టర్లని బి. ఏ. ప్యాసవాలనికోర లేదు.) బి. యే. లో చదివిన ఆఫీస్సియరు, షెల్లి, డ్రైడను, మిల్లను, యీ వుద్యోగాల్లో పనికొస్తాయా? ఆ రేఖాగణితం, ఆ కేటక్యులేషను; ఆ హీటు, లైటు, ఎలెక్ట్రిసిటీ, మేగ్నెటిజము పనికొస్తాయా? ఆ ఓజోను, హైడ్రోజను పెరాక్సయిడు, అటామిక్ ఫ్యూజియరీ పనికొస్తాయా? ఆ నైకాలరీ, లాటిక్యూ పనికొస్తాయా? ఏదీ పనికిరాదు. ఇంటర్మీడియటు ప్యాసయితే బి. ఏ. కి పనికొస్తుంది. బి. యే. ప్యాసయితే, యం. యే. కి పనికొస్తుంది. యమ్. ఏ. ప్యాసయితే ఎందుకూ పనికిరాదు. అంటే దాని కర్థం. 'సిటిజను' అనుమించుకోవడానికి తగిన క్వాలిఫికేషను యీ బి. ఏ. ప్యాసయినవాళ్ళ కేమయినా వున్నాయేమో పోనీ చూడాలి. బి. యే. ప్యాసయినవాడి కెంత కాన్సిట్ట్యూషనలు హిష్టరీ (వివిధదేశ పరిపాలనావిధానము) తెలుసునో, స్కూలు పైనలువాడికి అంతే తెలుసును. తనదేశముయొక్క నైల్ సేమి ఇతర దేశములయొక్క నైల్ సేమి బెన్సత్వమును తెలుసుకొనుటకు ఇద్దరు ఒకే ప్రస్తకములను తిరిగి పఠించవలెను. బి. యే. ప్యాసయినాను, ఏ వుద్యోగమున కైనను కనీసము యిది ప్యాసయివుండవలెను, నాదేశస్థితి యిట్లున్నది, నే నిట్టి స్థితియందున్నాను, దేశముపట్ల నావిధి ఇద్ది అని యనుకొంద మన్న ఏమున్నది? వీనియందు ఏ భాగమందు చూచినను ఆవిధమున్న. అయితే మరీ బి. యే. వరకు నేర్చుచువిద్యవలన ప్రయోజన మేమి? ఉద్యోగములకా పనికిరాదు. దేశముసంగతు లెరుంగుటకా పనికిరాదు. ఈవిధముగా ప్రస్తుతపు విద్యావిధానమున్నది.

కాబట్టి ప్రస్తుతపు విద్యావిధానము నామాలాగ్రముగా మార్చిననే గాని మన కీనిరుద్యోగముమండి విముక్తిగానరాదు. ఈవిద్యను మార్చి ప్రతిజిల్లాలోను పారిశ్రామికవిద్యాలయములను నెలకొల్పి పారిశ్రామికవిద్య (Industrial Education)లను నేర్పుచు, నానికి తోడు మేధావృద్ధికొనుటకు ఇతరభావలను, ఇతరకాస్త్రములను ఆప్తవలుగా నేర్పుచు, దేశచరిత్ర, భూగోళము, స్వదేశ

పరిపాలనావిధానము ప్రతివిద్యార్థికి తప్పక నేర్చుచు, ఆపారిక్రామికతరగతులలోనే పెద్ద పెద్దతరగతులను నియమించిన, ఏపరిశ్రమయం దిట్టము గలనా డాపరిశ్రమను జదివి, దానియందలి పెద్దతరగతియం దుత్తీర్ణుడై, దానియందే యుద్యోగమును పొందగలడు. ఏవుద్యోగమునం దున్నను దేశస్థిని దెలిసినవా డగును; కొంచెమో గొప్పదేశాధిపానియు గావచ్చును. అట్టివానినే నిజమైన నీటి

జను అనవలయును. ఈరీతిగా పారిక్రామికవిద్యులను నేర్చుచు, దేశీయుల కుద్యోగముల నిష్పించుదేశము లిప్పుడు లేకపోలేదు. అట్టివాటిలో అమెరికాను, జర్మనీని పేర్కొనవలసియున్నది. కాబట్టి ప్రస్తుతపు విద్యావిధానమును మార్చునంతవరకు, యీనిరుద్యోగసమస్య మనలను బాధించుచునే యుండును.

నాళీకము

దొండపాటి రామమూర్తి గారు

ఇను డాత్యేశ్వరు డందరా కరుగూ దా నెల్లప్పుడం చెంచియో?

నిను లెక్కింపక సొక్కుచుండు ననియో? నీచగ్రహావాప్తిమై
ననయం బప్రియు డక్షియుగ్మమున కుగ్రాలోకనం డాట నం
చునో? యేలా గొన నీ ద్వజానుసరజౌత్సుక్యంబు నాళీకమా!

కవి నా నోష్టచు నష్టలం బడి భవత్కారుణ్య మార్జించి నీ
దవు సర్వస్వముఁ జూఱలాడు విషవిఖ్యాతప్రభావోదయుఁ
ధవనామప్రతిహస్తవారణములఁ దప్పించెదే భర్తృ పా
దవిఘాతమ్ములనుండి యాశ్రితపరార్థం బొప్ప నాళీకమా?

ఆంజనేయస్వామి

వి. ఆర్. ఆర్.

అనగనగా ఒకఉరు. ఆఉళ్లో ఒకతలారి వాడికి ఆంజనేయస్వామి అప్పడప్పడు ఒళ్లి పైకి రావడం అలవాటు. ఆసమయంలో వాడు ఆఉరి రైతులను జడిపించి కల్లు, సారాయి తెప్పించుకొని తాగడమే కాకుండా కాళ్లకు మొక్కించుకునేవాడు కూడాను. ఎదురుచెబితే స్వామికి కోపం వస్తుందనే మూఢవిశ్వాసంతో రైతులంతా వాడి యిష్టప్రకారం నడుచుకునే వాళ్లు. ఆఉరికరణం చాలా గడుసరి. తలారి వాడు చేనేపని అతనికి బాత్రిగా యిష్టంలేదు. అంచేత ఎలాగైనా తలారివాడికి శృంగభంగం చెయ్యాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. నియోగి బిడ్డ కాబట్టి దొడ్డడిపాయం ఒకటి కనిపెట్టి సమయంకోసం ఎదురుచూస్తూ ఉన్నాడు. ఇలా ఉండగా శ్రీరామసవమి వచ్చింది. ఆరోజు మామూలుప్రకారం తలారివాడు ఒళ్లు పూని బజారువెంబడి పరవళ్లు తొక్కుతూ బయలుదేరాడు. తీరాకరణంగారి యింటిదగ్గరికి వచ్చేసరికి కర్ణంగారుకూడా జుట్టువిరబోసుకొని సంగనామాలు పెట్టుకొని, శంఖం ఒక చేతా,

చక్రం ఒకచేతా పట్టుకొని తలారివాడికి ఎదురుగా నిలబడి,

“ఒరే! నన్ను ఎరగవట్లా! శ్రీరాముల వారినిరా” అన్నాడు. తలారివాడు తక్షణం సాష్టాంగపడి లేచి చేతులు జోడించుకొని,

“అపరాధం, అపరాధం. దాసుడి తప్పు మన్నించాలి. చాలాకాలం జరిగింది కాబట్టి తిమర్ని గుర్తించలేక పోయాను. దాసుడితో ఏమయినా పనివుంటే సెలవియ్యండి” అన్నాడు. కరణంగారికి పొలం తనిఖీపని ఉంది. అంచేత ఇదే సమయం అనుకొని,

“అంజనేయా! నన్ను భుజంమీద ఎక్కించుకొని పొలంలో తిప్పు” అన్నాడు. తలారివాడు కిక్కురుమనకుండా కరణంగారిని భుజంమీద ఎక్కించుకొని పొలంలోకి వెళ్లాడు. కర్ణంగారు స్థూలకాయలు కాబట్టి కొంత దూరం తిరిగేసరికి తలారివాడికి భుజం నొప్పెత్తి బుస వచ్చింది. అయినా కరణంగారు విడువలేదు. పైగా,

“అంజనేయా! ఏమ సముద్రాలు ఎగిరి దాటిన నీళ్ళికి ఏమయిందీ? త్వరగా నమా” అంటూ శంఖంతోటి నెత్తిమీద పొడవడం మొదలెట్టాడు. పాపం! తలారివాడికి ఒళ్లంతా ముచ్చెమటలు పోసినాయి. కాళ్లు ముందుకు సాగలేదు. “చచ్చాను బాబో! అనుకొని కరణంగారిని కిందికి దింపి కాళ్లు పట్టుకొని,

“బాబూ! బుద్ధి వచ్చింది. ఇలాంటి తెలివి తక్కువపనులు ఇంకెప్పుడూ చెయ్యను. కాస్తే కాయండి, కోస్తే కోయండి. మీదే భారం” అన్నాడు. కరణంగారు లోలోపల నవ్వుకుని తలారివాడిని చీవాట్లుపెట్టి ఇంటికి పంపేడు.

కథ కాశీకి వెళ్లింది.

కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు

అనగాఅనగా ఓహూల్లో ఓబ్రాహ్మ డుం టూండేవాడు. ఆయన చాలా బీదవాడు. ప్రతి యింటికి వెళ్లి అడుగుకుని తింటూండేవాడు. ఇల్లా వుంటూంటే సంక్రాంతిపండుగలు వచ్చాయి. ఆరోజున పెండ్రాళే లేచి, “ఏమే! ఈవేళ పెద్దపండుగ. చాలాబియ్యం, మినప్పప్పు తెస్తాను. మినపరొట్టె కాల్చు బాగాను” అని బయలుదేరి వెళ్లి, తెచ్చి భార్యచేతి కిచ్చాడు. అవన్నీ రుబ్బి రొట్టెలు కాల్చింది. విదురొట్టెలయాయి. రాత్రి తిందాం అనుకున్నారు. రాత్రి భోంచేసి ఇల్లంతా సర్దుకునివచ్చి భార్యేవాటాలువేసింది, ఆయనకి రెండు, తనకిమూడు రొట్టెలచొప్పున. ఆబ్రాహ్మడు అది చూచి “ఏమే! ఊరంతా ముప్పైత్రి, సరకులన్నీ నే తెస్తే రెండేనా నాకు? మూడోది నాకియ్యి” అన్నాడు. “అదేంమాట? చచ్చిచెడి రుబ్బి నిప్పుదగ్గర కూర్చుని కాల్చినదాన్ని నేను. అంచేత మూడోరొట్టి నా”దంది భార్య. ఇల్లా కొంతసేపు వివాదం జరిగింది. ఆఖరికి భర్త “నే చెప్పినట్లు చెయ్యి. ఏదెబ్బలాటలే”

దన్నాడు. “సరే చెప్ప” అంది. ఇద్దరంకూడా చెరొకగోడకి కదలకుండా చేరబడి నిలబడదాం. నారొట్టెలు నాదగ్గర, నీరొట్టెలు నీ దగ్గర పెట్టి విడోరొట్టె మధ్యపెట్టు. ఎవరు ముందర మాట్లాడితే వారికి రెండేరొట్టెలు. మాట్లాడని వారికి మూడురొట్టెలు” అన్నాడు. “సరే”నంది. ఇద్దరు అల్లాగే నించున్నారు. తెల్లవారింది. సాయంత్రం అయింది. ఎవరూ కదలరు, మెదలరు, మాట్లాడరు. మాట్లాడితే రొట్టి పోతుంది. ఇంతట్లో కుక్క ఒకటి గోడదాటి లోపలికివచ్చి పరకాయించి చూచింది. ఎవరూ కదలటం లేదు. ఆరొట్టెలు విడూ తినేసింది. మాట్లాడితే రొట్టెపోతుందని బెంగ. తెల్లవారింది. ఎవరూ కదలడంలేదు. ఇంటివక్కవాళ్లు వీళ్లగుమ్మంలో ముగ్గు ఏమీ లేకపోవటం చూచి పీల్లేమయూరని అనుమానాలుపడి, నాలుగిళ్ల వాళ్లూ వచ్చి తలుపుతోశారు; పిల్చారు. ఏమీ కేక రాలేదు. కొందరు గోడ దిగి లోపలికి వచ్చి చూచారు. శవాలవలె ఉన్నారు ఇద్దరూ కూడాను. అం

తా వాళ్లను చూచి “ఏదోవిషయం పడింది కాము
ను అన్నంలో; ఆఅన్నం తినడంచేత చచ్చా”
రని అనుకొన్నారు. అందులో కొందరు ధర్మా

“ఎవరూ కదలటంలేదు.....ఏమూ తినేసింది”

త్తులు లేచి. “బ్రాహ్మణ కొంపలదగ్గర శవా
లుండకూడదు. లాగేదాం రంహ్”యని ఇద్ద
రిని శ్మశానాన్ని తీసుకుపోయారు. ఇదంతా

చూచేసరికి వీడికి గుండెలు బేదారైపోయాయి.
“ఐనా చూతాం ఇంకా”అని బిగించుకుని
కూర్చున్నాడు. నలుగురూ ‘ఊ అంటే ఊ’
అని అనుకొన్నారు. ధైర్యంగలవా డొకడు
నిప్పు తెచ్చి బ్రాహ్మణి తలకింద పెట్టాడు.
బ్రాహ్మణుడు “ఇంక ఊరకుంటే లాభం లేదు.
బ్రతుకుంటే బలుసాకు తిని ఉండవచ్చన్నారు.
రొట్టై పోతే పోయి” దని “చచ్చానరోయ్
బాబో!”అని గెంతేడుగుభాలుమని. భార్యవింది.
కట్లు విప్పకుని దధాలున లేచి “నాకు మూడు
రొట్టెలు,ముందర నీవుమాట్లాడావు”అంది.అది
చూచి అంతాహాడిలిపోయి పరుగెత్తారు. “భయ
పడకండి, దెయ్యాలము కాము. మీరంతా
నాకు మూడోరొట్టిని ఇప్పించా”అనికేకవేసింది.
అంతా వచ్చి ‘రొట్టేమటి’అని అడిగారు. బ్రా
హ్మణుడు పెద్దపండుగనాడు జరిగినసంగతంతా
చెప్పాడు. నలుగురూ ఇద్దరినీ చీవాట్లు పెట్టారు.
“ఆడముండ ఎంత ఘట్టిదిరా”అని అనుకుంటూ
ఎవరిదారిని వారు వెళ్లారు. వీల్లిద్దరూ ఇంటి
కెళ్లారు. కథ కంచి కెళ్లింది, మనం ఇంటి
కొచ్చాం.

యముడు

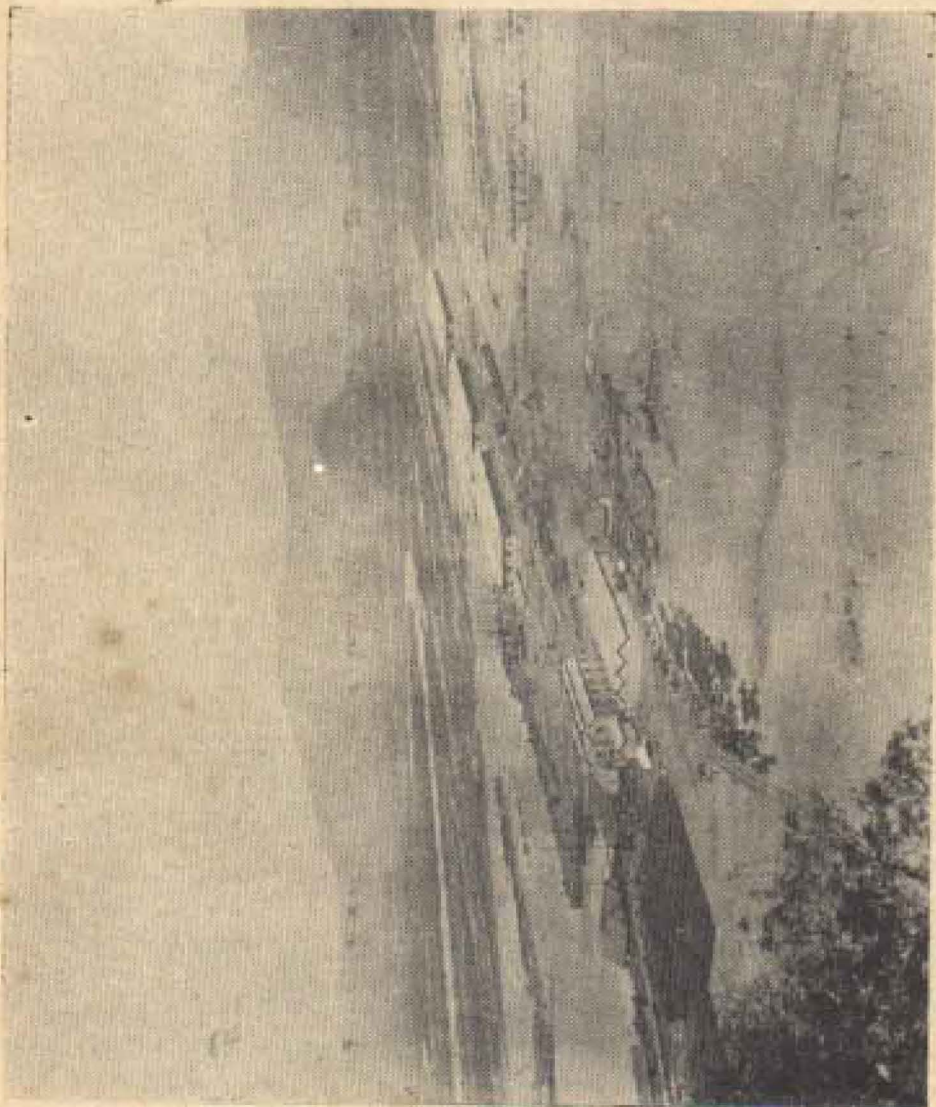
కొండేపూడి లక్ష్మీనారాయణగారు

అనగనగా ఒక బ్రాహ్మణుడు. అతనికి
ప్రపంచము వదలి తపస్సు చేసుకోవాలని అభి
లాషగా ఉండేది. ఎల్లాగైతేం కొంతకాలానికి
దండకారణ్యం ప్రవేశించాడు. అక్కడ గాత
మీనది ప్రక్కను పర్ణశా లొకటి కట్టాడు.

అందులో అతని నివాసం. ఆ చుట్టుప్రక్కల
నుండే మునిబాలకుల స్నేహం సంపాదించాడు.
అక్కడ ప్రొద్దున్నే ఈశ్వర స్తవంతో లేవడం,
తన స్నేహితులు తనూ కలసి నదిలో స్నాన
మాడ్డం, సావిత్రిగాయత్రీలు జపించడం, తరు

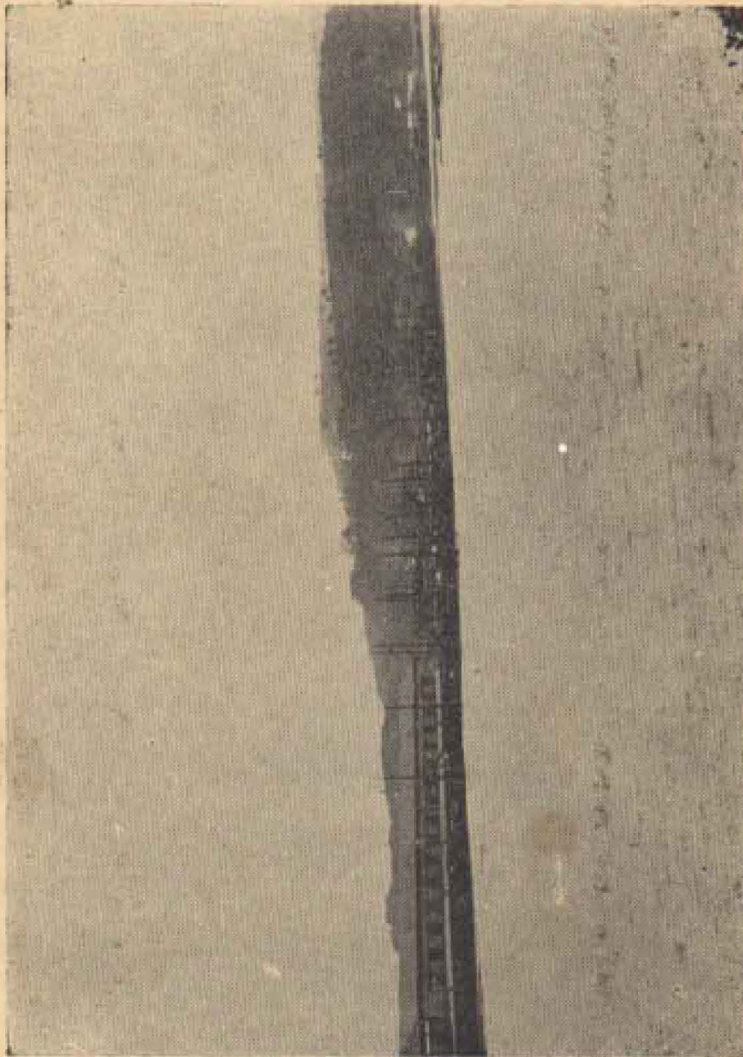

విశాఖపట్టణపు టోడరేవు చిత్రములు

౧. టోడరేవు నిర్మాణము

౨. కుడరేవు పాటుభారము

వాత దైవకృపవల్ల దొరకిన కందమూలాదులు భుజించడం, పగలంతా వేదాంతపురాణాల్లో గడపడం, సూర్యాస్తమయ మవగానే సాంధ్యకృత్యా లన్నీ నెరవేర్చడం, రాత్రి పొద్దుపోయేవరకు హరిభజన చేయడం, తరువాత మళ్ళీ పడకకు పోవడం—యిలా కాలం గడపేవాడు.

ఒకనాడు మధ్యాహ్నము ఈ శరీరంతో జీవుడు పరమాత్మను చూడబోయి అర్థమిచ్చే కొన్ని మాటలు చదివాడు. చదివినవాడు చదివినట్లు ఊరుకోవచ్చునా! అల్లా కారుండా “నేను ఎందుకు చూడలేను” అని పంథంపట్టి కూర్చున్నాడు ప్రార్థనకి. ప్రార్థన చాలించి కన్నులు విప్పాడు. విప్పి చూసేసరికి గుండెల్లో దడ పుట్టింది. ఎందుకు? నల్లని అజానుబాహు ధైన యముడు బుజాన్ని గద వేసుకొని ఎదురుగా నిలబడ్డాడు. కొంత సేపటికి ధైర్యం తెచ్చుకొని, “తమరు దర్శన మివ్వడానికి కారణం ఏమిటోకదా!” అని అడిగాడు యముణ్ణి. అది విని యముడు “నేను ఊరికేవస్తానా! ఈ వేళతో నీ ఆయుర్దాయము సరి. నీవు నాతో నాలోకానికి రావాలి. నీ తపానికి మెచ్చుకున్నాను. ఏదైన ఒకవరం కోరుకో” అన్నాడు. తనకి సమయం వచ్చిందికదా యని “నాకు ఈ శరీరంతో శ్రీమన్నారాయణున్ని చూడాలని ఉంది. కనక ఆవరం యివ్వండి” అన్నాడు ఈనూతనముని. “సరే” అన్నాడు యముడు. ముందర ముని, వెనకాల యముడు బుజాన్ని గద ధరించి బయలుదేరాడు. కొంత దూరం

వెళ్లాక ముని యముడితో “నీవు గద పుచ్చుకు వస్తాంటే నాబుర్ర హతాత్తుగా ఎప్పుడు బ్రద్దల కొడతావో అని భయంగా వుంది కనక ఆ గద నా కిస్తే నిర్భయంగా నడుస్తాను” అన్నాడు. యముడు అతని అనవసరభయానికి నవ్వుకొని ఆగద యిచ్చాడు. ఇద్దరు వెళ్లి వెళ్లి వైకుంఠం దగ్గరకి వెళ్లారు. గుమ్మడికాయల దొంగ ఎవ్వడురా అంటే బుజాలు తడుముకొన్నట్లు ‘తను జీవుల్ని దయలేక బాధిస్తాను కదా! లోపలికి ఎల్లా వెళ్ళనా’ అని యముడు జంకి మునితో “నీవు వెళ్లి చూచిరా, నేను యిక్కడ కనిపెట్టుకుంటాను” అని మునిని లోపలికి పంపాడు. ముని అక్కడివాళ్లందరికి ఆశ్చర్యం గలిగేటట్లు బుజాన్ని గదవేసుకొని శ్రీమన్నారాయణున్ని దర్శించి అక్కడే కూర్చున్నాడు. ముని ఎంతకీ రాడు. యమునికి ప్రాణం విసుగుతోంది. ఏమి తోచక తొంగిచూచి శ్రీమన్నారాయణుని దగ్గర ఉన్న మునిని చూచి “కాలం వృథా అవుతోంది. త్వరగా రా” అన్నాడు. అది విని యాముని “నేనేమిటి! రావడ మేమిటి! ఇంతసుందరమైన పట్నాన్ని, సర్వలోకైక నాభుడైన శ్రీమన్నారాయణున్ని విడిచి వస్తానుకనకనా! రాను, ముమ్మాటికి రాను. నీవు పో” అన్నాడు. ఇక చేసే దేమి లేక యముడు మెల్లగా లోపలికి వచ్చి శ్రీమన్నారాయణునితో “అయ్యో యాముని నన్ను ధిక్కరిస్తున్నాడు చూచారా!” అన్నాడు. అప్పుడు విష్ణువు “నాలోకంలోకి వచ్చినవాళ్లకి, నాలండ

చేరినవాళ్ళకి మృత్యు వెక్కడైనా ఉందా? అందులో స్వకరీరంతో వచ్చిన యీమునికి అసలే లేదు. ఇంక నీవెట్టితనాలు మానుకుని దయచెయ్యి" అని మొహం మాడేలాగ జవాబిచ్చాడు. అప్పుడు యముడు మొహం చిన్న బుచ్చుకొని కొంతదూరం వెళ్లి తన గదమాట జ్ఞాపకంవచ్చి "నాగద నా కియ్యి" అని మునిని అడిగాడు. అప్పుడు ముని "ఈగద యిస్తే నా సహోదరు ల్నందర్ని హింసిస్తావు కనక యివ్వ

ను" అన్నాడు. దానికి విష్ణువు ఆమునిని మందలించి ఆగద యిప్పించి యముడితో "నీతెలివి తక్కు వంతా స్వయంగా పోయి ప్రాణాలు తీసుకొనిపోవడంలో కనుపరుస్తున్నావు. ఎప్పుడు స్వయంగాను కనబడేలాగ వెళ్లకు" అని బుద్ధిచెప్పి పంపేశాడు. బుద్ధితెచ్చుకొని అప్పణ్ణించి యముడు ఎవ్వరికి కనబడకుండా వచ్చి ప్రాణాలు తీసుకొనిపోతున్నాడు.

పాతపాటలు

3. పణతిపాటలు

ఏరంత వెల్లిన్న యిసుక సన్నంపు
యేరు దాటి వచ్చింది యెవరాడపడుచు?

పచ్చన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
బలగంతో వచ్చింది యెవరాడపడుచు?

తెల్లన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
తేజముతో వచ్చింది యెవరాడపడుచు?

నల్లన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
నవ్వుతూ వచ్చింది యెవరాడపడుచు?

ఎరన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి

... ..

పచ్చన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
బలగంతో వచ్చింది పెద్దన్నవదినె.

తెల్లన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
తేజముతో వచ్చింది చిన్నన్నవదినె

తేకుమల్ల కామేశ్వరరావుగార, బి. ఏ.

నల్లన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
నవ్వుతూ వచ్చింది చిట్టన్నవదినె.

ఎరన్ని కుచ్చుల పల్లకి యెక్కి
.....బుచ్చన్నవదినె.

వేసంకాలం వచ్చే వలువల్లు చిరిగ
వనిత నీ పుట్టింటి వా రేల రారు?

నీతాకాలం వచ్చే చీరల్లు చిరిగ
నీత నీ పుట్టింటి వా రేల రారు?

మారుకాలం వచ్చే మడతల్లు చిరిగ
మగువ నీ పుట్టింటి వా రేల రారు?

వైశాఖమాసాన వారింట పెళ్లి
వల్లభుడు అన్నయ్య పెళ్లి చేయించె.

మిల్లి తడియకుండ బొట్టు పడకుండ
నేర్పుతో పెద్దవదినె నేతు లొడ్డించె.

అంతకంటె నేర్పరే చిన్నన్నవదినె
ఆకాశాన మిల్లి ఆడించి పోయె.

“పండుగ వచ్చింద ఓ అత్తగార
పిండిక్కి బియ్యమ్ము ఎన్ని పోసీది ?”
“కొట్టెక్కి తెచ్చియ్య వేయ్యవే చేడె
తల గోసి తవ్వెడు పొయ్యి బియ్యమ్ము.”
పిండి దంపి వాని అత్త పిలవ నంపింది.

రానన్ని అల్లుడు రచ్చకొ మ్మెక్కె
పిలవనని వానిమామ పీటకొ మ్మెక్కె.
పోనన్ని పండుగ పొదికట్టి యుండె.

పుణ్యమ్ము వొకచోట బుద్ధి వొకచోట
ఆచార మొకచోట ఆజ్ఞ వొకచోట
పుణ్యమ్ము మాయంటి పెద్దలకు వచ్చు
బుద్ధుల్లు మాయంటి బాలలకు వచ్చు
ఆచారం మాయంటి ఆడపడుచులకు
ఆజ్ఞల్లు మాయంటి కోడళ్ల కగును.

తొల్లింటి కాలమ్ము దొడ్డకాలమ్ము
అత్త వచ్చి కోడలికి దండమ్ము పెట్టె
“చాలు చా లత్తయ్య! చా లత్తిగారు!
నీ కొడుకు వెయ్యేళ్లు(య్యిళ్ల) మొదలు కావాలి.

నీకోడలు పట్టంపుదేవి కావాలి
నువ్వెల్లి పంచల్లపాలు కావాలి.”
రోటిక్కి మిక్కిలి వాయి పోనేరు
వాడచేడెల్లార! తోడాయి పొండి.

ఓవాడచేడమ్మ అబ్బాయిలక్కి
పుస్తెల్లు మెరియంగ పునిస్త్రీ తోడాయె.

ఓవాడచేడమ్మ అబ్బాయిలక్కి
నానుపేట మెరియంగ నాతి తోడాయె

ఓవాడచేడమ్మ అబ్బాయిలక్కి
కంకణాలు మెరియంగ కాంత తోడాయె

వండపు వార్చపు వంటిల్లు చొరపు
వనిత నీ వజ్రాలకొం గేల మాను?

పణతిరో అబ్బాయి పుట్టేడు మొదలు
పణతి అమ్మికొంగు పనుపుల్లమాను;
కాంతరో అబ్బాయి పుట్టేడు మొదలు
కాంత అమ్మికొంగు కాటుకుల మాను?
చేడరో అబ్బాయి పుట్టేడు మొదలు
చేడె అమ్మికొంగు చేతుల్ల మాను.

.....
అరణాలు లేవు ఆవటికట్నాలు లేవు
అతివ! నీ అత్తింట నో రెట్టుకు బతుకు.

ఆళ్లు వినరంగ వచ్చె చుట్టమ్ము
ఆళ్ల తిరగలి చూసి ఆళ్ళర్యపడెను
చోళ్లు వినరంగ వచ్చె చుట్టమ్ము
చోళ్ల తిరగలి చూసి చోడ్యమ్ముపడెను.

.....
చక్కన్ని దానివే చదరాల నీవు
ఒక్కరై వున్నావు ఈ అడవిలోను.

.....
వేరింటికొడరం కూతుర కూతుర
వెరిమొగుడే కూతుర కూతుర
ఎద్దరి నీళ్లే కూతుర కూతుర
యేరుపడకలే కూతుర కూతుర
యినకలపొయ్యే కూతుర కూతుర.

ఆవాలపప్పు వండ ఓ నొదిన నేర్తు
ఆరనిఅగ్గులు పెట్ట ఓ నొదిన నేర్తు
మొంతులుపప్పు వండ ఓ నొదిన నేర్తు.

కోడలా కోడలా కొడుకు పెళ్లామ!
కొడుకు పూళ్లో లేడు మల్లె లెక్కడివి?

నిప్పుపెట్టెల బొమ్మలు

కొ. నరసింహాచారిగారు

నిప్పుపెట్టెలతోగాని, దీపావళిపండుగలో కాల్పు మత్తాబు పెట్టెలతోగాని, అనేక విధములగు బొమ్మలను సులభముగా చేయవచ్చును. ఒక్కొక్క బొమ్మను చేసిన వెనుక దానిపై మన కిష్టమువచ్చు రంగుకాగితమును అతికించినయెడల బొమ్మ అందముగానుండును.

ఒక్కొక్క పెట్టెలో రెండు భాగములు కలవు. ఒకటి పైమూత (Case) చిత్రము 1 A. రెండవది లోననుండు సారుగు (Drawer) చిత్రము 1 B. ఇచ్చట చూపబడియుండు బొమ్మలన్నిటిలోను మూతలు A అనియు, సారుగులు B అనియు గుర్తించబడియున్నవి. ఒకపెట్టెను ముత్యముక పెట్టెతో చేర్చవలెనన్న ఒకదానిలోని సారుగును కొంత బయటికి లాగి రెండవదానిమూత లోనికి దూర్చినయెడల రెండు పెట్టెలును చేరి ఒకటిగా నేర్పడును. రెండు మూతలలో ఒక సారుగు పంతుని నుండును. (చిత్రము 2). దానికి ఇంకను ఒకపెట్టెను చేర్చవలెనన్న ముత్యముక సారుగును దీసికొని నగము

భాగము రెండవ మూతయందును, తక్కిన నగము మూడవ మూతయందును ఉంచునట్లు దూర్చవలెను. ఈవిధముగా చాల పెట్టెలను ఒకవరుసగా చేర్చవచ్చును.

ఒకమూత లేక గొట్టములోనికి ఒక సారుగును మూడింట రెండు భాగములు (3) దూర్చి, మిగిలిన మూడవభాగపు (3) సారుగు నందు ముత్యముక సారుగును నిలుపుగా పెట్టిన యెడల చిత్రము 3 నందు చూపిన విధముగా నేర్పడును. ఈరీతిగా అమర్చుటవలన, అడ్డముగానుండు వరుసనుండి నిలుపు వరుస ఏర్పడగలదు.

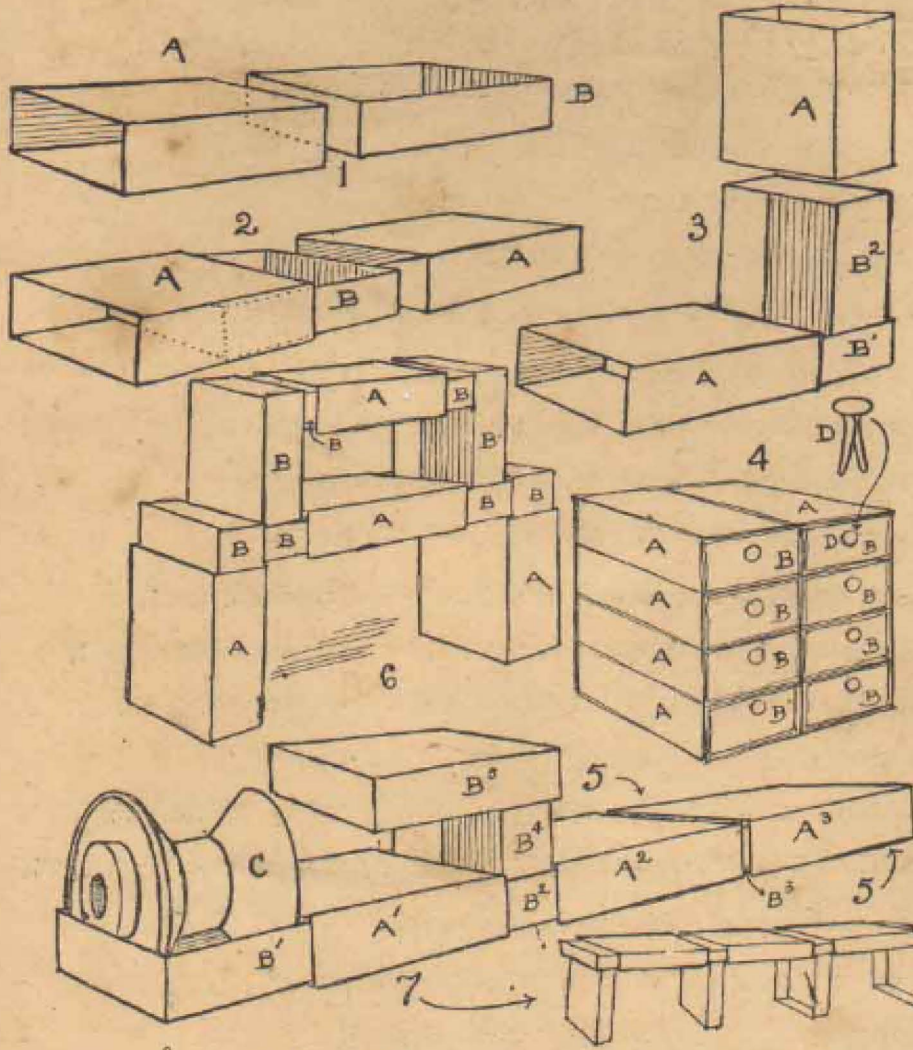
రైలుబండి (చిత్రము 5)

ఒకమూత A¹ యందు ఎడమప్రక్క ఒక సారుగును, కొంచెముగా దూర్చవలెను. ఆ సారుగున దారపుబండి నుంచినయెడల ఎండిను అగును (C) A¹ మూతయందు కుడిప్రక్క ముత్యముక సారుగును B² ఉంచి, దానియందు B⁴ అను సారుగును నిలుపుగా బెట్టవలెను. B⁴

నకుపైన B^5 అను సారుగును బోరగిలనమర్చవలెను. B^4 సారుగునకు వెనుకగల B^2 సారుగు యొక్క భాగమునకు A^2 అను మూతను అమర్చి దానివెనుక వరుసగా పెట్టెలను అమర్చినయెడల రైలుబండ్లి అగును.

పిమ్మట అన్ని పెట్టెలను ఒకరంగు కాగితముతో చుట్టవలెను. ఒక్కొక్క పెట్టెయందలి సారుగునకును, లాగుటకుగాను, Paper Fasteners (కాగితముల జేర్చిపెట్టు సూదులు—చిత్రము 4D) బిగించవలెను.

గోపురము
(చిత్రము 6)

ముందు చెప్పిన బొమ్మలను చేయగలిగినపిదప గోపురమును చేయుట కష్టము కాదు. చిత్రము నాధారముగాగొని గోపురమును చేయవచ్చును.

వంతెన (చిత్రము 7)

పెట్టెలను వరుసగా చేర్చుకొని ప్రతి రెండుమూతలమధ్య నిలువుగా నొక్కొక్క సారుగును పెట్టినయెడల వంతెన యొక్క స్తంభము లగును.

నీరువా (చిత్రము 4)
(Chest of Drawers)

4, 6, లేక 8 పెట్టెలను రెండువరుసలుగా చేర్చిపెట్టి ఒకదానికొకటి అతికించవలెను.

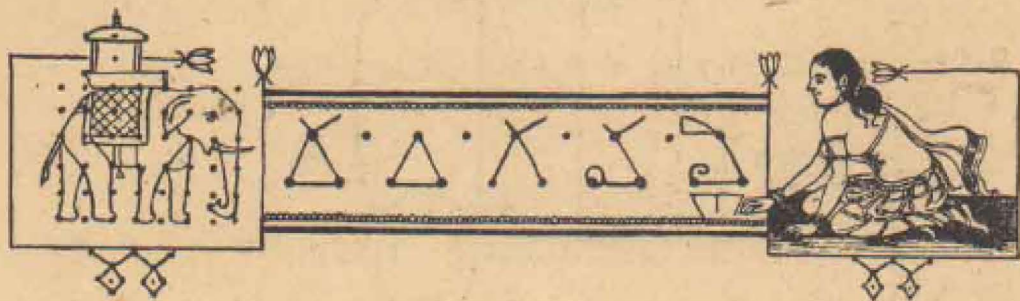
అడ్డముగానుండు సారుగులు బోరగిల నుండిన యెడలనే క్రిందుప్రక్క స్తంభములను పెట్టుటకు వీలగును.

(All rights reserved.)

అక్కట! యుక్కునంకెలలు హస్తములం దగిలించి, ఢిల్లీభూ
భక్తుని సేన పట్టుకొనిపోయె బ్రతాపనరేంద్రసింహముకా;
నిక్కె నఖండగౌతమిని నిల్చిన మ్లేచ్ఛుల యోడచాప, నీ
వెక్కడ డాగియుంటివి? వహింపుము టక్కరిపిచ్చివేషముకా.
పౌరుషరాశి, రుద్రసరపాలుని చేతికరంబు, నాలుక
ల్లోరక యోరుగంటిపురిలో బడియున్నది, తేనిగుట్టముల్
ధారుణి దన్నుచున్నవి, బలంబులు భీతిపెశాచివాతఁ గం
గా రగుచుండె, లె మ్మిక యుగంధర, ముక్తి కుపక్రమింపుమా!
లదె, గోదావరి దాచి యుంచినది, రాజాశూదకం బబ్బినీ
మృదుప్రతాంకురహేమపాత్రికల లెమ్మా! యందు కర్తవ్యము
న్నది, యాలింపుము, ఓరుగల్లుపురి చింతాకాంతమై మూల్గుచు
న్నది, మంత్రి! యింక నీయశీకరచనానాట్యంబు సాగింపుమా!
తురకపాఞాల ఖడ్గతోమరంబుల నీడ భూపకేసరి కన్ను మూయఁగలదె?
మొగలాయిశ్చింఖలాపుష్పదామములకు నృపతి హస్తము ముద్దు లీయఁగలదె?
ప్రతిపక్షజన తీక్షణ పరిహాసముల కోత యోరుగంటికటారి యోర్వఁగలదె?
ఖానుల జయపతాకాదీప్తివృష్టికి ఆంధ్రక్రుధాగ్ని చల్లారఁగలదె?
తెనుగుభూమండలముతోడ జనన మంది-జీవనము ధారవోసి పోషించుచున్న
గౌతమిగంగ రుద్రభూకాంతు నయయొ-పగఱ కర్పించుకొని దాటఁ బుంజఁగలదె?
లేనవ్వ ల్బలసెన్ విరోధులకు, డిల్లీకోటలో రుద్రభూ
జానిఁ ఖానులు నవ్వలాడుకొని రాశాతాండవంబైన ప్ర
జ్ఞానైపుణ్యము మీరఁగా తెలుగుజెండా నుద్ధరింపంగ దే!
ఆనందద్యుతు లోరుగంటిపురిమధ్యక గుప్పవోయింపవే!

పి. విశ్వనాథకాగారు

ఈ వ్యాసమున మోటారు బండియొక్కయు, చిలుకలయొక్కయు మ్రుగ్గులు గీయువిధమును వివరింపబోవుచున్నాను. ప్రక్కపుటలోని పటమును చూడుడు: నం. ౧. మోటారు బండి మ్రుగ్గును వివరించుచున్నది. అందు మొదటిచిత్రమున మోటారుబండి యాకారము గలదు. రెండవచిత్రమున పైమ్రుగ్గుకు చుక్కల నిడు విధము చూపబడినది: మొదటి వరుసయందు నాలుగును, తక్కిన మూడు వరుసలయందు ఆరారుచుక్కలను డింపవలయును. మూడవచిత్రము అట్టిచుక్కలతో మ్రుగ్గును ముగించువిధము తెలుపుచున్నది. తొలుత బండియొక్క రెండుచక్రములను గీయవలయును. పిమ్మట చిత్రములో చూపిన విధముగ అడ్డుగీతలను, నిలువుగీతలను గీయ

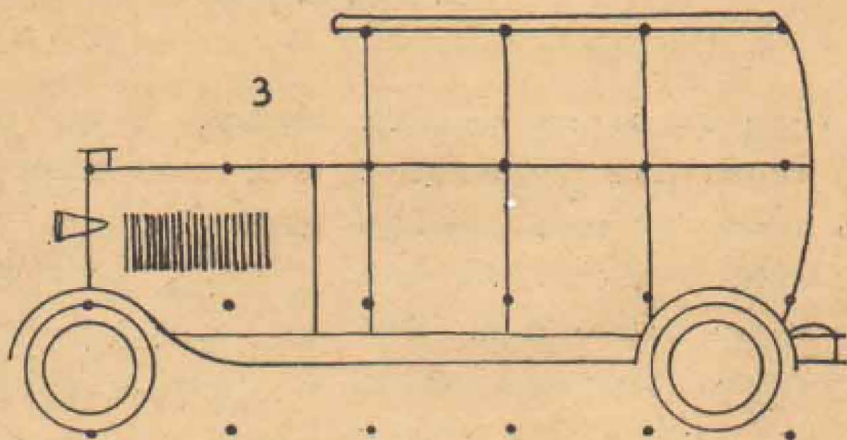
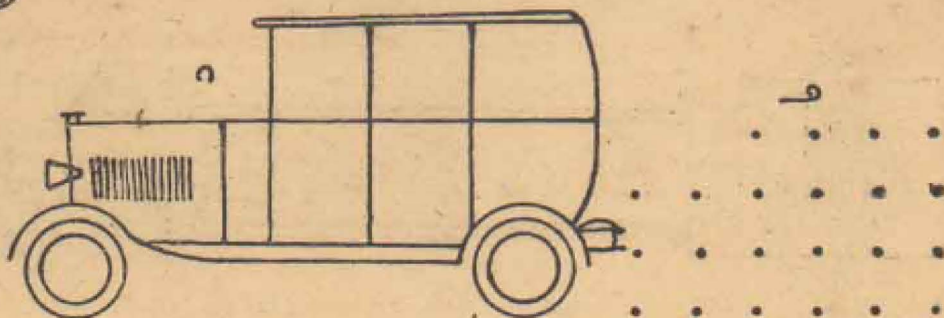
వలయును. తరువాత బండికి ముందు దీపమును, వెనుక పెట్టెను వ్రాసి ముగించవలయును.

నం. ౨. లో మొదటిచిత్రమున నొక చిలుక కలదు. అట్టి చిలుకను గీయుటకు చుక్కల నేవిధముగ నుంచవలయునో రెండవ చిత్రమున చూపబడియున్నది. నిలువుగ ఆరు చుక్కలతో నారంభించి క్రమముగ నొకటాకటి తగ్గించుచు రావలయును. ఆచుక్కలతో మూడవచిత్రమున చూపినవిధముగ మ్రుగ్గును ముగించవలెను. ఈరీతిగనే రెండు చిలుకల-నొకదానికెదురుగ నొకదానిని-గూడ చిత్రించవచ్చును. చూడుడు నాలుగవచిత్రము.

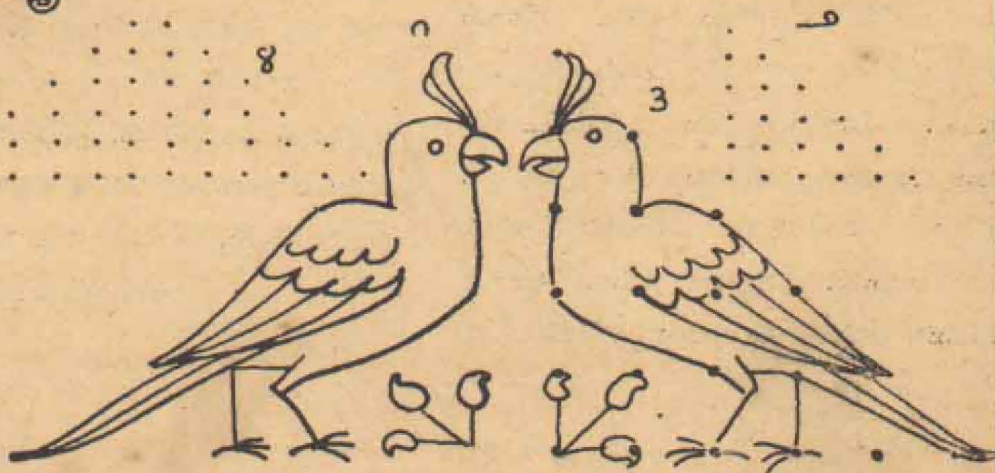
(All rights reserved.)

సం. ౧

సం. ౨

హిందూదేశ పరిపాలనా విధానము-దానిచరిత్ర

చా. వెం. మానుమంతరావు గారు, యం. ఏ.

(మొదటి భాగము)

౧

మహాదేశపు ప్రస్తుతపరిపాలనాపద్ధతికి పునాది 1773-వ సంవత్సరములో మొట్టమొదటిసారి వేయబడినదని చెప్పవచ్చును. అంతకు పూర్వము ఇంగ్లీషు వారు హిందూదేశములో ఏర్పాటుచేసికొనిన పరిపాలనా పద్ధతి స్వదేశరాజులు ఈస్టుఇండియాకంపెనీవారి కప్ప డప్పు డిచ్చిన హక్కుపత్రములపై ఆధారపడియుండెను. ఆపద్ధతి కేవలము వర్తకవ్యాపారముకొరకై ఏర్పాటు చేయబడిన విధానమే గాని రాజ్యపరిపాలనకొరకు ఏర్పాటుచేయబడినది కాదు. దానిప్రకారము కంపెనీవారి క్రిందనున్న భూముల పరిపాలనకొరకు ప్రతిముఖ్యప్రాంతమునందును ఒక డైరెక్టర్ల సంఘమును, దానికి అధ్యక్షుడుగా ఒక గవర్నరును ఉండిరి. ఈసంఘము లన్నియు ఇంగ్లండునందుగల కేంద్ర-కంపెనీ డైరెక్టర్ల సంఘమునకు లోబడియుండినప్పటికిని, ఏవరికి వాకే స్వతంత్రముగ తమ వ్యవహారములను పరిష్కరించుకొనుచుండిరి. కంపెనీ యొక్క వర్తకవ్యాపారమును చూచుటయే కాక తమ స్థానిక ప్రదేశములలో కొంతవరకు చట్టములను నిర్ణయించుట, వాటి ననుబట్టి నుంచుట, న్యాయవిచారణ చేయుట మొదలగు పనులనుకూడ చేయుచుండిరి.

౨

1773-వ సం.లో దెస్మండ్ లెటింగుఆర్టు ప్యాక్టుచేయబడెను. పార్లమెంటువారు హిందూదేశపురాజ్యాంగ విధానపు సందర్భములో ఏర్పాటుచేసిన చట్టములలో నిదియే ప్రధానస్థాన మాక్రమించుచున్నది. హిందూదేశమునందు కంపెనీవారి చేతిక్రిందకు వచ్చిన రాజ్యభాగములను పరిపాలించు మాత్రము సేర్పాటుచేయుటయే ఈ

చట్టము యొక్క ప్రధానోద్దేశ్యముని చెప్పబడినది. దీని ప్రకారము చేయబడిన మార్పులేవన—

(1) బెంగాలు ప్రభుత్వపు అధికార మంతయు ఒక గవర్నరుజనరలు, అతనికి సలహా నిచ్చునట్టి ఒక సంఘము, వీరిద్దరికిని ఈయబడెను. ఈసంఘపు సభ్యుల పేర్లు చట్టమునందే పేర్కొనబడి, వారు సంవత్సరముల కాలము అధికారపదవులయందుండవలె ననువిషయముకూడ దాని యందే చెప్పబడియుండెను. (2) మద్రాసు, బొంబాయి ప్రభుత్వములు సాధారణముగ బెంగాలు ప్రభుత్వమునకు లొంగియుండవలెను. (3) న్యాయవిచారణ సబ్బులకై ఒక సుప్రీముకోర్టు (Supreme Court) ఏర్పాటు చేయబడెను.

ఇంగ్లీషు పార్లమెంటుసభవారు హిందూదేశపు ప్రభుత్వపద్ధతిలో తోక్త్యము కల్పించుకొనుటకు ఈరెన్యు లేటింగు ఆర్ట్ మొదటి ప్రయత్నము. కాని దానియందు చాల లోపము లుండెను. ముఖ్యమైన లోప మేమన గవర్నరుజనరలు సలహాసంఘములోని ముగ్గురు సభ్యులు ఇంగ్లండునుండి వచ్చిరి, వారు ముగ్గురును ప్రప్రథము నుండియు కూడ అప్పటి గవర్నరుజనరలు వారన్ హేస్టింగ్సుకు ప్రతివిషయమునను వ్యతిరేకులై తమ వోట్లతో అతని మాచనలనన్నిటిని త్రోసిపుచ్చుచు వచ్చిరి. వారి బలము హెచ్చుగ నుండుటచే హేస్టింగ్సుయొక్క స్థితి చాల దుర్భరముగ నుండెను. ఈలోపము 1786-వ సంవత్సరములో వేరొక చట్టముచే తీసివేయబడి గవర్నరుజనరలుకు తన సలహాసంఘముయొక్క మాచనలను అవసరమైనప్పుడు త్రోసిపుచ్చి పరిపాలన సాగించుట కధికారమియ్యబడెను. కాని అట్లు త్రోసిపుచ్చిన ప్రతిసారియు దానికి కాంగ్రెసులు, సంఘమువారి అభిప్రాయములను రికార్డుచేయబడవలెను. ఈవిధములైన మాత్రములతోనే

1793-వ సం.లో బొంబాయి, మద్రాసు రాజధానుల యందు మాడ సంఘమువారితో మాడిన గవర్నరు (Governor-in-Council) అధికారము ఏర్పాటు చేయబడెను. ప్రధాన కార్యనిర్వాహకుల విషయములో జరిగిన ఈమార్పులవలననే ఈపద్ధతికి కేంద్రమున 'Governor-General-in-Council' అనియు రాజధానులందు 'Governor-in-Council' అనియు పేరు వచ్చెను. ఈ రాజ్యాంగవిధానములే అప్పటి కాలములో రాజకీయవేత్తయగు జాన్ స్ట్రాత్ఫోర్డ్ మిల్ గారు చాల ప్రశంసించి "పరిపాలనా విషయములలో కట్టుదిట్టమును, వివిధరాజకీయవేత్తల సలహావల్ల కలుగు న్యాయ దక్షతయు దానివల్ల చేకూరు"నని వ్రాసియున్నాడు.

3

పైన సూచించబడిన క్రొత్త ప్రభుత్వవిధాన మేర్పాటు చేయబడినప్పటినుండియు, ఇంగ్లీషుకంపెనీ వారి వర్తకవ్యాపారమునకు సంబంధించిన విషయములన్నియు వేరే ప్రత్యేకముగ ఒక వర్తకపు సంఘమునకు వదిలివేయబడెను. న్యాయవిచారణకు సంబంధించిన విషయములు పైన చెప్పినట్లుగా సుప్రీముకోర్టువారికి వదిలివేయబడెను. గవర్నరుజనరలుఇన్ కాన్స్టిట్యూట్ వారు చేసిన చట్టములు సక్రమమైనవా, కావా? యను విషయమును నిర్ధారణచేయుటకు ఈకోర్టువారి కధికార మియ్యబడెను. ఈసంవర్సభరిష్టికులలో గవర్నరు జనరలు అతని కాన్సిలునకును, సుప్రీముకోర్టునకును తీవ్రమగు అభిప్రాయ భేదము కల్గుననుటలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? ఈలోటు వల్లడియైనవెంటనే 1781 వ సంవత్సరములో కార్యనిర్వాహక ప్రభుత్వముయొక్క అధికార మే గొప్పది యని నిర్ణయించుచు సవరణచట్టము ఆమోదింపబడెను. కలకత్తాలో ఏర్పాటు కాబడిన ఈసుప్రీముకోర్టు ఇటీవల 1861 లో మద్రాసు బొంబాయిలలో ఏర్పాటు కాబడిన హైకోర్టులకు పునాదిగ ఏర్పడెను.

1784 లో పిట్ (Pitt the Younger) మహాశయుడు ప్రవేశపెట్టిన చట్టమువలన కార్యనిర్వాహక ప్రభుత్వపు ఏర్పాట్లలో కొన్ని మార్పులు చేయ

బడెను. కాన్సిల్ మెంబర్ల సంఖ్య నాలుగునుంచి మూడింటిలోనికి తగ్గించివేయబడెను. వీరిలో ఒకరు సర్వ సేనాని పదవియందున్నవారును, తక్కిన ఇద్దరును ప్రభుత్వోద్యోగమునందున్నవారును అయియుండువరే నని తీర్మానింపబడెను. ఈపద్ధతిపైననే మద్రాసు బొంబాయి కార్యనిర్వాహక ప్రభుత్వమునందు మాడ మార్పు చేయబడెను. ఈఏర్పాట్లు 1805-వ సంవత్సరములో కంపెనీవారి హక్కుపత్రము (Charter Act) తిరిగి మార్పు చేయువరకు అమలునందుండెను. దాని ప్రకారము పార్లమెంటువారు గవర్నరుజనరలు కలహా సంఘమునందు న్యాయసభ్యుల నొకనిని ఏర్పరిచి ఆతడు చట్టముల (Law Department) కాకుండు అధికారిగా నుండవలెనని నిర్ణయించిరి. ఈనిర్ణయము ననుసరించియే మనదేశపు ప్రభు-లామెంబరుగా ప్రఖ్యాతి పొందిన మెకాలే ప్రభువు (మన హిందూదేశ శిష్యస్మృతిని తయారుచేసిన దీక్షదే) ఏర్పరుపబడెను. ఈచట్టమునందే మాడ మొట్టమొదటిసారి "ఏహిందూదేశముడు కాని తన పుట్టుకచేత కాని, మతముచేత కాని మరి ఏఇతర కారణమువలన కాని కంపెనీకింద ఏదొద్యోగమున కైన అసర్దుడు కాదు" అను ముఖ్యమైనట్టియు, ప్రధానమైనట్టియు సూత్రము ప్రతిపాదించబడెను.

కాని వీటియన్నిటికంటెనుమాడ ముఖ్యమైన మార్పొకటి ప్రవేశపెట్టబడెను. అదే దన, మన హిందూదేశపు ప్రభుత్వపరిపాలనావిధాన మంతయు కేంద్రీకరింపబడెను. బొంబాయి, మద్రాసు రాజధానుల ప్రభుత్వములపై గవర్నరుజనరలు-ఇన్-కాన్సిలు వారికి అన్ని విషయములందును వైయధికార మియ్యబడి ఆయాప్రభుత్వములకు గల పరిపాలనాస్వతంత్ర్యము తీసివేయబడెను. ఇట్లు దేశమున కంతకు చట్టనిర్మాణపు అధికారము కేంద్రప్రభుత్వమువారి కిచ్చుటలో ముఖ్యోద్దేశము బ్రిటిష్వారి అధికారమునకు లోబడియున్న అన్ని ప్రదేశములకును ఒకే విధమగు చట్టముల నేర్పాటు చేయుటకు వీలుండుటయే. గవర్నరుజనరలుసంఘమునకు ఒక లామెంబరును చేర్చుటతో ఆసం

గురువును ఒకవిధమున చట్టనిర్మాణసభగా మార్చుట జరిగినదనియు, అట్లు మార్చుటకు ప్రభుత్వసోపానము ఆమార్పులన వేయబడినదనియు చెప్పవచ్చును. మొట్ట మొదట లామెంబరు గవర్నరు-జనరలుగారి సంఘములో అదనపు సభ్యుడు (additional member) గా మాత్ర మే నిర్పాటుచేయబడెను. 1853-వ సంవత్సరమువరకు ఆతనికి ఆసంఘసమావేశములలో ఓటు చేయుటకు గాని పాల్గొనుటకు గాని అధికార మియ్యబడలేదు.

౪

1853-వ సంవత్సరములో తిరిగి కంపెనీసారి హక్కు ప్రక్రమును నిరసరచు సందర్భములో మరికొన్ని ముఖ్యమగు పరిపాలన మార్పులు చేయబడెను. దానిప్రకారము గవర్నరుజనరలు సలహాసంఘము చట్టనిర్మాణపు అవసరములకై పెద్దదిగా చేయబడెను. బెంగాలురాజధాని ప్రధానవ్యాయమూర్తియు, సుప్రీముకోర్టునందలి జడ్జియొకడును, బెంగాలు, మద్రాసు, బొంబాయి, వాయవ్యపరగణాల ప్రతినిధులు నల్లరును, మొత్తము ఆరుగురు ఈసవికై మెంబర్లుగా నియమింపబడిరి. ఇట్లు హెచ్చుచేయబడిన ఈసంఘమువారు బహిరంగముగ తమ చర్యలు జరుపుటయు, అచర్యల సారాంశమును ప్రకటించుటయుమాడ జరుగుట కేర్పాట్లు చేయబడెను. కాని సంఘసభ్యు లందరును అధికారపదవులకు చెందినవారే యగుటచేతను, దానియందు హిందూదేశముని కెవ్వనికని స్థానము లేకుండుటచేతను ఆసభ ప్రజాప్రతినిధియని చెప్పటకు ఎంతమాత్రము వీలులేదు.

1857 లో సిపాయిల తిరుగుబాటు జరిగెను. దాని ఫలితముగ ఇండియాప్రభుత్వాధికారము కంపెనీమండి రాజీగారి యాజమాన్యముక్రిందకు మార్పుచేయబడెను. 1861 లో క్రొత్త చట్టనిర్మాణసంఘము నేర్పాటుచేయుటకై పార్లమెంటువారు ఆత్మను ఆమోదించినపుడు ఇది వరలో నున్న లోట్టును చాలవరకు తగ్గించుటకును, తీసి వేయుటకును ప్రయత్నము చేయబడెను. 1861 చట్టము ననుసరించి హిందూదేశములో మొట్ట మొదటిసారి ప్రజాప్రతినిధిసంఘము ఏర్పాటుకాబడినవని చెప్పవచ్చును. ఈ

మార్పునకు అప్పుడు గవర్నరుజనరలుగా నుండిన కానింగ్ ప్రభువు చాలవరకు బాధ్యుడయ్యుండుటచే ఆతనికి హిందూదేశప్రజలు కృతజ్ఞులై యుండవలసియున్నది. ఈ ఇండియన్ కౌన్సిల్స్ ఆక్ట్ (Indian Councils Act of 1861) ప్రకారము గవర్నరుజనరలు సలహాసంఘము లోని అదనపు మెంబర్లు రెండుకెల్లు హెచ్చుచేయబడిరి. ఇట్లు హెచ్చుగా చేర్చబడినవారిలో సగముమంది ఆధికారతీరులై యుండునట్లుమాడ ఏర్పరుపబడెను. మద్రాసు, బొంబాయిరాజధానిప్రభుత్వములకు 1883 లో తీసి వేయబడిన చట్టనిర్మాణాధికారము తిరిగి ఈయబడెను. అట్టిసంఘములే బెంగాలు, వాయవ్యపరగణాలయందు మాడ ఏర్పాటుచేయుటకు గవర్నరుజనరలుకు అధికార మియ్యబడెను. రాజధానిప్రభుత్వములు చేయు చట్టము లన్నియు గవర్నరుజనరలుయొక్క అనుమతి పొందవలెను; గవర్నరుజనరలుసంఘమువారు చేయు చట్టములకు (అవసరమైన రాష్ట్రప్రభుత్వములు చేయుచట్టములుమాడ) రాజాగారి(అనగా ఇండియామంత్రియొక్క) అనుమతి అవసరముగా చేయబడెను. కాని క్రొత్తగా ఏర్పాటుచేయబడిన ఈసలహాసంఘము లన్నిటికిని చట్టనిర్మాణాధికారముమాత్రమే ఈయబడెను. కార్యనిర్వాహకప్రభుత్వమువారి చర్యలను విమర్శించుటకు గాని, వాటినిగూర్చి తీర్మానించుటకుగాని వారి కధికారము లేదు.

1861 చట్టమును పార్లమెంటుసభలో ప్రవేశపెట్టుచు “ఈసంఘములను వాగ్వాదనసంఘములుగ చేయు నుద్దేశము ప్రభుత్వమువారి కెంతమాత్రము లే”దని అప్పటి ఇండియామంత్రి సర్ చార్లెస్ ఫుడ్ గారు చెప్పిరి. ఈచట్టములో అతిజరుగుదనముయములలో ఆరు నెలలకంటె ఎక్కువ కాలము అమలులో నుండకుండునట్లు ఆర్డినెన్సెస్ (Ordinances) చేయుటకుమాడ గవర్నరుజనరలుకు అధికార మియ్యబడెను.

౫

తరువాత మనము విచారించవలసినది 1892 లో ఆమోదింపబడిన ఇండియా ప్రభుత్వపు చట్టము. దీని ప్రకారము 1861-వ సం.లో ఏర్పరుపబడిన చట్ట నిర్మాణపు సంస్థలయందు కొన్ని ముఖ్యమైన మార్పులు చేయ

బడెను. అప్పుడు డిప్రీక్ ప్రభువు గవర్నరుజనరలుగా నుండి ఆతడు తన సలహాసంఘమువారి సభ్యులుగా నుండిన ఒక కమిటీని ఆవసరమును మార్పులను మూచించుటకు ఏర్పాటుచేసెను. ఆ కమిటీసూచనలే ఈ ఆట్టలో ప్రవేశపెట్టబడెను. దీని ప్రకారము గవర్నరుజనరలు చట్ట నిర్మాణసభయందు ఈక్రిందివిధముగ సభ్యు లుండవలెను: (1) గవర్నరుజనరలు, ఆతని సలహాసంఘమునకు చెందిన ఆరురు మెంబర్లు (2) 6 నురు అదనపు మెంబర్లు, గవర్నరుజనరలుచేత నియమింపబడినవారు (వీరు సాధారణముగ అధికారులుగానే యుండిరి) (3) ఇంకొక ఆరు నురు నియమింపబడిన అధికారేతరులు (4) 6 నురు అదనపు అధికారేతరసభ్యులు. వీరిలో ఒక్కొక్కరిని ఒక్కొక్కరాజధాని ప్రభుత్వపు సంఘసభ్యులు ఎన్నుకొనుటకు అధికార మీయబడెను. కలకత్తా వాణిజ్య సంఘమువారు ఒకసభ్యుని ఎన్నుకొనవచ్చును. మొత్తము

కేంద్రచట్టనిర్మాణసభయందు 24 నురు సభ్యు లుండిరి. ఈచట్టము ప్రకారము ప్రప్రథమమున హిందూదేశపు చట్ట నిర్మాణసభలో అధికారేతరసభ్యులకు ప్రవేశము కల్లుటయే కాక ఆసభ్యులకు ఎన్నికమాత్రము మాడ మొదటి సారి ఏర్పాటుచేయబడెను. ఇదికాక, వట్టి చట్టములను చేయుటలో సలహా ఇచ్చు పనియే కాకుండ, ఈ సభకు ప్రభుత్వపు ఆదాయవ్యయపట్టివి చర్చించుటకు, ప్రజా హితవిషయములను గూర్చి ప్రశ్న లడుగుటకును మాడ అధికారము లీయబడెను. ఈవిధములై న మార్పులే రాజధానులందుగల చట్టనిర్మాణసభల విషయమునందు మాడ 1892 ఆక్ట్ కింద చేయబడెను. అనగా రాజధానులందలి సభలలోమాడ అధికారేతర సభ్యులను చేర్చుకొనుటకు, వారికి బడ్జెట్ విషయమై చర్చ చేయుటకు, ప్రశ్న లడుగుటకు, తీర్మానములు చేయుటకు అధికారము లీయబడెను.

వేసట

వడ్లమాని అప్పారావు గారు

నడిరేయి కంతాన నవసిపోయిన వలపు
నీలినందేశాల తూలెనేమో నేడు
మణితారకల చూపు మంటల మధ్యాన
తరళాశ్రుకణములై తడి యారిపోయెనో!
విరహాగ్ని రొదలలో వేడినిట్టూర్పులో
అశ్రుమాలికలలో న్వన్నాభ్రపటలిలో
ప్రిదిలివిరిగిన సుగలు తెలతెల్ల వారెనో!
చీకట్ల వేసట్లు చినిగి వేకువలయ్యె.
ఒండొర్ల మనవలపు ఒరగిలి కృశీయించె.

తెలివిలేని జంతువులలో గాడిద అగ్రస్థానములకు
రించుచున్నది. అట్లుచేత మనుజులలో తెలివి
తక్కువవారిని గాడిద అని వాడుట గలదు. దూషణ
వాక్యములలో నన్ని దేశములవారు గాడిద నూతగా గొను
చున్నారు. మానవకోటికి గాడిద యెంతయో యుప
యోగకారిగా నున్నది. అది సాధారణముగా నెంత బరు
వైనను మోయును. చాకలివాండ్రు బట్టలమాటలు
మోయుటకు గాడిదల నుపయోగించుచున్నారు. వీనిని
కట్టి మేపుట లేదు. దుద్రధూములలో తిరిగి, బూడిదలో
పోల్లాడి, దారిలో కనబడిన దెల్ల నారగించుట వీని
స్వభావము. వీనికి దూరగమనము తగ్గించుటకు
కాళ్లకు త్రాడు కట్టుచుందురు. వీని వైఖరిని బట్టి
“పక్కాంబరధరం...” అను శ్లోకమును గాడిదలకు సమ
న్వయించిన పండితులు గలరు. దెబ్బలకు లక్ష్యము
చేయుని కాంతిసంఘములో చేరుచున్నవి. ఎన్ని దెబ్బలు
కొట్టినను కదలనివారిని ‘గాడిదలూరు కదల’ డని యనుట
గలదు. సహనశక్తి యెక్కువగా నున్నంతమాత్రమున
గ్రహణశక్తి గాడిదలకు శూన్యమునుటకు వీలు లేదు. ఒక
సర్కుసులో నొకగాడిద తన యజమాని యెక్కినప్పుడు
సరిగా పరుగెత్తి, చూడవచ్చిన వారిలో సహారీ చేయు
టలో సమర్థులగువారు సహితము దానిని లోబరుచుకొన
జాలకపోవుట మొదట కళ్లమునే తగిలించనివ్యక్ తోక
నందించుట, తర్వాత కొంతవరకునూ తను నెక్కినివ్యక్
తివులుపెట్టి పడద్రోసి మీద నిలుచుండుట, తుదకు యజ
మానిసంజ్ఞను బట్టి కొంతదూరము సవారీచేయనిచ్చి వెం
టనే పడద్రోసి మీద దొర్లుటయు మొదలగు గాడిదచేష్ట
లను జూచినవార లెవ్వరును గాడిదలకు గ్రహణశక్తి
లేదనజాలరు. తిట్ల కలవాటుపడినవారనగా తిట్టుబోతు
లకు గాడిద నాలుకచివర నాశ్రయించియుండును.
ఎవరినైనను తిట్టవలసినప్పుడు ‘గాడిదకొడుకా’ యని
సంబోధించెదరు. ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పుటకు విసుగుగలి
గిన ‘గాడిదగుడ్డు’ అని జవాబు బయలుదేరును. కోపము

మోచ్చిన గాడిద నూతపదియుగ బండబూతులకు దిగువారు
గలరు. సరియైన జవాబు చెప్పని వారిని ‘తప్పుడు గాడిద’,
‘అడ్డగాడిద’ యని సంబోధించుట గలదు. చిన్న పిల్లవా
డల్లరి చేసిన ‘పిల్ల గాడిద’ అని, సోమరిగా నున్న వానిని ‘గాడి
దలు కాయుటకు పనికివచ్చు’నని, పిల్లలు మోచ్చుగా
నేడ్చిన ‘గాడిదమాసినదాక వదలాడని, సంగరస్వభావమును
బట్టి ‘కంచరగాడిద’ యని, సంగీతము పాడునపుడు స్వర
ము బాగుండనియెడల ‘గార్లభస్వర’ మని యీ విధముగా
గాడిద స్మరణము ప్రజలలో మోచ్చుగా నున్నది.
కొందరుమిత్రు లొకచోట గూర్చునియుండగా సాయం
కాలమునం దొకయోవనుడు షోకుగా వారి మందరమంది
వడిగా పోవుచుండెను. అంతట వీరిలో నొకడు ‘గాడిద
బాగా పోవుచున్నదిరా’ అని హేళన చేసెను. అంతట
నాయోవనుడు కొంతదూరము పోయి తిరిగి యీ మిత్ర
బృందముసమీపమునకు వచ్చి, ఒకచోట నుత్తరీయము
పరుచుకొని, దానిమీద కూర్చుని “అమృత్యా! ఇప్పుటికి
మందలో గలనీనా”ననెను. ఆచుట మిత్రబృందము తొం
దరపడుటచేత గాడిదలుగ పరిణమించుటనీ వచ్చెను. ఒక
కవీశ్వరుడు కొండపీటి కేగ నచ్చట నందరును కవులై
యుండుట గాంచి కనలి ‘కొండపీటిలో నుండెడి గాడిద
నీవునుం గవివి కాదుగదా’యని సంబోధించెనని వాడుక
గలదు.

జంతుకాస్త్రరీత్యా గాడిదకును నుజ్జమునకును
విశేష భేదము లేదు. కాని మందుని తెలివిగలవానిని
పోల్పునప్పుడు గాడిదకు నుజ్జముకు గల భేదమును
గూచించుచుందురు. ఒకడు నుజ్జముమీద పోవును పొద
చారిగా బోవుచున్నవానిని పరిహాసముగా ‘గాడిద ఎలా
పోవుచున్న’దని యడుగగా ‘నుజ్జముమీద’ నని రెండవ
వాడు జవాబుచెప్పెనట. ఎదుటవానిని గాడిద యనుట
వల్ల తానే గాడిద యనిపించుకొ నెను. పంచతంత్రము
నందలి గాడిద సింహముతోలును గప్పుకొని పొలములో

జనులను భయపెట్టసాగెను. పిమ్మట తోడిగాడిదలు కనపడగానే తన మామూలు స్వరము ప్రారంభించి గుట్టు బయటబడెను. విద్యార్థికులు చీట్లాడుటలో దొంగ ఆట అని ఆడెదరు. ఆరవవారు దానిని 'కలుచై ఆట్టం' అనగా 'గాడిద ఆట' అందురు. ఆటలో ఓడినవాడు గాడిదయ్యనమ్మాడు. సరియైనజవాబు చెప్పనప్పుడు, ఎన్నిసార్లు ఓడినను జవాబు లేనప్పుడు అరవవారు 'కలుదా' అని, తెనుగు వారు 'గాడిదా' అని, ఇంగ్లీషువారు 'యాన్' అని సంబోధించుచుందురు. గాడిదకు వెనుకకాళ్లు వంకరగా నుండును. ఇతరగాడిదలు దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు వెనుకకాళ్లతో వంకరతన్నులు తన్నును. ఎవరైనను వెనుకకు తన్నినయెడల గాడిదబాగు తన్నినటుల తలంచబడుచున్నారు. గాడిదలకు రూపవికారముతో చేష్టావికారము గలదు. కొన్ని గాడిదలకు గూను పొచ్చు. పారంపర్యముగ బరువు పొచ్చుగా మోయుటచేత నేర్పడియుండవచ్చును. దానికి తోడు వానికి సహజమైన తెనుగు కూడా ఉన్నయెడల చెప్పవలసినదే లేదు. అందునకే పనులుచేయుటకు వెనుకాడువారు గౌరవపదవులకానిచు నప్పుడు తెనుగున్న గూనిగాడిదలతో బోల్చబడుచుందురు. ఎక్కువ గండరగోళముగా నున్నప్పుడు 'గాడిదగోల' అనియు, స్థల మేదైన చికాకుగా నున్న 'గాడిదగ తరగా' నున్న దనియు వాడుచుందురు. గాడిదెట్టి మిక్కిలి చిన్నవయసులో చాల కోమలమై నుట్టపుట్టికంటే నవనవలాడుచుండును. పయసు పొచ్చిన కొలది వంకరకాళ్లు, వికృతాకారము బయటబడును. అందుచేత అందముగా గన్నడుపిల్లలకు బుద్ధిమాండ్య ముండునో 'గాడిదపిల్ల' ముద్దుపాటుమని లోకవ్యవహారము గలదు.

సన్యాసం పుచ్చుకుంటే ఇంటిబాధ తప్పునని తలంచిన సన్యాసి కుడకు తన కాషాయవస్త్రములు, చండకమండలములు మొదలైనవి గల మూటను గురించి 'సన్న్యాసం పుచ్చుకున్నా గాడిదబరువు తప్పలేదనెనని లోకమున వాడుక గలదు. ఒక జడ్డీయు, నొక వ్యాయవాదియు నొకచోట జేరి పూర్వజన్మమును గురించి చాలనేపు చర్చించిరి. పిమ్మట అట్టి పూర్వజన్మ ఉండిన యెడల "పూర్వ జన్మలో మీరు

నేను ఏమైయుందుమో చెప్పగలరా" యని జడ్డీ వ్యాయవాది నడిగెను. అందుకు వ్యాయవాది తడవుకొనకుండా "నేను నుట్టమును, మీరు గాడిద అయి యుందు" మని జవాబు చెప్పెను. అందుకు జడ్డీకిగల ఓపిక సహనశక్తిని దృష్టాంతముగ జెప్పి తా నొక కోర్టునుంచి మరియొకకోర్టుకు జబ్బాగుట్టమువలె తిరుగుచుండు నిదర్శనమును చెప్పెను. గాడిదను క్షుద్రజంతువుగా తలంచుట పొరపాటు. పను చేవుడంతవానికి శ్రీ కృష్ణజనకాలమప్పు గాడిదకాళ్లను బట్టుకొని యాశ్రయించగ తప్పినదికాదు. క్రైస్తులై బిలులో గాడిదమీద నొకయూరిశంచి మరియొకయూరికి చెడలినటుల గలదు. ఒకడు మరియొకనిని గాడిదయెదుట 'గాడిదగోడుకాయని తిట్టగా ఆగాడిదకు దుఃఖాతిశయము గలిగి, "ఆడినమాటను దప్పిన గాడిదగోడుకాయలంచు" తిట్టినందుకు "వీడా నాకొడుకంచును గాడిదయేడ్చె" అని ఒక కవి వర్ణించియుండెను.

వైద్యుని కుపయోగపడు ఆకును 'గాడిదగడ పాకు' అని పిలిచెదరు. పసిపిల్లలకు శ్వాసకోశములకు జబ్బుగలిగిన గాడిదపాలు నొప్పముగ వాడెదరు. మంద మకులగువారిని 'చిన్నప్పుడు గాడిదపాలు త్రాగినావా' అని పరిహసించుట గలదు. గాడిదకూత శకునముగా నిప్పుటికి హిందువులలో పరిగణింపబడుచున్నది. ఎవరినైనను 'గాడిద' అని అనినయెడల రెట్టించువదప్రయోగమో చేపాడుదియో తప్పదు. సాధారణముగా నధికారమునందున్నవారు కొందరు తాచేదారులను త్వరపడి 'గాడిద' అని సంబోధించుట గలదు. అందుకు తాచేదార్లు లోలోపల తిట్టుచు చేయునది లేక ఊరకుందురు. అచ్చటచ్చట మొండివాండ్రు తిరుగబడుట గలదు. ఒకప్పుడు దానివలన తిరుగబడినవారికి పదభ్రష్టత్వము కలుగవచ్చును. అధికారికిని పశ్చాత్తాపము కలుగుట కవకాశము గలదు. ప్రైసంగతులవల్ల గాడిద సంతోసులభిముగ జంతుకోటినుంచి తొలగించ బీలులేదని సృష్టికర్త మన కెల్లవేళల దరుచు స్ఫురించుటకు బీలు గలుగునటుల గాడిదను సృజించెనని తలంచవలసియున్నది. ఎక్కడనో ఒకమఠ గ్రంథములో ఆమతస్థులు ఉదయము నిదురలేచి స్నానము జూచిన గాడిదగాము టైచరని యున్న ఆవకాశము తీసు

మార్గశీర్ష మాసము]

కొని ఆట్టిమతస్థులలో నొక ప్రముఖుని సమక్షమున నున్న ఒక గాడిదచుట్టు ముమ్మారు తిరిగి సాప్తాంగవండ్లప్రజా మము చేసిన యొక స్మార్తుని జూచి యామతస్థుడు ప్రశ్నించగా, పూర్వజన్మములో నొక ఆచార్యపురుషుడు ఉదయమున స్మార్తుని చూచిన దోషమున నటుల గాడిదజన్మ మెత్తెనని, అందుచేత వారికోసమస్కరించుచుంటి నని పరిహాసముచేసినటాని గలదు. ఇంతకు గాడిద తుండ్రజంతువైనను దానికి 'సుటం ఛింద్యాత్ పటం ఛింద్యాత్ కుర్యాద్వా' గార్వభస్వసం' అనేవిధముగ ప్రసిద్ధిలోకములో గలదు. దానికి తెలివిలేక పోవు గాక, దానికిగల సహనము, లోలో పకారతత్త్వి, ఘోషేత్తు లేని కార్యాచరణము గమనింపదగినవై యున్నవి. కేవల ఆకారవికారములనుబట్టి నిరసనచేయుచో మనుజులలో నెందరో గాడిదలను మేలని పించువారు గలరని యంగీకరింపక తప్పదు. సృష్టిలో ప్రతిదేశోటియందు ఆత్మ గలవని నమ్ము ప్రాండవులు

ముఖ్యముగ సర్వసమత్వమునకై ప్రయత్నించు ఈదినములలో గాడిద సంతతులకనగా జూచుట తగదు. సత్యాగ్రహసమయములందు కనభరచటకు సహనమున కేదినిది ర్శనము! గాడిద లన్నియు తెలివితక్కువవి యనుటకు వీలులేదు. గాడిదలతో పోల్చుటకు కష్టములేనివారలు గాడిదచేష్టలను చూచుట అసంభవము. సహన మత్యగింప వలసినప్పుడు మార్గదర్శియగు గాడిద ననుకరించుట తప్ప గాజాలదు. అందుచేత గాడిదయని యెవరైన తిట్టినను సహనశక్తిని కనబరచుటకును తిరిగి తిట్టకుండుటకును ప్రయత్నించువారు షర్ణనీయు లగుచున్నారు. ఈ గాడిద గొడవ నింతతో చాలించి రాబోవు గార్వభమహాసభలో జరుగు ఉపన్యాసములను, తీర్మానములను వెనుకనుంచి విన్నవించుచున్నాను. గాడిదలను తక్కువగా చలించు వారిక గార్వభసంఘమున రానున్న మార్పులను తెలిసికొని బాగ్రతగా సందరించవలసి యుండును.

కైలాస యాత్ర

పుష్పాడ కేశగిరి రావు, చోడవరపు జానకిరామయ్య గార్లు

ఇరువయిపులఁ దరుపంక్తులు-తఱచుగఁ దీరిచెను; మధ్య దారి; యనంత స్మరణీయ దీర్ఘ దూరం-బిరువుర మగు మేము సొంపు నింపు దలిర్పక.

నడవసాగితి మా పెద్దయడవికొనకు-నేనును సుదర్శనుండు; నన్నే యతండు పూర్వగామిగ నట్టియపూర్వయాన-మెల్ల గమియింప నలుపు; నవెల్లఁ గాంచి

ఏమిది? యెందుఁ బోవుద, మి దెక్కడకుం దెరు వంచు నే ననక

“కామితదాయకుం డసురకంఠ విలుంతన మాచరించి ని

ష్కాముకరక్షణా నలుపుకర్తకు వాసము వెండికొండ నే

నామహానీయపర్వతమునండకుఁ గొందును నిన్ను; ర మృతక.

అతఁ డన్నట్టి విచిత్రవాక్యము మహియాష్టాదపారమ్ము గాం
చి తదేకమ్ముగు దీక్ష నామనమునన్ చేసేత విత్తై మనో
గతమై యంకురమై నిమేషమున వృక్ష మ్యయ్యె; మే మావిచి
త్రతరువాతపథానుగాములయి యంతన్ గోర్కి సంధిల్లఁగన్.

నడచిన దారికి కొనన్దు-గుడిచేతికిఁ బ్రక్కఁ బెద్ద కోటకుఁ బోలెన్
నిడు పగు ప్రాకారమ్ముల-నడిమిని నొకద్వార మాత్మవై పుణిఁ జూపున్.

దానఁ జొరఁబడి యడు గిడఁగానె, యెడమ-చేతివయిపున నొకతెన్ను చెలువు చూచి
తన్మహామార్గ గాములై తరలినాము-దాని కిరువైపులనుఁ దెల్ల వైన గోడ.

ఎంత నడచిన తఱుఁగ దదేమి తెరువో?-నడచి నడచి మఱింకంత నడచి నడచి
తుద కొకానొక తెల్లని త్రోవఁ బట్టి-సాగినారము కొంతద వ్వేగు దనుక.

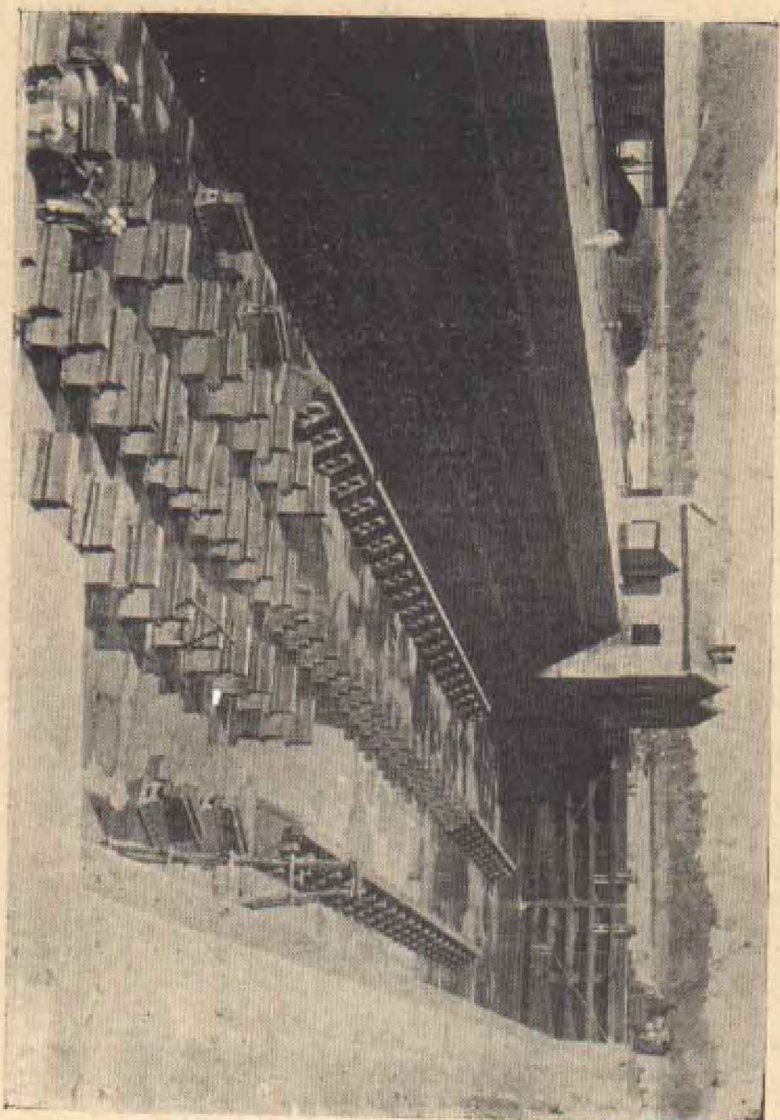
అనతి దూరాన మాకన్ను లాస్వదించె-పాపపంకిల మూడ్చి పుణ్యాపచయము (?)
నలుపు నరునకుఁ గరతలామలకమైన-జలతరంగాంగ, శివశిరస్సంగ, గంగ.

తల్లలితాంగిఁ గాంచిన మొదల్ వివశ మ్మయి మేను లుబ్ధి యా
వెల్లువలోన మజ్జన మభీషితసిద్ధిగ నల్పినార, మ
త్యుల్లసితాంతరంగముల, యోగులతో మహితాత్మకాళితో
వెల్లని కేశపాశముల విచ్చి మునింగెడి వృద్ధపంక్తితో.

‘మునుకలు గంగానదిలో-నొనరించుట కన్న భాగ్య మున్నదే? యది నే
నొనరింప లేకపోయియు-గనియుంటిని కలనుమాత్ర కామితదాయీ!

కాలపయోదగర్జనము కారణమై తొలఁ కాడునట్టి శం
పాలతవోలె నేమిపరుషమ్ములు కూర్చెదవో యటంచు బా
ధాలనమైన సైచికొని దానికిఁగా నెద వేచియుండఁ దల్
కాలము డగ్గరిల్లి తొలుకాఱుమెఱుం గయితో, యుమాధవా!

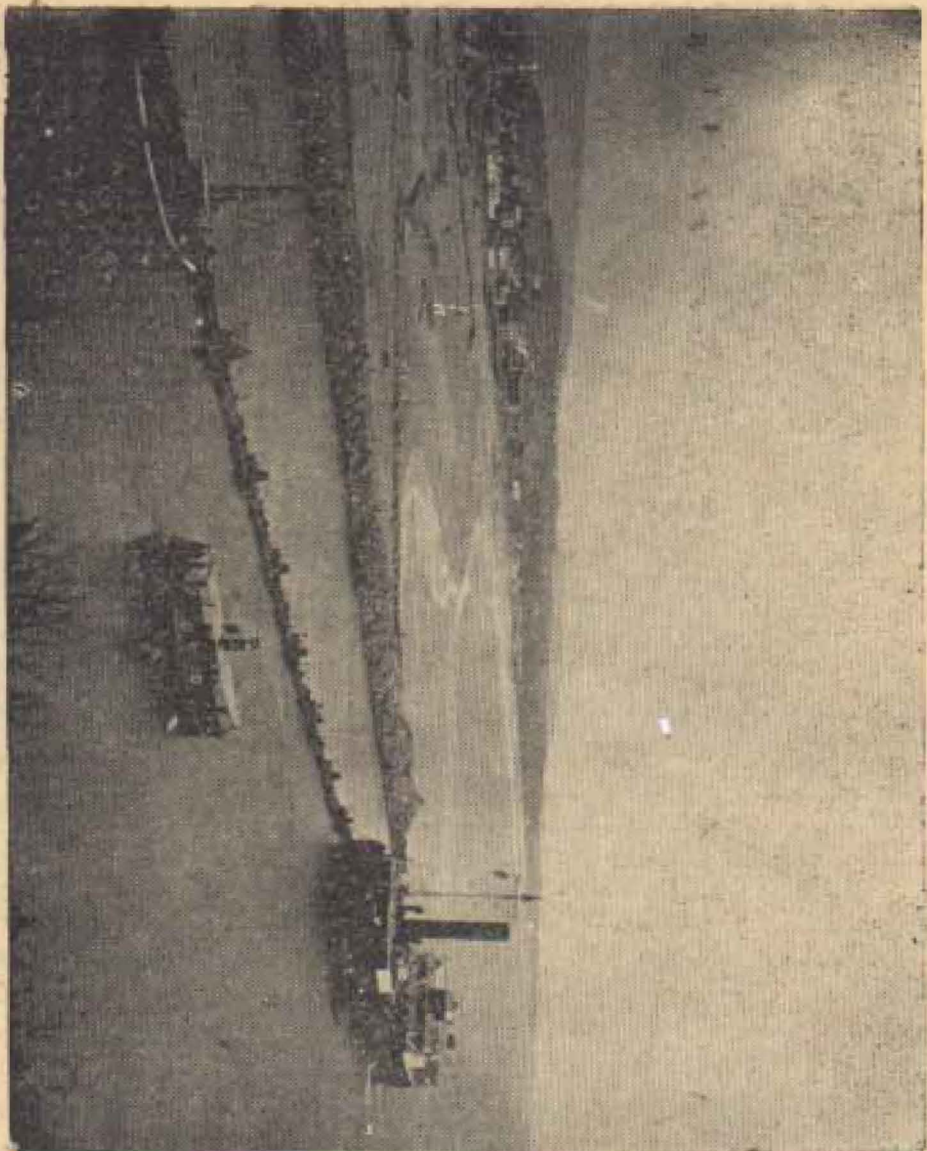

ర. పీఠలను మరమ్మత్తుచేయు స్థలము

3. ബുദ്ധൻ പ്രസ്താവ

നാലാമതെ ഭാഗം, ഭാഗം, ഭാഗം

చెన్న రాజధానియందు ౧౯౨౪-వ సంవత్సరము జనవరి ప్రారంభము మొదలు
మార్చి తుదవరకు గల మూడు నెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక*

ఆంధ్రవాఙ్మయ మీ క్రింద పేర్కొనిన వివిధశాఖలతో వెలసియుండుటచేత సీపట్టిక యం దాయాశాఖల నుత్పన్నములగు గ్రంథము లాయా శాఖలకే చేర్చబడును. గ్రంథముల నామములన్నియు సకారాదిక్రమమున నుండును.

1. అర్థశాస్త్రము, 2. అలంకారశాస్త్రము-నాట్యకళకు సంబంధించిన గ్రంథములు సయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 3. ఆయుధధనుశాస్త్రములు, 4. ఆరోగ్యశాస్త్రము, ఇతిహాసములు- ఇతిహాసములలోని భాగములు, కథలు, మార్పుచేయక ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడునవి - యీశీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 6. కథలు-ఇతిహాసములు, పౌరాణికములు, 7.-కల్పితములు, 8.-చారిత్రకములు, 9.కల్పము, 10.కామశాస్త్రము, 11.కావ్యములు, 12. గణితశాస్త్రము, 13. గేయములు, 14. చరిత్ర(దేశ), 15. చిత్రలేఖనము, 16. చట్టము(Law), 17. ఛందశాస్త్రము, 18. జుతుశాస్త్రము, 19. జీవితములు, 20. జ్యోతిషశాస్త్రము, 21. తర్కశాస్త్రము, 22. దండకములు, 23. ధర్మశాస్త్రము, 24. నవలలు,

25. నాటకములు, 26. నాట్యశాస్త్రము, 27. నిఘంటువులు, 28. నీతి- నీతికథలుకూడ యీ శీర్షిక క్రిందనే వచ్చును, 29. పరిశిష్టము, 30. పాకశాస్త్రము, 31. పారిశ్రామికము, 32. పురాణములు- ప్రత్యేకముగ ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడు పురాణములలోని భాగములు సయిత మీ శీర్షిక క్రిందనే చేర్చబడును, 33. ప్రకృతిశాస్త్రము, 34. ప్రబంధములు- ఆంధ్ర సారస్వతమునందు ప్రసిద్ధములగు 'హరివంశము', 'ఆంధ్రచంపూభారతము', 'అచ్చ తెలుగు రామాయణము'వంటి పురాణేతిహాస కావ్యములకు సంబంధించినవి, 'పాండురంగ మాహాత్మ్యము' వంటి మాహాత్మ్యములు, 'ఆంధ్రమేఘసందేశము'వంటి అనువాదములు, రంగనాథరామాయణము'వంటి ద్వీపద గ్రంథములు మొదలయినవి యీశీర్షిక క్రిందవచ్చును, 35. ప్రహసనములు, 36. భూగోళశాస్త్రము, 37. భౌతికశాస్త్రము, 38. మంత్రశాస్త్రము, 39. మతము - హిందు, 40.- ఇతరములు (బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవవాదిమతములు)- ఇతరమతములకు సంబంధించిన గ్రంథములు- ఏ విషయ విభాగమునకు సంబంధించిన వయినను-

* ఈ పట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: ఆ.- అధ్యాయము; అను - అనువాదము; అనువాదములు. ప.-పప్యము. ప్ర.-ప్రకాశములు. భా.-భాగము. వ.-వచనము. సం-సంపాదకములు. సటి.-సటికము.

ఈశ్వరీ క్రిందనే చేర్చబడును, 41. మాహాత్మ్యములు, 42. మీమాంసాశాస్త్రము, 43. యక్షగానములు, 44. యోగశాస్త్రము, 45 రత్నశాస్త్రము, 46. రాజకీయములు, 47. వాస్తుశాస్త్రము, 48. విమర్శనము- ఇందు సారస్వతమునకు సంబంధించిన విమర్శనలు మాత్రముండును, 49. వృక్షశాస్త్రము, 50. వేదవాఙ్మయము- ఉపనిషత్తులు, ఇతర వైదిక గ్రంథములునయిత మిందే చేర్చబడును, 51 వేదాంతము - భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్య విషయక గ్రంథము లీశ్వరీ క్రింద వచ్చును, 52. వైద్యశాస్త్రము, 53. వ్యవసాయశాస్త్రము, 54. వ్యాకరణ శాస్త్రము, 55. వ్యాపారము, 56. వ్యాయామము, 57. శకునశాస్త్రము, 58. శతకములు 59. సంగీతశాస్త్రము, 60. సాంఘికములు, 61. సామ్యుద్దికశాస్త్రము, 62. సారస్వతము- భావ, 63. స్తోత్రములు, 64. హరికథలు.

ఆరోగ్యశాస్త్రము

ఆరోగ్య ప్రబోధనాటకము—జి. సూర్యనారాయణ
ఆరోగ్యము—సి. వెంకటరమణయ్య

ఇతిహాసములు

నలోపాఖ్యానము (పల్ల) — (ప్ర) మారుతిరాం అండు
కో., తెజవాడ
రామాయణము (మొల్ల) — (ప్ర) రాం అండు కో.,
వీలూరు

క్రిమిదోగ్ధానందాంధ్ర రామాయణము, బాలాయోధ్య
కాండలు (ప్ర)—చ. యోగానందయ్య

కథలు—ఇతిహాసికములు, పౌరాణికములు

కుశలపులు—కేమద్రుమణకపులు

కుశలాటకము—(ప్ర) టి. బాలకృష్ణ నాయకర్, మద
రాసు

కాశల్య—సి. సూర్యరావు

గణపతి — (ప్ర) సి. కుమారస్వామి నాయుడు అండు
పన్న, మదరాసు

జనమేజయరాజ్యము—జె. స్వామినాథ

భోగ్యముపి (వ) — (అను) హెచ్. వాసుదేవరావు

నారదమహర్షి తీర్థచక్రము—రి. జగన్నాథశర్మ

రకురామజీవితము—ఇ. శ్రీనివాసవరదాచార్య

పురాణకథాదీపిక—(ప్ర) కులవాడీ ప్రచురణాలయము,
తెనాలి

పురాణగాథలు—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రి

బాలకృష్ణవిజయము—(ప్ర) జయం అండుకో., మదరాసు

శుద్ధాంధ్ర కుచలోపాఖ్యానము — యం. వి. మాధవా
చార్య

సీతాకల్యాణము, శ్రీ రంగనాథరామాయణము—(ప్ర)

వై. లక్ష్మీవరసింహం, జగ్గయ్యపేట

సీతారాములు—డి. వి. రమణరావు

స్త్రీలవ్రతకథలు—వి. వెంకటరావు

—కల్పితములు

కథావలి—సి. రామచంద్రరావు

కాశీమలీకథలు, భా. ర—మధుర సుబ్బన్న దీక్షితకవి

జయచంద్ర చంద్రరేఖావిజయము—వి. కోటిశ్వరరావు

మానసోల్లాసికీకథలు—యన్. రాధాకృష్ణయ్య

వనవాంధ్రకాదంబరి— (అను) యన్. సోమసుందరకవి

నధూనరుల ఆత్మహత్య—వి. కోటిశ్వరరావు

విశోదకథాకల్పనల్లి—సి. వెంకటరామానుజశర్మ

—చారిత్రకములు

గుంటూరు మస్తాన్ చరిత్రము— యం. అనంతరామయ్య

భట్టి విక్రమార్కుని కథలు, భా. ౨— (అను) యం.

శ్రీరామమూర్తి

భోజరాజచరిత్ర—యం. చిన శేషగిరిరావు

మహాత్మా, నంద—యం. వెంకటకృష్ణశర్మ

శృంగారకాళిదాసు కథలు—యస్. కృష్ణస్వామికర్మ
సతీరత్నములు, భా. ౧—యస్. రాధాకృష్ణయ్య

కల్పము

దేవబ్రాహ్మ సంధ్యావందనము—జి. చంద్రమూర్త్యుర
సిద్ధాంతి
మహా మృత్యుంజయజపనిధి — యస్. పి. పి. వి. వై.
సరస్వతిస్వామి
సత్యనారాయణవ్రతకల్పము — కె. అచ్చయ్య అందు
సప్తు, రాజమహేంద్రవరము

గణితశాస్త్రము

గ్రామలెక్కల నమూనాలు—వి. యచ్. నరసింహం
నోటిలెక్కలు—(ప్ర) రంగా అందు బ్రహ్మ, కాకినాడ
ప్రారంభగణితము, భా. ౨, ౩.—కె. యస్. శ్రీనివాసా
చార్య

గేయములు

అల్లారి సీతారామరాజు కీర్తనలు—వై. కృష్ణరావు
ఆత్మయోజక (వేదాంతిడిండిను, అనంతోపనిషత్ సహ) —
(ప్ర) టి. నరసింహాచెట్టి, మదరాసు
కుశలవయ్యధ్యము—(ప్ర) కె. అచ్చయ్య అందు సన్న్,
రాజమహేంద్రవరము
శ్రోత్ర స్వరాజ్యంపాటలు—జి. సత్యనారాయణ
గంగావివాహము—(ప్ర) టి. బాలకృష్ణ నాయకర్,
మదరాసు

గోగీతము—యస్. కృష్ణరావు
చరగోవిందనామములు—(ప్ర) కె. అచ్చయ్య అందు
సన్న్, రాజమహేంద్రవరము
జ్ఞానబోధాధ్యాత్మిలు (పాటలు)—ఆర్. హనుమయ్య
శ్రీనాథవ్రతగీతము—పి. శ్రీనివాసరావు
నూతన రామాయా భజనకీర్తనలు—బల్లాస్వామి
పెదకాకాని శ్రీ మల్లేశ్వరధ్యానస్తోత్ర కీర్తనలు—పి.
వెంకటసుబ్బయ్య

భక్తపారాయణ కీర్తనలు—యస్. అప్పలన్నసింహదాసు
భజన కీర్తనలు—పి. సత్యనారాయణమూర్తి

భద్రావల రామదాసు చరిత్రము—(ప్ర) కె. అచ్చయ్య
అందు సన్న్, రాజమహేంద్రవరము
మాతృసంకీర్తనము—టి. విశ్వనాథము
రామాయణ భజనకీర్తనలు—(ప్ర) కె. అచ్చయ్య అందు
సన్న్, రాజమహేంద్రవరము
లక్ష్మణదేవరసప్తు—(ప్ర) కె. అచ్చయ్య అందు సన్న్,
రాజమహేంద్రవరము
లుకాయగము—(ప్ర) కె. అచ్చయ్య అందు సన్న్,
రాజమహేంద్రవరము
వేంకటేశ్వర పద్మావతీ మనోరంజిత పెండ్లిపాటలు—
(ప్ర) యం. వి. రుద్రయ్య నాయుడు, తిరుపతి
వేడుక పెండ్లిపాటలు—టి. తిరుమలదాసు
శ్రీ ఆత్మారామ కీర్తనలు—(ప్ర) యస్. ఆదినారాయణ,
ఏలూరు
శ్రీ కోదండరామ భజనామృతము—(సం) యస్. వరద
దాస్

శ్రీమద్రామాయణ భజనకీర్తనలు—జి. ఆశ్వాథదాసు
శ్రీమద్రామాయణ భజనకీర్తనలు—పి. సత్యనారాయణ
మూర్తి
శ్రీరామ భక్తికీర్తనలు—పి. రామచంద్రయ్య
శ్రీ వెంకటేశ చిద్విలాససరస—(ప్ర) యం. వి. రుద్ర
య్య నాయుడు, తిరుపతి
సీతాకల్యాణము—మస్తాక్ మరీఫ్ సాహెబ్
సీతారామలపాటలు—జి. ఇందుమణిదేవి

చరిత్ర

తక్షిణాఫికా—డి. వి. శివరావు
నరసరావుపేట చరిత్రము—యం. గురుబ్రహ్మశిర్మ
హిందూచేతచరిత్రము—పి. టి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు
చట్టము (Law)
పంచాయతీకోర్టు సంగ్రహం—ఆర్. వాసుదేవరావు
హిందూ లా—ఆర్. వెంకటసుబ్బరావు

జీవితములు

ఆదీ జవాన్ ఖాన్ అక్బర్ హుస్సేన్ సాహెబ్ ఖాన్
బహదూర్ గారిజీవిచరిత్రము—జి. సీతారామశాస్త్రి

ముహమ్మదు—సి. అప్పలస్వామి
వినాయకసావర్కారు తీవితము—యం. జగన్నాథాస్త్రి

జ్యోతిషశాస్త్రము

జ్ఞానప్రదీపిక—యన్. వెంకటరాఘవాచార్య
జ్యోతిష ప్రశ్న కంఠాభరణము—సి. లక్ష్మీనృసింహ
శాస్త్రి

దండకములు

దండకరత్నములు—(ప్ర) కె. వీరవెంకయ్య, రాజమ
హేంద్రవరము
రండకరత్నములు—(ప్ర) కె. సుబ్బరావు, బెజవాడ
దండకాభరణము—ఏ. నారాయణరావు
నందికేశ్వరదండకము—యం. వి. వి. మాధవాచార్య
మహానందికేశ్వరదండకము—ఏ. వేంకటేశ్వరకవి
శ్రీ మహాలక్ష్మ్యురదండకము, అంకయ్యదండకముసహా—
కె. వీరయ్య

నవలలు

అపరాధిని—(అను) వి. సత్యనారాయణశాస్త్రి
అశాపికాచము—ఏ. సోమేశ్వరరావు
గులాబ్ మూరి, భా. ౧—(అను) యం. సత్యనంద
రావు
తైలప, రాప్తామాట కులంతకుడు—ఏ. యక్. వెంక
టేశ్వరుడు
రాధామాధవము—ఏ. వెంకటనీతమ్మ
లలిత—యం. శంకరరావు
విమలానందము—డి. వెంకటస్వామిగుప్త
వీరగాంధర్వము—వి. రామానుజులరెడ్డి
సత్యపతి—ఇ. భాష్యకాచార్య
సహస్ర శిరచ్ఛేద అపూర్వచింతామణి, భా. ౨—
(అను) పి. పిచ్చయ్యశాస్త్రి

నాటకములు

కనకతార—వి. చంద్రమౌళిశాస్త్రి
కాంతామతి—జి. కోటేశ్వరరావు
కృష్ణలీలనాటకము—వి. కె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

చిత్రపుత్తి—(అను)యం. దుగ్గాశంకరామాశ్యండు
జగదానందము—డి. బ్రహ్మానందశాస్త్రి
జయంతజయపాలము—(ప్ర) కె. అచ్చయ్య అండు సన్న్,
రాజమహేంద్రవరము
పురూరవ—డి. సీతారామరాజు
ప్రహ్లాదనాటకము—(ప్ర) టి. బాలకృష్ణనాయుడు
ప్రాథకృష్ణలీల—వి. కె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
మహారాండభారతి—(అను) ఆర్. వెంకటరామసోమ
యాజులు

రామపాదుకాపట్టాభిషేకము—సి. మాణిక్యేశ్వర
రామరావణయుద్ధము—యన్. రామానుజరావు
రక్తిణీసందేశము—వి. యం. వెంకటేశ్వరరావు
రోషనార—యన్. రామానుజరావు
లంకాదహనము—సి. మాణిక్యేశ్వర
లాక్ష్యగృహదహనము—ఏ. వి. జగన్నాథాచార్య
వరవిక్రయము—జి. కామేశ్వరరావు
శ్రీకృష్ణరాయచారము—యన్. రామానుజరావు
శ్రీమతీదేవి—శ్రీపతి శ్ర్యంబకరావు
శ్రీమదాంధ్రనాటక మహాభాగవతము—జి. పాపరాజువి
షాహజహాన్—(అను) డి. సత్యనారాయణ
సత్యహరిశ్చంద్ర—రామనారాయణకవులు
సంగీత విష్ణులీల—సి. మాణిక్యేశ్వర
సంగీత విష్ణులీల—యన్. రామానుజరావు
సావిత్రినాటకము—డి. సీతారామరాజు

నీతి

నీతికథారత్నాకరము, భా. ౩—యం. శ్రీపతి
నీతికథాసారము—శేషాద్రిమణికవులు
నీతికోశము—(ప్ర) దీనదయాలు అండు కో., మదరాసు
నీతిగీతావళి, భా. ౨, ౩, ౪—(ప్ర) లింగ్ అండు కో.,
బెజవాడ
నీతిచంద్రిక—పి. చిన్నయ్యమూరి
పంచతంత్రకథలు—(అను) పి. మార్యనారాయణ తీర్థులు
పిల్లల నీతికథలు, భా. ౨—యం. శ్రీపతి
బాలకపితచర్య—వావిలికొలను సుబ్బారావు
బాలభగ్గోపాఖ్యానము—డి. సీతారామరావు

బాలనీతి కథావలి—డి. సీతారామరావు

బాలహితబోధి—డి. సీతారామరావు

భారతనీతికథలు, భా. ౨—వి. నారాయణమూర్తి

భారతనీతిపద్యరత్నావలి—(సం) యం. శ్రీరామమూర్తి

మేనుపపద్యములు (సప్తీ)—(ప్ర) కె. అచ్చయ్య అండు
సన్న్, రాజమహేంద్రవరము

పరిశిష్టము

అదాలతుకోట్ట తీర్పు - (విశ్వబ్రాహ్మణ వైదికాచరణను
గురించి)—(ప్ర)సి. నారాయణశెట్టి, సికందరాబాదు
అధ్యక్షకోపన్యాసము (నన్నపూరు తాలూకా తెలగసంఘ
ము) — (ప్ర) వి. వెంకట్రామయ్య నాయుడు,
ఏలూరు

అమావాస్యపద్యములు—యల్. భాసింఫీరాసాహెబ్

ఆంధ్రకావ్యసారము—(ప్ర) కె. వీరమల్లయ్య

ఆంధ్రగీర్వాణ శీతకోపసహస్రపీఠిక — (అను) యం.
వేంకటరమణాచార్య

ఆంధ్రపత్రిక పంచొమ్మిదవ సంవత్సరాది సంచిక—
(ప్ర) కె. నాగేశ్వరరావు, మదరాసు

ఆంధ్రప్రశస్తి—వి. సత్యనారాయణ

ఆత్మసంఘము: అమితవిషయసక్తి — (అను)
కె. నరసింహము

ఆనంద వాచక పుస్తకము, ౧—(ప్ర) లెర్. వెంకటేశ్వర్
అండు కో., మదరాసు

ఉడయవర్ వైధిసము—(ప్ర) వి. పెరుమాళ్ శెట్టి అండు
సన్న్, మదరాసు

ఏడవవాచకపుస్తకము, టిప్పుము — (సం) పి. యల్.
నరసింహము

ఏలూరు మునిసిపాలిటీ—యం. తిమ్మయ్య

కలిపరాజయము—వి. వి. యల్. నరసింహరావు

కావ్యవిపణి—కాశీ వ్యాసాచార్య

కృతజ్ఞత—డి. వెంకట్రామయ్య

కృష్ణావతార నక్షత్రమాలిక—వి. భామ్యకాచార్యులు

కోరుట్ల వేదాస్తవ్యయవర్గనీ సంస్కృతపాఠశాలా పద్మా
మ వార్షికనివేదిక—(ప్ర) యస్. నరసింహాచార్య,
కోరుట్ల

గీతామంజరి—చింతా దీక్షితులు, ఎన్.కె.రాలు

గురుబాడగ్రామ దేవస్థానముల చరిత్రము—జి. భాస్కర
రరావు

గృహస్థాశ్రమ రహస్యములు—యస్. యస్. వాసన్
జ్ఞానరత్నములు—(ప్ర) శ్రీరామకోటిదాసు ఎన్.కె.రాలు,
ఏలూరు

తెలుగు బాలబోధ—(ప్ర) క్రిశ్చియన్ లిటరేచర్ సొసై
టీ, మదరాసు

దంభాద్వైత నిరసనము—కె. గురుమూర్తి

నందికేశ్వరుడు—(ప్ర) వి. యస్. రత్నం అండు కో.,
తెనాలి

నక్షత్రమాల—యస్. కమలాబాయిమ్మ

నరసాపుర శతావధానము—కె. కొండలరావు

నవకుసుమాంజలి—జె. వెంకటరామయ్య

నవరస ఆనందప్రదాయని—మస్తాన్ మరీఫ్ సాహెబ్
నాగురువు (వివేకానందస్వామి ఉపన్యాసములు)—
(అను) పి. వెంకటనారాయణ

నాల్గవవాచక పుస్తకము—కె. వీరేశలింగంపంతులు

నెల్లూరు గాలివాస—డి. పిచ్చయ్యకాస్త్రి

పతిధర్మ—పి. సత్యనారాయణరాజు

పద్యకాలియ మహాజన-వివేకభా-రిపోర్టు—(ప్ర)యస్.
వెంకటసుబ్బయ్య, ఆప్తయ్యరాజుపేట

పాతివ్రత్యధర్మము—జె. స్వామినాథ

పిసపాటి శోభేశ్వరశర్మగారి నిర్వాణవార్తము - నర్సా
రావుపేట

పుష్పాంజలి—సి. నూరన్న

పోతనరత్నములు—(ప్ర) కె. వీరవెంకయ్య, రాజమ
హేంద్రవరము

ప్రచ్ఛన్న క. త్రియంబుల ప్రబోధ—వి. గుర్జారెడ్డి

ప్రభాతము—టి. గోవర్ధనరావు

ప్రశ్నోత్తర రత్నమాల—కంకరాచార్య

ప్రసివారోగ్యనాటకము—జి. సూర్యనారాయణ

ప్రార్థనపద్యావళి—సి. సర్వేశ్వర

చాలకృష్ణలీలలు—బి. కోటిశ్వరరావు

మానవుని పూర్వావస్థ త్రిమూర్తులు పుట్టిన విగ్రహము—

వై. సీతారామయ్య

మునిమాపు—యస్. సూర్యప్రకాశరావు

మొదటితరగతి శ్రోత తెలుగువాడక పుస్తకము—యస్.

భూమణం

యినామలు—యం. రామరావు

రామదాసు బంధిఖాన—బి. కోటిశ్వరరావు

రూరల్ నైపు—కె. వీరభద్రయ్య

రెండవవాచక పుస్తకము—కె. వీరేశలింగంపంతులు

లోకజ్ఞానము, తరగతి ౨, ౩—బి. గుబ్రహ్మణ్యం

వల్లికల్యాణము; పరబ్రహ్మజననము; భిక్షార్థున గర్వభం

గము—యస్. పి. పి. బి. వై. సరస్వతిస్వామి

శ్రీ నవగ్రహమండలీ (పత్రములు)—(ప్ర) పి. యస్. శర్మ

ఆంధ్ర సర్వీస్, చిత్తూరు

శ్రీ మద్యయదోమ రహిత కందార్థములు, శ్రీ నిజగురు

పూజావిధాన సహితముగా—కె. వీరయ్య

శ్రీమద్భక్తసావిత్రి—సి. సరసింహసిద్ధాంతి

శ్రీరామనామము—(ప్ర) కె. కోటయ్యపంతులు,

కావలి

సంస్కృత ప్రజ్ఞానీ—బి. దుర్గేశ్వర

సర్వమును బోధించువా రెవ్వరు? స్వామి కృష్ణాజి—

(అను) సి. రామయ్య

సరస్వతీ వాచక పుస్తకము, ౭ — పి. రాఘవేంద్ర

రావు

సరోజినీదేవి (ఉపన్యాసములు) — (ప్ర) యం. వెంక

టకృష్ణశర్మ, మదరాసు

పాకశాస్త్రము

నలభిమపాకశాస్త్రము—వై. కృష్ణరావు

మాంస పాకశాస్త్రము—కె. బాబురావు నాయుడు

పురాణములు

పాతాళగంగా పురాణము—శ్రీనివాసరాఘవకవి

పాతాళగంగా పురాణము—వేంకటరామకవి

కుక్కుటికల్యాణము—(ప్ర) యం. యస్. శర్మ ఆంధ్ర కో.,

తెనాలి

నామనపురాణము, భా. ౨ — (అను) యస్. వీరరాజు

ప్రకృతిశాస్త్రము

ప్రశ్నోత్తర సృష్టివిషయము—బి. సర్వనారాయణ

సృష్టిపరిశీలన - (రెండవవాచకము)—(ప్ర) సి. కుమార

స్వామి నాయుడు ఆంధ్ర సర్వీస్, మదరాసు

ప్రబంధములు

పాండురంగమాహాత్మ్యము—తెనాలి రామలింగకవి

మనుచరిత్రము—(ప్ర) పి. వెంకట్రామయ్య ఆంధ్ర బ్రద

ర్స్, రాజమహేంద్రవరము

సారంగధర చరిత్రము—చే. వెంకటకవి

ప్రహసనములు

ఆంధ్రగమృత్తు—జి. రామకృష్ణశాస్త్రి

కాకినాడ కన్నీపిల్ల—కె. నుబ్బరావు

కాటికి పోయి కాలినిముండ—సి. నల్లయ్య

నంద్యాల నైగు—పి. వెంకటేశ్వరకవి

పెండ్లి చేరంటాండ్లు—జి. రామకృష్ణ సీతారామసో

దరకపులు

మహానంది మజా—పి. వెంకటేశ్వరకవి

మిత్రద్రోహము—కె. నుబ్బరావు

వెలయాళివేషాలు—పి. వెంకటేశ్వరకవి

పరగులదివాళా—(ప్ర) యస్. యస్. మూర్తి, కాకి

నాడ

సోదెమ్మపోతు—బి. భాస్కరరావు

భూగోళశాస్త్రము

శ్రోత పడమటి గోదావరికిల్లా భూగోళము—బి. పార్థ

సారథి

చెజవాడతాలూకా భూగోళము—జి. యల్. నరసింహం
మాతవ చెన్నరాజధాని భూగోళశాస్త్రము—యల్. సు
బ్రహ్మగిరిసోమయాజులు
మాతవ భూగోళశాస్త్రము, పుస్తకములు ౨, ౩ — వి.
రామచంద్రరావు

మతము-హిందు

దేవాలయశిల్పము—వావిలికొలను సుబ్బరావు
చైతన్యకాదశీచిత్ర ప్రశంస—(సం) వి. సుబ్బారెడ్డి
సనాతనధర్మము—సి. నారాయణరావు

మతము-ఇతరములు

అర్చ్య బిల్లాము శోసఫాత్తు అనువారల చరిత్రము—
జె. జె. ఆలన్

క్రీస్తు సిలువశ్రమల ధ్యానము — (అను) రెవరెండ
ఇ. యల్. అనంతరావు

తెలుగు కీర్తనపుస్తకము (ఏనుక్రీస్తుమీద)—(సం) కె.
యం. యల్. డాల్ బీర్

ప్రేమదాసు : జయము—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లిబరేచర్
సానెటి, మదరాసు

బుద్ధపురాణము (సం)—డి. బలరామకృష్ణయ్య

మాహాత్మ్యములు

మహాసందిమహాత్మ్యము—ఏ. శేషయమారి

క్రీశైల మాహాత్మ్యము—(ప్ర) సుందరరాం అంతు కో.,
చెజవాడ

క్రీశైల మాహాత్మ్యము—(ప్ర) యస్. వి. రాఘవయ్య,
కర్నూలు

సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరీయము—జి. ఆర్. సీతారామశాస్త్రి

యక్షగానములు

క్రీ కృష్ణ కులాభారము—జి. హనుమంతరాయశాస్త్రి

రాజకీయములు

ఆంగ్లేయరాజ్య పరిపాలన సాకర్యములు—బాక్ చాదరి

”

రివ ముద్రణము

గ్రామపంచాయతీలు—యం. రామరావు
జిల్లాబోర్డు—యం. రామరావు
తెలుగు హిందూదేశము—(అను) కె. రాజారావు
తాలూకాబోర్డు—యం. రామరావు
భారత స్వరాజ్యయుద్ధము—జి. మార్యనారాయణశర్మ

వేదాంతము

ఆద్యైత్యమృతసారము—యస్. కృష్ణస్వామయ్య
అనుభవ వేదాంతసారసంగ్రహము — కె. గోపాలకృ
ష్ణయ్య

ఆంధ్ర భగవద్గీతలు, 2-వ అ. — (అను) కె. బాబురా
వునాయుడు

ఆనందదస్త్రసిద్ధాంత తత్వములు—ఆనందదస్త్రసిద్ధాంత
ద్వైతసిద్ధాంత విచారము—(సం) కె. కృష్ణచార్య

మోక్షమార్గము—పి. వెంకటకృష్ణదాసు

రహస్యత్రయము—యం. వి. డి. వెంకటాచార్య

విధూతి విశ్వయోగము—(ప్ర) వై. కృష్ణమూర్తి, గుం
టూరు

వైరాగ్య రంగరత్నాకరము—(ప్ర) ఆర్. వి. గోపాల
కృష్ణయ్య, చెజవాడ

శివరామదీక్షితీయము, భా. ౧—ఆర్. శివరామదీక్షితులు

క్రీరాజయోగాంతర ప్రబోధిని—జె. లింగయోగి

క్రీ సీతారామంజనేయ సంవాదము—(ప్ర) వి. కృష్ణ
స్వామి మొదలి, మదరాసు

న్నేపాలత మోక్షమార్గము — (సం) యస్. పరదరాజు
లుకెట్టి

వైద్యము

ఆకొండివారి వైద్యము—యం. సత్యనారాయణమూర్తి
ఆయుర్వేద వైద్యసారము—టి. మార్కండేయులు

గృహవైద్య చికిత్సాసారము, భా. ౧, ౨—యం. నూ
ర్యనారాయణ

శత్రుకములు

అంతర్వేది లక్ష్మీవృషింహాశీకము — కె. వెంకటవరదా
చార్య

కామేశ్వరీశతకము—తిరుపతి వేంకటేశ్వరశతకములు
కృష్ణశతకము—(ప్ర) మారుతిరాం అండు కో., బెజవాడ
గాంధీ నీతిశతకము—డి. సూర్యనారాయణశర్మ
గోవిందశతకము—యస్. వి. జోగేశ్వరరావు
దాశరథీశతకము—(ప్ర) కింగ్ అండు కో., బెజవా
నీతిశతకము—పి. సుబ్బాబ్బాకవి
భక్తవరదార్థ శతకము—డి. సర్వేశ్వర
భాస్కరశతకము—(ప్ర) కింగ్ అండు కో., బెజవాడ
భాస్కరశతకము (పట్టి) —(ప్ర) కింగ్ అండు కో.,
బెజవాడ
రత్న శతకము—వై. కృష్ణరావు
రాధారమణశతకము—యస్. యస్. కేశవరావు
వేంకటేశ్వరశతకము — రామకృష్ణ సీతారామసోదర
శతకము

వైకుంఠతారకశతకము—పి. లక్ష్మణవాసు
శ్రీ మహాదేవలింగశతకము—జె. వీరయ్య
సీతాదేవిశతకము—ఆర్. కొండలరావుపంతులు
సుమతిశతకము—(ప్ర) మారుతిరాం అండు కో., బెజవాడ
సుమతిశతకము—(ప్ర) కింగ్ అండు కో., బెజవాడ
సుమతిశతకము — (ప్ర) పి. కుమారస్వామినాయుడు
అండు కో., మదరాసు
సుమతిశతకము—(ప్ర) కింగ్ అండు కో., బెజవాడ
హరిశతకము—యస్. చినసామయ్యకాశ్రి

సంగీతశాస్త్రము

గానవిద్యాకుమారి—(ప్ర)వై. శ్రీరాములుచాదరి, లంగ
లూరు

సారస్వతము-భాష

భారతప్రయోగములు— యస్. సర్వారాయుడు

స్తోత్రములు

కాలికాంబాస్తవము—పి. కాలేశ్వరప్రసాదరావు
కాలీప్రసన్నము—యం. వి. సుబ్బారావు
కృష్ణస్తోత్రము—పి. సింహాచలము
నందికేశ్వర స్తవము—యం. వెంకటకృష్ణరావు
పరమాత్మస్తోత్రము—పి. సుబ్బన్నకవి
మాతృకృష్ణ మాహాత్మ్యస్తోత్రము—వి. హనుమయ్య
ముకుందమాలా (తెనుగుపద్య-అనువాద-టీగల సహా)—
కులశేఖర

ముకుందమాల (తెనుగుపద్య-అనువాదముతో) — (ప్ర)
యం. యం. వెంకటాచార్య
విష్ణు సహస్రనామ సంగీత్రసము వెన్నుని వెయ్యి కేర్లవి
నకరి—పి. నారాయణదాసు

శ్రీ రామాయణస్తోత్రము—చ. యోగానందయ్య
సీతారామ స్తవము—వి. వేంకటకృష్ణయ్యనాయుడు
స్తవరత్నావళి—యస్. కుప్పస్వామయ్య
స్తోత్రరత్నావళి—పి. వెంకటాచార్య

హరికథలు

గయోపాఖ్యానము-హరికథ—యస్. జగన్నాథకవి
జానకీశపథము—నారాహణదాసు
శ్రీమద్విరాట్పీఠారి వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామిలవారి
హరికథ—కె. వెంకటాచార్య
శ్రీకృష్ణ చులాభారము—యం. వేంకటేశ్వరనారాయణశర్మ

నడమంత్రపు సిరి

బసవరాజు అప్పారావుగారు

క్రొయి లోక సా రొచ్చి కూసి పోయింది
మాయవానలు లోక మంత ముంచినవి!

* * *

సం షోకటి చేతిలో బడి జారిపోయె,

మండువేనవికి చెల్లెండు జూపినవి!

* * *

మొలు పొకటి మింటిపై మెరిసి పోయింది,
ఉలుములు జగతి నుట్టుతా లూపినవి!

వసుచరిత్ర రచనాకాలము

నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు, యమ్. ఏ., పి.-హెచ్. డి.

వసుచరిత్రాదిప్రబంధముల రచనాకాలమును నిర్ణయించు సందర్భమున గమనించదగిన విషయ మొకటి కలదు. గ్రంథస్థము లగు చరిత్రాంశములను బట్టియే రచనాకాలములను నిర్ణయించ వలసియున్నది. ఈచరిత్రాంశములు ప్రాయీకముగ కృతిపతికి సంబంధించినవి. గ్రంథమంతయు రచించిన వెనుకనే కృతిపతి గుణశౌర్యాదులను వర్ణించు పీఠిక, ఆశ్వాసాంతములు వ్రాయుట కవి సంప్రదాయము. ఈ సంప్రదాయోత్పత్తికి కారణమిది: కవులు గ్రంథముల వ్రాసి ముగించి కృతిపతి నన్నేమించుటకు రాజసంభలకుఁగోవును, దమచే విరచితమగు గ్రంథమునచ్చటచ్చట బఠించుచు, అనుకూలుడగు ప్రభువు దొరకిన నాతని కంకిత మిచ్చెడివారు. కావున కృతిపతి గుణాదులను వర్ణించు పీఠికాది పద్యములు అసలు గ్రంథము వ్రాయబడిన తరువాతనే విరచింపబడెడివి. కావున పీఠికాదులయందలి పద్యములు మనకు గ్రంథ రచనాకాలమును దెలుపజాలవు. గ్రంథరచనాకాలమనగా పుస్తకములోని కథాప్రారంభపు మొదటి పద్యము మొదలు పీఠికాశ్వాసాంతములను ముగించువఱకును జరిగిన కాలము. ఈ కాలమును నిర్ణయించుటకు పీఠికాశ్వాసాంతములు దోడ్పడవు. మఱి వానివల్ల దెలియునది

యేది యనిన, కృతిపతికి కవి తనగ్రంథమునంకిత మిచ్చిన కాలము, అనగా గ్రంథరచనను ముగించిన కాలము. విమర్శకులు నిర్ధారణచేసి చెప్పగలిగిన దంతయు గ్రంథరచన ఫలాని నంవత్సరమున ముగిసినదని మాత్రమే.

ఈ దృష్టితో వసుచరిత్ర రచనాకాలమును-అనగా ఆగ్రంథరచనను ముగించిన కాలమును-విచారించుము. ఇంతకు పూర్వమాగ్రంథము క్రీ. శ. ౧౫౭౦లో విరచింపబడెనని శ్రీకుందూరు ఈశ్వరదత్తుగారును నేనును వ్రాసియున్నాము. ఇప్పుడు పునః తద్విషయమును దడవుటకు గారణ మేమన, ఆగ్రంథము క్రీ. శ. ౧౫౭౦ లోనే ముగింపబడె ననుటకు బ్రబలమైన నూతన నిదర్శనము లభించుటయే.

వసుచరిత్రపీఠికలోని ఈపద్యమును దిలకింపుడు: సీ. ఎంతకాలము మహాశాంతపంగతి దివ్యదంతావళంబులు దరలకుండు నెంతకాలము వరాహేంద్రు డద్వంద్వడై కల్పము ల్వనరాశి గడపుచుండు నెంతకాలము భుజంగేశు డాదిమ భీషు పదవిషేవణనిష్ఠ బాయకుండు నెంతకాలము గిరు ల్గుంతతాభ్యన్నతి నలహంసపద్ధతి నంటియుండు

తే. సంతకాలము దనయంద యచలమై య
సంతమై రత్నగర్భమై యవని నరయ
సలరు గర్హాటరాజ్య సింహాసనాధి
రాజ్య శుభశాలి తిరుమలరాయమాళి.

ఈద్యమున తిరుమలరాయలు నిరంత
రము కర్హాటరాజ్యము నేయుచుండును గాక
యనివించినాడు రామరాజభూషణుడు. ఇందు
వల్ల తేలున దేమన,—

౧. వసుచరిత్రరచన తిరుమలరాయడు
సజీవుడుగనుండగ నేసంపూర్ణముచేయబడినదని.

౨. మఱియును నతడు కర్హాటరాజ్య సిం
హాసనాధినాథు డైన పిమ్మట నని.

3. తిరుమలరాయడు క్రీ. శ. ౧౫౭౦ లో
సింహాసనము నధిష్ఠించి పదునొకండు మాస
ములు రాజ్యము నల్పి పరమపదించెను. కావున
వసుచరిత్రను తిరుమలరాయని కంకిత మిచ్చిన
వర్ష మదియే, అనగా ఆ సంవత్సరముననే వసు
చరిత్రరచన సంపూర్ణమయెను.

రహామధురిమ

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు

నిన్నుబిలచి నేనెప్పుడే నీవు మివుల
సందకత్తియ వనిచెప్ప నభిలషింతు
జలుగు క్రోన్నీలిసీడల తరుకుసంజ
తనుకు నొక్కరహాస్థలమ్మునకుఁ దార్చి.
ఆరహావేళ నా నృప్త్యయందు మలచు
ప్రత్యక్షాస్థితి పులకితభావ మొందు

నూలుకొలిపిన సంయోగ మాత్మ సరణిఁ
బ్రత్యక్షాస్థిరవీధిక పరిమళించు.

సాగరము చేరువేళకు వైవలిని, న
హాస్రభాభిన్న వేణికయాచు మాత్మ
సంగసంరంభ మధురలజ్జాశేకలిత
యైనరీతులు నీయందు వనఘుళించు,

శ్రీమహాపాధ్యాయ, శ్రీమత్తిరుమల
గుడిమల్ల వరదాచార్యులవారు, యం. ఏ.

వీరు సంవత్సరమున మరలిపట్టణము
నకు దాపునను చిట్టిగూమారునందు జన్మించిరి. వీరు
సుల్తానునగరము, గొల్లపాలెము ప్రాప్తైరులు.

బందరు హిందూ హైస్కూలులోఁ బ్రవేశ
పరీక్షవఱకుఁ జదివి చెన్నపురివచ్చి రాజధాని
కళాశాలలో బి.ఏ., (ఆనర్సు) చదివిరి. ఈ
పరీక్షాఫలితమునకు ముందె వీరి తండ్రిగారగు
శ్రీమూర్తి నరసింహాచార్యులవారు చనిపోయిరి.
కాని విద్యాభిలాష యధికముగ నుంటచే
దను మాకులునకు పవర్ ఆఫ్ అటర్నీ యిచ్చి
తమవిద్యాభ్యాసమును సాగించిరి. బి. ఏ.,
(ఆనర్సు) చదువుచుండఁగా నక్షీజాప్రికా
దేశీయరక్షణ నిధికి రు. ౫౦౦ లు విరాళ
మొసంగి తమకుఁ గల దీనవత్సరమును బ్రకటం
చిరి. ప్రవేశ పరీక్షనుండి పట్టభద్రుడగువఱ
కును సంస్కృతమును అభిమానవిద్యగాఁజెట్టు
కొని విశ్రాంతిదినములలో శ్రీమూర్తి తాండవ
కృష్ణమాచార్యులవారియొద్దను, శిష్టా నరసింహ
శాస్త్రిలవారియొద్దను, దర్శమున సాహిత్య
మును, వ్యాకరణమును బెంపొందించుకొనిరి.

బందరు జాతీయకళాశాలయం దుపా
ధ్యాయులుగఁజేరి తాము చెప్పగల పాఠము
లాకళాశాలయందు లేకుండుటచే దమస్థాన
మున మఱియొకరి నేర్పఱచి వారికి మాసము
నకు నలువదిరూప్యములవంతునఁ దామే వేత
నము నిచ్చుచుఁ గొవ్వూరం గల యాంధ్ర
గీర్వాణ విద్యాలయమునకుఁ బ్రధానాచార్యు
లుగ నియమింపఁబడి వేతనములేకుండఁ బని
చేయుచుండిరి. ఆవిద్యాలయమునకు సంబంధిం
చిన పరిపాలనవిషయములఁ జక్కదిద్దనలేనని

యర్హింపఁగాఁ దత్ప్రయత్నమునకువై ముఖ్య మేర్పడుటఁ
దెలిసికొని విజయనగర సంస్కృతకళాశాలకు వైసు
ప్రెస్సిపోలుగాజెల్లి పనిచేసిరి. వీరిబుద్ధి చాతుర్యమునకును,

విద్యార్థిలాక్షకును మెచ్చికొని శ్రీ విజయవగర మహా రాజులుంగారును, కిశోరి రామానుజాచార్యులుగారు మొదలగు ప్రముఖులును కళాశాలకు సంబంధించిన వసతి గృహపరిపాలనమును (Hostel management) వీరి యధీనమొనర్చి సంవత్సరమున కిరువదివేల రూప్యముల వంతున వీరి కొసంగిరి. వీ యాద్రవ్యమును విద్యార్థుల విద్యార్థులు వికసింపజేయుదురు మార్గముల నాలోచించి వసతి గృహమునకు సంబంధించిన వసులకు వినియోగించి శ్రీ శ్రీ మహారాజులుంగారి యొక్కయు, రామానుజాచార్యులు మొదలగు విద్యార్థులయొక్కయు యొక్కయు నాదరాధిపూనములఁ జూడఁగొనిరి. సంస్కృతకళాశాలల పరిశీలనకర్త యగు పి. పి. యస్. శాస్త్రిలవారు (Superintendent of Sanskrit Colleges) లండను నగరమునకుఁ బోవు సందర్భమున శ్రీమహారాజావారి యనుమతిని, విద్యాశాఖాధ్యక్షుని కోర్కెపైని, వారి స్థానమున వీరు నియమింపఁబడి తృప్తికరముగఁ బని చేసిరి. శ్రీ శాస్త్రిలవారు లండను నగరమునుండి వచ్చిన తర్వాత వీరిని బ్రభుత్వమువారు కడప పర్కెలుఇన్ స్పెక్టరుగా నియమించిరి. ఆయుద్యోగమున నుండుతఱి స్వతంత్రముగఁ బ్రాచ్యకళల బోధించు కళాశాల నొక దాని నేర్పఱచి పనిచేయవలెనని తలంచి విద్యాశాఖాధ్యక్షులు వలదనుచున్నను ఆయుద్యోగమునకుఁ దిగి డక మొసంగిరి. తరువాత కొత్తవరునకువచ్చి మరలఁ బ్రవేశించి తత్సంక్షేప కార్యకర్తనిధిని ప్రోవోసర్పుయఁ బరిపాలనమునఁ గొన్ని మార్పులను నూదింపఁగాఁ గార్య దర్శులును, పరిపాలకవర్గమును విననందునఁ దత్సంక్షేప విడిచి స్వగ్రామమును చిట్టిరూమానునకుఁ దయచేసి తమ తండ్రిగారి పేరిట “శ్రీవరసింహ సంస్కృతకళాశాల” నేర్పఱచి దాదాపు ౨౫ మంది విద్యార్థులకు భోజనాది వసతుల నయాచితముగ నొడఁగూర్చి పనిచేయుచుండిరి. ప్రాచీన గురుకులములవలె నీవిద్యాలయము నడచుచుం

డెను. ఉపాధ్యాయబృందమును, విద్యార్థిబృందమును దండ్రీ కుమారులవలెఁ బరస్పరానురాగమున మెలంగుచుండురు. వీరు సోదరోపాధ్యాయులయొడ సమ భావమునఁ జరించుటవలననే కళాశాలయం దెట్టి యొడు దోడుకులును లేకున్నవి. వీరి సౌజన్యము, నిరాడంబరత్వములకు వీరి సవతి తల్లిగారగు ఆంధాళమ్మగారే కారణమని తెలియుచున్నది. ఈకళాశాలకుఁ గొంతధూమిని, గొంతద్రవ్యమును విరాళముగానిచ్చి పరిపాలకవర్గ మొకదాని నేర్పఱచి వారి యధీనమొనర్చిరి. ఆంధ్రదేశమందలి యనేకు లీకళాశాలలోఁ జదివి విద్యాత్పత్తును బాపుకొనుచున్నారు.

“మహాపాధ్యాయ” బిరుదము

సరసరావుపేట యందు ౧౮౭౧ సం॥ ౪ ము మార్చి నెల ౭, ౮, ౯ తేదీలందు శ్రీ శ్రీ ఉయ్యూరు రాజావారి యధ్యక్షులను జరిగిన పదునొకండవ యాంధ్ర సారస్వతపరిషత్వాది కసభయందు శ్రీయాచార్యులవారి పాండిత్య విశేషముల, ద్వాగసంవేదముల నభినందించి సభ్యులు “శ్రీమన్మహాపాధ్యాయ” బిరుదము వొసంగి సత్కరించిరి. వీరాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునం గల సంస్కృతశాఖ కధ్యక్షులు (President, Sanskrit, Bd. of Studies)గ నెన్ని కొనఁబడి తచ్చాఖను అధ్యక్షముగా నిర్వహించుచున్నారు.

శ్రీ వరదాచార్యులవారు ప్రాచ్యకళోత్థేపనము నకుఁ దగిన దోహదముసంపాదకును, భాషామహోదధిని ద్రచ్చి రత్నముల నేటి యాంధ్రసారస్వతలోకమున కొసంగుటకును, దగినశక్తి యుక్తులను, ఆయురారోగ్య భాగ్యములను, బరమేశ్వరుఁ డనుగ్రహించునని నమ్ముచున్నాఁడను.

కో. వేం. శర్మ.

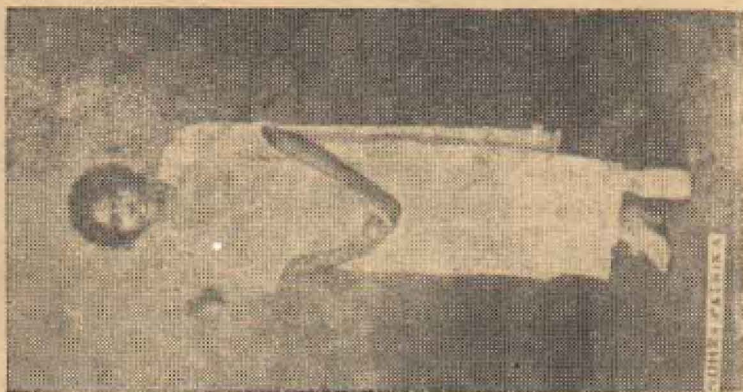

శ్రీమతి ఆదిపూడి వసుంధరాదేవిగారు

అశ్వత్థురాలు,
విదవ-ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహిళాసభ, నంటూరు.

శ్రీమతి డాక్టరు
సి. హెచ్. దాసమృగారు
యల్. యం. సి.

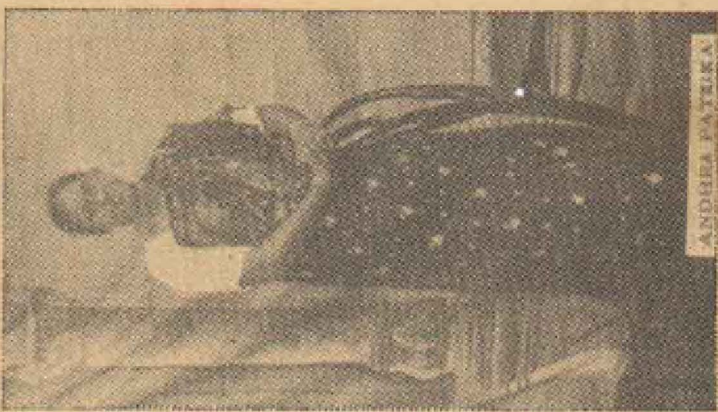

అశ్వసంస్కార్యభురాలు,
విదవ-ఆంధ్రరాష్ట్రీయ మహిళాసభ, నంటూరు.

శ్రీమతి పి. వెంకట రమణమ్మగారు

అవకాశాన్ని మునిసిపల్ సంఘమున సభ్యురాలుగా ఎమ్మెల్యేగా పనిచేసి.

శ్రీమతి గుడిపాటి రంగనాయకమ్మగారు

దేశవాద మునిసిపల్ సంఘమున సభ్యురాలుగా ఎమ్మెల్యేగా పనిచేసి.

శ్రీమతి సుబ్బాక్షి అమ్మగారు

వైదాకేట మునిసిపల్ సంఘమున సభ్యురాలుగా నియమించబడినది.

తీరుమానములు

స్వరాజ్యనిర్మాణమునకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రము లావశ్యకములుగాన రాజోపు రాజకీయపునంప్రతింపులలోను, రాజ్యాంగనిర్మాణమునందును ఆంధ్రదేశమును ప్రత్యేకరాష్ట్రముగ నిర్మించు నేర్పాట్లు గావించవలెనని యీసభవారుమహాత్మాగాంధీగారికివిన్నవించుచున్నారు.

ఆంధ్రమహాసభను ఆంధ్రరాష్ట్రీయసభతోపాటుగాక ప్రత్యేకముగ నీకముందు జరుపుట కేర్పాటు చేయవలయు ననియును, ప్రతిమండలమునందును ఆంధ్రమహాసభాస్థాయిసంఘమున కనుబంధసంఘము లేర్పాటు

చేయుచు, సభలను చేయుచు, సత్వరముగా ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకుగాను తీవ్రమైన ప్రచారము చేయవలయుననియును, ప్రతిమాసమునందును నొకసారియైనను స్థాయిసంఘము గూడవలయుననియును, మొదటిసభావేళము మద్రాసునందు ఆగష్టుమాసమునందు జరుపవలయుననియును ఈసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

ఆంధ్రమహాసభా స్థాయిసంఘము: అధ్యక్షులు: శ్రీయుత కాకినాడను నీ నాగేశ్వరరావుగారు; కార్యదర్శులు: శ్రీయుతులు పుల్లెల శ్యామసుందరరావుగారు, సునల్ల నృసింహంగారు; శ్రీయుతులు కొండ వెంకటప్పయ్యపంతులుమున్నగువారు మరిముప్పదివలసగురుసభ్యులు.

పండ్రెండవ ఆంధ్రరాష్ట్రీయమహాసభ

గుంటూరు 27-6-1931.

శ్రీ టంగుటూరు ప్రకాశము పంతులుగారు తమ యభ్యుత్పన్నాసమున భావిరాజ్యాంగవిధానమునకు వలసిన దేశాభివృద్ధికరములగు పెక్కువిషయములనుగూర్చి చర్చించి తమ యమూల్యాభిప్రాయములను వెల్లడించిరి. భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభజన మత్యవశ్యకమని సిద్ధాంతము చేయుచు నిట్లు పలికిరి.

భాషలనుబట్టి దేశమును వివిధరాష్ట్రములుగ విభజించుటయే ఫెడరలువిధానమునకు మూలాధారము. మొదటి రౌండుటేబిలుసభకు వెల్లిన ఆంధ్రప్రతినిధులు వ్యవసాయమును గూర్చి ప్రస్తావించుకుండుటగాల విచారకరము. పర్లాకిమిడిరాజుగారు ఈతీర్మానమును విడదీయగోరిరి. సింధురాష్ట్రమును, సరిహద్దురాష్ట్రమును విడదీయవలెనని సర్జానునైమనుగారు హెచ్చరించిరి. ఈరెండువిషయములపట్లను రౌండుటేబిలుసభవారు సుముఖతన జూపిరి. అట్టిచో రౌండుటేబిలుసభయందున్న ఆంధ్రులుగాని ఇతరులుగాని, భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములందొల్ల ఆంధ్రో

నము ప్రారంభించినవారు ఆంధ్రులేయను విషయమును ఆసభలో తెలుపకుండుట మిక్కిలి శోచనీయము. ఆంధ్రరాష్ట్రమును విడదీయవలెనను ఆంధ్రోళన వీటన్నింటికన్న పూర్వమే ప్రారంభింపబడినదని వారు చెలుపలేదు. ఈసిద్ధాంతమును చెమక రాష్ట్రీయశాసనసభవారును, భారతశాసనసభవారునుగూడ ఆమోదించియుండిరి. ఇందులకు ప్రతికూలురు కొంద రవుమను, ఇప్పుడును కలరు. ఇకముందుగూడ మండగలరు. కాని దేశముమీద అధికసంఖ్యాకులు ఆమోదించియున్నారని చెప్పక తప్పదు. కాంగ్రెసువారు పదేండ్లకుపూర్వమే యీ సిద్ధాంతము సంగీకరించి రాష్ట్రవిభజనము గావించియున్నారు. భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభజన మత్యవశ్యకమనుటకు కాంగ్రెసువారు ఈపద్ధతి నవలంబించుటయే ముఖ్యనిదర్శనముగ నున్నది. భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభజనము కోరినచో నూతనరాష్ట్రనిర్మాణముచాల ఆలస్యముగననియును, అందువలన ఫెడరలువిధానము నమలులోనుంచుట ఆలస్యముగననియు గా|| వి. ఎన్. కామ్రేగారు మున్నగువారు భయపడినట్లు తోచుచున్నది. అది నిజమే అనుకొనినను నూతనరాజ్యాంగవిధాన మేర్పడిన కొంతకాలములోగా భాషాప్ర

ఆంధ్ర మహాసభలు, 1931 - గుంటూరు

పదునెనిమిదవ ఆంధ్ర మహాసభ

28-6-1931.

శ్రీయుతులు వరాహగిరి వెంకటజోగయ్య పంతులుగారు, అధ్యక్షోపన్యాసమున ఆంధ్రుల పూర్వపుటున్న తస్థితిని చాటిచెప్పిరి. ఇప్పటి హీనస్థితికికారణము నిట్లు నుడివిరి :

ఇట్టి గొప్పస్థితి గల మనదేశమునకు ప్రస్తుత హీనస్థితి ఈ ప్రతి ఇండియా కంపెనీవారు మనదేశ ప్రభుత్వము వహించి నప్పటినుంచి ఆరంభమాయెను.

వారు మన శాస్త్రపరిశ్రమమును, నాకాపరిశ్రమమును అనేకపన్నులు వ్వగ్రాలు విధించియు, నితర ఉపాయములు బన్నియు, నిర్మూలముజేసిరి. ఇదిగాక లేనికారణములు గల్పించి, మనలను వైన్యమునుండి తొలగించి మన సాహసశైర్యములను, యుద్ధచాతుర్యమును క్రమేణ తగ్గవార్తముల వచలించి మనలను పిరికిపండులుగ జేసిరి. వైన్యములనుండి తప్పించుటయేగాక మనలను రాజ్యాంగవిధానములలో (కరల్ అడ్మినిస్ట్రేషనులో) గూడ పూచీగల అన్ని ఉన్నతపదవుల నుండి తప్పించిరి. యీవిధముగ మన స్వతంత్రయోచనాశక్తులను నాశనముజేసిరి. మన హైందవదాస్యము పూర్తి జేయుటకు మనకు పాకకాలలు వ్యగ్రాలలో జెప్పుబిడ్డయే కారణము. పాకకాలలోని చిన్నతరగతుల నుండియు బ్రిటిషువారు హైందవులకంటె గొప్పవారనియు, భూరులనియు, బిడ్డావంతులనియు చెలుపు పుస్తకములను చదివించి మనయొక్క న్యూనతను బ్రిటిషువారి బొన్నత్యమును, ఉగ్రపాలతో బోధించిరి. బ్రిటిషు భూరుల చరిత్రలను జదివించిరి. మనభూరుల గుణసంపత్తులను తెలుపు శలను వెనుకజెట్టిరి. ఈచర్యవలన హైందవ శైర్య

స్థితియులు చెడి దాస్యభావము వృద్ధిఅయి విదేశీయుల రాజ్యపరిపాలనవలన గలుగు హీనస్థితినిగూడ మనకు స్వాభావికమని భ్రాంతిపడుచుంటిమి.

మరల పూర్వపుటున్న తస్థితికి వచ్చుటకు గ్రామపునర్నిర్మాణపద్ధతి యావశ్యక మనిరి. అందుకు ముఖ్యములయిన సాధనములివి యివి :

1. గ్రామపంచాయితీలు, 2. వడుకుట నేత మొదలగు పారిశ్రామికములు, 3. వ్యవసాయము, 4. విద్య, 5. పారిశుద్ధ్యము, 6. సహకారోద్యమము మొదలగునవి.

తరువాత నా సాధనముల తత్త్వమును చక్కగా వివరించిరి.

తదుపరి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణావశ్యకతను నొక్కిచెప్పిరి. ఆంధ్రోత్కళ సమస్యను గుఱించి విరివిగ చర్చించుచు గంజాము మండలమునందలి ఆంధ్రులను, ఆంధ్రరాష్ట్రముననే చేర్చుటావశ్యకమని గట్టిగా చెప్పిరి.

కడచిన సంవత్సరకాలమున సంప్రాప్తించిన దేశనాయకుల మరణములను గూర్చిన విచారపు తీరుమానములు, ఒకటిరెండు ఆభినవదనపు తీరుమానములు నయినతరువాత కొన్ని ముఖ్యము లగు తీరుమానములను గావించిరి.

శ్రీమతి పెనుబోతు వెంకటసుబ్బమ్మగారు

దేశరాజ్య పురపాలక సంఘమునకు సభ్యురాలుగా
నెన్నుకొనబడిరి.

శ్రీమతి కుమారి చిల్పవాక్ బైరాంజి

నాగపూరి నివాసులు. కీ. శ్రీ. భాగ్ బహదూర్
బైరాంజిగారి కుమారి. లంపెనునగరమున
'బారిష్టరు' పరిశ్రయం దు శ్రీరయయ్యను.

P. P. A.

బుచ్చి కృష్ణమ్మగారు

రాజమహేంద్రవర దేశీయవిద్యాలయ గౌరవ వోపాధ్యాయురాలు. ఈమె కీ॥ శే॥ దిరుమర్తి హనుమంతరావుగారి సతీమణి, సుప్రసిద్ధ చిత్రకారిణి, సానిక దేశసేవికాసంఘ వాయకురాలుగనుండి, విదేశ వస్త్ర బహిష్కరణమందు చాలపాటుబడిన యువతీమణి.

మ. శాంతా బాయిగారు

రాజమహేంద్రవర దేశీయ విద్యాలయమున గౌరవోపాధ్యాయురాలు, హిందీభాష నేర్పుచుందురు. ముద్దురు శ్రీరామకాశ్మీగారి భార్య. ఉత్తర భారత హిందీ ప్రచారకమంత్రి హృషీకేశ శర్మగారి సోదరీమణి. విదేశవస్త్ర బహిష్కరణమందు పాల్గొనిన దేశ సేవికాసంఘ సభ్యురాలు.

గా. అలమేలుమంగమ్మగారు

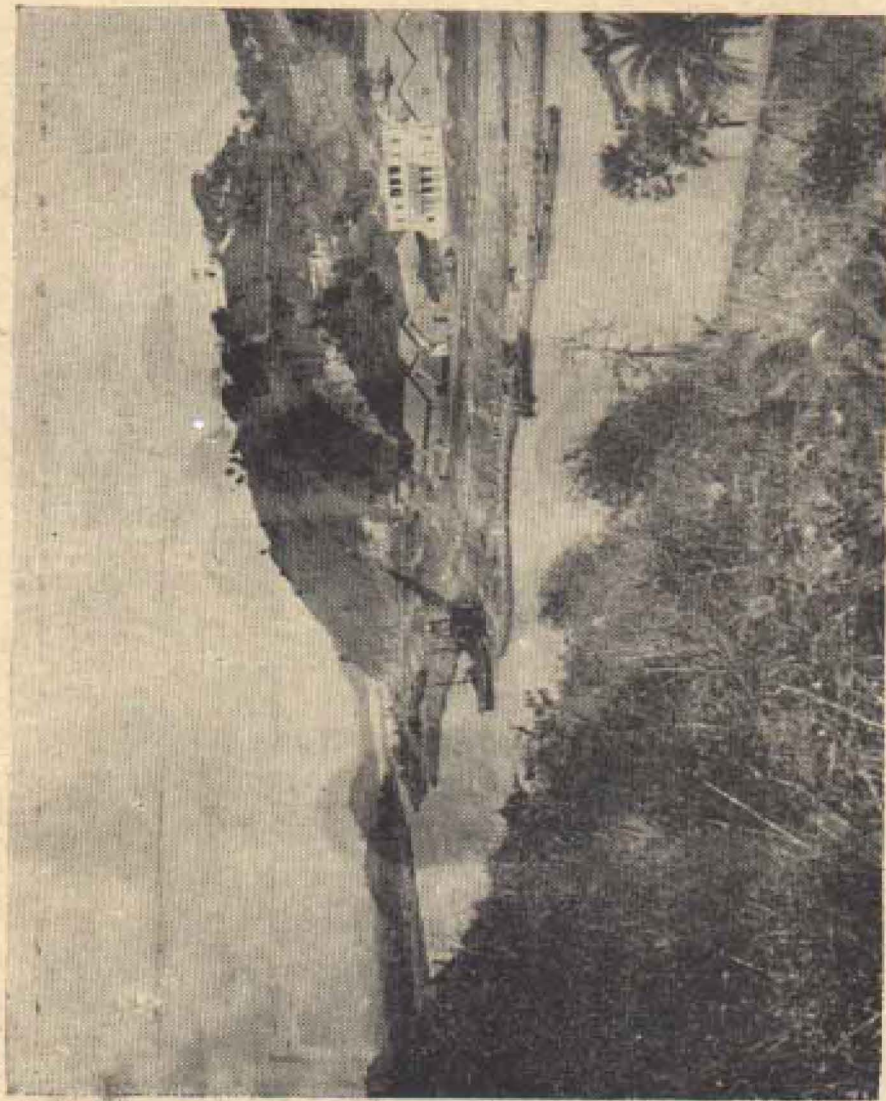
రాజమహేంద్రవర దేశీయవిద్యాలయమున గౌరవోపాధ్యాయురాలు. ఆశోగ్యకాస్త్రము, గృహనిర్వహణకృత్యములు నేర్పుదురు. చాలాకాలమునుండి దేశీయ విద్యాలయోపాధ్యాయులుగ నుండి పనిచేయుచున్న గాడిచర్ల రామమూర్తిగారి భార్య. విదేశవస్త్ర బహిష్కరణమందు పాల్గొని పనిచేసిరి.

బొ. వెంకటచలమమ్మగారు

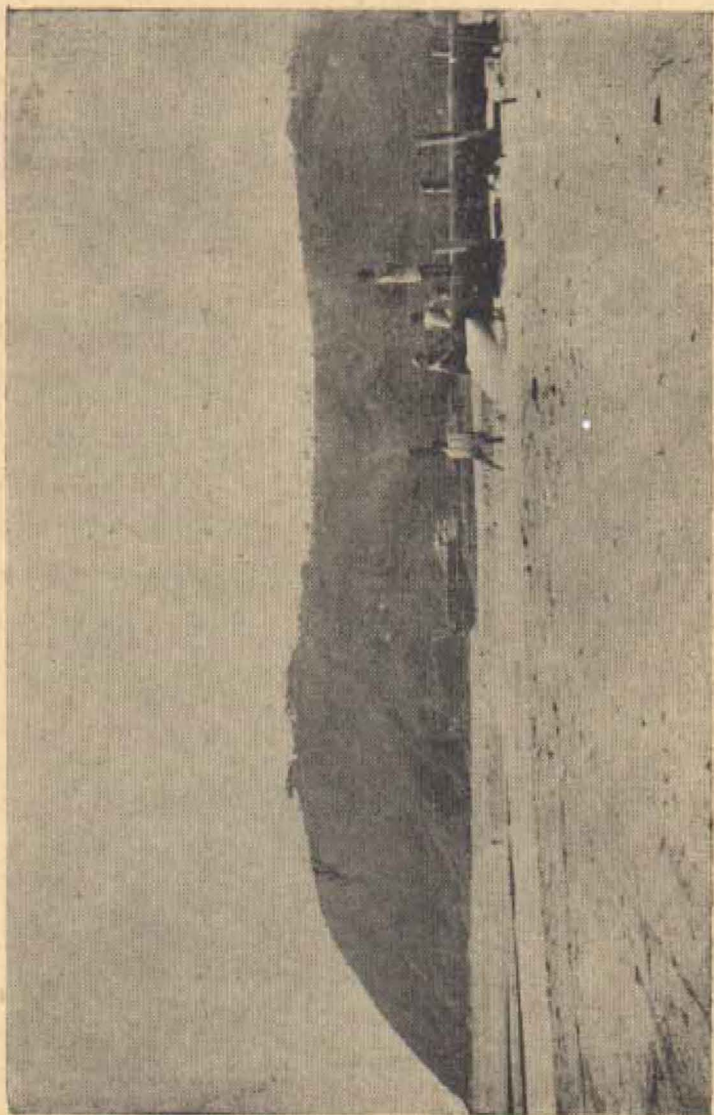
ఈమె రాజమహేంద్రవర దేశీయవిద్యాలయమున గౌరవోపాధ్యాయురాలు. సంగీతము, కుట్టుపని నేర్పుచుందురు. బొల్లప్రగడ సుందరగోపాలరావుగారి భార్య. సానిక దేశసేవికాసంఘమున సభ్యురాలుగనుండి విదేశ వస్త్ర బహిష్కరణమున పనిచేసిన స్త్రీ రత్నము.

౫. సముద్రమునుండి రేవులోనికి టోడలు పోవు స్థానము

౬. సముద్రమునుండి త్రవ్వగమట్టిని గొట్టిముగుండ కోరమున వైచుట

కీ. శే. వేదము వేంకటాచలమయ్యగారు *

గుట్టము వేంకట సుబ్బరామయ్యగారు, యం. ఏ.,

వీరు ౧౮౬౮ వ సం. ౧౦ ఆగష్టు నెలలో గోదావరి జిల్లా పోడూరు గ్రామమున జన్మించిరి. తండ్రి వేంకట రమణశాస్త్రిలు, తల్లి లక్ష్మమ్మ. వేంకటరమణ శాస్త్రిలు విద్యద్వైతశాస్త్రము, శాంతిమార్గములు, ఋషిశాస్త్రములు. ఆకాలమున పోడూరులో నుపాధ్యాయులుగ నుండిరి. వేంకటాచలమయ్యగారికి ఇరువురు అన్నలు. శ్రీకృష్ణులు జగద్విదిత విద్య తక్కువ పుంగవులు, అపరమల్లినాథులు, కీ. శే. కళాప్రపూర్ణ వేంకటరాయ శాస్త్రిలు. ద్వితీయులు వేంకట సుబ్బయ్య అనువారు ఉన్నతివిద్య నిర్వహించి రాజమహేంద్రవరము బొక్కనూరు ప్రధానోపాధ్యాయులుగ నుండి లేతవయస్సుననే చనిపోయిరి. వేంకటరమణశాస్త్రిలుగారు విశాఖపట్టణమున నార్కట్ నూరులో ఆంధ్రపండితులుగా ఏ డెనిమిది సంవత్సరములు పనిచేసిరి, కావున అచ్చటనే వేంకటాచలమయ్యగారు తమబాల్యమును గడపిరి. మూడునాలుగు తరగ

తులు నార్కట్ నూరులో చదివి పదవ అచటిహిందూ హైస్కూలు (ఇప్పుడు ఎ. వి. యల్. కాలేజి) లోఁ జేరిరి. కొంతకాలము “కళాప్రపూర్ణ”ల యొద్దఁ గూడ విద్యాభ్యాస మొనర్చిరి. తదుపరి ౧౮౭౮ వ సం. లో తండ్రిగారు రాజమహేంద్రవరము గవర్న మెంటు కాలేజీలో ప్రధాన పండితోద్యోగమును స్వీకరించినందున వేంకటాచలమయ్యగారును ఆకాలేజీలోనే చదువుకొని ౧౮౮౩లో బి. యె. పరీక్షయైరి. ఏతరగతిలోను ఏవిషయముందును వీరు ప్రథమస్థానమునే గైకొనుచుండిరి. బి. యె. పరీక్షలో సంస్కృతమున రాజధానికి మొదటి వారై విజయనగరము మహారాజుగారును, గోదావరును ఇచ్చుచుండిన ౫౫౦ రూప్యముల బహుమతిని గడించిరి. ౧౮౮౬ లో బొక్కనూరు హైస్కూలు ప్రధానోపాధ్యాయులైరి. మఱుసంవత్సరమున వివాహము చేసి కొనిరి. ఆముఠుసంవత్సరమున రెండవ గ్రేడు పరీక్షయైరి. ౧౮౮౯ లో అచటనే మహారాటా హైస్కూలు ప్రధానోపాధ్యాయులుగఁ జేరి రెండేండ్లు పనిచేసిరి. అంతట తత్పూర్వము కావలికి ఎనిమిదిమైళ్ళ దూరమున నున్న స్వగ్రామము మల్లయపాలెము శ్రోత్రియములో తండ్రిగారు చేరియుండినందునవారికి సమీపముననుండవలయు నను కోరికతో వేంకటాచలమయ్యగారు కావలికి కాపురమువచ్చి మున్సిఫ్ కోర్టులో మూడుసంవత్సరములు న్యాయవాదులుగఁ బనిచేసిరి. తదుపరి ౧౮౯౮ లో వీరు ఫస్టుగ్రేడు, బి. యల్. రెండును పరీక్షయై నెల్లూరులో న్యాయవాదవృత్తి నారంభించి జీవితాంతమువఱ కట్లే గడపిరి. మొత్తముమీఁద వీరు నలువదిసంవత్సరములకు పైఁగా న్యాయవాదవృత్తియందుండిరి. ఈ ౧౮౩౧ సం. ననంబరు ౧౨ వ తేదీని పరమమదించిరి. ఇప్పుడు వీరికి

* ఇందలి జీవితచరిత్రపు వివరములు కీర్తి కేఘల తమ్ములు బ్రహ్మశ్రీ వేదము నార్యనారాయణశాస్త్రిలవారి వలన సంగ్రహింపఁబడినవి. వారి కీర్వాణకర్త యంగయ కృతజ్ఞుఁడు.

ఒకతమ్ముడును, ఇద్దఱు కొమార్లు, ఒక కొమార్తెయుఁ గలరు.

వీరు స్వయంకృషిచే దెక్కుభాషలను—బ్రాహ్మీ నమలను, ఆధునికములను—నేర్చి పానియం దసమానపాం దితిగడించిరి. అయ్యది, హిందూ, గ్రీకు, ల్యాటిను, ఉరుదు, పారసీకము, అవెస్త, జర్మను, ఫ్రెంచి, అరబ్బు, మళయాళము, కన్నడము మున్నగునవి. వీరు ముఖ్యముగఁ బ్రాచీనభూగోళము, ప్రాచీనచరిత్రము వీనియం దగాఢపాండిత్యము నార్జించిరి.

నిక్కముగ వీరికివితము భస్యము—స్వాయవాది వృత్తిలో నీతికి, విజ్ఞానమునకు, సత్యవాదిత్వమునకు, గౌరవప్రవర్తనకు వీరికి సమానులు వీరే. మోహాలు మిను మంతయును లేక తాము సత్యముని నమ్మిన దానిని ఎవరి మ్రోలసేని నిర్భీతిగా వాక్రమ్చు ధీరోదాత్తులు వీరు.

తమ విరామకాలము సంతయు గ్రంథపతనము నందే, జ్ఞానార్జనమందే, సత్యపరిశోధనమందే వీరు గడ పిరి. వీరి యధూర్ధ్వరచనలు ముద్రితములను, అముద్రితములను దెక్కులు గలవు. ముద్రితములు :

‘భారతవిమర్శ’, ‘సప్తద్వీపములు’, ‘అగ్ని పూజ’, ‘భిక్షుపంచకము’, ‘కతిపయశబ్దార్థకల్పస్వరూప విచారము’ మొదలగునవి.

అముద్రితములలో: ‘రామాయణవిమర్శ’, ‘లలితా సహస్రనామభాష్యము’, ‘అమరకోశ వ్యాఖ్యి’, మొదలగువానిని లేర్పొనవచ్చును. తగు వ్రాయసకాదు దొరకినయెడల, అది పవిగాఁ గూర్చుండి చెప్పుదుఁ బోయినయెడల కొన్ని సంవత్సరములవఱకుఁ జెప్పదగినంత విషయము తమయొద్దఁ గలదని వేంకటాచలమయ్యగారు తీవ్రపల నుడివిరి. ఇట్టిమహనీయులు, ప్రతిభాశాలులు పుట్టుట యరుదు. అట్టివారు మనయెదుట నున్నంత కాలము మనము వారికి తగువసతులు కలిగించి వారివలనఁ బడయవలసినంత జ్ఞానలాభము నొందకుండుట మన దుర దృష్ట మనక తప్పదు.

పరమేశ్వరుడు శ్రీ వేంకటాచలమయ్యగారు యాత్మకు శాంతిని బ్రసాదించుఁగాక !

వీరు ఆంధ్రలోకమునకు చిరపరిచితులును, విఖ్యాతపండితులునగు కీ॥ శే॥ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రిగారికికనిష్ఠసోదరులు. బహుభాషా వేత్తలు: స్వదేశీయములు, పరదేశీయములునగు అనేకభాషలయందు వీరి కనమాన పాండిత్యముకలదు. ప్రథమమున కొంతకాలము రాజమహేంద్రవరమున ప్రధానోపాధ్యాయ పదవి నుండి యావృత్తిని వదలుకొని స్వాయవాద వృత్తి నవలంబించిరి. దాదాపు ముప్పదియైదు వత్సరములుగ నెల్లూరులో వీరు విఖ్యాత న్యాయవాదులుగ నున్నారు. తమవృత్తిని న్యాయ్య పథమున సాగించుచు వాసీగాండిరి. బహుభాషల పరిశీలన ఫలితముగ పెక్కు అమూల్య వ్యాసములను ప్రకటించిరి. ఇంకను ప్రకటింప దగిన వెన్నియో కలవు. భారతీయందు ప్రకటితములయిన వీరి నాలుగువ్యాసముల విలువను ఆంధ్రలోక మెరిగియేయున్నది. ఇంకను వీరి యీ యమూల్య వ్యాససంచయము నలంకరించుకొనవచ్చునుగదా యని భారతి మురియుచుండినది గాని విధివైపరీత్యము! శ్రీ వేంకటాచలయ్యగారు స్వర్గతులయిరి, భారతికోరికలు నమ్ములయినవి.

వీరి సుసంస్కృతమగు నాత్మకు పరమేశ్వరుడు శాంతి ననుగ్రహించుగాత !—భా. సం.

కల్యాణగంధ

జాక్ చాప్ మెక్ (వైమానికుడు)

పదకొండేండ్ల వయసుగల యీబాలుడు స్వాయార్కున ఒంటరిగా విమానమును నడపెను.

నూతన బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మంత్రివర్గమున కొందరు

(1) రామ్సే మాడ్జనాల్డుగారు, (2) స్పెన్సర్ ప్రభువు, (3) సర్ హెర్బర్టు కామ్యూలుగారు,
(4) బార్క్లెయ్ గారు, (5) సర్ ఫిలిప్ కున్లిఫ్ లిప్టరుగారు,

(6) కాంక్రెట్ ప్రభువు, (7) కామ్యూలుహోరు, (8) నెవిల్ ఛాంబర్లెనుగారు, (9) జె. హెచ్. థామసుగారు.

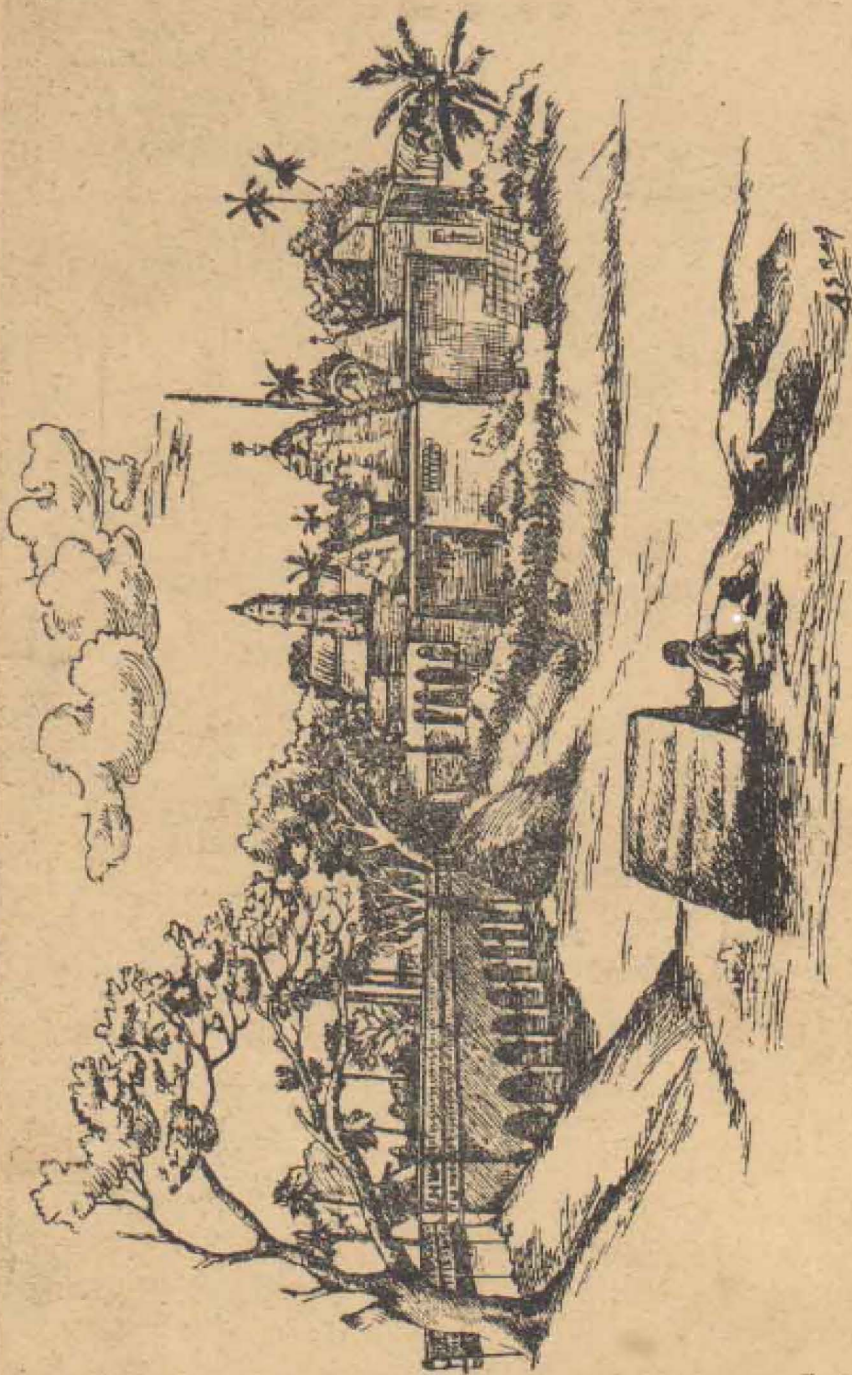
1. ప్రధానమంత్రి:—రామ్సే మెడ్జనాల్డుగారు, 2. ఇండియామంత్రి:—సర్ సామ్యూలు హోరుగారు,
3. కోశాగార మంత్రి (చాన్సలరు ఆఫ్ ఎక్సుచేకరు నెవిల్):—చేంబర్లెనుగారు, 4. విదేశమంత్రి:—సర్ జాను పై
మనుగారు, 5. వాణిజ్య సంఘాధ్యక్షుడు:—బార్క్లెయ్ రస్కిమనుగారు, 6. ఆధినివేశసములమంత్రి (డొమినియన్):—
జె. హెచ్. థామసుగారు, 7. కాలనీల మంత్రి:—సర్ ఫిలిప్ కున్లిఫ్-లిప్టరుగారు, 8. నౌకాదళ మంత్రి (ఫ్లట్ట
లార్డు ఆఫ్ అడ్మిరల్టీ):—సర్ అయిర్ల మాన్సెలుగారు, 9. యుద్ధమంత్రి:—హెయిల్లాము ప్రభువుగారు,
10. విమానమంత్రి:—లండను డరీ ప్రభువుగారు, 11. స్వదేశమంత్రి:—సర్ హెర్బర్టు సామ్యూలుగారు,
12. కాన్సిలు అధ్యక్షుడు (లార్డు ప్రెసిడెంటు ఆఫ్ కాన్సిలు):—ప్రెస్లీ బార్న్లెవినుగారు, 13. మద్రాధికారి (లార్డు
ప్రీమీ సీలు):—ఫిలిప్ స్పెన్సరుగారు, 14. విద్యాకాభ్యధ్యక్షుడు:—సర్ డోనాల్డు మెక్లీనుగారు, 15. న్యవ
సాయ మంత్రి:—సర్ జాను గిల్ఫోరుగారు, 16. కార్మికమంత్రి:—సర్ హెన్రీ చాటరుసుగారు, 17. పశుల
మంత్రి (ఫ్లట్ట కమిషనరు ఆఫ్ వరుక్స్):—ఆరమ్స్ బిగోరుగారు, 18. పాక్లెంటు మంత్రి:—సర్ ఆర్చిబాల్డు
సింక్లెరుగారు, 19. ఆరోగ్యమంత్రి:—సర్ హెల్ప్సు ఎంజగారు, 20. లార్డు చాన్సలరు:—కాంక్రెట్ ప్రభువుగారు.

వీరిలో కన్సర్వేటివులు 11 మంది, లిబరల్స్ 5 మంది, నేషనలు లేబరువారు 4 మంది, మొత్తము
20 మంది.

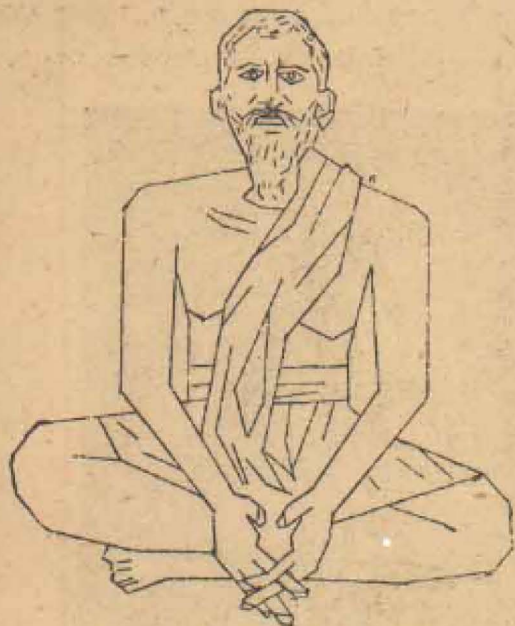

పాండురంగచేపాలయపుస్థమ. మేని.

చిత్రకారుడు: ఎ. సోమేశ్వరరావుగారు, బెజవాడ.

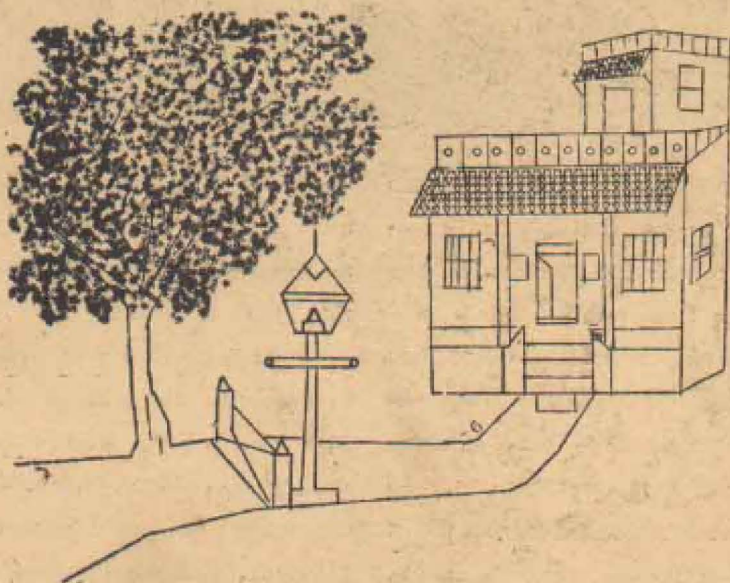
ప్రేమయంత్రచిత్రములు

౪. శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస

౫. కుక్క

౬. బండదొడ్డి

చిత్రకారుడు: శ్రీ వి. సత్యనారాయణమూర్తిగారు.

పరేలు(బొంబాయి) కడ బయలుపడిన ప్రాచీన శిల్పము

బొంబాయి రాజధానిలోని పరేలు గ్రామమున నొకబాట తయారుచేయుటకై మట్టిని త్రవ్వచుండ ఆరడుగుల లోతులో నొకశిల బయలుపడినది.

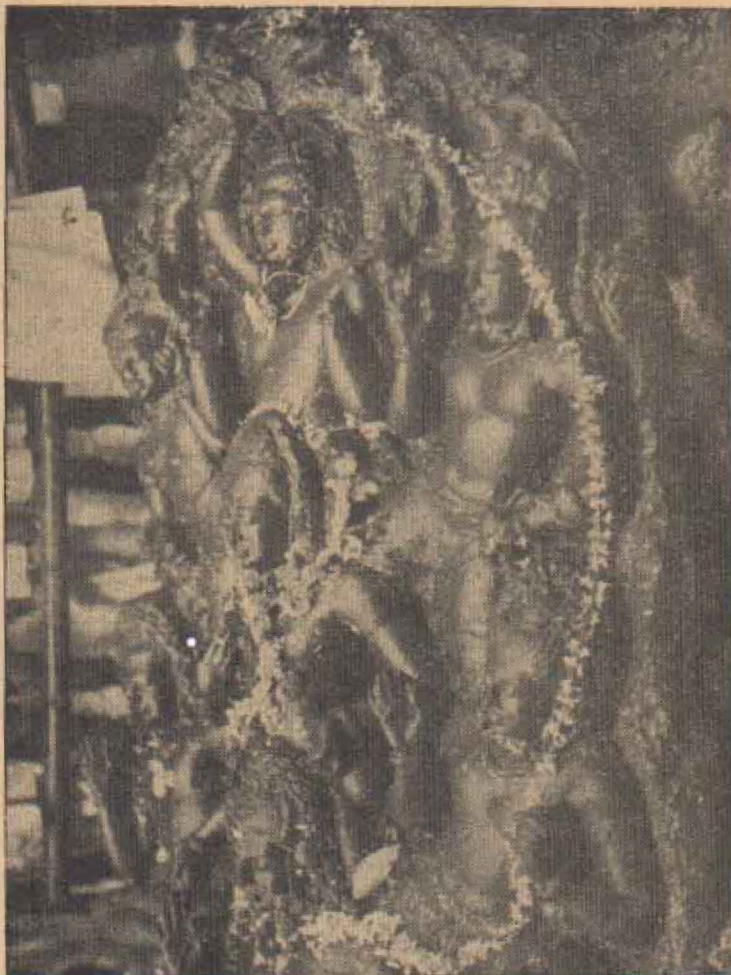
ససంపూర్ణములుగ కనుపించుచున్నవి. మధ్యవిగ్రహము భుజముపై మరిరెండు విగ్రహము లున్నవి. వాటికిని ఒక చేత జలపాత్రమును మరియొకచేత జపమాలయు నున్నవి.

దీని యెత్తు సుమారు ౧౧ అ. ౩.౫ అం; వెడలపు ౬ అ. ౫ అం; మండము అడుగున రెండడుగులు; అగ్రభాగమున నొక యడుగును. ఈశిలయందు మొత్తము పదమాడు మూర్తులు కలవు. వీరముచుట్టముపై నొక పెద్ద విగ్రహము కలదు. దాని యెడమచేత నొకజల పాత్రమును, కుడిచేత నొక జపమాలయు కలవు. ఈ విగ్రహమున కడమవైపున రెండు చిన్న విగ్రహము లున్నవి. అందు క్రిందిది వీణెవాయింబుచున్నది; పైది డమరుగమును, తాళములను వాయింబుచున్నది. మహావిగ్రహమునకు కుడివైపు మరిమాడు విగ్రహము లున్నవి. అందు క్రింది రెండును ఫిడేలును, వేణువును వాయింబుచున్నవి. మూడవవిగ్రహము కుడిచేత వీరతారయు, ఎడమచేత కరతాళములును కలవు. పయినున్న రెండు

అదే మధ్యవిగ్రహము మెడపై మరియొక విగ్రహము ఆర్థాకృతిది కలదు. దాని చేతులలోను జలపాత్ర జపమాలలు కలవు. మధ్యవిగ్రహము రెండుభుజములపై మరి రెండు విగ్రహములు చిత్రంపబడినవి. ఈరెండవ విగ్రహము మెడపై నీయర్థాకృతి ప్రతిమ కలదు. దాని కలు అయిదు- ఇటు అయిదు- మొత్తము పదిచేతులు. ఎడమ అయిదింటిలోను అయిదువస్తువులు-పాళము, ఫేటకము, ధనుస్సు, డమరుగము, కమండులుపు కలవు. కుడి అయిదింటిలో నీవిధముగ నే కంఠము, ఖడ్గము, పరశువు, డమరుగము, అక్షమాల అను నయిదును కలవు. మధ్య విగ్రహములు మూటికిని నుడుట తృతీయనేత్రమును, జటా మకుటమున చంద్రకలయు, చేతులలో వలయములును కలవు. మధ్యగల యియ్యూడవవిగ్రహము ఇందు ప్రధాన

మయినదని సన్నివేశమునుబట్టి చెప్పనగును. నడుట తృతీయశత్రము, జటామకుటమున చంద్రకళ, వివిధములగు ఆయుధములు ఈశిల్పము శైవముని నిరూపింపజాలియున్నవి. శౌద్ధదేవాలయముల హరి హరి హరి వాహనయను విగ్రహమున మాడుమూర్తుల నొకదానిపై నొకదానిని మనము చూచుచున్నాము. ఈశిల్పలోని పైమాడు విగ్రహములయొక్క భావమే హైందవదేవాలయములలోని ఏకపాద త్రిమూర్తియను విగ్రహమున కాననగును. ఈ రెండుభావముల నొకేనోట ఐమధ్యవలయుననియే శిల్ప ప్రయత్నించియుండనోవు.

మరియు, కాక్తారాధనమున త్రిమూర్తులలో సేదే నొకదానినుండి పెక్కుదేవాంగన లావిర్భవించుచుండు

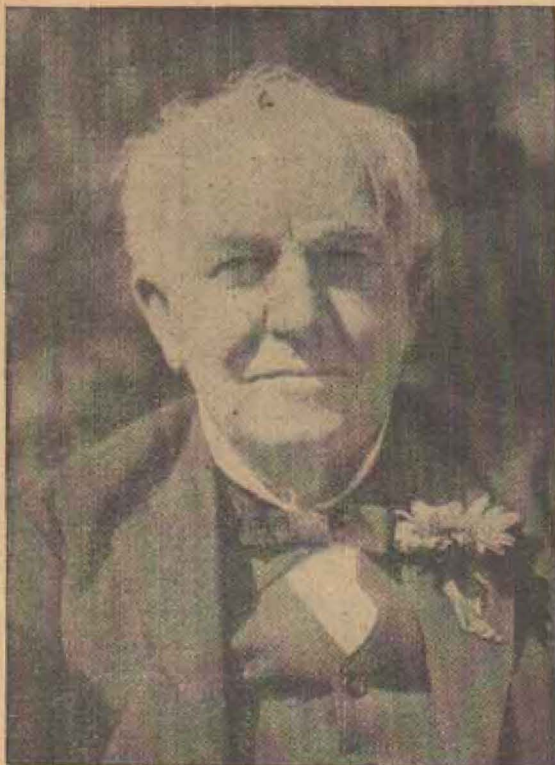
టను గాంచుచున్నాము; కాని ప్రకృతిశిల్పముందలి పైమాడవ విగ్రహము పురుషవిగ్రహముగుట ఈవిషయమున శాక్తగ్రంథములును మనకు తోడ్పడకలకన్నవి. టి. గోపీనాథరావుగారు 'Elements of Hindu Iconography' అను తమగ్రంథములో వివరించినమహేశుని వివిధరూపములలో నిదియొకటని యూహింపనగును.

పనితనమున చాలుక్యయుగపు శిల్పములకంటె ఎలిఫెంటా శిల్పములతో దీని కెక్కువ పోలిక కలదు. కాని ఎలిఫెంటా శిల్పములలోని అండము, అవియవసన్నివేశము దీనియందు కానరావు. ఎటులున్నను ఇది క్రీస్తుశకము పదియవ శతాబ్ది కిటీవలిది కాదని దృఢముగ చెప్పవచ్చును.

—Bombay Chronicle.

తామస్ ఆల్వా ఎడిసనుగారు

తామస్ ఆల్వా ఎడిసనుగారు కీ. శే. విద్యుత్తుని, గ్రామఫోను మున్నగు అనేకవస్తువులను కనిపెట్టిన మహనీయుడు ఆక్టోబరు ౧౧ వ తేదిన మృతిచెందెను. మనము నిత్యము మనజీవితమునం దుపయోగించు వస్తువులలో చాలభాగము వీరి మేధాశక్తివలన కనిపెట్టబడినవే.

వీరు అమెరికాలో ఓహియోరాష్ట్రమున మిలవానగరమున ౧౮౪౭ సం. ఫిబ్రవరి ౧౧ వ తేదిన జన్మించిరి. కిరెండ్రి శామ్మూలు ఇ. ఎడిసనుగారు డచ్చి బాతికి చెందినవారు. తల్లి వాన్సీ ఎడిసను స్కాట్లాండు దేశమునకు చెందినవారినిట్టే. తామస్ తెలివితేటలందు తల్లిని పోలెను. ఈతనియత్నము లన్నింటి కామె ప్రోత్సహ మొసంగుచుండెడిది. దేహదార్శన్యమునందు తండ్రిని పోలెను. ఈతడు సావకాలయందు మూడు

నెలలుమాత్రమే చదివెను. ఆమూడునెలలలో ఉపాధ్యాయు డీతని 'మొద్దబ్యాంబు' అని విడదెపెట్టెను.

౧౨ ఏండ్లప్రాయమునందు డబ్బులేక యీతడు కనాడి యను గ్రాండుట్రంకు రైల్వేయందు 'డిట్టియట్టు' బ్రేవనునుండి వచ్చిపోవురైల్వేలో వార్తాపత్రికల నమ్ముచు డబ్బు సంపాదించుకొనెడివాడు. అం దేమాత్రము మిగిలినను రసాయనశాస్త్రపరిశోధనకు వినియోగించెడివాడు. పత్రికలలో పాటు గ్రామముల ఫలసాయములుగూడ రైల్వే వద్ద విక్రయించుచు దాని రాబడివలన గ్రంథములు, పనిముట్లు కొనెడివాడు. ఇతడు రైలులో నొకపెట్టెయందే రసాయనపరిశోధనలు గావించుచుండును. ఈపరిశోధనల సమయమున సల్ఫూరిక్ ఆసిడ్ బుడ్డి ఒకటిపగిలి రైలుతెనులబడునంతటి మంటలువచ్చినందున రైల్వే అధికారులు యీతని సామాను బయట పారచేసిరి. రైలుకండక్టరు ఒక్కలెంపకాగా కొట్టి నందున ఒకచెరి శాశ్వతముగ చెవు డయిపోయినది. అటుపిమ్మట ఈతడు ఇంటివద్దనే రసాయన పరిశోధనలు గావించుచుండెను. రైలులో పత్రికలు విక్రయించు రోజులలోనే అమెరికాయందు అంతఃకలహములు పుట్టెను. అప్పుడు ఈతడు ముఖ్యమయిన వార్తలు స్వయముగా తంతివార్తద్వారా తెలియజేయుచుండినందున, ఈతడు విక్రయించు "డిట్టియట్టు ప్రీ ప్రసు" పత్రిక విరివిగ చెల్లిపోయెడిది. పిదప తాను స్వంతముగ "గ్రాండుట్రంకు హెరాల్డు" అను వార్తాపత్రికను రైలులోనుండియే ప్రకటింపెను. నడుచుచున్న రైలులో పత్రిక ముద్రించుటకు ఈతనిదే ప్రథమ యత్నము.

ఒకప్రేవనుమాట్టరుకుమారుని రైలుక్రిందపడి పోకుండ ఎడిసనుగారు తప్పించినందుకు ఆప్రేవనుమాట్టరు ఈతనికి ఉచితముగ పెరిగ్రాఫు నేర్పెను. అంత సతడు రైల్వే పెరిగ్రాఫిస్టు ఉద్యోగమును బడసెను ౧౬ వ యేటనే పెరిగ్రాఫుచేయుటయందు గొప్ప నిపుణుడయ్యెను. తాను ఉద్యోగమునం దున్నపుడు రాత్రినే ప్రనివేర్చునపుడు, తానొకమూల గదిలో నిద్ర

పోవుచున్నను, మేలుకొనియున్నట్లే అవతల వానికి తెలియజేయువట్టి ఉపాయము యంత్రసాధనమువలన కనిపెట్టెను. తనతీరికవేళలందు తన ఆభిమానవిద్యయగు రసాయనశాస్త్ర పరిశోధనజేయుటకే యీపనిచేసినను, యజమానులు యీయుక్తిని కనిపెట్టి ఉద్యోగమునుండి తొలగించిరి. పిదప ననేకచోట్ల తెలిగ్రాఫీస్టు ఉద్యోగముచేసి తీరికపడుముఖంబెల్ల పరిశోధన కార్యము సాగించుచునే యుండెను.

వీరు మొట్టమొదట కనిపెట్టిన సేర్వడినయంత్ర మేదన ఎన్ని కలసమయమునందు కాలము వృధకాకుండా ఓట్లు గైకొనునది. సభ్యుడువచ్చి ఒకమీటనొక్కినచో ఆతనీయవలచినచోటు కాగితముమీద అచ్చుపడును. ఈ యంత్రము పలుపురకు నచ్చలేదు. కాని దీనివలన ఎడిసనుగారొక గుణపాఠము నేర్చుకొనిరి. ఇకమీదట క్రొత్త యంత్రమును కనిపెట్టి తాను శ్రమపడుటకు పూర్వమే అది నిజముగ పలుపురకు ఉపయోగపడునదని రూఢి పరచుకొనుచుండెను. పైదానికి ౧౮౬౮ సం॥ పేటెంటుపొందెను. ఆతడు మిగుల్చుకొన్న దంతయు పరిశోధనలక్రింద వ్యయమునటచే న్యూయార్కు నగరమునకువచ్చి ఉద్యోగమునకై దేవులాడుచుండగా, ఒకపెద్దకంపెనీలో తంతివార్తలయంత్రము చెడిపోవుటచే తలుపులు మూయుచుండ మాచుటకు జనులు నుంపుగ చేరియుండిరి. ఆర్థికక్షిణ్ణపరిస్థితులేర్పడిన ఆసమయమున యీ కంపెనీ మూసివేసినచో చాలనష్టము సంభవించెడిది. కావున జనులనుంపులో చేరిన ఎడిసనుగారు చెడినయంత్రము బాగుచేయుదుననగా కంపెనీవారు ఆతని కపకాళిమిచ్చిరి. ఆతడది త్వరలో బాగుచేసినందున పెంటనే ఉద్యోగమొసంగిరి. అదట పనిచేయుచున్నపుడే యీతడు “ఎడిసను యూనివర్సలు ప్రింటరు” అను యంత్రమును కనిపెట్టెను. ౫,౦౦౦ చాలరులకు యజమానులకు అమ్ముటాపెను. వారు ౪౦,౦౦౦ చాలరు (౮౦౦౦ పౌనులు) లొసంగిరి. వాటినుండి యీతడు ‘తెలిగ్రాఫ్’ నందు సర్వజ్ఞుడని యెంచుటడెను. ఈ ద్రవ్యముతో నతడు న్యూజర్సీలో నొక కర్మాగారమును స్థాపించెను. క్రమే యీతడు తెలిగ్రాఫ్

శాస్త్రమునం దనేకము ఉపయంత్రమైన మార్పులు చేపెను. ఈ మార్పులవలన తెలిగ్రాఫ్ కంపెనీలకు యెన్నియోకోట్లు లాభము కలిగెను.

పిమ్మట యీమేధావి తెలిఫోనుయంత్రమును వృద్ధిపరచెను. అదివరకు గ్రహంబెలుగారు కనిపెట్టిన పద్ధతిలో రిసీవరులో కొన్ని లోపములుండెను. వాని నతడు వృద్ధిపరచి కార్బునుద్వారా శబ్దమును రవాణా చేయుపద్ధతి కనిపెట్టుటచే తెలిఫోను నేటిస్థితికివచ్చెను. వీరు కనిపెట్టినవాటన్నింటిలోను గ్రామఫోనుయంత్రము చాలముఖ్యమైనది. బహుశః ప్రచారముగలది. దీనిని ౧౮౭౭ సం॥న పేటెంటుపొందెను. అంతకన్న ముఖ్యమయినది విద్యుద్దీపము; విద్యుచ్ఛక్తిని నిలవాయించు బాటరీ, బయస్కోపు బొమ్మలు మున్నగునవిన్నియు వీరు కనిపెట్టినవే. పేదవారలకు చవుకరకముగ గట్టిగ నుండునట్లు “పోర్టబిల్ మెంటు” భవననిర్మాణపద్ధతిని కనిపెట్టిరి. ఈరీతిని వీరు కనిపెట్టినవాటన్నింటిగూర్చి యిచట వేర్వోనుటకు సాధ్యముకాదు.

౧౮౭౦ సం॥ నీకి వీరు అమెరికా ప్రభుత్వము వారిపద్ద మొత్తము ౧౪౦౦ వస్తువులకు పేటెంటు పొందియుండిరి.

విరోపా యుద్ధ సంగ్రామమున వీరి అమెరికా మేధాశక్తి దేశమునకు యొక్కుడుగ వినియోగపడెను. అమెరికాకు జర్మనీనుండి వచ్చెడి రసాయనములు రానందున పడునెనిమిది దినములు కృషిచేసి వీరు కార్బాలికు ఆసిడు, తయారుచేయగల్గిరి. తనకర్మాగారమునందు ఈ రసాయనమును దినమునకు ఒకటన్ను తయారుజేయుచుండిరి. ౧౮౧౬ సం॥ అమెరికా విమానదళ-సలహా-సంఘము నియమింపబడినపుడు ఎడిసనుగారు అధ్యక్షులు, నియమింపబడిరి.

వీరి పుష్టి

వీరి తీవ్రకాలమునం దెక్కువభాగము క్రొత్త వస్తువులను కనిపెట్టుటకన్న వాటిని తనకర్మాగారములో తయారుజేసి విక్రయించుటయందే గడిపిరి. వీరికి గనలాభముగూడ వీరికి వ్యాపారరీతిగనే లభించెను. అరువ

దన జన్మదినమునాడు పేరు తను కృషి నికముందు కాస్త్రజ్ఞానాభివృద్ధికి యొక్కవ వినియోగింతునని సంకల్పించిరి. అంతచరకు కర్మాగారము వ్యాపారమునందే నిమగ్నులై యుండిరి. వీరికి ఓసికాయ, పట్టుదలయు మొందు. పడునైదేండ్లపాటు దినమునకు ౨౦ గంటలు పొన్న పనిచేసియుంటినని వీరే ఒకపారి నుడివి యుండిరి. వీరు కనిపెట్టినవానన్నింటిలో గ్రామఫామ మాత్రము ఆకస్మికముగ కనిపెట్టిరి. కాని తక్కినవన్నియు కృషిచేసియే కనుగొనిరి. కైలిఫానులో పాడుచుండగ ఒకనూదివచ్చి వీరి వేలునకు తగులుటచే దీని వలన శబ్దమును నిలవచేసి యుంచవచ్చునని కనుగొనిరి. వాయువార్తావిధానమునకు మూలనూత్రమునుగూడ వీరే కనిపెట్టి యుండిరి. వీరి పరిశోధనలపైని, వీరి యంత్రములపై ఇటీవలికాస్త్రజ్ఞులు కొంత అభివృద్ధిచేసి ప్రస్తుతావధున తెచ్చిరి. నేడు పాశ్చాత్యదేశములలో నిత్య కృత్యములందు ప్రార్థుపాడిచి క్రంకులోపున ఎడిసను గారు కనిపెట్టిన సామగ్రిలేనిది గడువకుండెను. మానవకోటికింత మేలొనరించిన యీమహానీయుడు మరణించినపుడు ఆ మెరికావాసులు గొప్పగౌరవముజూపిరి.

(ఇది వివిధాంగ్లపత్రికలలో ప్రకటితవ్యాసముల సారాంశము.)

జయంతి వెంటట కిరీటిరావు

దేశములకు దివ్యసందేశము

౧

ఈశ్వరసందేశము మానవులకే కాదు; దేశములకుఁ గూడను. దేశములకును ఆత్మ కలదు.

* * * * *

ప్రజల కీ సందేశమును బోధించు వృత్తి గలవారె తమదేశ మీబోధనల నతిక్రమించినపుడు క్లామించుటకు ప్రభములు. ఈవిషయమున శ్రద్ధచేయింపని మతప్రచారకులు ఈశ్వర సందేశము ప్రజలకుఁ దెలియజేయకుండుటకు లంచు పుచ్చుకొనుచున్నారన్నమాట.

మహాత్మా! లేము. సత్యము నుద్ఘాటించినందులకు ఈయాచార్యులు నిన్ను నిందించిన నిందింపనీ. రాజులు నిన్ను కష్టముల పాలేసిన చేయనీ. ఎల్లరును ద్వేషించిన ద్వేషింపనీ.

* * * * *

దేశముగూడ తన యీపాతము నేరువలయును :-

“నీ వితరుల భూముల నాక్రమింపరాదు. ఆత్మసంరక్షణోపాయ మెఱుంగని బాతులఁ దుడు ముట్టింపరాదు. పాలితదేశములపట్ల—వలసరాజ్యములయెడ—నత్యాచారము లొనర్పరాదు. శత్రుప్రభుత్వములకు విరుద్ధముగ నైన నబద్ధసాక్ష్యము పలుకరాదు. నీపొరుగువానిని ప్రేమింపవలయును. తెలుపు-నలుపు, ఆసియా-ఆఫ్రికా, బలకాలులు-దుర్బలులు, పెద్ద-చిన్న భేదము లేక యెల్లరను నీవలెనే ప్రేమింపుము.”

ఇయ్యది దేశముల నుద్దేశించియే వ్రాయఁబడినది :-

“మీ రన్యోన్యము ప్రేమింపవలయునని నాయజ్ఞ. నీ కిరురులేది చేయరాదని తలఁతువో, దానిని నీ వితరులకొనర్పకుము. మీయుద్ధముల నెగవేసికొనకుండు, మీవిరోధులను శుమింపుండు.”

“నీవు నిర్దోషివి గానెంచితివేని నీకు లోబడిన రాజ్యములకు స్వాతంత్ర్యము నొసఁగఁగమని భాగ్యము, అధికారము గల దేశమునకు ఏను చెప్పెను.

౨

ఈశ్వరపాలితము గాక, నీజరు సిద్ధాంతముల ననుకరించెడు ప్రజగల దేశము వ్యభిచార దేశమని ఏను తలంపు.

* * * * *

కాలనీలు గల ప్రభుత్వమునకును, తొత్తుల నుంచుకొను మనుజునకును భేద మేమున్నది?

“కాలనీ”లనఁగా తెల్లని దుస్తులును, నల్లని హుద్దియములును గల యైరోపావా రుండెడి దూరదేశములు.

కాలనీ-పాశ్చిమ పాపపంకిలము.

* * * * *

వ్యభిచరింపఁగూడవను నీతి నెల్లరును వినుచునే యుందురు. అన్యదేశముల నాక్రమింప నూహించువాఁడు మానసికముగ వ్యభిచార మొనర్చినవాఁడే.

నీ సామ్రాజ్యమునందలి యొకభాగము నిన్నుఁ బడఁద్రోసినచో దానిని బిడిచి నీవు వేఱుగ నుండుము. ఈయాన్నాళ్ల మురి పెమువలన సర్వసభ్యసమేతముగ నరక కూసమునఁ బడిపోవుటకంటె రాజ్యములు లేకుండుటయే లెస్సగదా!

దేశములు నరకమునకు వెళ్లవు; అవి పాపమొనర్చినపుడు నరకమే వానియందుఁ బ్రవేశించును.

* * * * *

3

“ప్రాపంచిక రాజ్యము లన్నియు నావే”యని యేసుతో పైతాను చెప్పినమాట సత్యశోభితము.

* * * * *

ఈశ్వర సామ్రాజ్యము సమీపించుచున్నది. ఇక ప్రాపంచిక సామ్రాజ్యములు పశ్చాత్తాపపడవలయును.

ఈశ్వర సామ్రాజ్యముదక్క మఱియేరాజ్యమును నిలువనికాలము వచ్చినది.

ఈశ్వర సామ్రాజ్యసందేశమును ప్రతిప్రాపంచిక రాజ్యమును నేర్చుకొనవలయును.

* * * * *

వ్యక్తులనలెనే దేశములును పరివర్తనము వధ్య సంపవలయును.

ఒకదేశము ప్రపంచము నంతటిని జయించినను, దనయాత్మను బోఁగొట్టుకొన్నచో లాభమేమి?

ఉత్తరజన్మలోనే కాని యొకదేశ మిశ్వర సామ్రాజ్యమునఁ జేరలేదు.

* * * * *

క్రీస్తు సిద్ధాంతములను బుద్ధిపూర్వకముగఁ ద్రోసి పుచ్చు దేశములు క్రైస్తవదేశము లనఁబడుచున్నవి.

తాను క్రైస్తవదేశము నని దేశ మనుకొన్నప్పుడం దలి మనుజుఁడు క్రైస్తవుఁడు గాఁజాలఁడు.

* * * * *

లోన, పైన చెల్లవేసిన శవాగారములవలె ప్రపంచమంతటఁ దమ దురంతమును బ్రసరింపఁజేయుచున్న కపటపాలనముగల మూఁడప్రభుత్వము లంతమొందుఁగాక!

మరణము వీనియందే యిమిడియుండుటచే నివి నిర్మానుష్యములగును. కాపమును దప్పించుకొనుటకు పాటిపోవ మీ కావ్యరు నేర్పిరి? దేశముల క్రుంకుడు వేళ్లను దెగఁగొట్టి గొడ్డలి యెత్తఁబడి యున్నది. సత్సలములఁగాంచఁజాలని దేశవృక్షము నటుకఁబడును; దహింపఁబడును.

* * * * *

౪

న్యాయము లేని నాగరకమానవుఁడు గాని, దేశము గాని లేదు. నీతి మనుజులకును దేశములకు నొకటియే.

వైయక్తికముగు నేరము దేశముపట్లను నేరమే యగును.

* * * * *

దొంగతనము, ఆశితప్పుట, సాత్య, బలహీనులపై దౌర్జన్యము, అశత్రునిపై పెత్తనము వ్యక్తియొడ నపరాధము లయినచో దేశములయొడను నపరాధములె. కాన దేశములును ఆకార్యము లొనర్పరాదు.

దేశము వ్యక్తికి ఆచర్యముగ నుండవలయును.

తనచర్యలు తనప్రజలకు మార్గదర్శకముగ నుండు నట్లు దేశము మెలంగఁదగును.

* * * * *

ఒక పౌరుఁడు తనప్రభుత్వమునకంటె నేల ధర్మముగ సలచరింపవలయును?

తా నొక పని చేసినందులకు దేశము గర్వించుచు; నాపనియే యొకవ్యక్తి చేసినప్పుడు గర్వించి యతని నేల శిక్షింపవలయును?

* * * * *

“దేశభక్తుఁ”డనఁగా తనదేశము ఇతరులను హింసించినపుడును, వారిని కొల్లగొట్టినపుడును గర్వించి సంతసించువాఁడు.

తనకుమారుఁ డేపని యొనర్చినచో నవమావాసల ముచే సంతప్తుఁడగునో యాకార్యమునే తన మాతృదేశ మాచరించినచో గర్వోన్మత్తుఁ డగుచున్నాఁడు — దేశ భక్తుఁడు.

బానిసదేశములలో మాత్రమే దేశభక్తి శార్య చిహ్నము.

* * * * *

యథార్థదేశభక్తులు అన్యుల యహంకారమును గాంచి స్థిలువారు. యథార్థదేశభక్తులు పెరిలచే గారల యందుంపఁబడి బాధల ననుభవించువారు.

నీదేశమునకు హింస కలుగుచున్నచో దిరుగఁ బడుము, నీదేశ మితరులను హింసించుచున్నచో మరింత తీవ్రముగఁ దిరుగఁబడుము.

* * * * *

౫

“అనాగరకుఁడు” — ఇది యొక దేశ మన్యదేశముల పట్ల నుపయోగించుపదము. నిజముగ నెల్లరును నీపద మున కర్హులై.

బలహీనదేశములను మనము జయింపఁదలంచినపుడు వాని ననాగరక మందుము. మనకంటె బలవంతులు మనపై దాడివెడలునపుడు, వారినిపూడ మన మట్లే యం దుము.

ఆసియా యైరోపా యనాగరకత నవలంబింప యత్నించినచో, యూరపు అనుమగదా — “ఆసియా యిప్పుడిప్పుడు నాగరకతను నేర్చుకొనుచున్నది!.....”

* * * * *

“నాగరకత” — మెఱుగుపెట్టిన యనాగరకత.

దేశములు తమ నాగరకతను తాము పరుల కో నర్పణల హావితోఁ గొలుచుకొనుచుండును.

కోగక్రిములు శరీరమునఁ బ్రవేశించినపుడు ‘హ’ లాభముకొఱకుఁ గాదు; ఆత్మోన్నతి కొఱకేయని నటించును.

* * * * *

“సంధి” — కొద్దివారిని లోఁబఱచుకొనుటకై గొప్పవారు తమలోఁ దా మేర్పఱచుకొన్న రాశి.

రంగుబాతులు మన తరపునఁ బోరాడినచో మీర శిఖామణులు; మనవిరోధులఁ గలసినచో మూఢశిఖా మణులు.

“వర్ణ ద్వేషము” — ముఖ్యముగఁ దెల్లవారినిఁ బీడించుచున్న యొకదినసు చర్యవ్యాధి.

* * * * *

ఎవరిని జయించుటకు యుద్ధ మనవసరమో వా రనాగరకులు.

అందరు నొకేవిధమున నేమములు ధరించుటచే, నాగరకతానాగరకతలఁ గనుఁగొనుట కష్టతరము.

ఓ నాగరకమృత్యుఁడా! ఏల నీదురుసుతనము? భవిష్యత్సామ్రాజ్యమున ననాగరకుఁడే నీకంటె ముందు నడచును.

* * * * *

“బలహీనదేశమును, ప్రాచీన జాతిని గౌరవించు” మన్ననీతి సామ్రాజ్యములకే.

“ఓబానిసదేశవాసులారా! మీరు నాదగ్గఱకుఁ జేరుదు. నేను మీకు నేయు సంతెల లంత దృఢములు గావు” అని సామ్రాజ్యములు మెల్లఁగ ననుచుండును.

చిన్నదేశములను వెన్నుచఱచి పెద్దదేశములు తమ క్రిందకు లాగుకొనును.

* * * * *

తమదేహములను జంపఁ గలిగినను, తమజాతి యా త్మను జంపలేని వారిని జూచి పరాధీనదేశములు భయ పడ నక్కఱలేదు.

* * * * *

పరాజితులు — పరాజితభావము విజేతలలోఁ బ్రవేశించినపుడు జయ మపజయ మగును.

పరాజితులను నూతన సామ్రాజ్యమునకుఁ జేర్చుటకు సన్ననిమార్గమును, చిన్న ద్వారమును గలవు; జయించినవారి నభోగితికి లాగునిపోవుటకో—విశాల మార్గమును నింహద్వారమును గలవు.

* * * * *

చివర నున్నది మొదటికి రావలెనని చరిత్ర బోధించును. ఉన్నతి నొందినవాఁ డభోగితి నొందును. కనుక నున్నత సామ్రాజ్యము అన్నిరాజ్యములకును బానిస కావలసియున్నది.

* * * * *

జయించినవారికి భవిష్యత్తిట్లు చెప్పును—“నీ వితరులపట్ల వర్తించినట్లే యితరులు నీపట్ల వర్తించురు.” ‘బలవంతులతో యుద్ధము తలపెట్టినందులకు తగినశాస్త్ర జరిగినదని నీశత్రులతో నందువు. కాని బలహీనులపై కత్తికట్టినందులకు నూలుముడుగు లధికముగ నీకు కాపము తప్పదు.

‘నీవు తీసికొన్నది తిరిగి యిప్పుని నీశత్రువులతో నంటివి.

‘నీవు మ్రొగినదానిని క్రక్కుము’ అని యితరులు నిన్నందురు.

* * * * *

విజేతలు—భవిష్యత్తు ఆక్రమదేశములతో నిట్లనును: “శాంతిస్థాపనకై నే నీలోకమునకు రాలేదునుమా! వాఁడిభుద్ధము నొక్కదానిం చెచ్చితిని. ప్రపంచమున నగ్ని ముట్టించును.”

మీరు చిందించినశిశుర క్తము మీకెదురు తిరిగినది. నిదానమై, దేశములందరి యొకమత్యము నిశ్శేషముగ

ఈశ్వర సమక్షమున నన్ని దేశములును సమాచేశము కావలెను. ఆతఁడు వానిని—గొట్టెలను, మేకలను విడఁ దీయు గొల్లనివలె విడఁదియును. గొట్టెలను భుజిచైపున ను, మేకల నెడమచైపున నుంచికొనును. అప్పుడు ఎడమ నున్నవారిలో “మీ రభోగితికిఁ బొందు, వా కాఁకలిమైన పు డొక్కకబళమైనఁ జెట్టలేదు. నేను లోగపడితుండనై త్రాణ లేక యున్నప్పుడు మీరు న న్నాదరింపలేదు. శృంఖలాబద్ధుండనై యున్నప్పుడు నన్ను విడిపింపలేదు” అనును.

అప్పుడు వారిట్లు మనవి నేయుదురు—‘దేవా! మేము నిన్నెప్పుడు నిర్లక్ష్యముగఁ జూచితిమి?’

ఈశ్వరుడు—‘నాపృష్టిలోని యేయొక్క చిన్న దేశము నాదరింపక పోయినను, సృష్టికర్తనగు నన్నాదరింపనట్లే.

ఆదేశముల కింక దిక్కులేదు.

* * * * *

సమదేశము గల దేశములకుఁ గలుగునది శాంతి. మిగిలినవానికి నశాంతిపూర్వకముగు ఘోరరిణము.

“పాశ్చరిచర్చు”.

—వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి.

స్వరాజ్యమా? సురాజ్యమా?

స్వశబ్ద మొక్క ధర్మపదమునకుఁ బూర్వముం దున్నప్పుడే సరియగు నర్థమునిచ్చునుగాని యితరపదము లకుఁ బూర్వముననుండి న్యాయ్యమైన యర్థము నొసఁగుట లేదు. ధర్మము నీనియర్థతమబట్టి యుండునుగాన తన కర్తవ్యముకాని పరధర్మము భయపడము కాకపోదు.

స్వమతము

మాడుఁడు: స్వమత మనునది మతాచేశములను బూర్వబంధుఁడెంచి పెద్దపెద్ద రాజాధిరాజుల కలహము లకుఁ గూడఁ గారణమై, దుర్బలు లగువారి యాపదలకు

వలసపోవుటకు హేతువై, పరదేశములవారు నిశ్శంకముగ లోపలకు జొచ్చుటకు వీలొసంగినదియై భరతఖండము నొకకాలమున నెంత కలవర పెట్టినవో, మహమ్మదీయుల దాడిచే ఒరంగజ్జు, హనుమకొండ మున్నగుతావుల దేవాలయములలోని హిందువుల దేవతల శిలావిగ్రహములు మొదలంట నూడఁబెఱుకఁ జేయుచు, హిందుదేవాలయములు భిన్నభిన్నములయి రూపతపోవుటయు, హిందువుల మానప్రాంతముల సాగ్యములగుటయు నీస్వయతావేశపితాచచేష్టితములే. ఈభరతఖండమునఁగాని, ఇతరదేశములఁగాని యొక్కొక్కదేశమున నొక్కొక్కమతము విజృంభించి చెలరేగినప్పుడు, దానికిఁ ప్రభువుల చేయూతలు బలమొసంగుచున్నప్పుడు పరమతములవారు గుర్తులై పడినబాధలు వర్తింప శక్యములు కావుకదా. ఇట్లు కాక సుమతము కావలసినదను నావేశము ప్రవేశించియుండిన సుమతము వాదించువారిలో మతములలోని శ్రేష్ఠతలను నిర్ధారణనీయు సత్యస్వేషములే ప్రబలునుగాని సంఘమునకు తీవ్రశయగు నైకమత్యమునకు వేటుపురువనఁదగు పరస్పరకలహావేశము పెరిగియుండదుకదా.

స్వదేశము

స్వదేశమున్నిదేశములకన్న మిన్న కావలయునన్న నితరదేశముల తన్మదలనుగూర్చిన యాలోచనలు గూడ నాకార్యలోచనలలోఁ గలసియుండక తప్పదు.

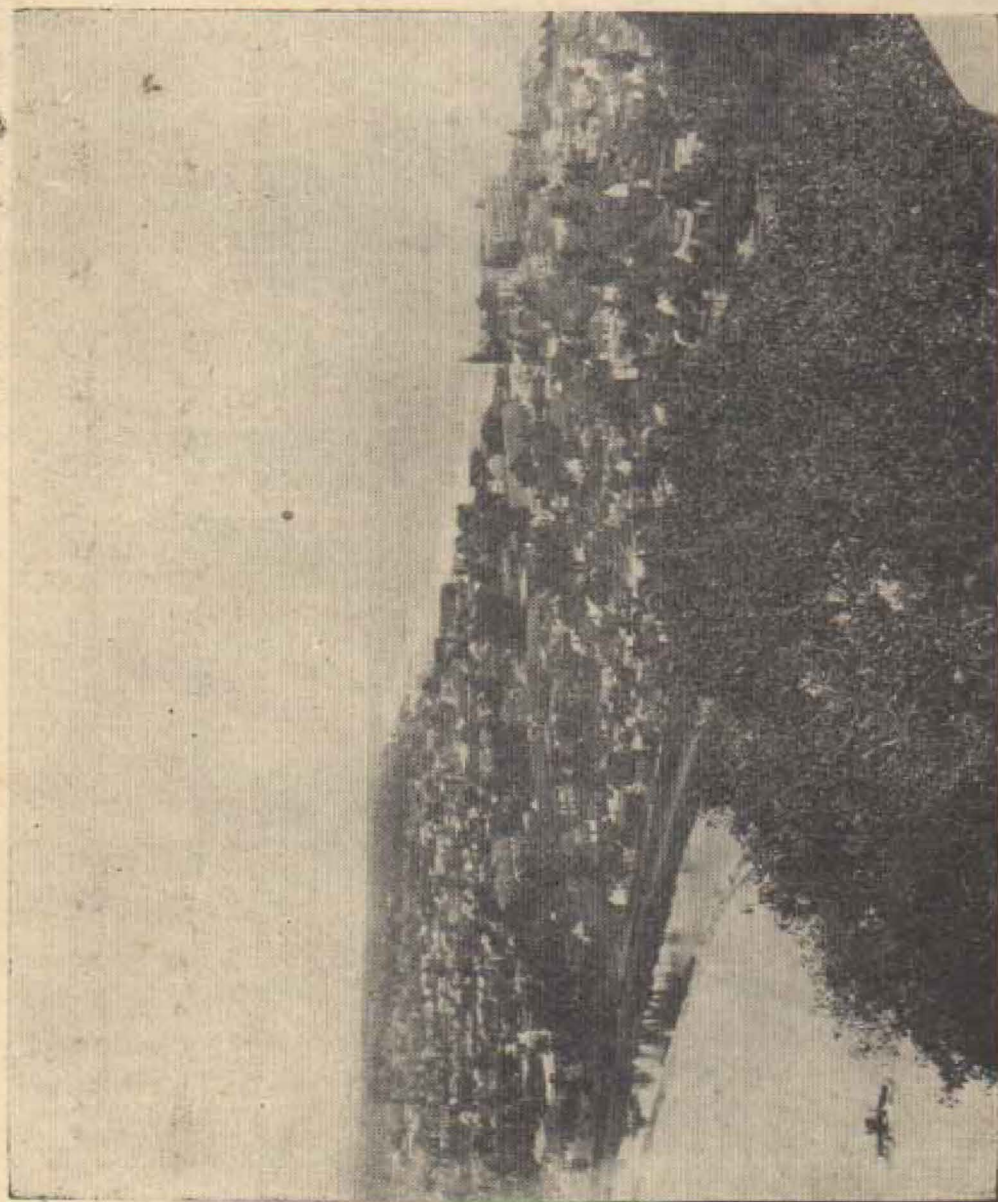
పరదేశములవారికిఁ గూడ స్వదేశాభిమాన మిట్లే పెరిగిన వారు కూడ వీరిదేశముతన్మదలకై పాటుపడక పోవుటకు వీలుండదు. అప్పుడు ఒకరిదేశము తగ్గిపోవుటకు మతాకదేశమువారు కృషిచేసికొనుచుఁ బరస్పరకలహాపరాయణులగుట తప్పనిపని. వీనిచేతనే ఐకమత్యమునకు స్వరూపనాశనము తప్పదు. అట్లుగాక, సర్వసమభావమును ప్రాచీనధర్మమునీ శిరసావహించి యెల్లరుగఁడంగిలేని యొకరి హాని కొకరు పాటుపడువారుకాక అందఱునీమము కొఱకు నందఱును పాటుపడువారగుదురు. దాని నన్యాయము రూపుమాయును. స్వరాజ్యము స్వరాజ్యమందురు, న్యాయము పాలనమున లేనిచో స్వరాజ్య

మైనసేమి లాభము? న్యాయ్యపరిపాలనమైనఁ బరరాజ్యమువలని యాపదయేమి? అదిగాక స్వరాజ్యపదమున కర్థములేదు. తనరాజ్యము ప్రతివాని కెట్లు కలుగును? తనకన్న భిన్నులగు కొందఱు సేటుల రాజ్య మనఁబడు. అట్టియొడ నొకఁడురాజైన వానిచేఁ బాలింపఁబడువాడు ప్రజగా నుండి తీరవలెను. తనకే తాను రాజనుట సంభవించనిపని. ఇక స్వరాజ్యమున్నఁ దనవారి రాజ్య మనవలెను. తనవారనిన తనవలె మానవులని యర్థము తీసికొనిన సేమానవులైనఁ బ్రభువులు కావచ్చును. కాన సురాజ్యమునకు బోరాట యుచితము. సురాజ్యకాంక్ష సర్వసమ్మతము. సురాజ్యప్రయత్నములచే దుష్టులకుఁ దప్ప సుజనుల కేరికిని ఆపదలు కలుగవు. సురాజ్యమున న్యాయపరిపాలనము. న్యాయమును క్రేమింపని జాతిగాని, న్యాయము వలదను లోకముగాని యుండదు. సర్వభవనములలో న్యాయము పరమేశ్వరరూపముగ నాదరింపఁబడు. అది సర్వశ్రేయములకు నిదానము. అట్టి న్యాయము సురాజ్యమున సంతర్భూతమై యుండు. దానికాంక్ష ధర్మకామమే. అది యిహపరసాధనమై జగముల యోగక్షేమములకై సర్వకాల సర్వావస్థలలో విరాజిల్లు.

ఓట్ల సంప్రదాయము

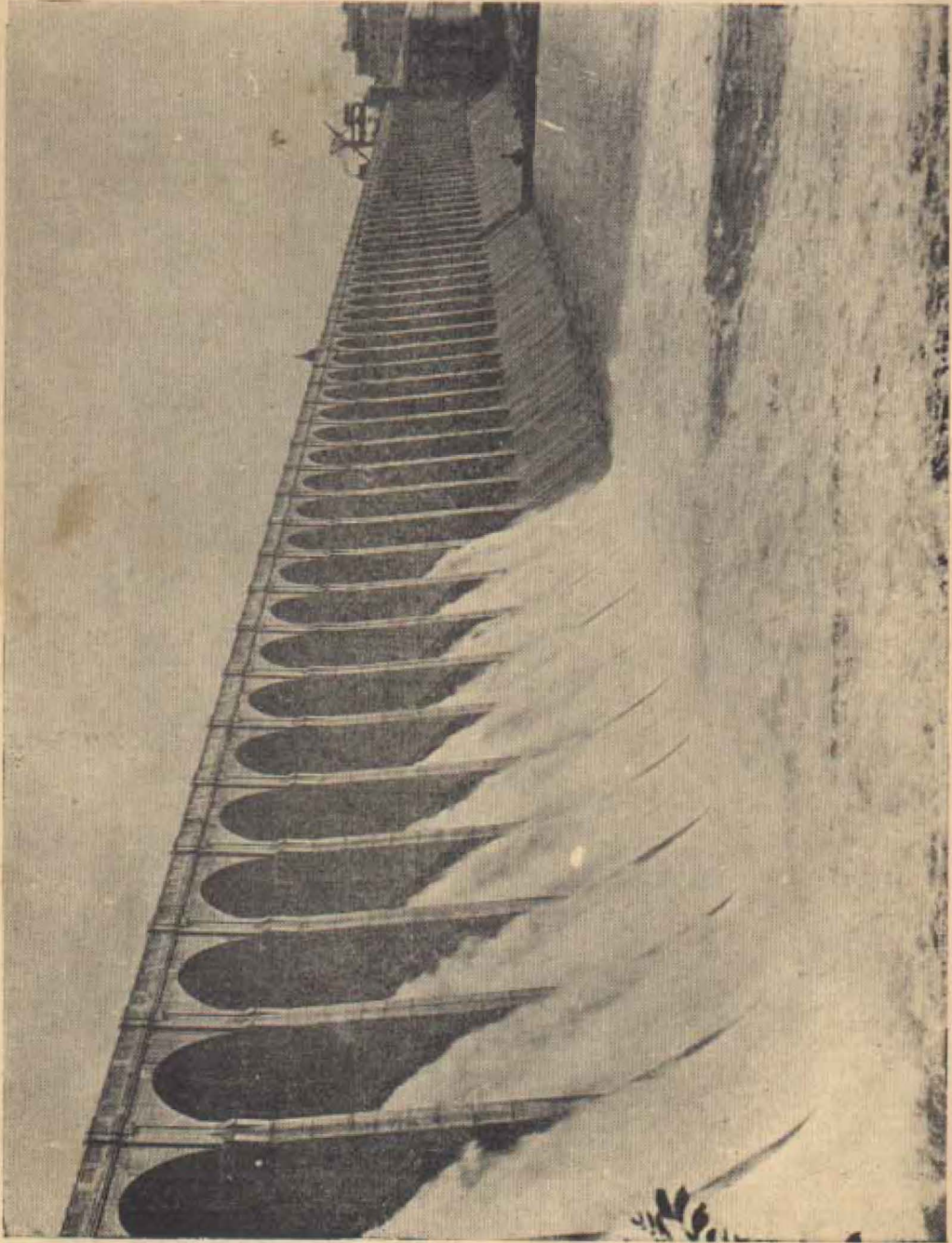
ఈభరతఖండమున నింతవఱకుఁ గులాభిమానములు మానవమానసనీమలనుండి నెలపుపుచ్చుకొని యుండలేదు. కులము లేధర్మముల నిర్వహణమున కేర్పడినవో, అట్టిధర్మములను నిర్వహించుట యనెడి కులముల సలక్షణత తప్పి దానివలని చెరువుమూత మప్రతిపాతముగ నడచుచున్నది. అదియే కులములనాశన మని యోచించి కులముల యభిమానములు లేని సంఘములందువలె సంఘప్రాతినిధ్యము లేర్పడి యట్టిప్రతినిధులచే నిండిన కాసన నిర్మాణసభలలో కాసనములు తీర్మానింపఁబడుట సభాప్రవేశములేని జాతుల నిరంతరక్షితతము, గొప్పహానిని బ్రబలకారణ మగుచున్నది. భూస్వాములే ప్రతినిధులగు

2. విశాఖపట్టణము (ఆకాశమునుండి)

విక్టోరియా ఆనకట్ట తూములు (అలబౌరూ)

చుండు వాచారమున, వీరిహృదయములు కులాభిమానవశము లగుచుండు సందర్భమున భూస్వాములుకాని జాతుల యభ్యుదయముల కట్టి సభ లెట్లు పాటుపడగలవు? ఏనాడులు, ఎఱుకలవాండు మొదలగు నిమ్మజాతు లేమి, యుత్తమజాతులలోని కొన్ని తెగ లేమి, యెన్ని సర్కారు శిస్తులు కట్టక తీరించెడో జాతు రీదేశమున లేవు? అట్టి జాతుల సేమముహూడ దేశక్షేమముగ భావింపబడు సేని సంప్రదాయసిద్ధముగఁ జరకాలమునుండి యీ దేశమున వచ్చుచుండెడి కులముల ననుసరించి యాయా కులముల వారికిఁ గలమున కిన్ని స్థానము లను లేక్కచొప్పునఁ బ్రతినిధిస్థానములు నిరూపింపబడిన దేశములలోని ప్రజ

యొక్క సర్వావయవములకు సంబంధించినదై యాసభ తన తీర్మానములచే దేశము యోగక్షేమముల సంతరింపఁ గలదగును. ఇట్టి సమావేశములే సర్వజనయోగక్షేమనాశకములని తోచినప్పు డైకమత్యమునుఁ జెడఁగొట్టునది యని నిర్ణయింపబడినపుడు, తమ కందఱును సంబంధించిన కులనిర్బంధములను మరుపుగ విడనాడుటకేని సమర్థము లగును. ఇట్లు కానినాఁడు ఏకొందఱుచేతనో నిర్ణీతము లైన సంఘసంస్కరణకాసనములు చిరకాలమునుండి యలవాటులో తీర్చింది యుండిన సర్వజనసంక్రాంత కులాచారనిర్బంధము వీడిపోకపోవుట కల్గుచుండును.

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

పార్లమెంటు సభ్యురాండు,

* Commercial

అటవటం జెందేటి ఆకుపొత్తికుల

మైమటచి నిదురించు పూవుబిడ్డలు

గిలిగింత పెట్టెవు కలచివేశేవు

పిల్ల వాడవ? నీకు బుద్ధిచెప్పాలా?

మానుమీయాగడము మానుమిక చంద్ర!

జలజల్పానహించు సెలయేళ్లలోన

గలగలాదొల్లేటి సంద్రంపుటలల

మాటికిమాటికి నీవు ఈతలాడేవు;

శీతలముగ్రమ్మింది చూచుకొనవేమి?

మానుమీయాట లిక మానుమీ చంద్ర!

దట్టమై పెనుతీగ లల్లుకొనుచోట

పూబాదలలోవారు చేరుకుంటారు

తీగసందులనుంచి నిక్కిచూచేవు

కొంటవాడవు; నీవు కుట్టడవ? చంద్ర

మానుమీయాగడము, మానుమికమీద;

తెల్లన్ని నీటిపై తేలియాడేకలువ

కాగిటిలా మెలగేవు కేలినలిపేవు;

నీ పున్నె మేపండింది—పోని మాకేమి

కలవంచి తలపోయు నాదెసం జూచి

పకపకానవ్వేవు ఇంతయాగడమా?

భింటరిగ తల్పమున యెరగియున్నట్టి

భామినీమణి నేల బాధపెట్టెదవు

మగవారులేనిచో మగువలకు నింత

మోసమును తెచ్చేదే, మర్యాదలేదా?

పాలవంటికులము చెఱుప బట్టావా

ఆగడము చాలించు చాలించు చంద్ర!

‘చెమ్మచెక్క’జేటి చేలుల జటలే చూచి

నల్లమబ్బూలంటు, ననుగుచున్నావా

కృష్ణసర్పములంచు, కుందుచున్నావా—

పోరునల్పంగాను పవమాను దెచ్చేవు

తగవులాడేబుద్ధి తగదయ్య నీకు

ఆగడము మానుమీ యికమీదనె న.

చుక్కలను మబ్బులను చూడవచ్చాను

గాలిలో విహరింప కోరివచ్చాను—

పాటలంటే ఏమొ ఎఱుగన్ని నన్ను

పాటపాడేటట్టు చేశావు చంద్ర!

ఇదియేమి యాగడము వింతయాగడము?

నీ యాగడము లెంచి యోర్వగాలేక

పద్మినీకాంత లదె పెడమోముపెట్టె

శశికాంతశిల లనే నిలుపునీరయ్యె

చక్రవాకపుడంట మంటగలిసింది

జాలియైనారేద, చిన్నిజాబిల్లి

ఇకనైనమానవా ఈ యాగడమ్ము?

ఎంతసే పీలాగు సంచరించేవు

నీవైరి ఎవడైన చొరవనేతెంచి

నీయాగడములన్ని యడగించలేడ?

తెలతెల్లబోయెదవు చిన్నిజాబిల్లి

తెలతెల్లపోవు నీకలువపూ వపుడె

తేలిపోవును నాదు భావాలుగూడ

తేలిపోవును నాదు పాట యావేళ.

విమర్శనము

భాగవత కథాలహరి

పండిత ద్రోణరాజు సీతారామారాయ ప్రణీతము. ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయము, రాజమహేంద్రవరము, గుంటూరుపుటలు. క్రాసుపైజు: వెల రు. ౧.

ఇందలి కథలన్నియు ఘోరమైనవి. వచనరూపముగ జనసామాన్యమునకు సుబోధమగునట్లు రచింపబడినవి. కథలయందు రసవంతములగు పట్టలు భాగవతమునంబలి పద్యములును కూర్చబడినవి. ఇట్టి గ్రంథము లెంతయు ఈకాలమున ఉపయోగముగ నుండగలవి ప్రత్యేకముగ వ్రాయ నక్కరలేదు. ఇట్టి గ్రంథములను పాఠశాలలందు బాలబాలికలచే పఠింపజేసిన వారి హృదయసీమలయందు భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యబీజములు వాటుకొనగలవనుట నిర్వివాదాంశము. ఒక విద్యార్థులకే అనశేల, జనసామాన్యమునకుమాడ ఇవి భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యములను కలుగజేయగలవు. సాధారణముగ సామాన్యులకు భాగవతము అర్థముకాదు. అట్టికరి ఇట్టి గ్రంథములు వచనరూపముగ ఘోరమైనవి వ్రాసి ప్రకటించినందులకు ప్రకాశకులు, గ్రంథకర్తయు ఎంతయు ప్రశంసనీయులు. కాని గ్రంథము వెల చాల హెచ్చుగ నున్నది. జనసామాన్యము కొనుటకు కష్టముగ నుండును. ౮ అణా లగునో కొంతవరకు జనసామాన్యమునకు అందుబాటుగ నుండగలదు.

జ. సాం.

రాజయోగము

గ్రంథకర్త: స్వామి వివేకానంద. ఆనవాడుకుడు: జి. ఎల్. నరసింహారావుగారు. ప్రకాశకులు: శ్రీరామ

కృష్ణమఠమువారు, మైసూరు, చెన్నపురి. క్రాసుపైజు: ౨౫౨ పుటలు. (వెల తెలియదు.)

ఉపదేశామృతము

(సభమభాగము.) శ్రీహరనాథ తాపూరుగారిది. తద్దమచేసినది చింతా దీక్షితులుగారు. ప్రకాశకులు: పి. ఆర్. దాస్ గారు, శ్రీహరనాథతీర్థ స్వప్రచారిణీసభ, ఆంధ్రప్రాంచి, మార్కరావుపేట, కాకినాడ. క్రాసుపైజు: (జీవిత సంగ్రహముతో) ౨౨+౧౦౧ పుటలు. వెల ౮ అ.

శ్రీ నాథ కవి

(జీవితము.) గ్రంథకర్త: ఆంధ్రచరిత్రచతురానన చిలుహరి వీరభద్రరావుగారు. ప్రకాశకులు: ఆర్యపుస్తకాలయము, రాజమండ్రి. డెమీ పైజు: ౨౮౨ పుటలు. (వెల తెలియదు.)

సభుత్వధనము - మన బీదతనము
(Public Finance and Our Poverty)

ప్రొ. జి. సి. కుమారప్పప్రణీతము. గాంధీమహాత్ముని ప్రస్తావనతో. బాలీయగ్రంథమాల-౧; సంపాదకులు: శనివారపు సుబ్బారావు, బాలాంత్రపు సత్యనారాయణరావుగార్లు, పితాపురము. క్రాసుపైజు: ౨౦౦ పుటలు. వెల ౧౦ అ.

దండియాత్ర ప్రవచనములు

గాంధీమహాత్మునివి. అనువాదకుడు: బౌద్ధవా
జ్ఞులు బ్రహ్మ దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు. మాన
వాదర్శ గ్రంథమండలి, ఆంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.
క్రాసు ౧౬ పైజా: ౧౨౦ పుటలు. వెల 3 అ.

శ్రీసూక్తి రత్నావళి

(శతకము) కర్త: శవగల హనుమయ్యగారు,
పాలపర్రు, బాపట్లతాలూకా, గుంటూరుజిల్లా, వెల ౪ అ.

ఉత్తర రామచరితము

భవభూతి మహాకవికృత సంస్కృతనాటకము
నకు ఆంధ్రానువాదము. అనువాదకర్త: జయంతి రామ
య్యపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., ముక్తిశ్వరము,
తొత్తరమూడిపోస్టు, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. డెమి
స్ట్రా: ౧౫౯ పుటలు. వెల రు. ౧.

ఖల్జీ రాజ్య పతనము

(చరిత్రాత్మక నాటకము.) గ్రంథకర్త: గుండి
మెడ వెంకటసుబ్బారావుగారు, కళాభవనము, ఫత్ర
పురము, గంజాంజిల్లా. డెమిస్ట్రా: ౧౧౯ పుటలు.
వెల రు. ౧.

(i) అంతర్జాతీయ ధర్మశాస్త్రము

(International Law.) క్రాసుపైజా: ౧౮౫
పుటలు. వెల ౧౦ అ.

(ii) స్వీయ చరిత్ర

క్రాసుపైజా: ౧౬౨ పుటలు. (వెల తెలియదు.)
పై రెండిటికి కర్త: వల్లూరి నూర్యవారాయణ
రావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., యల్. టి., కొవ్వూ
రు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.

మేఘ దూత

కృతికర్త: దీపాలపిచ్చయ్యకాస్త్రిగారు. నెల్లూ
రు. (ఆంధ్రగ్రంథమాల—౧౬.) క్రాసు పైజా: ౬౨
పుటలు. వెల ౧౨ అ.

శతశిల్పి చిత్రలేఖనము

మొదటి తరగతి. ౧౬ పుటల చిన్న డ్రాయింగ్
పుస్తకము. గ్రంథకర్త: మా. నరసింహగారు, శతశిల్పి;
శిల్పశ్రమము, గుంటూరు.

A Report of the XX1 All India Ayur-
vedic Conference and Exhibition held at
Mysore during Dec. 1930.

(౨౨ వ నిఖిలభారతాయుర్వేద మహాసమ్మేలన
కార్యనివేదిక — ఆంగ్లము.) ప్రకాశకులు: ఆహ్వాన
సంఘమువారు, మైసూరు, డెమిస్ట్రా: ౨౮౪ పుటలు.

యువతీవివాహభాగ్యోదయము

సాంఘికనాటకము. గ్రంథకర్త: కలుగోడు
అశ్వత్థరావుగారు. రాయలసీమ ముద్రాక్షరశాల, బళ్లారి.
డెమిస్ట్రా: ౮౮ పుటలు. వెల రు ౧-౦-౦.

జ్ఞానాంజలి

పూర్వార్థము. గ్రంథకర్త: పెనుమెచ్చ సత్య
నారాయణ రాజుగారు, ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు.
బోర్డుమెన్బర్లు, కణికు. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా, బిదు
గిరిపద్మ శతకములు. (వెల తెలియదు.)

అయ్యో! నాథునిపై బదం బిడుచు నృత్యం బాడు, తాళోలిని
న్నయినా, నా దిగనాడి, సూక్ష్మమున నాట్యం బాడ నేమించెనా
ర్య! యెఱునా 'కూతురివృత్తి మాత'దనుసామ్యం బొప్పెనే చిట్టి! నీ?
పయనంబవ్వడు నీవు పల్కినటు 'లోపం బంబ రానిచ్చునే'!!!

నీవు మహాపతివ్రతపు! నిక్కము! వెంకటరత్నమా! ఉమా
దేవికి స్వాంశ వాటం, జనుదెమ్మనె నామె! ప్రయాణ మైతి, వా!
పోవుట నోర్చెదా! మఱచిపోయి, చటుక్కున వైకృతముక్తినిం
దేవునుమా! నగం బయిన దీనునిరాక నిరీక్ష నేయుమా!!!

కవులై, భక్తకణంబులై, పరమనిష్కామ్యా త్తదాంపత్యవై
భవలీలాస్పద మైనయుగ్మ మవినాభావప్రమాణంబె యా
నవు! నం, చీవు నిజేజానం(?) దిటికి! గాయత్రీ! మమునా వేఱువే
ఱవు, డా పాప మి దేల? కూర్చవలె నెట్టె నా కృపాపూర్ణవై!!!

గాయత్రీ! సతిచిట్టి నాయెదుట స్వర్గప్రాభవం బంద నే
హేయప్రాకృతఫక్కి నుంట పరువా! యీదృష్టినికా మార్పుకో
వోయీ, యం చపహాస్య మాడఁ జనెదే! యుగ్మోక్తి యేకాత్మకం
బాయ్! వృత్తినివృత్తి యాటె భవదీయా దేశవైచిత్ర్యమా!

అమ్మయు బిడ్డయు గలసి, యాలన పాలన లేక, నన్నని
ప్రమ్మన వీడ! నూరుకొనఁ జాల? శపించెదనేము! అంబరో!
ఇ మ్మింక, స్థూలసూక్ష్మముల నేకముగాఁ గనఁజూలుజ్ఞాననే
త్రమ్మను! భేదము దొలఁచి తథ్యపుకూడికఁ గాంచుచుండెదా

అంబా! నే నిక శాతి రస్తనెద! పుణ్యస్త్రీవి చిట్టి! వియో
గంబున, కానఁగరానికూడికగ, సూక్ష్మప్రజ్ఞ నంకించి డై
ర్యంబు బూనెద! చేయఁగావలయుకర్మ నెట్టి, భేదాంతనా
ట్యంబు కాలమున ముగించెద! శివభ్యానార్థసీనుండనై!!!

సాభిప్రాయవిశేషములు

రెండుటేబిలు సమావేశ నాటకమునందు రెండవ అంకము ముగిసినది. మొదటిఅంకమును సంజయ రాయబారము వలెను రెండుపక్షములవారును మంచిమాటలతో ముగించిరి. రెండవ అంకము గాంధీ మహాత్ముని రాయబారముతో నారంభమైనది. మహాభారతమునందలి శ్రీకృష్ణ రాయబారము వలెను గాంధీ రాయబారమును ప్రపంచేతిహాసములందు శాంతియుగ స్థాపనమునందు గంభీరమనోహరఘట్టముగ నుండగలదు. ప్రపంచమునం దన్నియుగములందును ధర్మజులు దుర్యోధనులు, శ్రీకృష్ణులు, ధృతరాష్ట్రులు, భీష్ములు భీములు, అర్జునులు కర్ణులు, గాంధారులు ద్రౌపదులు మొదలగు దైవాసురశక్తిసంపన్నులు సంభవించుచు ప్రపంచాధ్యదయమునకు దోడ్పడుచుందురు. సందిగ్ధసమయములందు దయా సత్య శాంతి ధర్మపరములైన మానవప్రయత్నములు విఫలము లగుటయును, తద్వ్యతిరీక్తమైన ప్రయత్నములు సఫలము లగుటయును ప్రపంచేతిహాసములందు ప్రసిద్ధ విషయము.

అల్పజ్ఞులైన మానవులకు విశ్వప్రవృత్తియందలి ఘటనాఘటనలు చుర్రాహ్యములు. అహంకార మమకారపరాయణులైన మానవులకు జగన్నాటకసూత్రధారుల ఘటనాఘటనలు దురవగాహములు. ప్రపంచప్రవృ

త్తియందు సర్గప్రతిసర్గలు సహజావస్థలు. శాంతియందు సమరము, సమరమునందు శాంతి సహజావస్థలు. శాంతిపర్యోదయమునకు యుద్ధపర్య మవసరమైనది. సామాన్యవ్యవహారములందు శాంతిసమరములను నిర్దేశించుట దుర్లభమైనను మహాప్రస్థానమునందీ విషయనిర్ణయము పరమావసరముగ నున్నది.

శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు పాథునకు కురుక్షేత్రమునందు జేసిన ధర్మోపదేశము మానవుల మోహవేశమునకు నిదర్శనము :

శ్లో. స్వభావజేన కాంతేయ, నిబద్ధ స్వేన కర్మణా;
కర్తుం శేచ్ఛసి య మోహ-త్కరిష్య శ్యవశోఽపి తత్.

భగవద్గీత—అ. ౧౮-౬౦.

చిరకాలోపార్జితమైన మహా సంస్కారము ప్రపంచప్రవృత్తి కసతిక్రమణీయము. సంగ్రామధర్మపరాయణ మైన ప్రపంచమునందు శాంతిధర్మమును ప్రతిష్ఠించు టత్యంత దుర్లభము. శాంతిధర్మపరిగ్రహణారాధనముల కపారమైన దుఃఖానుభవ మత్యంతావసరము. ధర్మజ్ఞుడైన ధర్మరాజునకును ఘోరమైన దుఃఖానుభవానంతరముననె శాంతిపర్యానుభవావసరములు సాధ్యములైనవి. సంగ్రామజ్వరపీడాపరమైన ప్రపంచమునందు పర్రమానకాలమునందును యుద్ధపర్యముగలుగకను శాంతి

పర్వము సాధ్యము గాదని ప్రపంచవ్యవహారములు విస్మయము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని శాంతిసందేశము చెవిటివానికి శంఖారనమువలె నున్నది. సామ్రాజ్యాభిమాన పరాయణులైన కన్సర్వేటివు పక్షమును వలె నితరపక్షములను సంగ్రామజ్వరము పీడించుచున్నది. ప్రపంచావృతమైన సంగ్రామ సంస్కార ముపశమించి శాంతి సంస్కారము సంస్థాపనమగుట కపారమైన దుఃఖానుభవము ప్రాచీనకాలమునందువలెను వర్తమాన కాలమునందును నత్యంతావసరముగ నున్నది. ప్రపంచావృతమైన సంగ్రామతాపము శాంతి వాతావరణము నావరించి శాంతికాంతుల నాచ్ఛాదనము చేసినది. శాంతిసంస్కారమున కభ్యస్త మైన ప్రాచ్యదేశములందు సంగ్రామ సంస్కారమునకు గల ప్రతిష్ఠ శాంతిసంస్కారమునకు గలుగకున్నది.

జపాను చీనా రాజ్యముల నావరించిన సంగ్రామ జ్వరమును, భరత వర్షము నావరించిన దౌర్జన్య సంస్కారమును పాశ్చాత్య సంస్కార జన్యమైన సంగ్రామ సంస్కారమునకు సహజఫలము లని ప్రపంచ వ్యవహారములు వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన విషమావస్థయందు గాంధీ మహాత్ముని శాంతిరాయబారము సఫలము గాకుండుటయును సహజము. రౌండుటేబిలు సమావేశమునందు రెండవయంకము ముగిసినది. గాంధీరాయబార మంతము నొందినది. ఉద్యోగపర్వ మంతమును పొందినది. గాంధీ మహాత్ముడు ప్రధానమంత్రి రామ్మోహన్

నాల్లుగారికి స్వస్తివాచకములను జెప్పించు భిన్నమార్గముల పరమార్థమును వ్యక్తము చేసెను. ఉద్యోగపర్వము ముగిసినను తిరిగి అరణ్యపర్వము రాగలదో, యుద్ధ శాంతి పర్వములు రాగలవో దురూహ్యములు. గాంధీ మహాత్ముని ప్రసంగములు వనపర్వావసరమును విశదము చేయుచున్నవి. భారతీయులు వనవాసాశ్లాతవాసముల సనుభవింపవలసిన సుముహూర్త మాసన్నము గాగల విధమును ప్రభుత్వాధికారుల నిర్బంధవిధానము విస్మయము చేయుచున్నది.

* * * *

అరణ్యపర్వము - యుద్ధపర్వము

ఉద్యోగపర్వానంతరము తిరిగి వనవాస పర్వము ప్రవృత్తియం దసాధ్యము. సంగ్రామముశాంతిసమరమైనను, భౌతికబలసంగ్రామమైనను సంగ్రామఫలమైన మహాదుఃఖానుభవ మనతిక్రమణీయము. ప్రవృత్తియందు హింసా హింసలకు సరిహద్దులను నిర్ణయించుట యసాధ్యము. శాంతియుతమైన స్వరాజ్య సంరంభమునందును దౌర్జన్యకార్యములు సంభవించుట ప్రకృతసిద్ధము. మానవకోటికి హింసాత్మకమైన పశుబలమునందు గల సంస్కార విశ్వాసము లహింసాత్మకమైన ఆత్మబలమునందు గలుగకున్నవి. ప్రపంచమునందు భోగమునకు గలప్రతిష్ఠ త్యాగమునకు గలుగకున్నది. రౌండుటేబిలు సమావేశమునందలి రెండవయంకప్రదర్శనము పండితులకు నయితము భౌగోళికాధికారారాధనమునందు గల

గాఢాభిలాష సత్య శాంతి ధర్మారాధనము నందు లేదని విశదము చేసినది. సంస్థానాధీశులు, మహమ్మదీయులు, నిమ్నజాతుల ప్రతినిధులు, సంఘాభిమానులు, వ్యక్తులు వారి లక్ష్యమును భారతసాభాగ్యమునందు గాకను ప్రత్యేక ప్రయోజనములందు లగ్నము చేసి గాంధీమహాత్ముని శాంతిలక్ష్యమును, పూర్ణస్వరాజ్యలక్ష్యమును నిర్లక్ష్యముచేసిరి. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞుల కీవిధేదములు గాంధీమహాత్ముని ధర్మలక్ష్యమును నిర్లక్ష్యము చేయుటకు వినియోగపడినవి.

ప్రపంచవ్యవహారములందు బాహ్యంతరార్థములకు సామాన్యముగ భేదము గన్పట్టుచుండును. రాజకీయవిషయములందు బాహ్యంతరార్థములకు సంబంధమే కనుపడదు. ప్రపంచవ్యాప్తమైన సామ్రాజ్యమును నిర్వహించెడి బ్రిటీషురాజనీతిజ్ఞుల ప్రతిజ్ఞలందును, ప్రకటనలందును బాహ్యంతరార్థ నిర్ణయమును చేయవలసిన యవసరమే కనుపడదు. ప్రధానమంత్రి రామ్మో మాక్డొనాల్డుగారు రౌండుటేబిలు సమావేశమునందు జేసిన ప్రసంగమును పార్లమెంటునందు జేసిన ప్రసంగమును, ప్రతిపాదనములును బ్రిటీషు రాజ్యనీతివిజయమును ప్రకటించుచున్నవి. ప్రకటనలకును, కార్యములకును గల సంబంధమును కాలము తెలుపవలసియున్నది. రామ్మో మాక్డొనాల్డుగారు రౌండుటేబిలు సమావేశమునందును, పార్లమెంటునందును గంభీరోపన్యాసమును జేసి

రౌండుటేబిలు సభాసభ్యులకును, పార్లమెంటు సభ్యులకును సమ్మోహమును గలుగజేసిరి. లేబరుపక్షకవచమును విడిచి కన్సర్వేటివుపక్షకవచమును స్వీకరించి భారతరాజ్యాంగములపట్ల రెండు పక్షముల లక్ష్యమును సమన్వయము చేసిన రామ్మో మాక్డొనాల్డుగారి రాజనీతి బ్రిటీషు రాజ్యనీతికి పరమప్రమాణముగ నున్నది. పార్లమెంటునందు భిన్నపక్షనాయకులు చేసిన యుపన్యాసములును, సంగీకృతమైన తీర్మానమును నీ గూఢార్థమునే ప్రతిపాదించుచున్నవి.

* * * *

పార్లమెంటు నిర్ణయము

ప్రధానమంత్రి పార్లమెంటు నందు ప్రతిపాదించిన తీర్మానమున కవ్యక్తమైన దైవమునకువలెను ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతాది మహాభాష్యములను వ్రాయవచ్చును.

“భారతదేశమునకు బ్రిటుదొరతనమువారు నిర్ణయించినపద్ధతిని ఈసభవా రామొదించుచున్నారు.”

దీని అంతరార్థమును బ్రిటీషుప్రభుత్వము పార్లమెంటుసభయందు జేసిన ప్రకటనము విశదము చేయుచున్నది. ఆప్రకటనమునందలి పారాంశములు :—

(1) అఖిలభారత ఫెడరేషను సిద్ధాంతమును ప్రభుత్వమువారు ఆంగీకరించుచున్నారు. (2) పైనిక విషయములను విదేశములతో సంబంధములను రిజర్వును శాఖలుగనుండి ఆర్థికవర్తక విషయములందు సంరక్షణల సేర్పరచి కేంద్ర ప్రభుత్వమున శాసనసభ పట్ల బాధ్యత గలుగజేయువలెనను సిద్ధాంతమును ప్రభుత్వమువారు ఆం

చేయుచున్నవి. కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు స్వయం వల్లభభాయిపటేలుగా రీవిషయమును విస్తృతము చేయుచున్నారు. ఆంధ్రదేశమునందు రయితల యాందోళనము సందర్భమునందు శ్రీయుత దుగ్గిరాల బీరరామకృష్ణయ్య, మా గంటి బాపిసీడు, ఆచార్య రంగనాయకులు గారులు నిర్బంధముల ననుభవించుచున్నారు. ఇంక నెందరో నిర్బంధింపబడుటకు సిద్ధము చేయబడుచున్నారు. దేశమునం దన్నిప్రాంతములందును నిర్బంధప్రస్థానము క్రమముగను వ్యాపకమును బొందుచున్నది. రాజప్రతినిధి వంగరాష్ట్రమునందు వ్యాపకముచేసిన నవీన నిర్బంధాయుధము, సర్వస్వాతంత్ర్యసంభారము పరమసంతాపమును గలుగజేయు చున్నది. బ్రిటీషుప్రభుత్వము ప్రకటించిన తియ్యనిమాటలకు ఫలము దేవున కెఱుక! వారవలంబించుచున్న తీవ్రనిర్బంధముల ప్రయోగము మాత్రము హృదయశల్యముగ నున్నది.

భారతీయ స్వరాజ్య సంరంభమునందు బీభత్సరంగారంభమును ప్రభుత్వవ్యవహారములనేక ముఖములను తెలుపుచున్నవి. గాంధీ మహాత్ముడు నిర్బంధవిధానము విషయమై ప్రధాన మంత్రితోను, భారతమంత్రితోను, సహాయమంత్రితోను డిసెంబరు 5 వ తేదీని సంప్రతించియుండిరి. పర్యవసానముప్రయోజనరహితమనివేరుగను వ్యాఖ్యానముచేయవలసిన యవసరము గనుపడదు. ఒకచేతను నిర్బంధములును, రెండవచేతను సహచిత సంస్కరణ విధానమును బ్రిటీషురాజ్యాంగమునకు లక్షణ

మని ఆబాలగోపాలము తెలిసిన విషయము కన్న రెవ్విప్రుపక్షసభ్యులు 500మంది గల ప్రభుత్వమునందు సహజమైన నిర్బంధవిధాన మెంత తీవ్రరూపమును దాల్చునదియును దురూహముగ నున్నది. ఈసందర్భములందు భారతీయులందరును భేదలక్ష్మ్యములను విసర్జించి గాంధీ మహాత్మునివలెనే నశీల సందర్భములందును కాంగ్రెసు ప్రతిపాదించిన స్వాతంత్ర్య లక్ష్మ్యమును, సత్యాగ్రహలక్ష్మ్యమును నారాధించుచు బీభత్సరంగమునందును శాంతిరంగమును పరిస్ఫుటముచేసి కామితార్థములను బడయుటకు భగవదనుగ్రహమునకు పాత్రు లగుదురుగాత!

ప్రపంచావృతమైన మహాసంక్షోభము శాంతి సంరక్షణావసరము నసంతముఖములను వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఇతరు లేమార్గము నవలంబించినను గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వము, కాంగ్రెసు నిర్ణయములు భారతీయుల కర్తవ్యమును సువ్యక్తము చేయుచున్నవి. లాయడుజార్జిగారు బొంబయియందు దెలిపినటులు మూడవ అంకమునందైనను భారతీయ స్వాతంత్ర్యనాటకము శాంతి మార్గమునను సంతమును బొందుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత!

* * *

అంధ్రులు - భావికర్తవ్యము

ఎర్తమాన సందిగ్ధసమయమునం దాంధ్రుల కర్తవ్యము సంప్రభమమును గలుగజేయుచున్నది. నిర్బంధానంతరము సంప్రాప్తమైన స్వేచ్ఛానుగమనము కాంగ్రెసు బలప్రతిస్థలను

నడలించినది. కాంగ్రెసు సంస్థలందును, స్థానిక సంస్థలందును, నిత్యవ్యవహారములందును కాంగ్రెసువారి బలసంయోగములు శిథిలములై నిరవలంబనయోగము ప్రబలినది. రయితుల విపాదయోగము కాంగ్రెసు పక్షమువారి లక్ష్యమును రయితుల యాందోళనమునందు లగ్నము చేయుచున్నది. అధికార కాంక్షుల లక్ష్యము స్థానిక సంస్థలందు లగ్నమగుచున్నది. సామాన్య ప్రజాలక్ష్యము నిస్సహాయస్థితినిబూనుచున్నది. అధికారుల కీర్తనమున వారి నిర్బంధ విధాన వ్యాపనమున కనుకూలముగనున్నది.

గాంధీమహాత్ముడు రాండుటేబిలుసమావేశమునందు సహకారవిధానము నవలంబించుచున్నను ఆంధ్రదేశమునందు ౧౦౭, ౧౦౮, ౧౦౯, ౧౧౦ శాసనములక్రిందను నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును గొనుచున్నది. తిరుత్తిని, చీరాల, ధర్మవరము, కాలహస్తీ, ఏలూరు, కుప్పము, కర్నూలు, విజయనగరము మొదలగు ప్రదేశములందు పితేటింగు సందర్భములం దధికారు లవలంబించిన నిర్బంధవిధానము ప్రభుత్వహృదయమును విశేషము చేయుచున్నది. గవర్నరువారు రయితుల రాయబారమునకు చూపిన నిర్లక్ష్యమును, సర్దారు దండునారాయణరాజు గారిపట్ల చూపిన యవినయమును ప్రభుత్వ హృదయమునందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న నిర్లక్ష్యమును, నిరంకుశస్వభావమును స్పష్టము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు డిసంబరుమాసాంతమునందు భరతవర్షమును చేరునటలు వార్తలు తెలుపుచున్నవి. ఆంధ్రులందరును

వెంటనే కాంగ్రెసుసంస్థలను బలపరచి కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠను గాపాడుదురుగాత!

ఆంధ్ర దేశమునందు నిర్మాణకార్యవిధాన మనేకవిధముల వ్యాపకమును గొంచవలసి యున్న విధము నాంధ్రోద్యమసమన్వయ హాథింగులను విశేషము చేయుచున్నది. రయితులకు పరపతి లేదు. ప్రజలకు పని పాటలు లేవు. విద్యావ్యాపనమున కవకాశములు లేవు. వ్యాపారపరిశ్రమాభ్యుదయములకు సాధనంపడలు లేవు. సర్ విశ్వేశ్వరయ్యగారి రాంధ్ర స్నాతకులకు పట్టప్రదానోత్సవ సందర్భమునందు జేసిన యుపదేశము దేశదౌర్భాగ్య స్థితిని, నిర్మాణకార్యవిధానావసరమును వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఆంధ్రాభ్యుదయము విశేషముగను ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము మీద నాధారపడి యున్నది. శ్రీయైతులు బాబ్బిలిరాజుగారును, వరాహగిరి వెంకటగిరి గారును, ఇతరాంధ్ర ప్రముఖులును ప్రత్యేకాంధ్రనిర్మాణావసరమును వ్యక్తము చేయుచు హిందూదేశమంతరికిని రాండుటేబిలుసభకును పంపిన విన్నపము సమయానుకూలముగ నున్నది. రాజ్యాంగసంస్కరణము లేని ఆంధ్ర రాష్ట్రము నిరర్థకమైనను ఉత్కృష్ట రాష్ట్ర నిర్మాణవిషయమై విచారణ జరుగుచున్న సమయమునం దాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణవిచారణకును పూనుట సకల విధములను శ్రేయస్కరము. ఆంధ్రు లందరును నీవిషయమునందును, సితర విషయములందును భేదభిప్రాయములను విడిచి కర్మయోగవరాయణులై కామితార్థములను సాధింపటకు పూనుకొనియెదరు గాత!